

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE’NİN MÜLTECİ
POLİTİKALARININ İNSANİ GÜVENLİK EKSENİNDE
KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zehra ABDULLAHOĞLU

Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Nesrin KENAR

HAZİRAN – 2021

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE’NİN MÜLTECİ
POLİTİKALARININ İNSANİ GÜVENLİK EKSENİNDE
KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zehra ABDULLAHOĞLU

Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

**“Bu tez sınavı 23/06/2021 tarihinde online olarak yapılmış olup aşağıda isimleri
bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.**

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Poyraz GÜRSÖN	Başarılı
Doç. Dr. Sibel AKGÜN	Başarılı
Dr. Öğretim Üyesi Nesrin KENAR	Başarılı

		T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU		Sayfa : 1/1	
Öğrencinin					
Adı Soyadı	:	ZEHRA ABDULLAHOĞLU			
Öğrenci Numarası	:	Y176007001			
Enstitü Anabilim Dalı	:	Uluslararası İlişkiler			
Enstitü Bilim Dalı	:				
Programı	:		YÜKSEK LİSANS		DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Mülteci Politikalarının İnsani Güvenlik Ekseninde Karşılaştırılması			
Benzerlik Oranı	:	%18			
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,					
Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim. 03 / Haziran /2021 İmza					
Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere @sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir. Bilgilerinize arz ederim. /...../20..... İmza					
Uygundur					
Danışman Unvanı / Adı-Soyadı: Dr. Öğretim Üyesi Nesrin Kenar Tarih: 03 / Haziran / 2021 İmza:					
☐ KABUL EDİLMİŞTİR ☐ REDDEDİLMİŞTİR EYK Tarih ve No:				Enstitü Birim Sorumlusu Onayı	

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın her aşamasında bana yardımcı olan, fikir ve düşünceleri ile beni yönlendiren ve kendimden ümidi kestiğim zamanlarda dahi benden ümidini kesmeyen değerli hocam, tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Nesrin KENAR'a teşekkürlerimi sunarım. Eğitim hayatım boyunca üzerimde emeği bulunan ve bugünlere gelmemde katkısı bulunan tüm hocalarıma saygılarımı sunarım.

Tez çalışmam boyunca yardımını esirgemeyen ve sorularımı cevapsız bırakmayan değerli arkadaşlarım Özlem BAŞTAN ve Soltan MUSTAFALİ'ye teşekkür ederim. Tez dönemim boyunca tüm dert ve sıkıntılara ortak olan ve çalışmalarına devam etmem için beni yüreklendiren Sinan ÖZER'e çok teşekkürler ederim.

Çalışmalarına devam etmem ve hayallerimden vazgeçmemem için her türlü fedakârlığı yapan biricik kardeşim Ayşe ABDULLAHOĞLU'na sevgilerimi sunarım. Bugünlere gelmemde en büyük pay sahibi olan, hayatım boyunca beni destekleyen, her zaman yanımda olan, önemli olanın insan olduğunu bana aşıl原因 ve bu yüzden tez konumun ortaya çıkmasında katkıları büyük olan canım babam Tufan ABDULLAHOĞLU ve canım annem RAKİBE ABDULLAHOĞLU'na sevgi, saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Zehra ABDULLAHOĞLU

23 Haziran 2021

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
GRAFİK LİSTESİ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. Kavramsal Çerçeve.....	6
1.1.1. Nedenleri ve Sonuçları İle Göç Olgusu.....	6
1.1.1.1. Göçmen Kavramı.....	13
1.1.2. Uluslararası Hukuk, AB Hukuku ve Türk Hukuku Açısından Göçle Bağlantılı Kavramlar.....	14
1.1.2.1. Birincil Koruma Sağlananlar	14
1.1.2.2. Diğer Koruma Sağlananlar	19
1.2. Kuramsal Çerçeve.....	21
1.2.1. Güvenliğin Dönüşümü	22
1.2.1.1. İnsani Güvenlik Kavramının Gelişimi.....	29
1.2.1.2. İnsani Güvenlik Yaklaşımının Genel Özellikleri.....	32
1.2.1.3. İnsani Güvenliğe Yönelik Eleştiriler	37
1.2.1.4. Uygulanabilirlik ve Koruma Sorumluluğu (R2P).....	39
1.2.2. İnsani Güvenliğin Mülteci Koruma Çerçevesi.....	41
1.2.2.1. Mülteci Koruma Sisteminin Yasal Zemini	42
1.2.2.2. İnsani Güvenlik Türleri ve Mülteciler	45
1.2.2.3. R2P ve Mültecilerin Korunması	51
BÖLÜM II: AVRUPA BİRLİĞİ’NİN MÜLTECİ POLİTİKASI	53
2.1. Avrupa Birliği’nin Sığınma Politikasının Gelişimi	54

2.1.1. Sığınma Politikasını Oluşturan Antlaşmalar	54
2.1.1.1. Schengen Antlaşması	54
2.1.1.2. Maastricht Antlaşması	56
2.1.1.3. Amsterdam Antlaşması	56
2.1.1.4. Lizbon Antlaşması	57
2.1.2. Sığınma Politikası Alanındaki Programlar	58
2.1.2.1. Tampere Zirvesi	59
2.1.2.2. La Haye Programı	61
2.1.2.3. Stockholm Programı	63
2.1.2.4. Açık ve Güvenli Bir Avrupa'ya Doğru Programı	64
2.1.2.5. Stratejik Gündem 2019-2024	65
2.2. Avrupa Ortak Sığınma Sistemi (CEAS)	68
2.2.1. Dublin Sözleşmesi, Dublin II ve Dublin III	70
2.2.2. Kabul Koşulları Yönergesi	79
2.2.3. Vasıflılık Yönergesi	81
2.2.4. Sığınma Prosedürleri Yönergesi	81
2.2.5. EURODAC	81
2.3. AB: Tampere Zirvesindeki İnsani Yaklaşımdan Kale Avrupası'na	84
2.3.1. CEAS ve AB Dış Politika Araçlarından Kaynaklanan Güvensizlikler	84
2.3.2. AB'nin Sınır Ülkelerinden Kaynaklanan Güvensizlikler	92
2.3.3. AB'nin Kuzey Ülkelerinden Kaynaklanan Güvensizlikler	102
BÖLÜM III: TÜRKİYE'NİN MÜLTECİ POLİTİKASI	107
3.1. Türkiye'nin Mülteci Politikasının Oluşumu	107
3.1.1. Osmanlı İmparatorluğu'nun Mülteci Politikası ve Göç Mirası	108
3.1.2. Türkiye'nin Mülteci Politikası -1923-1994 Dönemi	111
3.2. Türkiye'nin Mülteci Politikasının Gelişimi	119
3.2.1. 1994-2001-Uluslararası Normlara Geçiş Dönemi	119
3.2.2. 2000 Sonrası Dönem Mülteci Politikasında AB Süreci	122
3.2.2.1. 2000-2011 İlerleme Raporları	126

3.2.3. 2011 Suriyeli Mülteci Göçünün Başlaması ve Avrupa'dan Uzaklaşma.....	136
3.3. Yasal Düzenlemelerle Türkiye'nin Mülteci Politikası	142
3.3.1. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)	142
3.3.2. Geçici Koruma Yönetmeliği	146
3.3.3. Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması.....	147
3.4. Türkiye: Açık Kapı Politikasından Toplumsal Entegrasyona	150
SONUÇ	158
KAYNAKÇA.....	165
ÖZGEÇMİŞ	186

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABİA	: Avrupa Birliği'nin İşleyişı Hakkında Antlaşma
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AP	: Avrupa Parlamentosu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CEAS	: Avrupa Ortak Sığınma Sistemi
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GSYİH	: Gayri Safı Yurt İçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
R2P	: Koruma Sorumluluğı
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1	: İnsani Güvenliğin Güvenlik Çeşitleri ve Ana Tehditler.....	35
Tablo 2	: İnsani Güvenliğin İlkeleri ve Yaklaşım.....	39
Tablo 3	: Yunanistan’da Bulunan Kabul Merkezleri	92
Tablo 4	: İtalya’da Bulunan Kabul Merkezleri	93
Tablo 5	: Ülkelerine Göre Türkiye’ye Balkanlardan Gelen Göçmen Sayıları.....	116
Tablo 6	: Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması Kapsamında Teslim Alınan Düzensiz Göçmenler.....	150

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1	: 2019 Yılı Dublin İade Talepleri	75
Grafik 2	: 2019 Yılı Dublin Sistemi - Giden Talepler ve Gerçekleşen Transferler	76
Grafik 3	: Sığınma Başvurularının Sonuçları (2020)	80
Grafik 4	: AB'ye Sığınma Başvuruları (2011-2020)	86
Grafik 5	: Sığınma Başvurusunda İlk 10 Ülke Vatandaşları 2019-2020 (Binde) ...	87
Grafik 6	: Yunanistan, İtalya ve İspanya'ya Yapılan Sığınma Başvurusu Sayısı (2011-2020)	95
Grafik 7	: Yunanistan'a Sığınma Başvurusunda Bulunan İlk 5 Ülke Vatandaşları (2020).....	95
Grafik 8	: İtalya'ya Sığınma Başvurusunda Bulunan İlk 5 Ülke Vatandaşları (2020)	98
Grafik 9	: “Müslüman Ülkelerden Gelen Tüm Göçler Durdurulmalı” Sorusuna Verilen Yanıtlar	105
Grafik 10	: Türkiye'ye Düzensiz Göç Gösterge Sayıları (2001-Nisan 2021).....	129
Grafik 11	: Türkiye'ye Gelen Düzensiz Göçmenler İlk 10 Uyruk (Nisan 2021) ...	129
Grafik 12	: İltica Ülkesine Göre Suriyeli Mülteciler (Nisan 2021)	138
Grafik 13	: Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin 2011-2021 Yılları Arasındaki Sayısal Değişimi.....	138
Grafik 14	: En Fazla Mülteciye Ev Sahipli Yapan Ülkeler (2020) (milyon).....	139

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1	: AB Ülkelerinde Sağ Popülistler	11
Şekil 2	: AB Göç Rotaları	85
Şekil 3	: Avrupa Komşuluk Politikası Partnerleri	91

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
Tezin Başlığı: Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Mülteci Politikalarının İnsani Güvenlik Ekseninde Karşılaştırılması			
Tezin Yazarı: Zehra ABDULLAHOĞLU Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nesrin KENAR			
Kabul Tarihi: 23.06.2021		Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 182 (tez)	
Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler			
Bu çalışmada uzun yıllardır mülteci akınlarına maruz kalan AB ve Türkiye'nin mülteci politikaları, insanın güvenliğini merkeze alan insani güvenlik yaklaşımı ekseninde karşılaştırılmıştır. Çalışmanın amacı, mülteci politikaları karşılaştırılırken, vatandaşı oldukları ülkenin korumasından mahrum kalmış ve uluslararası koruma arayan insanların güvenliklerinin göz önünde tutulduğu ve insan güvenliğinin amaç edinildiği bir bakış açısı ortaya koyabilmektedir. Bu doğrultuda, AB ve Türkiye'nin mülteci politikaları tarihten günümüze incelenmiş ve insani güvenliğe uyum konusunda dönemsel ayrımlar belirlenmiştir. İnsani güvenliğin korkudan kurtulma ve ihtiyaçların karşılanacağından emin olma ilkeleri ile yaklaşımın koruma ve güçlendirme çerçevesi, mülteci politikalarının karşılaştırılmasında temel olarak kullanılmıştır. Çalışma boyunca, uluslararası anlaşmalar, AB Konseyi ve Komisyonu kararları, Tüzük ve Yönetmelikler ve Türkiye'nin AB süreci ilerleme raporları gibi birincil kaynaklar üzerinden incelemeler gerçekleştirilmiştir. İnsani güvenliğin açıkladığı, çalışmanın kuramsal açıklamalar kısmında BM bünyesinde hazırlanan kurucu metinlerden faydalanılmıştır. Sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan raporlar ve araştırma verileri çalışmada başvuru alan önemli kaynaklardır. Çalışmada insani güvenlik ekseninde gerçekleştirilen mülteci politikaları karşılaştırmasında elde edilen sonuç, AB'nin de Türkiye'nin de mültecilerin güvenliğini, insani güvenlik ilkeleri doğrultusunda sağlayamadığı yönündedir. Mülteci ve sığınmacıların sayısının artması ile ulusal güvenlik endişeleri ağır basmakta ve insani güvenlik çerçevesine uyumu zorlaştırmaktadır. Ancak Türkiye özellikle 2011 yılı sonrasında hayata geçirdiği düzenlemelerle insani güvenliğin sağlanması adına olumlu adımlar atarken; AB, mültecilerin Birlik dışında tutulduğu sınır politikaları ile insani güvenlikten uzaklaşmaktadır.			
Anahtar Kelimeler: İnsani Güvenlik, Mülteci Politikaları, Avrupa Birliği, Türkiye.			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	X	Ph.D.		
Title of Thesis: Comparison of Refugee Policies of the European Union and Turkey on the Axis of Human Security				
Author of Thesis: Zehra ABDULLAHOĞLU		Supervisor: Assist. Prof. Nesrin KENAR		
Accepted Date: 23.06.2021		Number of Pages: ix (front) + 182 (thesis)		
Department: International Relations				
In this study, the refugee policies of the EU and Turkey are compared in the axis of the human security approach that focuses on human security. The aim of the study is to present a perspective in which the safety of people seeking international protection is taken into account and human security is aimed when comparing refugee policies. In this direction, the refugee policies of the EU and Turkey have been examined from history to the present and periodic distinctions have been determined in terms of compliance with human security. The principles of human security to be free from fear and to ensure that needs are met, and the protection and empowerment framework of the approach are used as a basis for comparing refugee policies. In this study, examinations were carried out on primary sources. In the theoretical explanations part of the study, which explains human security, the founding texts prepared by the UN were used. Reports and research data prepared by non-governmental organizations are important sources referenced in the study. The result obtained in the study is that neither the EU nor Turkey can provide the security of refugees in line with the principles of human security. The increase in the number of refugees and asylum seekers complicates compliance with the human security framework. However, while Turkey is taking positive steps to ensure human security, especially with the regulations it has made after 2011; The EU is moving away from human security with its strict border policies.				
Keywords: Human Security, Refugee Policies, European Union, Turkey.				

GİRİŞ

Göç olgusu, tarihin başlangıcından bu yana her dönem, farklı şartlar altında ve farklı sonuçlar meydana getirerek var olmuştur. Toplum, ekonomi, kültür, dil, din ve üretim faaliyetleri gibi birbirinden farklı birçok alanı etkileme ve şekillendirme kapasitesine sahiptir. Göç süreci menşei ülke, hedef ülke, transit ülke, gerçekleştiği bölge ve küresel düzeyde etki alanına sahiptir. Etki alanının genişliği, göçü araştırılması ve göçün yönetimi safhasında akılcı politikalar izlenilmesi gereken önemli bir noktaya taşımaktadır.

Göç süreci, ulus devletlerin oluşması ve ülke sınırların keskin hatlarla belirlenmesi sonrasında ülke yönetimlerin üzerine mesai harcadığı önemli bir konu haline gelmiştir. Göç, ülke içi dinamikleri etkileme kapasitesi nedeniyle devletlerin kontrol altında tutmaya çalıştığı bir olgudur. Devlet yönetimleri, kontrol altında olduğu sürece, göç karşıtı değildir. Devletler, ülkenin çıkarları ile uyumlu olması halinde göçü teşvik eden politikalar izlerken ve devlet kontrolünde olduğunda düzenli göç hareketlerinin yasal zemini oluştururken, devletin kontrolü dışında gerçekleşen yasadışı göç hareketlerini sınırlama yönünde politika izlemektedir. Ancak savaşlar, devlet içi çatışmalar, siyasi ve etnik şiddet, baskı, ayrımcılık gibi etkenler kitlesel yerinden edilmelere neden olmakta ve milyonlarca insan göç yollarına düşmek zorunda kalmaktadır. Kitlesel mülteci akınları devletlerin göç politikasını bozmakta ve yeni düzenlemeler ve yeni uygulamalar gerektirmektedir.

Türkiye bulunduğu coğrafi konum nedeniyle yüzlerce yıldır kitlesel sığınma hareketlerine sahne olmuştur. Gerek hedef ülke gerek transit ülke olarak pek çok göç deneyimi yaşamıştır. Afrika ve Ortadoğu'ya sınır olması, Avrupa'ya ulaşmak isteyenler için tampon bölge olmak istememesi ve komşularında yaşanan iç karışıklıkların sebep olacağı negatif etkileri en aza indirmeye çalışan bir mülteci politikası sürdürmeye çalışmıştır. Ancak 2011 yılında Türkiye yönetimi, tahmin edemediği bir büyüklükte kitlesel sığınma akını ile karşı karşıya kalmıştır. 2011 yılından sonra gerçekleşen düzenlemeler ve izlenen mülteci politikası Suriye Krizi kaynaklı mülteci akınları etkisinde şekillenmiştir. Avrupa Birliği (AB), ekonomik gelişmişliği, refah seviyesi ve savunuculuğunu yaptığı insani değerler nedeniyle yıllardır, uluslararası koruma arayan insanlar için hedef ülke konumunda olmuştur. Kurulduğu günden bu yana mülteci

akınları ile karşı karşıya kalan AB, Suriye Krizi kaynaklı kitlesel mülteci akınları karşısında son yılların en büyük sınavını vermektedir. Avrupa değerleri ve AB çıkarları arasından bir mülteci politikası oluşturulmaya ve Birliğin mülteci krizini en az zararla atlatacağı bir senaryo planlanmaktadır.

Devletlerarasında ve devletler içinde yaşanan sorunlar, çevre felaketleri, açlık ve kıtlık gibi sorunlar nedeniyle milyonlarca insan mülteci olarak ve milyonlarcası da vatandaşı oldukları ülke içerisinde yerinden edilmiş olarak zor şartlar altında hayatlarına devam etmektedir. Barınma, eğitim, sağlık ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan bu insanlar, sığındıkları devletlerin ulusal çıkarları ve inisiyatifleri arasında yer almaktadır. Vatandaşı oldukları devletin korumasından mahrum kalmış ve uluslararası korumaya ihtiyaç duyan milyonlarca insanın güvenliğinin sağlanabilmesi için insani güvenlik yaklaşımı, insanı önemseyen bir çerçeve ortaya koymaktadır.

Çalışmanın Konusu

Bu çalışmada, zorla yerinden edilmiş milyonlarca insanın sığındığı Türkiye ve AB'nin mülteci politikalarının gelişimi ve şimdiki durumu incelenecektir. Türkiye ve AB'nin mülteci politikaları, çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan insani güvenlik çerçevesi üzerinden karşılaştırılacaktır.

Konunun Önemi

2011 yılında Suriye yönetimine karşı başlayan ayaklanmalar, dünyanın İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana gördüğü en büyük mülteci krizine neden olmuştur. Milyonlarca Suriyeli mülteci bölge ülkeleri başta olmak üzere dünyanın dört bir yanına göç etmek zorunda kalmıştır. Son yılların en dramatik olaylarından biri olması nedeniyle Suriyeli mülteciler her ne kadar göz önünde olsa da Afganistan, Sudan, Irak ve Somali gibi birçok ülke vatandaşı güvenliklerini sağlamak için göç etmektedir. En çok mülteci nüfusuna ev sahipliği yapması nedeniyle Türkiye ve her yıl binlerce mültecinin sınırlarına dayandığı AB'nin mülteci politikaları önemlidir. Bu çalışma, Türkiye ve AB'nin mülteci politikalarını, insanı merkeze alan insani güvenlik yaklaşımı çerçevesinde karşılaştırması ve mülteci krizinin öznesi olan insanı merkeze aldığı için önemlidir.

Çalışmanın Amacı

Çalışma, insani güvenlik yaklaşımının mülteci koruma çerçevesini sunmayı ve AB ve Türkiye'nin mülteci politikalarının insani güvenlik kuramı ile uyum ve uyumsuz yanlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışma Yöntemi

Çalışmada nitel analiz yöntemlerinden karşılaştırma ve betimleme yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmanın daha iyi anlaşılması ve kavram karmaşasının önüne geçebilmek için kavramsal açıklamalar ve çalışmanın teorik çerçevesi aktarılmıştır. İkinci bölümde AB'nin mülteci politikası, ortak bir politika oluşturma fikrinin başlangıçtan bu yana geçen zaman içerisinde anlatılmış ve günümüzde izlenen politika sayısal verilerle desteklenerek ortaya koyulmuştur. Üçüncü ve son bölümde, Türkiye'nin mülteci politikası, Osmanlı'nın son döneminden günümüze kadar incelenmiştir. İkinci ve üçüncü bölümlerde, hem mülteci politikasının oluşumu hem de şuan uygulanan mülteci politikaları insani güvenlik temel alınarak incelenmiştir.

BÖLÜM I: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Göç, dünyayı etkileyen en önemli olgulardan biridir. İnsanlığın dününü, bugününü ve yarınını etkilemektedir. Kısa ve uzun vadeli etkileri bugünkü dünyanın şekillenmesinde büyük pay sahibidir. Nedenleri, sonuçları ve aktörleri ile uzun yıllardır araştırmalara konu olmuştur ve anlaşılmaya çalışılmıştır. Ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal birçok motivasyona sahiptir. Yerel, ulusal ve uluslararası boyutları olan karmaşık bir süreçtir. Hem göç eden insanlar, hem hedef ülke ve hem de bölgedeki insanlar üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri ve sonuçları olmaktadır.

20.yüzyılın sonuna gelindiğinde göç hareketlerinin şekli değişmeye başlamıştır. Çoğunlukla ekonomik nedenlerle gerçekleşen göçler zamanla yerini iç savaş ve karışıklıkların getirdiği olumsuzluklardan kaçışı gerektiren zorunlu göç hareketlerine bırakmıştır. Göç hareketlerinin karakterinin değişmesinin de etkisiyle zorunlu göç ve zorla yerinden edilme kavramları literatüre hakim olmaya başlamıştır. Göçe sebep olan faktörlerin değişimi ile birlikte göç rejimi de değişmiş, 1980’li yıllara kadar gerçekleşen düzenli işçi göçleri yerini, 1990 sonrası dönemde gerçekleşen düzensiz göçlere bırakmıştır.

Savaş, iç savaş ve karışıklıklar, sistematik ayrımcılık ve işkence, baskı, yoksulluk, açlık ve çevresel felaketler gibi bireyleri ve toplumları göç etmeye zorlayan faktörlerin varlığı veya birey ve toplumların zorla yerinden edilmesi kitlesel göçmen akınlarına neden olmaktadır. Yerinden edilmeler ülke içerisinde ve uluslararası göçler şeklinde gerçekleşebilmektedir.

Zorla yerinden edilmeler, sığınmacı ve mülteci akınları gibi 21. yüzyılın en karmaşık olaylarından birini meydana getirir. 1951 tarihli “Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi”, mülteci ve sığınmacı statülerini açıklamakta ve iltica hakkına yönelik hukuki kuralları belirlemektedir. Ancak sığınmacı akınları güvenlik endişelerini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle göç ve mülteci politikaları 1990’lı yıllarla birlikte önce siyasi alana sonra da güvenlik çerçevesine dâhil edilmiştir ve devlet adamlarının ve ulusal ve uluslararası kurumların söylemleri ile göç güvenikleştirilmiştir. Bu doğrultuda Soğuk Savaş döneminin ardından hem güvenlik tanımlamaları hem de göç güvenlik ilişkisinde bir dönüşüm yaşanmıştır.

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte güvenlik tanımlamasının yapısında var olan eksiklikler görünür hale gelmiştir. 1990'lara kadar uluslararası alanda yaşanan olayların da katkısıyla kendine geniş bir doğrulama alanı bulan realizmin geçerliliği sorgulanmaya başlanmış, güvenlik tanımlamasının eksikliğini giderilmesi üzerine tartışmalar yapılmaya başlanmıştır. Soğuk Savaş sonrası döneme kadar güvenlik yalnız devlet düzeyinde ele alınması ve devletin güvenliğine yönelik tehdidin de sadece başka bir devlet tarafından yöneltileceğinin beklenmesi büyük oranda genel bir doğru olarak kabul edilmekteydi. Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile birlikte tehditlerin çeşitlenmesi güvenlik kavramının yeniden tanımlaması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır ve güvenlik kavramının genişlemesine ve derinleşmesine yol açmıştır. Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan tehditlerin uluslararası ilişkiler teorilerinden realizmin açıklık getirmediği alanlardan olması, yeni güvenlik çalışmalarının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Tüm bu gelişmeler ışığında yeni güvenlik yaklaşımları ortaya çıkmıştır. “Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları” olarak ortaya çıkan güvenlik konusundaki yeni yaklaşımlar, klasik güvenlik yaklaşımının ihmal ettiği birey, çevre, toplum ve gıda gibi konuları da güvenlik tanımlamalarının içine almaktadır. Yeni güvenlik yaklaşımları kapsamında yapılan çalışmalarla güvenlik kavramının genişletilmesi ile ortaya çıkan en önemli kavramlardan biri insani güvenlik olmuştur.

İnsani güvenlik yaklaşımı, aslında var olan, ancak mevcut güvenlik sorunlarının arkasında kalan, Soğuk Savaş sonrası dönemde yeni güvenlik sorunlarının görünürlüğünün artması ile ortaya çıkan bir yaklaşımdır. Kavramın ortaya çıkışı birden bire olmamıştır. Devlet dışı aktörlerden kaynaklanan güvenlik sorunları, sınır içi etnik çatışmalar, iklim değişiklikleri, yiyecek ve su kıtlığı ve zorunlu göç gibi bireyin güvenliğini tehlikeye atan güvenlik sorunlarının artması yeni önlemlerin alınmasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.¹

Geleneksel güvenlik anlayışına göre devlet vatandaşlarını ve onların haklarını korumakta en yetkili otoritedir. Bu nedenle de devlet, güvenliği sağlama noktasında tek sorumlu olarak görülmektedir. 21. yüzyıl ile birlikte güvenlik anlayışında değişim meydana gelmiş olmakla beraber devlet güvenlik sağlama konusundaki tekeli devam ettirmektedir. Ancak Soğuk Savaş sonrası dönemde, Yugoslavya, Ruanda ve Suriye’de

¹ İdris Turan, *Çokkültürlülük ve İnsani Güvenlik Sorunlarının Öteki Algısı Ekseninde İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2013, s. 58.

yaşanan sınır içi çatışmalarda da görüldüğü üzere bazı durumlarda devlet de kendi vatandaşları için tehdit oluşturabilmektedir. Nitekim bu durum güvenliğin devlet düzeyinden birey düzeyine kaymasının nedenidir.²

Güvenliğin net bir tanımı bulunmamaktadır. Güvenliği tanımlarken "Kimin güvenliği?", "Güvenliği kim sağlar?" ve "Güvenlik hangi yollarla sağlanır?" gibi sorular kullanılmaktadır. Bu sorulara verilen yanıtlar güvenlik yaklaşımlarının hangi konuları merkezine aldıklarını göstermektedir.

İnsani güvenlik, mülteciler ve diğer yerinden edilmiş toplulukların güvenliğinin tartışılması noktasında uyumlu bir yaklaşımdır. Mülteciler ve yerinden edilmiş bireyler, vatandaşları oldukları devletin korumasından yararlanamamaktadır. İnsani güvenlik, bireylerin devletten bağımsız olarak korunmasına vurgu yapmaktadır. Bu durum mülteciler ve insani güvenlik yaklaşımını uyumlu kılmaktadır.

Bu bölümde çalışmanın bütününe ilgilendiren kavramsal açıklamalar aktarılmaya çalışılacaktır. Kavramsal açıklamaları takiben insani güvenlik yaklaşımı ve onun getirdiği koruma sorumluluğu konuları incelenecektir.

1.1 Kavramsal Çerçeve

1.1.1 Nedenleri ve Sonuçları İle Göç Olgusu

İnsanoğlunun varoluşundan bu yana süregelen göç, sadece güneyden kuzeye veya doğudan batıya olma kalıbının dışında bireylerin veya toplumların ikamet etmekte olduğu yerden başka bir yere gitmeleri eylemidir. Göçün dinamik yapısı kapsayıcı tek bir tanıma imkân tanımamaktadır. Ayrıca kavramın, nedenleri ve sonuçları bakımından sosyoloji, psikoloji, uluslararası ilişkiler ve ekonomi gibi birçok bilim dalıyla ilişkili olması nedeniyle de tek tip bir tanımlama içine girmesi mümkün olamamaktadır. En yalın hali ile tanımlamak gerekirse insanların ikamet etmekte oldukları yerden başka bir yere gitmesi eylemi olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu tanım göç gibi

² "Human Security Now: Protecting and Empowering People", <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/91BAEEDBA50C6907C1256D19006A9353-chs-security-may03.pdf>, 1 Mayıs 2003, (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2021).

karmaşık bir olgu için eksik kalmaktadır. Türk Dil Kurumu ise göçü, ekonomik, siyasi ve toplumsal nedenlerle insanların bir yerden bir yere gitmesi olarak tanımlamaktadır.³

Göç konusunda sadece tanım yapmak değil sınıflandırma yapmak da karmaşık bir süreçtir. Göç için çeşitli sınıflandırmalar mevcuttur. Enver Özkalp göçü, grup göçü ve birey/aile göçü olarak ikiye ayırmaktadır. Sebep sonuç ilişkisi bağlamında ise göçü; iç göç, dış göç, gönüllü göç, zorunlu göç, kısıtlı göç ve sürekli göç şeklinde de sınıflandırmaktadır.⁴

Göç, neden ve sonuçlarına göre ilkel, zorlama, yönlendirilen, serbest ve kitlesel göç olarak da gruplandırılabilir. Göç ile ilgili birçok sınıflandırma bulunmaktadır. Ancak çalışmada, çalışmanın amacı doğrultusunda düzensiz göç, düzenli göç ve transit göç şeklinde yapılan sınıflandırma ele alınmaktadır. Bu sınıflandırmada, “menşei ülke”, “hedef ülke” ve “transit ülke” gibi göçe konu olan üç tür ülke söz konusudur. “Menşei ülke”, göçmen/mülteci/sığınmacının göçe başlangıç noktası olan ülkedir. “Hedef ülke”, nihai varış noktası olarak belirlenen ülkedir. “Transit ülke” ise, göç edenin hedef ülkeye ulaşma sürecinde bir süre kalmak zorunda olduğu ülkedir. Açıklamalar üzerinden incelendiğinde Türkiye bulunduğu konum itibarı ile hem menşei, hem hedef ve hem de transit ülkedir. AB ülkeleri ise hedef ülke konumundadır.

“Düzenli göç”, hedef ülkenin belirlediği kurallar çerçevesinde yapılan göçtür. Düzensiz göç ise, düzenli göç harici göçleri kapsamaktadır. Hedef ülkenin belirlediği kurallar dışında gerçekleşmesi nedeniyle “yasadışı göç” olarak da adlandırılmaktadır. “Transit göç” kavramı ise düzensiz göç sırasında transit ülkelerde bulunma durumunu ifade etmektedir. Düzenli göç durumunda da kısa süreli transit göç hali söz konusu olabilmektedir.

Göç, insanlık tarihi kadar eski bir eylem olmakla beraber, gerçekleştiği dönemin şartlarından etkilenerek zamanla şekil değiştirmiştir. 15. yüzyıl öncesi dönemde daha ilkel ve küçük çaplı göçler gözlemlenirken, bu tarihten sonra değişen şartlara uyum sağlayan bir göç olgusunun ortaya çıktığı görülmektedir. 15. yüzyılda sömürgecilikten etkilenen göç hareketleri, 16. yüzyıl ve 19. yüzyıl arasında köle ticaretinin etkisiyle

³ “Göç”, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2020).

⁴ Türken Çağlar, “Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve”, *Toros Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 8, 2018, s. 33.

şekil değiştirmiş ve bu dönemde Amerika kıtası hedef ülke olacak şekilde göçler gerçekleşmiştir. 19. yüzyılda köleliğin kaldırılması ile bu ülkelerin işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla öznesi işçiler olan “işçi göçleri” görülmeye başlanmıştır. İki dünya savaşı gibi çeşitli trajedilerin yaşandığı 20. yüzyıla gelindiğinde ise göçün, “sürgün” veya “sığınma arayışı” motivasyonu ile gerçekleşen zorunlu veya düzensiz göç karakterine dönüştüğü gözlenmektedir. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Avrupa’nın işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla başka ülkelere Avrupa ülkelerine işçi göçünü teşvik ettiği görülmektedir.⁵ 1990’lı yıllara gelindiğinde ise Soğuk Savaş döneminin de sona ermesi ile birlikte göç, iç savaş ve karışıklıklar, baskı, şiddet ve çevresel felaketler gibi nedenlerle gerçekleşen bir sürece dönüşmüştür.

Yüzyıllardır gözlemlenen ve dönemin koşullarına uygun olarak gerçekleşen göç olgusu günümüzde “olanakların daha sınırlı olduğu bir yerden göreceli olarak daha iyi olduğu bir yere gitmek olarak” tanımlanmaktadır. Ancak göç eyleminin pek çok boyutunun olması durumun basitleştirilmesine imkân tanımamaktadır.

Göç olgusu nedenleri ve sonuçları ile bir bütün olarak incelendiğinde kısa ve/veya uzun vadede dünyayı etkileyen önemli kırılma noktalarına neden olmaktadır. Göçün nedenleri incelendiğinde en önemli faktörlerin başında ekonomik ve sosyal olanakların geldiği görülmektedir. Ancak dikkat edilmesi gereken husus göçün nedenlerinin sınırlandırılmaz olduğudur. Yaşanan her yeni olay yeni bir göçü tetikleyebilme ve yeni bir göç türü oluşturma kapasitesine sahiptir.

Göçün yüzyıllar içerisinde geçirdiği dönüşümün göçün nedenleri üzerinde de etkisi bulunmaktadır. 15.yüzyıl öncesi gerçekleşen göçlerin doğa olayları nedeniyle gerçekleşen göçler olduğu söylenebilmektedir. İnsanların hayatlarını devam ettirebilmek için, kuraklık, deprem ve heyelan gibi doğa afetlerin gerçekleştiği yerlerden, iradeleri dışında gerçekleşen nedenlerle göç ettikleri bilinmektedir.⁶ Sanayi devrimleri sonrası göçün nedenleri doğa olaylarından ekonomik nedenlere kaymıştır. Günümüzde ise göçlerin daha çok siyasi ve ekonomik nedenli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Siyasi nedenler olarak iç savaş, azınlık haklarının tanınmaması, toplumsal kaos, baskı

⁵ Kutluhan Bozkurt, *Avrupa Birliği Politikaları ve Düzenlemeleri Kapsamında Göç Hukuku Mülteci Statüsü ve Sığınma*, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2018, s. 9-11.

⁶ Süleyman Ekici ve Gökhan Tuncel, “Göç ve İnsan”, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, 2015, s. 14.

ve zulüm gibi olaylar, ekonomik nedenler olarak da işsizlik, fakirlik ve temel ihtiyaçların karşılanamaması gibi durumlar söz konusudur⁷

Bununla beraber, 15.yüzyıl öncesinde veya sonrasında göç kararını vermede en önemli etkenlerden biri güvenlik ihtiyacıdır.⁸ Güvenlik ihtiyacının 20. yüzyıl ve 21. yüzyılda yaşanan göçlere neden olduğunu açıkça görmek mümkündür. Göç ve güvenlik ilişkisi, bireysel, toplumsal, devlet, bölge ve uluslararası düzeyde etkileri olan siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel çok boyutlu bir yapıya sahiptir.

Göç ve güvenlik, Soğuk Savaş döneminde birbiri ile ilişkilendirilmeye başlanmış ve güvenliğin referans nesnesi olarak devlet ve ulusal sınırlar kabul edilmiştir. Bu ilişkide devletin egemenliğine vurgu yapılmaktadır. Ancak 1990'lı yıllarla birlikte sınır güvenliğine yönelik algı değişmiştir. Sınırların maruz kaldığı düzensiz göç, uyuşturucu kaçakçılığı, küresel ısınma, uluslararası terörizm ve çevresel sorunlar gibi riskler egemenliğin güvenliği sağlamak için yeterli olmamasına yol açmıştır. Teknolojik gelişmeler sınırların geçirgenliğini artırmakta ve bu durum yeni risklerle birleşince devletin güvenliği sağlama kapasitesini zayıflatmaktadır.⁹

Göç günümüzde güvenlik alanında en ciddi tartışma konularından biridir. Göç hareketlerinin güvenlik gündeminde en üst sıraya yükselmesi “güvenlikleştirme” kavramı ile açıklanmaktadır. Güvenlikleştirme, Kopenhag Okulu kapsamında geliştirilen bir güvenlik perspektifidir. Ole Wæver, söylemleri güvenlikleştirmenin aracı olarak görmekte ve nesnel tehditlerin değil, toplumu etkileme kapasitesi olan aktörlerin söylemlerinin güvenliği inşa ettiğini ileri sürmektedir.¹⁰ Bu durum güvenlikleştirilen her konunun siyasallaşmasına ve ciddi tehditlerdense aktörlerin söylemleri yoluyla oluşturdukları tehditlerin öne çıkmasına neden olabilmektedir. Güvenlik tehdidi olarak gündemde tutulan konu topluma anlatılır ve bu sayede her türlü güvenlik önlemi meşrulaştırılabilir.

⁷ Kutluhan Bozkurt, a.g.e., s. 19-21.

⁸ İbrahim Sirkeci ve Jeffrey H. Cohen, “Hareketlilik, Göç, Güvensizlik”, *İdealkent*, Cilt 6, Sayı 15, s. 15-16.

⁹ Mithat Arman Karasu, “Göç ve Güvenlik Üzerine Kavramsal Bir Çerçeve”, Yakup Bulut ve Soner Akın (Ed), *Yerel Ulusal ve Küresel Boyutlarıyla Göç ve Mülteci Sorunu*, İstanbul: Çizgi Kitapevi, 2020, s. 74.

¹⁰ Emre Çıtak, “Migration and Securitization: An Assessment in the Context of Human Security”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 18, Sayı 3, 2020, s. 3.

Günümüzde göç, ulusal güvenliğe tehdit olarak algılanmakta ve söz edimleri vasıtasıyla, toplumsal güvenlik tehditlerinin üst sıralarına taşınmaktadır. Toplumda artan güvenlik endişesi, insan haklarının ihlali dâhil alınan kararların sorgulanmamasına neden olmaktadır.

Kitlesel hareketler, dünya çapında endişe ve korku uyandırmaktadır. Özellikle göç alan ülkeler tarafından göçün kamu düzeni, kültürel kimlik, ulusal ekonomi ve işgücü piyasasına yönelik bir tehdit olarak sunulması toplumsal tehdit algılamalarını kuvvetlendirmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, genellikle devlet eliyle gerçekleştirilen güvenlikleştirme sürecinin, ulusal güvenlik anlayışına hizmet etmesi ve insan güvenliğinin geri planda kalmasıdır. Devletler için sınır güvenliği, sınırlara gelen ve insani yardıma ihtiyaç duyan sığınmacıların güvenliğinden daha önemlidir.¹¹

Göç süreci, özellikle sığınmacıların yoğun olarak bulunduğu kentlerde; haksız rekabet ortamı, kiraların artması, ücretlerin azalması ve vergilerin artması gibi birçok olumsuzluğa sebep olabilmektedir. Ancak gözden kaçırılmaması gereken bir nokta ise bu olumsuzlukların yanında göçün ekonomiye yeni bir işgücü ve dinamizm sağladığıdır ki bu da ekonomik anlamda olumlu bir katkıdır.¹² Örneğin; Almanya AB içerisinde mültecilere en ılımlı yaklaşan ülkelerden biridir. Almanya bu politika ile hem insani yaklaşım sergilemekte hem de yaşanan ekonomisinin olumsuzluklarını ortadan kaldırmaya çalışmaktadır.¹³ Uluslararası Para Fonu (IMF), daha fazla mülteci kabul eden ülkelerin Gayri Safi Yurt İçi Hasıllarını (GSYİH) artırma eğiliminde olduğunu ortaya koymuş ve Suriyeli mültecilerin kısa vadede ev sahibi ülkelerin ekonomisine olumlu katkısını belirtmiştir. Almanya, İsveç ve Avusturya'nın GSYİH'si sırasıyla 0,3, 0,4 ve 0,5 artmıştır.¹⁴ AB'nin ekonomik gücünün devamı için 2060 yılına kadar 50 milyon iş gücünü, iş piyasasına sokması gerekli görülmektedir. Suriyeli mültecilerin AB

¹¹ Emre Çıtak, a.g.e., s. 6.

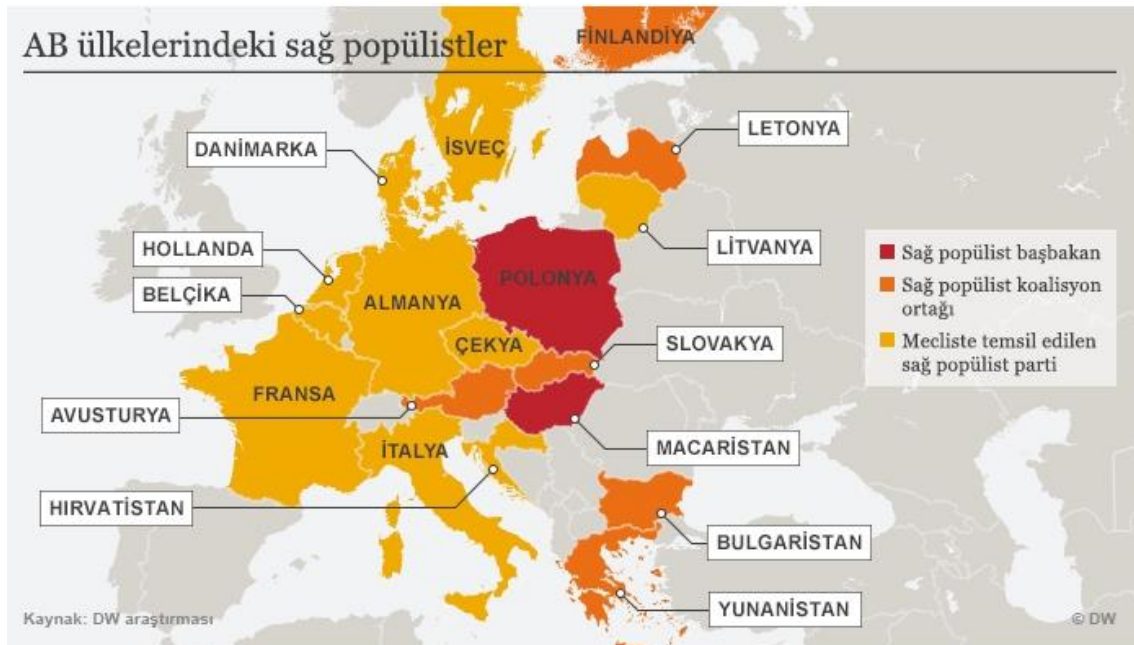
¹² Süleyman Ekici ve Gökhan Tuncel, a.g.e., s.

¹³ Asad Taffal, "Europe and the Syrian Refugees: Challenges and Opportunities of a Dilemma", *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*, Sayı 4, 2019, s. 58.

¹⁴ Myrto Chatzichristou, *The Impact of Syrian Refugees on German Labour Market*, Yüksek Lisans Tezi, Erasmus Universiteit Rotterdam Eraasmus School of Economic, 2018, s. 2.

iş piyasalarına entegrasyonu hem kısa hem uzun vadede olumlu sonuçlar barındırmaktadır.¹⁵

Göçün önemli sonuçlardan biri de siyasi etkileridir. Göçmenlerin yoğun olarak bulunduğu ülkelerde ülke politikaları genellikle güvenlik eksenine kaymakta ve durum siyasi alanda bazı değişimlere neden olmaktadır. Göçmenlerin yoğun olduğu ülkelerde siyasi alanda sağın yükselişi gözlemlenmektedir. Macaristan'da Genç Demokratlar, Polonya'da Hukuk ve Adalet Partisi, İspanya'da Vox ve Avusturya'da Avusturya Özgürlükçü Partisi AB üye devlet parlamentolarında yer alan sağ partilerden bazılarıdır.¹⁶

Şekil 1: AB Ülkelerinde Sağ Popülistler

Kaynak: Burak Ünveren, “Avrupa’da Sağ Popülizmin Haritası”, <https://www.dw.com/tr/avrupa-sa%C4%9F-pop%C3%BClizminin-haritas%C4%B1/a-43319950>, 10 Nisan 2018, (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2021).

Aşırı sağ görüşlü partilerin; göçmenleri ötekileştiren söylemleri, ekonomik kötüleşmelerin göçmen kaynaklı olduğu ve göçmenlere yapılan harcamaların ülke

¹⁵ Elizabeth Matsangou, “Refugees Are An Economic Benefit, Not Burden, To Europe”, <https://www.worldfinance.com/special-reports/refugees-are-an-economic-benefit-not-burden-to-europe>, 2 Kasım 2015, (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2021).

¹⁶ Burak Ünveren, “Avrupa’da Sağ Popülizmin Haritası”, <https://www.dw.com/tr/avrupa-sa%C4%9F-pop%C3%BClizminin-haritas%C4%B1/a-43319950>, 10 Nisan 2018, (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2021).

vatandaşlarının refahından götürdüğü gibi göçmenleri hedef gösteren iddialar halk nezdinde karşılık bulmakta ve bu partilerin yükselmelerine zemin hazırlamaktadır.¹⁷ Gerçekleşen terör olayları sonrası AB içerisinde radikalleşme belirginleşmeye başlamış, 2015 sonrası yoğunlaşan AB'ye mülteci akını ile beraber aşırı sağ görüşlü fikirlerin yükselişi, 2019 yılında Avrupa Parlamentosu(AP) seçimlerinde kendini iyiden iyiye göstermiştir.¹⁸ Merkez sağ ve sol partiler oy kaybederken yeşiller ve aşırı sağ görüşler desteğini artırmıştır. Aşırı sağcı Uluslar ve Özgürlükler Partisi AP'de 58 sandalye kazanarak beşinci parti konumuna gelmiştir.¹⁹

Göçün özellikle nüfus artış hızı düşük ülkelerde demografik yapıyı değiştirme etkisi de göçün önemli siyasi sonuçlarından biridir. Nüfus artış hızı ile bağlantılı olarak göçmenlerin yerli halk içerisinde sayılarındaki artışlar yukarıda belirtilen zinciri tetikleyerek, siyasi ve sosyal alanda radikal görüşlerin ortaya çıkmasına yol açacaktır.²⁰

Tüm bu sonuçların yanında göç sürecinin belki de en geri planda bırakılmış veya göz ardı edilmiş sonuçlarından biri de göç sürecinin yer değiştirenlerin psikolojileri üzerindeki etkileridir. Zoraki göçe maruz kalan bireyler üzerindeki etkileri daha görünür olsa da isteğe bağlı göç durumlarında da kişiler toplum içerisinde kabullenilmeme gibi birçok nedenden kaynaklı psikolojik sorunlar yaşayabilmektedir.²¹

Göç süreci devam eden ve birçok olayı tetikleme kapasitesi bulunan dinamik bir süreçtir. Belirli kalıplar içerisinde tanımlanamadığı gibi nedenleri ve sonuçları konusunda da kesin sonuçlara ulaşmak oldukça güçtür. Göçün neden olduğu olumsuz sonuçların azaltılabilmesi için öncelikle insan/birey düzeyinde bir güvenlik anlayışı benimsenmelidir. Katı sınır politikaları düzensiz göçe olan rağbeti artırmakta ve insani güvenlik sorunlarını beraberinde getirmektedir. Ancak göç yönetiminin

¹⁷ Nazif Mandacı ve Gökay Özerim, “Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenikleştirilmesi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 10, Sayı 39, 2013, s. 116.

¹⁸ Hilal Zorba, “Aşırı Sağın Gölgesinde Avrupa Birliği”, <https://ankasam.org/asiri-sagin-golgesinde-avrupa-birligi/>, 24 Haziran 2019, (Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2020).

¹⁹ “Avrupa Parlamentosu Seçimleri: Merkez Sağ ve Merkez Sol Gerilerken Liberaller, Yeşiller ve Aşırı Sağcılar Yükselişte”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48417894>, 27 Mayıs 2019, (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2021).

²⁰ Nur Birinci Gemici, “Homojen Demografilerde Göçmenlik: Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri”, <https://perspektif.eu/2019/12/02/homojen-demografilerde-gocmenlik-orta-ve-dogu-avrupa-ulkeleri/>, 2 Aralık 2019, (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2021).

²¹ Ayla Tuzcu ve Kerime Bademli, “Göçün Psikososyal Boyutu”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, Cilt 6, Sayı 1, 2014, s. 61.

insanileştirilmesi, toplumsal önyargıların önüne geçilmesi, göç edenlerin yerel halka entegrasyonunun sağlanması, katı sınır politikalarının gevşetilmesi ve düzenli göç rejiminin teşvik edilmesi gibi politikalarla göçün güvenlik riskleri azaltılabilir.

1.1.1.1 Göçmen Kavramı

Göçmen, yaşadığı yerden herhangi bir sebeple ayrılıp başka bir yere yerleşen kişi olarak tanımlanmaktadır. Göçmenin bulunduğu yerden ayrılma sebebi siyasi olabileceği gibi ekonomik de olabilmektedir.²²

Uluslararası Göç Örgütü (IOM), göçmen kavramı hakkında uluslararası alanda genel kabul görmüş bir tanım olmamasına rağmen çalışmalarına açıklık getirmek için bir tanımlama yapmıştır. Bu tanımlamaya göre göçmen, ulusal sınırlar içerisinde veya ulusal sınırları aşan şekilde bir yerden bir yere kalıcı veya geçici olarak giden kimsedir.²³ Bu tanımda dikkat edilmesi gereken husus göçmen kavramının kişinin kendi iradesi ile yer değiştirmesi üzerine kurulmasıdır.

Türkiye ise, göçmen kavramı hakkında, yapılan genel tanımdan ayrılarak daha dar bir tanımlama yapmıştır. 5543 sayılı İskân Kanununun 3.Maddesinin 1.fıkrasının (d) bendinde göçmen, “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla gelen kişi veya topluluk” olarak tanımlanmaktadır.²⁴

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, bir kişiye göçmen denilebilmesi için, yer değiştirmeyi kendi isteği üzerine yapmasını ve ailesinin istekleri doğrultusunda olsun ya da olmasın daha iyi şartlarda yaşama amacı gütmelerini beklemektedir.²⁵

²² Cengiz Başak, Mülteci, *Sığınmacılar ve Yasadışı Göçmenler*, Sonsöz Gazetecilik Matbacılık Reklamcılık LTD. ŞTİ., Ankara 2011, s. 4.

²³“Glossary on Migration”, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf , 2019, (Erişim Tarihi: 28 Şubat 2020).

²⁴“5543 sayılı İskân Kanunu”, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf> , 19 Eylül 2006, (Erişim Tarihi: 28 Şubat 2020).

²⁵ Şebnem Çakran ve Veysel Eren, “Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 14, Sayı 39, 2017, s. 3.

Açıklayıcı bir tanım yapmak gerekirse göçmen, ekonomik nedenler veya içinde bulunduğu sosyal şartlar nedeniyle gönüllü olarak bir yerden bir yere göç eden kişidir.²⁶

1.1.2 Uluslararası Hukuk, AB Hukuku ve Türk Hukuku Açısından Göçle Bağlantılı Kavramlar

Göçmen kavramından farklı olarak zorunlu göçe maruz kalan ve bu nedenle uluslararası korumaya ihtiyaç duyan gruplar bulunmaktadır. Kamuoyu nezdinde mülteci kavramı çatı bir terim olarak kullanılsa da hukuksal anlamında belli şartlar altındaki kişileri kapsamaktadır. Uluslararası koruma sağlanan kişi ve topluluklar, 1951 Cenevre Sözleşmesinden hareketle birincil koruma sağlananlar ve diğer koruma sağlananlar olarak sınıflandırılabilir.

1.1.2.1 Birincil Koruma Sağlananlar

Uluslararası korumaya ihtiyacı olanların belirlenmesinde temel kaynak 1951 Cenevre Sözleşmesidir. Bir kişinin mülteci statüsü kazanabilmesi için, 1951 Cenevre Sözleşmesinde yer alan şartlara uyuyor olması gerekmektedir. Birincil koruma altında yer alan statüler, bu sözleşme kapsamında belirlenmektedir. Mülteci kavramı asıl statüyü, sığınmacı kavramı mülteci statüsü elde edilene kadar koruma sağlanan statüyü ve şartlı mülteci kavramı ise sadece Türk hukukunda yer alan bir kavram olarak 1951 Cenevre Sözleşmesine Türkiye tarafından konulan coğrafi çekince sonucunda ortaya çıkan uluslararası koruma boşluğunu doldurmak için sağlanan statüyü ifade etmektedir.

1.1.2.1.1 Mülteci Kavramı

Mülteci tanımlamasında kilit nokta zorunlu koşulların varlığıdır. Mülteci statüsünün unsurları, ülke dışında bulunma ve haklı nedenlere dayanan zulüm korkusudur.²⁷ Mülteciler zulüm ve şiddet korkusu ile ülkelerinden ayrılırken, göçmenler daha iyi şartları amaçlayarak göç etmektedir. Uluslararası korumaya sahip olması nedeniyle mülteci kavramı, göçmen kavramından ayrılmaktadır. Uygulamada kimin mülteci kimin göçmen olduğu ayrımının yapılması bu kadar kolay olmasa da iki kavram arasında önemli farklar bulunmaktadır.

²⁶ Olcay Ziya, “Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 99, 2012, s. 232.

²⁷ Kutluhan Bozkurt, a.g.e., s. 45.

IOM'nin yayınladığı Göç Terimleri Sözlüğü, mülteci tanımlamasını yaparken üç uluslararası belgeyi referans almaktadır.²⁸ Bunlardan ilki ve genel kabul gören tanım, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan tanımlamadır. 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci,

“ırkı, dini, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs”

olarak tanımlanmıştır.²⁹

Afrika Birliği Örgütü Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Sözleşme, 1967 Protokolü ile revize edilen mülteci tanımına;

"Mülteci" terimi aynı zamanda, kendi menşei ülkesinin ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde, dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle, menşei ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülke dışında bir başka yerde sığınma aramak için daimi ikamet ettiği yeri terk etmeye zorlanan herkes için geçerli olacaktır."

ifadesini eklemiştir.³⁰ Göç Terimleri Sözlüğünde yer alan son açıklama ise 1984 tarifli Cartagena Bildirisini referans almaktadır. Orta ve Latin Amerika ülkelerinde yer alan mültecilerin korunması için gerekli düzenlemelerin yapılmasını ve uyumlaştırma çabalarının başlamasını amaçlayan Bildiri, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin tanımını kabul etmektedir. Ancak mülteci tanımlamasını genişleterek mülteci kavramını;

"1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolünün belirlediği tanıma ek olarak mülteci, yaşamları, güvenlikleri veya özgürlükleri genel şiddet, dış müdahale, iç çatışmalar,

²⁸“Göç Terimleri Sözlüğü”, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf, (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2021).

²⁹“Convention and Protocol Relating to The Status of Refugees”, <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10>, (Erişim Tarihi: 28 Şubat 2020).

³⁰ “Afrika Birliği Örgütü Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Sözleşme”, http://madde14.org/index.php?title=Afrika_Birli%C4%9Fi_%C3%96rg%C3%BCt%C3%BC_M%C3%BClteci_Sorunlar%C4%B1n%C4%B1n_%C3%96zel_Y%C3%B6nlerini_D%C3%BCzenleyen_S%C3%B6zle%C5%9Fme, (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2021).

kitlesel insan hakları ihlali veya kamu düzenini ciddi şekilde bozan diğer koşullar tarafından tehdit edilmesi nedeniyle ülkesinden kaçan kişi”

şeklinde tanımlamıştır.³¹

Mülteci statüsü hakkında, AB Hukuku açısından önemli belgelerden biri 13 Aralık 2011 tarihli “Directive 2011/95/EU of The European Parliament and of The Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted” (Üçüncü ülke Vatandaşlarının veya Vatansız Kişilerin Uluslararası Korumadan Yararlanıcı Olarak Nitelendirilmesi, Mülteciler veya İkincil Korumaya Uygun Kişiler İçin Tek Tip Statü ve Verilen Korumanın İçeriği İçin Standartlar Hakkında Yönetmelik) Yönetmeliktir. Yönetmeliğin 13. Maddesi; üye ülkeler arasında, mülteci ve ikincil koruma statüsünün tanımı ve kapsamı hakkındaki kuralların farklılıklarının giderilmesine vurgu yapmaktadır.³² Önemli bir diğer belge ise ‘AB Temel Haklar Şartı’dır. Şartın 18. Maddesi, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolünün kuralları çerçevesinde ve kurucu anlaşmaları dikkate alarak iltica hakkını koruma altına almaktadır. 19. Madde ise hiç kimsenin ölüm cezası, işkence ve insanlık dışı muamele, alçaltıcı davranış ve cezaya tabi tutulma ihtimalinin olduğu bir ülkeye gönderilemeyeceğini, sürülemeyeceğini ve iade edilemeyeceğini vurgulamaktadır.³³ 1951 Sözleşmesi’nde yer alan kurallara ve geri göndermeme ilkesine uyumlu olması sebebiyle uluslararası hukuk ve AB Hukuku arasında uyum söz konusudur.

Türk Hukuku açısından mülteci tanımlaması, 2013 yılında hazırlanan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda (YUKK) yer almaktadır. YUKK, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’ndeki tanımı kabul etmekle birlikte coğrafi çekince koymaktadır. YUKK’un 61. Maddesi mülteci statüsünü;

³¹ “Cartagena Declaration on Refugees, Colloquium on the International Protection of Refugees in Central America, Mexico and Panama”, https://www.oas.org/dil/1984_cartagena_declaration_on_refugees.pdf, 22 Kasım 1984, (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2021).

³² “Directive 2011/95/EU of The European Parliament and of The Council”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0095&from=EN>, 20 Aralık 2011, (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2021).

³³ “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı” https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Avrupa_Birligi_Temel_Haklar_Sarti%E2%80%8B.pdf, Kasım 2001, (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2021).

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.”

şeklinde tanımlamaktadır.³⁴ Tanımdan anlaşılacağı üzere Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki şartlara uyum sağlasa bile Avrupa dışından gelenlere mülteci statüsü vermemektedir.

1.1.2.1.2 Sığınmacı Kavramı

Göç terimleri sözlüğüne göre sığınmacı;

“Zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler temelinde ülkede kalma izni verilmemişse, bu kişiler ülkede düzensiz veya kanuna aykırı bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler.”³⁵

şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımlamada sığınmacının, mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi olduğu belirtilmektedir.

Sığınma hakkının tanınması, sığınma talep edilen ülkenin hukuk düzenine bağlıdır. Bu nedenle başvuruyu inceleyen ülke sığınma talebini kabul edip etmemek hususunda özgürdür. Ancak sığınma talep edilen ülke 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolüne taraf ise sınırsız bir özgürlükten bahsedilememektedir.³⁶ Çünkü 1951 Sözleşmesi’ne göre, sığınma talep eden kişi veya kişiler, ülkenin sınırlarından girmiş ve sözleşmenin aradığı

³⁴ “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”,

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, 4 Nisan 2013, (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2021).

³⁵ “Göç Terimleri Sözlüğü”, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf, (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2021).

³⁶ Kutluhan Bozkurt, a.g.e., s. 51.

koşullar mevcutsa sığınma hakkının tanınması gerekmektedir. Buna ek olarak İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 14. Maddesi, zulüm altındaki herkesin başka bir ülkeye sığınma hakkının olduğunu belirtmektedir.³⁷

AB ülkeleri, sığınma arayan birçok kişinin “hedef ülkesi” konumundadır. Bu nedenle sığınmacı akınları ile çok sık karşılaşmaktadırlar. AB hukukuna göre, uluslararası koruma başvurusu yapan kişiler sığınmacı olarak değerlendirilmektedir. Sığınma başvurusu sonuçlanana kadar sığınma talep eden kişiler, geri gönderilmeme ilkesine tabidir.³⁸ AB’nin uluslararası korumanın sağlanması hakkında 2013 tarihli “Uluslararası Korumanın Verilmesi ve Geri Çekilmesi İçin Ortak Prosedürler Yönetmeliği”, Tampere Zirvesi’nde alınan ortak sığınma sistemi kurulması amacına atıf yaparak, kimsenin zulüm göreceği bir yere geri gönderilmeyeceğini karara bağlamıştır.³⁹

Türkiye sığınmacı tanımlamasında da uluslararası tanımdan ayrılmaktadır. 1994 tarihli ‘İltica ve Sığınma Yönetmeliği’nin 3. maddesinde sığınmacı, dini, ırkı ve toplumsal aidiyeti sebebiyle zulme uğramaktan korkan ve yer değiştirmek zorunda olan kişi olarak tanımlanmıştır.⁴⁰ Türk hukukundaki sığınmacı kavramı ile uluslararası mülteci hukukundaki sığınmacı kavramı arasında farklılık göze çarpmaktadır. Uluslararası mülteci hukukunda sığınmacı ‘de facto mülteci’ olarak kullanırken, Türk hukukunda sığınmacı, “Avrupa’dan gelmediği için mülteci sayılmayan, üçüncü bir ülke buluncaya kadar kendisine geçici oturma izni verilen kişi” olarak tanımlanmaktadır.⁴¹

1.1.2.1.3 Şartlı Mülteci Kavramı

Türkiye 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesine, üç kıtanın birleştiği bir coğrafi konumda olmasının getirdiği kaygıyla coğrafi bir çekince getirmiştir ve Avrupa dışından gelen sığınmacıları mülteci olarak kabul etmemektedir. Ancak son yıllarda hem bölgesel, hem de küresel sorunlara neden olan kitlesel sığınmacı akınlarının varlığı ve Türkiye’den

³⁷ “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”, <https://www.ombudsman.gov.tr/document/mevzuat/688B1--Insan-Haklari-Evrensel-Beyannamesi.pdf>, (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2021).

³⁸ Kutluhan Bozkurt, a.g.e., s. 52.

³⁹ “Directive 2013/32/EU of The European Parliament and of The Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0032&from=en>, 29 Haziran 2013, (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2021).

⁴⁰ “1994 Tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği”, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1994-Yonetmeli.pdf>, 14 Eylül 1994, (Erişim Tarihi: 28 Şubat 2020).

⁴¹ Kutluhan Bozkurt, a.g.e., s. 56-57.

sığınma talebinde bulunan milyonlarca insanın Avrupa dışından olması Türk hukukunun işleyişinde karışıklığa sebep olmaktaydı. Bunun önüne geçmek adına YUKK ile şartlı mülteci statüsü oluşturulmuştur. Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; dini, dili, ırkı ve toplumsal mensubiyeti gibi nedenlerle zulme uğrama korkusu bulunan, vatandaşı olduğu ülkenin korumasından mahrum olan veya korumasını istemeyen, bu tür olaylar sebebi ile yaşadığı ülkenin dışında bulunan ve geri dönemeyen korunmaya ihtiyacı olan kişilere şartlı mülteci statüsü verilmektedir. Üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilmektedir.⁴² Bu şekilde, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne konulan çekince nedeniyle mülteci statüsü sağlanamayan uluslararası korumaya muhtaç kişilerin, üçüncü bir ülkeye yerleştirilebilmeleri ve bu süreçte ülkede geçici olarak kalabilmelerinin yasal bir sürece bağlanması amaçlanmıştır.

1.1.2.2 Diğer Koruma Sağlananlar

1951 Cenevre Sözleşmesinin mülteci statüsüne sahip olmak için gerekli gördüğü hallere uymayan ancak uluslararası korumaya ihtiyaç duyan insanlar ve topluluklar bulunmaktadır. İkincil koruma statüsü bu koruma eksikliğinin giderilmesi için oluşturulmuştur. Geçici koruma kavramı ise başvuruların tek tek değerlendirilmesinin mümkün olmadığı sığınma akınları durumunda, mağduriyetlerin oluşmasının önüne geçilmesi için kullanılmaktadır.

1.1.2.2.1 İkincil Koruma Kavramı

İkincil koruma, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolünde mülteci statüsü için belirlenen şartlara uymayan, bu nedenle mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak yaşamı ve özgürlüğü tehlike altında olması nedeniyle uluslararası koruma sağlanan kişileri kapsamaktadır. Ucu açık bir tanım olması nedeniyle sadece 1951 Cenevre Sözleşmesi ile değil, BM Medeni ve Siyasi Haklara dair Sözleşme, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme gibi birçok uluslararası sözleşme kapsamında koruma sağlanmaktadır.⁴³ Geri gönderilmeme ilkesinin ikincil koruma sağlananlar için geçerli olması koruma sisteminin güçlendirilmesini sağlamaktadır.

⁴² “Şartlı Mülteci”, <https://www.goc.gov.tr/sartli-multeci> , (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2020).

⁴³ Kutluhan Bozkurt, a.g.e., s. 64.

AB Hukuku, 2011/95/EU sayılı Üçüncü Ülke Vatandaşları Ve Vatansız Kişilerin Uluslararası Korumadan Yararlanması Hakkındaki Yönetmelikte ikincil koruma statüsünü açıklamıştır. Yönetmeliğe göre ikincil koruma, mülteci statüsünün gerekliliklerine sahip olmayan, ancak ülkesine veya eski mutlak meskenine dönmesi halinde ciddi zarara uğrayabilecek üçüncü ülke vatandaşları ve vatansızlara sağlanan uluslararası bir korumadır.⁴⁴ Mülteci statüsüne göre daha açık uçlu ve geniş bir kavramdır.

Türk Hukuku'nda ikincil koruma YUKK'un 63. Maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre, mülteci ve şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, menşei veya önceki ikamet adresine geri gönderilmesi halinde; ölüm cezası alacağı, işkence ve insanlık dışı muameleye maruz kalacağı, uluslararası veya ülkesindeki şiddet olaylarından ciddi oranlarda etkilenme tehlikesi olacağı için ülkesinin korumasından yararlanamayan ya da yararlanmak istemeyen üçüncü ülke vatandaşları ya da vatansızlar için ikincil koruma statüsü sağlanır.⁴⁵ İkincil koruma hususunda Türk Hukukunun uluslararası hukuk ile benzer bir düzenleme getirdiği görülmektedir.

1.1.2.2.2 Geçici Koruma Kavramı

Göç Terimleri Sözlüğü, geçici korumayı;

“Çatışma veya yaygın şiddet ortamlarından kitlesel olarak kaçıp gelen kişilere öncesinde bireysel statü belirleme işlemine tabi tutulmaksızın Devlet tarafından geçici koruma sağlama konusunda geliştirilen düzenleme” olarak tanımlamaktadır.⁴⁶ Geçici koruma statüsünde ‘kitlesel sığınma’ hali gereklidir.

Geçici koruma statüsünün belirlenmesinde devletlerin kendi özel durumlarını dikkate alarak statünün içeriğini belirlemesi dikkat çekmektedir. AB için geçici koruma, kitlesel

⁴⁴ “Directive 2011/95/EU of The European Parliament and of The Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted”, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:337:0009:0026:en:PDF>, 20 Aralık 2011, (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2021).

⁴⁵ “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, 4 Nisan 2013, (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2020).

⁴⁶ “Göç Terimleri Sözlüğü”, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf, (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2021).

olarak Birliğe akın eden yerinden edilmiş kişilere sağlanmaktadır.⁴⁷ 2001/55/EC sayılı Geçici Koruma Yönetmeliğinde geçici koruma; menşei ülkelerine dönemeyen üçüncü ülke vatandaşlarının kitlesel sığınma akınları durumunda, özellikle de kitlesel akınların iltica sisteminin verimliliğini olumsuz etkilediği durumlarda, koruma talep eden kişilere sağlanan acil ve geçici korumadır.⁴⁸

Geçici koruma statüsü Türk Hukuku içerisinde YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği ile düzenlenmiştir. YUKK'un 91. Maddesi geçici koruma sağlanabilecek yabancıları;

“Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımı geçen yabancılar...” olarak belirlemektedir.⁴⁹

1.2 Kuramsal Çerçeve

Güvenlik, devletler ve insanlar için vazgeçilmez ve öncelikli bir ihtiyaçtır. 1990'lı yıllara kadar devletlerin güvenliği ile insanların güvenliği birlikte algılanmıştır. Devletler hem devletin devamlılığı hem de vatandaşlarının güvenliği için sorumlu görülmüştür. Ancak devlet içi çatışmalar, devletin vatandaşların güvenliğini sağlama sorumluluğunu yerine getiremediği veya getirmek istemediği durumların varlığını gün yüzüne çıkarmış ve geleneksel güvenlik tanımlamasının yeterli olmadığı yönündeki algılamaları güçlendirmiştir.

Devlet içi çatışmalar, iç savaşlar, etnik ve dini çatışmalar, doğal afetler, açlık, kıtlık ve çevresel güvenlik sorunları gibi sorunlar devletler ve insanlar için güvenlik tehditleri oluşturmaktadır. Suriye örneğinde görüldüğü gibi bu tehditler en çok insanları tehdit etmekte ve kitlelerin sınır aşan göçler gerçekleştirmesine neden olmaktadır. İnsan güvenliğine yönelik tehditlerin artması, yeni güvenlik çalışmalarını ve güvenlik anlayışına yönelik değişimleri beraberinde getirmektedir.

⁴⁷ “Avrupa Birliği’nde Geçici Koruma”, <https://www.goc.gov.tr/avrupa-birliginde-gecici-koruma>, (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2021).

⁴⁸ Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0055&from=EN>, 7 Ağustos 2001, (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2021).

⁴⁹ “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, 4 Nisan 2013, (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2020).

1.2.1 Güvenliğin Dönüşümü

Güvenlik, insan yaşamının başından itibaren en önemli olgulardan biri olmuştur. İnsanın amacı hayatını devam ettirebilmektir ve bu doğrultuda güvenliğinin öncelikli olarak sağlanması gerekir. Devletlerin amacı da varlığını devam ettirmek olduğu için güvenlik önemli bir konudur. Bu doğrultuda güvenlik, yüzyıllardan bu yana üzerinde çalışılan bir olgu olarak süregelmiştir. Ancak güvenlik üzerine çok sayıda çalışma yapılmış olmasına rağmen dikkat çeken nokta kavramın muğlaklığıdır. Güvenlik kavramının genel kabul görmüş belli bir tanımı olmamasının nedeni olarak, türetilmiş bir kavram olması, farklı ideolojiler tarafından farklı şekilde yorumlanması ve tanımdaki muğlaklığın devletlere hareket kolaylığı sağlaması gibi etkenler gösterilebilir.⁵⁰

Güvenlik kavramı negatif bir kavramdır. Bu nedenle kavramın açıklanabilmesi için başka kavramlara ihtiyaç duyulmaktadır. Var olma ve değer kavramları güvenlik kavramının açıklanması noktasında önemli kavramlardandır.⁵¹ Güvenliğin anlaşılması için üzerinde durulması gereken kavramlardan biri de tehdit kavramıdır. Güvensizlik olasılıkları riskleri, riskler endişe ve korkuyu, korkular tehlikeyi ve tehlikeler de tehditleri meydana getirmektedir. Güvenlik için kısaca ‘tehditlerin ortadan kalktığı durum’ tanımlaması yapılabilmektedir. Bu doğrultuda, güvenliği tanımlayabilmek için tehditlerin tanımlanması gerekmektedir.

Tehdit göreceli bir kavram olmakla beraber, genel olarak, birey, toplum veya devlete yönelik olumsuz sonuçlara yol açabilecek olay veya olgular olarak tanımlanmaktadır.⁵² Arnold Wolfers, tehdidin algılanması üzerinden güvenliğin iki yüzüne vurgu yapmıştır.⁵³ Tehdidin göreceli olması “objektif güvenlik” ve “sübjektif güvenlik” kavramlarıyla açıklanmaktadır. “Objektif güvenlik” güvenliğe yönelik bir tehdit durumu olmamasıdır. “Sübjektif güvenlik” ise tehdidin olması ancak devletin gücü ve imkânları

⁵⁰ Kadir Sancak, "Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 6, 2013, s. 124.

⁵¹ Murat Yorulmaz, ""Değişen" Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde "Değişmeyen" Güvenlik Paradoksu", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, Temmuz 2014, s. 106-107.

⁵² Fatih Tekin, *Türkiye’de ve Uluslararası Alanda Yapılan İnsani Güvenlik Çalışmalarının Tarihsel Perspektiften Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2019, s. 8.

⁵³ Hans Günter Brauch, "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt5, Sayı 18, Yaz 2018, s. 4.

dâhilinde bu tehditleri güvenliğine karşı bir tehdit olarak algılamamasıdır.⁵⁴ Wolfers, güvenliği eldeki değerlerin kaybolmasına yönelik bir korku duyulmaması olarak tanımlamaktadır.⁵⁵ Ancak bu tanım güvenliğin sadece fiziksel boyutunu açıklamakta, psikolojik boyutunu göz ardı etmektedir. Psikolojik boyuta yönelik tehditler her zaman soyut değildir. Güvenlik sadece somut alana sıkıştırılabilecek bir kavram da değildir.⁵⁶ Somut alana kaymış bir güvenlik algısı, elle tutulabilir tehditlere sahip olmayan güvenlik problemlerinin gölgelenmesine neden olmaktadır.

Güvenlik kavramının uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde de tek bir tanımını bulunmamaktadır. Ken Booth'a göre bu durum, kişilerin ve toplumların güvenlik algılanmasındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır.⁵⁷ Farklılıklarının oluşmasının sebebi, 'neyin ya da kimin güvenliğin referans nesnesi olacağı' veya 'neyin ya da kimin çıkarlarının korunacağı' sorularına verilen yanıtların farklı olmasıdır. Sorulara yönelik devlet veya birey yanıtları, referans nesnesine göre güvenlik kuramlarının devlet merkezli veya insan merkezli olarak gruplanmasını sağlamaktadır.

Hobbes, Machiavelli, Thucydides, Carr, Waltz, Morgenthau ve Huntington gibi düşünürler, güce odaklanan devlet merkezli güvenlik yaklaşımını inşa etmiştir. İnsanın ve toplumların güvenliğinin devlet güvenliğine bağlandığı bu yaklaşım, uluslararası alanın güvensizliğine vurgu yapmakta ve silahlanmanın güvenliğin sağlanması için en önemli unsur olmasına dikkat çekmektedir. Anarşinin hâkim olduğu uluslararası alanda, devletler kendi güvenliklerini kendileri sağlamalı ve hiçbir aktöre güvenmemelidir. Güvensizlik ve silahlanma yarışı birbirini beslemekte ve John Herz tarafından literatüre kazandırılan 'güvenlik ikilemi' durumuna neden olmaktadır.

1947'de başlayan Soğuk Savaş dönemi, devlet temelli güvenlik yaklaşımlarının test edilmesi bakımından uygun bir ortamı sağlamıştır. Güvensizlik ve işbirliği kanallarının kapalı olmasının yanında sıkı iki kutuplu uluslararası sistem, geleneksel güvenlik yaklaşımlarına geniş bir çalışma alanı sağlamıştır. Bu yaklaşımlardan realizm, dönemin şartlarına uyumlu yapısı nedeniyle öne çıkmış ve Soğuk Savaş döneminin hâkim

⁵⁴ Fikret Birdişli, *Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014, s. 18.

⁵⁵ Arnold Wolfers, *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, John Hopkins University Press, Baltimore, 1962, s. 150.

⁵⁶ Murat Yorulmaz, *a.g.e.*, s. 106.

⁵⁷ Füsun Özerdem, "İnsani Güvenlik", Saadat Rustemova Demirci (Ed.), *Güvenliğin Gündeminden Çatışma, Ayrılıkçı Ayaklanmalar ve Terörizm*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2015, s. 135.

güvenlik teorisi olmuştur. Realizm; güvensiz ve anarşik uluslararası alan, silahlanma yarışı, devletin güvenliği ve askeri tehditlere odaklanma hususunda dönemin şartlarına uygun söylemler getirmiş olsa da ekonomik ve sosyal haklar, ayrımcılık ve insan hakları gibi konuları göz ardı etmiştir. Çevre sorunları, yoksulluk ve mülteci problemleri gibi askeri olmayan sorunlara yönelik çözüm önerileri ve politikaları üretememiştir. Güvenliği yalnız askeri tehditler üzerinden tanımlamak, iki temel sorunu da beraberinde getirmektedir. Birincisi, askeri olmayan ve belki de daha zararlı sonuçları olabilecek tehditlerin görünmemesi, ikincisi ise uluslararası ilişkilerin silahlanma yarışı üzerine kurulması ve güvensizliğin artmasıdır.⁵⁸ Bu duruma ek olarak realizm, bireylerin güvenliği pahasına, devletin güvenliğinin sağlanmasını amaçlamaktadır.

Devleti güvenliğin referans nesnesi durumuna getiren iki önemli özelliği bulunmaktadır:

- Devlet, ülke sınırları içerisinde anarşiyi sonlandırabilecek ve vatandaşlarının güvenliğini sağlayabilecek, uluslararası meşruluğa sahip tek aktördür
- Devlet uluslararası alanda varlığını sürdürmeye çalışmaktadır. Yani devlet hem güvenliğin sağlayıcısı ve hem de güvenliğe ihtiyaç duyan konumundadır.⁵⁹

1990'lı yıllara kadar realizmin güvenlik tanımlaması, sistemdeki güçlü konumunu korumuş olsa da, Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte bu tanımlamanın eksikliği görünür hale gelmiştir. Bu durum ise güvenlik tanımlamasına yeni yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1990'lı yıllar dünya için, küresel dengelerden ülke içi dinamiklere, siyasetten ekonomiye, teknolojiye kadar birçok alanda değişimi beraberinde getirmiştir. Bu değişimlerin bu çalışma için önemli olan kısmı ise bu dönemin Soğuk Savaşın sona erdiği yıllar olmasından kaynaklanmaktadır. Soğuk Savaş'ın varlığı, güvenlik konusunda keskin bir hat oluşturmuş ve güvenlik algısının iki bloğa üye ülkelerin sınır güvenlikleri ve güvenlikleri üzerine kurulmasına neden olmuştur. Ancak Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte güvenliğe yönelik tehditler ve güvenliğin referans nesnesi değişmeye başlamıştır.

⁵⁸ Alice Edwards, "Human Security and the Rights of Refugees: Transcending Territorial and Disciplinary Borders", Hélène Lambert (Ed.), *International Refugee Law*, London: Routledge, 2010, s. 769.

⁵⁹ Fatih Tekin, *a.g.e.*, s. 18.

Soğuk Savaşın ardından devletlerarası savaşlar ciddi oranda azalsa da ekonomik krizler, çevre sorunları, siyasi baskı, iç savaş ve çatışmalar, sığınmacı akınları, uluslararası terör, uyuşturucu, insan ve silah kaçakçılığı, devletin vatandaşlarına yönelik şiddeti gibi geleneksel olmayan tehdit türlerinde artış yaşanmıştır. Realizmin yeni güvenlik tehditlerine yönelik çözüm üretememesi, güvenlik çalışmalarının gözden geçirilmesini gerekli kılmıştır. Sistemde kabul gören tehditlerin yanında yeni tehditlerin de ortaya çıkması güvenlik çalışmalarını daha da zorlaştırmıştır.⁶⁰ Geleneksel yaklaşımların yeni tehditlere çözüm üretecek kapasiteye sahip olmaması, güvenlik çalışmalarının değişim ve dönüşüm sürecine girmesine neden olmuştur. Ken Booth, Wyn Jones, Barry Buzan, Ole Wæver ve Keith Krause gibi düşünürler geleneksel güvenlik yaklaşımına meydan okumuş ve 'kimin güvenliği', 'hangi tehditlere karşı güvenlik' ve 'güvenlik sağlayıcı kimdir' soruları üzerinden modern güvenlik tehditlerine yönelik çalışmalara yönelmişlerdir.⁶¹ Bu çalışmalar, devlet merkezli güvenlik yaklaşımında değişimi de beraberinde getirmiş ve güvenliğin referans nesnesinde devletten insana/bireye doğru bir kayma yaşanmıştır. Soğuk Savaş sonrası döneme kadar askeri konuların oluşturduğu güvenlik alanında genişleme yaşanmış ve ekonomi, insan hakları, göç, uluslararası korumaya ihtiyacı olan insanlar, yoksulluk ve çevre sorunları gibi birçok konuyu içinde barındıran geniş bir güvenlik yelpazesi oluşmuştur.

Güvenliğin dört boyutlu genişlemesinden bahsedilebilir. İlk iki boyut güvenliğin amacı ile ilgilidir:

- Aşağıya doğru derinleşme, güvenliğin devlet merkezinden birey merkezine kayması
- Yukarıya doğru derinleşme, devlet güvenliğindense uluslararası sistem güvenliğine doğru bir kaymadır.⁶²

Güvenliğin genişlemesi tehditlerin kaynağını da kapsamaktadır. Güvenliğin genişlemesi tehditlerin kaynağı bakımından da yatay ve dikey olmak üzere iki boyuta sahiptir:

⁶⁰ Murat Gül, "Güvenlikteki Kavramsal Değişim ve Türkiye'nin Güvenlik Yaklaşımı ve Politikalarına Etkileri", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, Cilt 21, Sayı 1, 2016, s. 316.

⁶¹ Aytekin Mustafayeva, *Koruma Sorumluluğu ve Güneydoğu Asya'da İnsani Güvenlik: Rohingya Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019, s. 24.

⁶² Muharrem Aksu ve Faruk Turhan, "Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik", *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Derneği*, Cilt 4, Sayı 2, 2012, s. 70.

- Yatay genişleme, güvenliğı tehdit eden sorunların askeri güvenliğı ek olarak, ekonomik, uluslararası göç ve terörizm gibi askeri olmayan tehditleri de içine alarak genişlemesidir
- Dikey genişleme ise, siyasi sorumluluğun genişlemesidir. Güvenliğin sağlanmasında tek yetkili devlet değildir, yetki çok boyutlu olarak dağıtılmıştır.⁶³

Tehditlerin ve dolaylı olarak güvenlik algısının değişiminde etkili olan önemli faktörlerden biri Soğuk Savaşın sona ermesi, diğeri ise küreselleşmedir.⁶⁴ Küreselleşme sınırların geçirgenliğini artırmakta ve dünyanın herhangi bir noktasında yaşanan bir olayın tüm dünyayı etkileyebilmesine olanak sağlamaktadır. Bu durum devletin egemenliğinin sorgulanmasına da neden olmuştur.⁶⁵ Devletin sınırlar içindeki gücü değil, uluslararası alanda etkinliği ve tehditlere karşı koyabilme gücünün küreselliğı önemli hale gelmiştir.

Geleneksel güvenlik yaklaşımı, devlet güvenliğinin sağlandığı durumda insan güvenliğinin de sağlanmış olacağını ileri sürmektedir. Ancak geleneksel yaklaşımlara karşı geliştirilen eleştirel güvenlik yaklaşımları konuya farklı bir açıdan yaklaşmaktadır. Devletin, kendi güvenliğı ve istikrarını sağlamak için koruma sorumluluğı bulunan vatandaşlarına karşı şiddet ve baskı uyguladığı durumda ne olacaktır? Ya da savaş, iç savaş, yoksulluk, açlık, siyasi baskı ve çevresel felaketler gibi insana yönelik tehditlerden kaçmak için gerçekleştirilen göç hareketleri ve sığınmacı akınları karşısında, hedef ülkelerin ulusal güvenliğı ve mülteci/sığınmacı güvenliğı karşı karşıya geldiğinde ne olacaktır?

1994'te BM'nin yayınladığı İnsani Gelişim Raporu, insani güvenlik adına önemli bir gelişmedir. Bu raporla birlikte insan merkezli güvenlik yaklaşımı uluslararası alanda dikkat çekmiş ve konu üzerine yapılan araştırmaların artmasına olanak sağlamıştır. Bir sonraki bölümde insani güvenlik kavramının ortaya çıkışı ve gelişimi, insani güvenliğin bileşenleri ve insani güvenliğı yönelik tehditler incelenecektir. İnsani Güvenlik Yaklaşımı

⁶³ Muharrem Aksu ve Faruk Turhan, *a.g.e.*, s. 70.

⁶⁴ Muharrem Aksu ve Faruk Turhan, *a.g.e.*, s. 70.

⁶⁵ Bülent Sarper Ağır, "Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Algısı", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt 11, Sayı 22, 2015, s. 114.

İki dünya savaşı, Soğuk Savaş ve ekonomik krizlerin etkisi altında geçen 20.yüzyılın insanlar üzerinde yıkıcı etkiler bırakması, güvenlik algısının insani unsurlar içerecek şekilde yeniden tanımlanmasına yol açmıştır. Soğuk Savaş yıllarında geleneksel güvenlik tanımlamalarına yönelik eleştirel yaklaşımlar gerçekleşse de dönemin şartlarında seslerini duyuramamışlardır. Ancak 20.yüzyılın sonuna gelindiğinde, insanlar için ciddi güvenlik tehdidi oluşturan iç savaşlar, kıtlık, bulaşıcı hastalıklar ve ülke içerisindeki yönetim baskısı gibi sorunlar gün yüzüne çıkmıştır.

26 Aralık 1991 tarihinde Doğu Bloğunun dağılması üzerine iki kutuplu sistem ve dolayısıyla Soğuk Savaş dönemi sona ermiştir. Yaşanan bu gelişme ile dışarıdaki düşmanın varlığı ve oluşturduğu tehdit algısı azalmıştır. Bu gelişmelere ek olarak küreselleşmenin getirdiği yeni tehdit türleri ortaya çıkmış ve güvenliğin yeniden yorumlanması yönünde çalışmalar başlamıştır.

Bu dönemde insanların günlük yaşamları içerisinde karşılaştıkları tehditler önem kazanmaya başlamıştır. Yoksulluk, açlık ve bulaşıcı hastalık gibi tehditler ve özgürlük ve refah içinde yaşama arzusu gibi olgular dikkate alınmaya başlamıştır.

11 Eylül sonrası güvenlik tartışmalarında uluslararası korumaya muhtaç gruplar önemli bir yer kaplamıştır. 11 Eylül’de gerçekleşen saldırılar, teröristlerin göçmen kimliği ile ilişkilendirilmiştir. Bu durum terörizm ve mülteci, sığınmacı ve göçmen kavramlarının aynı söylem içerisine dâhil edilmesine yol açmıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda devletlerin mültecilere bakışı da değişmiştir. Bundan böyle devletler, mülteci ve sığınmacılara yönelik aldıkları kısıtlayıcı, düşmanca ve baskıncı önlemleri terörizm tehdidi ile gerekçelendirmiştir.⁶⁶

İster güvensizlik durumlarının kurbanı olarak, isterse de ulusal ve uluslararası güvenliğe tehdit olarak değerlendirilsinler mülteciler, güvenlik çalışmalarının önemli bir unsurunu oluşturmaktadır. Soğuk Savaş döneminde mültecilerin, güvenliğe yönelik oluşturdıkları tehditten ziyade sığındıkları devlete olan jeopolitik katkıları ön planda yer almaktaydı. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nin Soğuk Savaş döneminde izlediği mülteci politikası, iki blok arası çekişmenin mülteci politikasını yansıtmaması nedeniyle iyi bir örnektir. 1956 yılında Macaristan’da komünist yönetime karşı başlayan ayaklanmanın

⁶⁶ G.S. Goodwin Gill, “Forced Migration: Refugees, Rights and Security”, Jane McAdam (Ed), *Forced Migration: Refugees, Rights and Security*, London: Hart Publishing, 2008, s. 1-18.

bastırılmasının ardından Eisenhower yönetimi bir yıl içinde ABD'nin Macaristan'dan yaklaşık kırk bin mülteciyi kabul edeceği bir program hazırlamıştır.⁶⁷ 1959 yılında Fidel Castro yönetiminin Küba'da komünist bir düzen kurması, ABD'ye kitlesel akınları tetiklemiştir. ABD yönetimi 1966'da Küba Uyum Yasasını yürürlüğe koymuş ve Kübalı mültecilere oturma izni vermeye başlamıştır.⁶⁸ Ancak komünist rejimlerden kaçan mültecilere gösterilen bu hoşgörölü tavrın Haiti, Guatemala ve El-Salvador gibi sağ yönetimlerin olduğu ölkelerde yönetim baskısından kaçan kişilere uygulanmadığı görölmektedir.⁶⁹

1990'lı yıllara gelindiğinde iç çatışmalardaki artışla orantılı olarak mülteci ve sığınmacı akınlarında artış gözlenmiştir. Bu tarihten itibaren mülteciler ulusal güvenliğe yönelik tehdit olarak görölmeye başlanmıştır. Mültecilerin korunmasını amaçlayan 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi, hazırlandığı dönemin şartlarına uygun olarak, devletlerin çıkarlarına aykırı bir duruma sebep olmayacak şekilde hazırlanmıştır.⁷⁰ 1951 yılından bu yana geçen 70 yıl; yerinden edilme, çok sayıda mülteci ve sığınmacı barındırmanın yüksek maliyetleri, etkin işleyen sığınma sistemlerinin eksikliği, insan kaçakçılığı ve ticaretinin artması, sığınma sistemlerinin uluslararası korumaya ihtiyacı olanları dışlaması ve kronikleşen mülteci durumlarının varlığını devam ettirmesi gibi nedenlerle mültecilerin korunması hususunda sağlanması gereken ilerlemeler kaydedilememiştir.

1951 Cenevre Sözleşmesi, 1967 Protokolü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesi gibi uluslararası ve bölgesel düzenlemeler yapılmış ise de mülteciler ve uluslararası korumaya ihtiyaç duyan insanların korunması, sığınılan devletin inisiyatifinde olmaya devam etmektedir. Oysa mülteci ve sığınmacı sorunu gibi menşei, transit ve hedef ölkeleri ve bölgeleri derinden etkileme kapasitesine sahip bir sorunun çözömlenmesi devletlerin inisiyatifine bırakılamayacak kadar önemlidir. Uluslararası korumaya ihtiyacı olan insanların her türlü şiddetten korunması için insan hakları hukukundan

⁶⁷ Carl J. Bon Tempo, *Americans at the Gate: The United States and Refugees during the Cold War*, Oxford: Princeton University Press, 2008, s. 60.

⁶⁸ "U.S. Postwar Immigration Policy 1952-2021", <https://www.cfr.org/timeline/us-postwar-immigration-policy>, (Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2021).

⁶⁹ "Refugee Policies - Refugees and The Cold War", <https://www.americanforeignrelations.com/O-W/Refugee-Policies-Refugees-and-the-cold-war.html>, (Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2021).

⁷⁰ Alice Edwards, *a.g.e.*, s. 775.

daha kapsayıcı ve yeni bakış açıları sunabilecek bir yaklaşıma ihtiyaç bulunmaktadır. Bunun için insani güvenlik yaklaşımı uygun görünmektedir. Mültecilerin karşılaştığı insan hakları ihlallerinin artması karşısında mülteci, sığınmacı ve göçmen hakları savunucuları insani güvenlik yaklaşımına yönelmişlerdir.⁷¹

1.2.1.1 İnsani Güvenlik Kavramının Gelişimi

Güvenliğin genişletilmesi yönünde ilk adımlar Soğuk Savaş yıllarında çalışma alanı bulan ve barışın sağlanması ve sürdürülebilmesinin yolunu realist politikalara dayandıran Barış Çalışmaları tarafından atılmıştır. Barış Çalışmaları; çatışma çözümü, barışın inşası ve sürdürülmesi konularına odaklanmıştır. Barış Çalışmaları, dar anlamı ile savaşların önlenmesini, geniş anlamı ile barışa yönelik sadece doğrudan tehditlerin değil yapısal tehditlerin ortadan kaldırılmasını hedeflemektedir. Johan Galtung 1964 tarihli makalesinde şiddeti doğrudan ve yapısal şiddet olarak sınıflandırması ve negatif ve pozitif barış ayrımını ortaya koymasıyla eleştirel bakışın temellerini atmıştır.⁷² Galtung, barış durumunu “negatif barış” ve “pozitif barış” olarak ikiye ayırmaktadır. Negatif barış hali, çatışma ve savaş durumunun olmadığı durumları ifade etmektedir. Pozitif barış durumu ise sadece çatışmanın değil, çatışmaya sebep olabilecek her türlü sosyal eşitsizlik, yoksulluk ve ayrımcılık gibi sorunların da olmaması anlamına gelmektedir. Soğuk Savaş döneminde nükleer savaş tehdidine odaklanan yaklaşım, 1960’lardan itibaren çalışmalarını eşitsizlik, ayrımcılık ve adaletsizlik gibi yapısal tehditlere yöneltmiştir. Barış Çalışmaları vasıtasıyla güvenlik Doğu-Batı düşmanlığından Kuzey-Güney eşitsizliğine evrilmiştir.⁷³

Soğuk Savaşın gerginliğinin ortadan kalkması ile insani güvenlik sorunları daha görünür hale gelmiş ve eleştirel yaklaşımların sayısı artmıştır. İnsani güvenlik kavramının oluşmasında etkili olan bir diğer yaklaşım Kopenhag Okulu'dur. Kopenhag Okulu'nun güvenlik çalışmalarına yaptığı katkı önemlidir. Okul, güvenliğin alanını genişletmiş; yolsuzluk, insan hakları ve çevre gibi alanları güvenlik çalışmaları içerisine

⁷¹ Aramide Oduyayo, “Human Security and The International Refugee Crisis”, *Journal of Global Ethics*, Cilt 12, Sayı 3, 2016, s. 370.

⁷² Johan Galtung, "A Structural Theory of Aggression", *Journal of Peace Research*, Cilt 1, Sayı 2, 1964, s. 95-119.

⁷³ Fatih Tekin, a.g.e., s. 16-17.

almıştır.⁷⁴ Bu yaklaşıma göre güvenlik ihtiyaç duyulduğu zaman ortaya çıkan bir olgudur, ancak güvenlik durumu sadece devletin tehdit altında olduğu zaman oluşmamakta, çevre, siyaset ve ekonomi gibi alanlara karşı bir tehdit olması durumunda da ortaya çıkabilmektedir.⁷⁵

Güvenliğin alanının genişlemesine ve dolaylı yoldan insani güvenlik yaklaşımının gelişimine katkı sağlayan bir diğer yaklaşım Galler Okulu'dur. Galler Okulu düşünürlerinden Ken Booth, güvenliği en sade biçimiyle tehditlerin olmaması durumu olarak tanımlamış ve güvenliğin özgürleşme ile sağlanabileceğini savunmuştur.⁷⁶ Özgürleşmenin güvenlik ile bağlantısına bakıldığında zaman, insanları yapmak istediklerinden alıkoyan savaş, çatışma, ekonomik sorunlar, kıtlık ve doğal afetler gibi birçok etken güvenliğin kapsamı alanına girmiş ve güvenliğin öznesi olan konuları genişlettiği görülmektedir.

Soğuk Savaş sırasında ve sonrasında güvenlik alanında yapılan tüm bu çalışmalar güvenliği tek özneli olmaktan çıkarmış ve insanı ilgilendiren çevre, ekonomi, salgın hastalık, yoksulluk ve kıtlık gibi birçok faktörü güvenlik alanına dahil etmiştir. Gerçekleştirilen bu çalışmalar insani güvenlik yaklaşımına temel oluşturmuş ve yaklaşımın ana hatlarının belirlenmesini sağlamıştır. 1990'lı yıllarla birlikte insani güvenlik uluslararası alanda ilgi görmeye başlamış ve konu üzerinde yapılan çalışmalar artmıştır.

31 Ocak 1992 yılında BM Güvenlik Konseyi S/PV, 3046 sayılı kararı ile, devletler arası sıcak çatışmaların olmamasının barış ve güvenliği sağlamak adına yeterli olmadığını, ekonomik sosyal, insani ve ekolojik alanlardaki askeri olmayan istikrarsızlık kaynaklarının barış ve güvenliğe tehdit haline geldiğini ve BM'nin tüm üyelerinin birlikte çalışarak bu tehditlere çözüm sağlayabileceğini resmen kabul etmiştir.⁷⁷ Bu gelişmeyi takiben 1994 yılında BM, İnsani Kalkınma Raporu'nu sunmuş ve böylece insani güvenlik konseptinin genel çerçevesi belirlenmiştir. İnsani güvenlik

⁷⁴ Özlem Özdemir ve Emrah Özdemir, "Suriyeli Mülteci Kadınlar ve İnsani Güvenlik", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt 14, Sayı 27, 2018, s. 119.

⁷⁵ Füsun Özerdem, *a.g.e.*, s. 139.

⁷⁶ Ken Booth, "Security and Emancipation", *Review of International Studies*, Cilt 17, Sayı 14, 1991, s. 319.

⁷⁷ "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, S/PV. 3046 Sayılı Kararı", <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/RO%20SPV%203046.pdf>, 31 Ocak 1992, (Erişim Tarihi: 23 Nisan 2021).

konseptinin işlerliğini sağlayabilmek amacıyla 1999 yılında İnsani Güvenlik Birimi'nin yönetiminde İnsani Güvenlik Güven Fonu kurulmuştur. Bu gelişmeleri takiben insani güvenlik konularında diyalogun sürdürülebilmesi için benzer fikirlere sahip ülkelerin yer aldığı İnsani Güvenlik Ağı kurulmuştur.⁷⁸

1994 yılında BM İnsani Kalkınma Raporu'nda insani güvenlik kavramının yer almasında etkili olan faktörler şunlardır:

- Devlet içi çatışmalar, insana yönelik tehditleri göz önüne çıkarmıştır.
- Yeni tehditlerin çözümü, devletlere tek başına altından kalkabilme fırsatını vermemekte, uluslararası işbirliğini gerekli kılmaktadır.
- Teknolojik gelişmelerle birlikte uluslararası terörizm, yoksulluk, doğal afetler, iç savaşlar, giderek artan mülteci ve sığınmacı nüfusu, salgın hastalık ve çevresel bozulma gibi tehditler kamuoyunun ilgilendiği konular haline gelmiştir.⁷⁹

2005 yılında gerçekleşen Dünya Zirvesi sonuç raporunda; devlet ve hükümet başkanları, tüm insanların, özellikle savunmasız insanların, insani potansiyelini geliştirme ve sahip olduğu haklardan eşit şekilde yararlanarak, korkudan ve ihtiyaçtan özgür olma hakkına sahip olduğunu kabul etmiştir.⁸⁰ Bunun üzerine, 2012 yılında gerçekleşen BM Genel Kurulu toplantısında insani güvenlik konsepti oybirliği ile kabul edilmiştir.⁸¹

İnsani güvenlik için en önemli katkı BM'nin UNDP birimi altındaki çalışmalar tarafından sağlanmıştır. Ayrıca Kanada hükümetinin girişimlerinin de bu alana önemli katkıları olmuştur. UNDP Ekolünden farklı olarak Kanada Ekolü devlet güvenliğini de önemsemekte ve gerekli durumlarda kolektif müdahaleyi savunmaktadır.⁸²

1996'da Lloyd Axworthy'nin Dışişleri Bakanı olmasıyla birlikte Kanada dış siyasetinde insani güvenlik merkeze alınmıştır. Kanada'nın insani güvenlik etrafındaki siyaset gündemini devlet içi çatışmalar, iç savaşlar ve doğrudan şiddet eylemleri

⁷⁸ Alice Edwards, *a.g.e.*, s. 770-771.

⁷⁹ Fatih Tekin, *a.g.e.*, s. 28.

⁸⁰ "Resolution adopted by General Assembly on 16 September 2005", https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf, 24 Ekim 2005, (Erişim Tarihi: 23 Nisan 201).

⁸¹ "Resolution adopted by General Assembly 66/290. Follow-up to paragraph 143 on human security of the 2005 World Summit Outcome", <https://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/GA%20Resolutions%20and%20Debate%20Summaries/GA%20Resolutions.pdf>, 25 Ekim 2012, (Erişim Tarihi: 23 Nisan 2021).

⁸² İdris Turan, *a.g.e.*, s. 63.

belirlemektedir. Bu şekilde Kanada, sahip olduğu değerlerin uluslararasılaşmasını amaçlamaktadır.⁸³

Japonya, insani güvenliğin sağlanması konusunda çalışmalar yapan bir diğer ülkedir. Kanada'dan farklı olarak, Japonya tezlerini çevre, kalkınma ve azgelişmişlik üzerine şekillendirmiştir. Japonya'nın insani güvenlik çalışmaları konusunda Kanada'dan farklı askeri yardımlar yerine ekonomik yardımları tercih etmesidir.⁸⁴

Günümüzde iç savaşlardan etnik şiddete, kronik yoksulluktan kıtlığa, insan kaçakçılığından salgın hastalıklara, uluslararası terörizmden finansal krizlere, iklim değişikliklerinden mülteci nüfusunun hızla artışına kadar hem eski hem de yeni tehditler mevcuttur ve bu tehditler birbiri ile bağımlıdır. Bu tehditlere karşı çok boyutlu çözümler üretebilmek için kapsamlı bir insani güvenlik yaklaşımı gereklidir. İnsani güvenlik; kalkınma, insan hakları ve ulusal güvenlik arasındaki karşılıklı bağımlılıkları yeni bir yaklaşımla sunma kapasitesine sahiptir.⁸⁵

1.2.1.2 İnsani Güvenlik Yaklaşımının Genel Özellikleri

Birçok araştırmacı tarafından insani güvenlik kavramı tanımlanmaya çalışılmıştır. Ancak yapılan tanımlamalar insani güvenlik kavramının insani gelişmişlik gibi pek çok benzer kavramla karıştırılabilmekte olduğunu göstermektedir. İnsani güvenlik kavramının açık ve sade bir tanımı yapılacak olursa kavramın iki yönü olduğu görülmektedir: Birincisi, açlık ve hastalık gibi tehditlerden uzak olmak durumu; ikincisi ise iş veya aile hayatının bozulmasıyla ortaya çıkan ani güvenlik tehditlerinden korunmuş olma durumudur.⁸⁶ Burada dikkat edilmesi gereken konulardan biri ise insani güvenlik kavramının insani gelişmişlikle karıştırılmamasıdır. İki kavram birbiri ile bağlantılıdır, aralarında doğrusal bir ilişki vardır, ancak birbirinden farklıdır. Bir ülkede, bölgede veya tüm dünyada insani gelişmişlik insani güvenliğin gerçekleşme şansını artırırken, aynı durum tersi için de geçerlidir.

⁸³ Şevket Ovalı, *a.g.e.*, s. 23.

⁸⁴ Şevket Ovalı, *a.g.e.*, s. 27.

⁸⁵ "Human Security: Theory and Practice An Overview of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security", <https://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/Human%20Security%20Tools/Human%20Security%20in%20Theory%20and%20Practice%20English.pdf> , (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2021).

⁸⁶ UNHDP (United Nations Human Development Programme), *United Nations Human Development Report*, Oxford University Press, New York, 1994, s. 23.

İnsani güvenlik yaklaşımı güvenliğe farklı bir boyut getirmiştir ve güvenliğin olmazsa olmazı olarak iki bileşen belirlemiştir:

- Korkudan kurtulmak (freedom from fear)
- İhtiyaçlarını karşılama garantisi (freedom from want).⁸⁷

“İhtiyaçları karşılama garantisi”, insanların kıtlık, doğal afetler ve salgın hastalıklar gibi tehditlere karşı korunmasına ve insani gelişime odaklanan bir ilkedir. Bu ilkenin amacı sürdürülebilirliği sağlamaktır. “Korkudan kurtulmak” ilkesi ise yolsuzluk ve adaletsiz gelir dağılımı gibi sorunlardan kaynaklanan çatışma ve savaş tehdidinden uzak olmaktır.⁸⁸ “Korkulardan kurtulmak” ilkesi barışın sağlanmasına yönelik çalışmaları işaret ederken, ihtiyaçları karşılama garantisi yapısal çalışmalar gerektirmektedir. Dar anlamı ile insani güvenlik, insanın yaşamı, özgürlüğü ve onuruna yönelik tehditlerden korunması anlamına geldiğinden “Korkudan kurtulmak” ilkesinin sağlanması dar anlamı ile insani güvenliği sağlamaktadır. Savaşlar, iç savaşlar, başarısız devletler ve baskıcı yönetimler çok sayıda sivilin zarar görmesine ve mülteci sorunu gibi ciddi sorunlara neden olmaktadır. Kanada hükümeti, insani güvenlik kavramını dar anlamı ile yorumlamaktadır. Geniş anlamı ile insani güvenlik, insana yönelik her türlü tehdit unsurundan uzak olunması durumudur. Japonya insani güvenliği geniş tanımlaması ile kullanmakta ve insani güvenliğe yönelik tehditlerin ortadan kaldırılması için yapısal çözümlerin gerekli olduğunu savunmaktadır. Güvenliğin ve barışın sürdürülmesi, korkudan kurtulma ve ihtiyaçları karşılama garantisine sahip olma ilkelerinin birlikte gerçekleşmesi ile mümkündür.⁸⁹

İnsani güvenlik sadece korkudan kurtulma ve ihtiyaçları karşılamadan emin olma ilkeleri ile yetinmemiş, 2003 yılında kendi adına hareket edebilme (freedom to act on their own behalf), 2005 yılında da onurlu yaşama özgürlüğü (freedom to live in dignity) ilkelerini listeye eklenmiştir.⁹⁰ Daha sonrasında da listeye yeni eklemeler yapılmıştır. Çünkü insani güvenlik yaklaşımının güvenlik tanımının genişliği, temel ilkelerin

⁸⁷ UNHDP, *a.g.e.*, s. 24.

⁸⁸ Muharrem Aksu ve Faruk Turhan, *a.g.e.*, s. 74.

⁸⁹ Shiro Okubo, “Globalization, Human Security and the Right to Live in Peace”, Shiro Okubo, Louise Shelley (Ed), *Human Security, Transnational Crime and Human Trafficking: Asian and Western Perspectives*, London: Routledge, 2011, s. 22.

⁹⁰ Füsün Özerdem, *a.g.e.*, s. 149.

çoğalmasına imkân vermektedir. Aslında insani güvenlik, yıllardır çok dar bir alanda tanımlaması yapılan güvenlik kavramını çok daha kapsayıcı bir hale getirmiştir.

1994 tarihli İnsani Gelişme Raporunda, insani güvenliğin dört temel özelliği belirtilmektedir. Rapora göre insani güvenlik;

- Dünyadaki tüm insanlara yönelik evrensel bir yaklaşımdır,
- Tüm bileşenleri birbirleri ile bağlantılıdır,
- Tehditlere yönelik stratejilerde öncelik tehdidi önlemedir,
- İnsan merkezlidir.

İnsani Güvenlik Komisyonu'na göre güvenlik, insan merkezli güvenlik anlayışına ve insan yaşamını etkileyen tehditlere dikkat çekerek, kalkınma, insan hakları ve güvenlik arasındaki bağa odaklanarak, barış ve güvenliğin sağlanması için insan merkezli bir güvenlik anlayışını teşvik ederek sağlanabilir.⁹¹ Bu kavramsallaştırmaya paralel olarak Komisyon, insani güvenliği; insanın yaşamını, özgürlüğünü ve memnuniyetini artırarak, şiddetli ve yaygın tehditlerden korumak olarak tanımlamaktadır. Bunun için insanın yaşam kalitesini artıracak siyasi, sosyal, ekonomik, çevresel, askeri ve kültürel ortamın sağlanması gerekmektedir.⁹² Komisyon raporunda ayrıca, insanı korumak için insani yardım, sürdürülebilir kalkınma ve barış operasyonlarını kapsayan geniş bir çözüm yelpazesi ortaya koymaktadır.

İnsani güvenlik, birbiri ile bağlantılı yedi güvenlik çeşidi belirlemiştir. Bu güvenlik çeşitlerinin birinde meydana gelen tehdit durumu ve aksamalar diğer güvenlik çeşitlerini etkilemektedir. Aynı şekilde bir güvenlik çeşidine yönelik tehdit de başka bir güvenlik çeşidini besleme etkisine sahiptir. Bundan dolayı güvensizliklere yönelik izlenen politikalarda bu bağlantılara dikkat edilmelidir.

⁹¹ “Human Security: Theory and Practice An Overview of the Human Security Concept and theUnited Nations Trust Fund for Human Security”,
<https://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/Human%20Security%20Tools/Human%20Security%20in%20Theory%20and%20Practice%20English.pdf> , (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2021).

⁹² “Human Security Now: Protecting and Empowering People”,
<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/91BAEEDBA50C6907C1256D19006A9353-chs-security-may03.pdf> , 1 Mayıs 2003, (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2021).

Tablo 1: İnsani Güvenliğin Güvenlik Çeşitleri ve Ana Tehditler

GÜVENLİK ÇEŞİTLERİ	ANA TEHDİTLERE ÖRNEKLER
Ekonomik Güvenlik	İşsizlik, kronik yoksulluk
Sağlık Güvenliği	Besin yetmezliği, sağlık hizmetine erişememe, ölümcül bulaşıcı hastalıklar
Çevre Güvenliği	Kirlilik, doğal afetler, kaynak yetmezliği, çevresel bozulma
Kişisel Güvenlik	Terörizm, fiziksel şiddet, çocuk işçiliği, ev içi şiddet ve baskı
Gıda güvenliği	Kıtlık, açlık, dağıtım sorunu
Toplumsal Güvenlik	Dinsel, etnik ve kimlik çatışmaları
Siyasi Güvenlik	İnsan hakları ihlalleri, siyasi baskı

Kaynak: “Human Security: Theory and Practice An Overview of the Human Security Concept and The United Nations Trust Fund for Human Security”,

<https://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/Human%20Security%20Tools/Human%20Security%20in%20Theory%20and%20Practice%20English.pdf> , (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2021).

Küresel boyutta güvenlik farklılıklarının ortaya çıkmasının temelinde, değişen güvenlik tehditleri yer almaktadır. İnsani güvenliğe yönelik tehditler çeşitli formlarda ortaya çıkmaktadır. 1994 yılı UNHDP raporuna göre bu tehditler:

- **Kontrolsüz nüfus artışı:** Ekonomik ve sosyal imkânlardaki gelişim hesaplanmadan meydana gelen nüfus artışı kaynakların tükenme hızını artırmaktadır. Hızlı nüfus artışı, küresel fakirlik, uluslararası göç ve çevresel bozulmaların da sebebi olarak gösterilmektedir.
- **Ekonomik fırsat eşitsizliği:** Dünya üzerinde küresel gelir artışı yaşanmasına rağmen bu artış eşit olarak dağılmamaktadır. Aksine zenginler daha da zenginleşirken fakirler daha çok fakirleşmektedir. Haliyle var olan bu eşitsizlik diğer eşitsizlikleri de tetiklemekte ve artırmaktadır.
- **Göç baskısı:** Nüfus artışı ve ekonomik fırsat eşitsizliğinin en açık sonucu uluslararası göçtür. Her yıl çatışmaların olduğu veya yoksulluk içerisindeki bölgelerden refah seviyesi daha yüksek olan ülkelere göç edenlerin sayısı

artmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'nin 2017 yılında açıkladığı Zorunlu Göç Raporuna göre, dünya genelinde göç etmek zorunda kalan insanların sayısı 68,5 milyona ulaşmıştır. Raporda ayrıca ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan sığınmacıların çoğunun gelişmekte olan ülkelerde olduğu belirtilmektedir. Ekonomik ve sosyal şartlar göz önüne alındığında zor durumda olan ülkelerde hayatlarını devam ettirmeye çalışmaktadırlar.⁹³

- Çevresel Bozulma: Sanayileşme ile birlikte gelen asit yağmurlarında artış, küresel ısınma ve azalan biyolojik çeşitlilik gibi etkenler çevresel bozulma çeşitleridir.⁹⁴
- Uyuşturucu Ticareti: İnsanlık için en önemli tehditlerden biri uyuşturucu ticaretidir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler her ne kadar uyuşturucu ticaretini önlemek adına önlemler almaya çalışsa da uyuşturucu trafiğinin başlangıç noktasının gelişmemiş ülkeler olması uyuşturucu ile mücadeleyi zorlaştırmaktadır.⁹⁵ Tehdidin büyüklüğüne rağmen etkili bir uluslararası politika oluşturulamamıştır. Ülkelerin kendi çabaları ile uyguladıkları politikalar ise küresel bir çözüm sağlamada yeterli olmamaktadır.
- Uluslararası Terörizm: Küreselleşme ve gelişen teknoloji ile birlikte şiddetin yayılma hızı artmıştır. Şiddet ve dolayısıyla terör olayları bir ülkeden diğerine kolayca yayılma imkânı elde etmiştir. 1970'lerde terör olaylarının çoğu Latin Amerika'da gerçekleşirken, sonrasında Avrupa'ya sıçramış, 1980'lerin ortasından itibaren ise Orta Doğu'da yükselen bir seyir izlemiştir. Ancak terör olayları günümüzde incelendiğinde tüm dünyayı kapsayan global bir hal almıştır ve dolayısıyla terörizm küresel bir sorun haline gelmiştir.⁹⁶

İnsani güvenliğin sağlanması için iki genel strateji belirlenmiştir. “Koruma” ve “güçlendirme” barış ve güvenliğe ulaşmanın temel taşlarıdır. Koruma stratejisi yukarıdan aşağıya bir anlayışı ifade eder. İnsani güvenlik, insanları sistematik, kapsayıcı

⁹³ Esra Olcaycan, "Dünya Genelinde Göçe Zorlanan Kişi Sayısı 68,5 Milyona Yükseldi", <https://tr.euronews.com/2018/06/19/dunya-genelinde-goce-zorlanan-kisi-sayisi-68-5-milyona-yukseldi> , 20 Haziran 2018, (Erişim Tarihi: 16 Mart 2019).

⁹⁴ Muharrem Aksu ve Faruk Turhan, *a.g.e.*, s. 76.

⁹⁵ "Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Raporu Açıklandı", <https://www.yesilay.org.tr/tr/haberler/detay/bm-dunya-uyusturucu-raporu-aciklandi> , 29 Haziran 2018, (Erişim Tarihi: 16 Mart 2019).

⁹⁶ UNHDP, *a.g.e.*, s. 37.

ve önleyici bir şekilde korumayı amaçlamaktadır. Koruma hususunda birincil sorumlu devletlerdir. Ancak uluslararası kuruluşlar, bölgesel kuruluşlar ve sivil toplum da koruma stratejisinde önemli bir yere sahiptir. Güçlendirme stratejisi ise aşağıdan yukarıya bir anlayıştır. İnsanın ve toplumların bilinçli seçimler yapma ve kendi adlarına hareket etme yeteneklerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. İnsanın geliştirilmesi sadece kendi adına fayda sağlamakla kalmaz, bir bütün olarak insani güvenliğin sağlanmasına olanak tanımaktadır.⁹⁷ Koruma ve güçlendirme ayrı ayrı ele alınmaz. Her ikisi de güvensizliğin her çeşidinde gereklidir, güvensizlik durumuna göre sadece biçimleri ve dengeleri değişebilmektedir. İnsani güvenlik bu iki strateji ile kalıcı barış ve güvenlik ortamına ulaşmak için uzun vadeli çözümler getirmeyi hedeflemektedir. BM bünyesinde yayınlanan ve bir yol haritası niteliğine sahip olan "Human Security Now" Raporu kısa vadede insani güvenlik konusunda yol almak isteyen ülkeler ve birimlere politikalar sunmaktadır. Bu politikalar:

1. İnsanları şiddet içeren çatışmalardan korumak
2. İnsanları silahlanmanın etkilerinden korumak
3. Göç eden insanların güvenliğini sağlamak
4. Çatışma sonrası durumlar için insani güvenlik fonları kurmak
5. Yoksulların yararına işleyecek adil bir ticaret ve pazar sistemi oluşturmak
6. Dünyanın her bölgesi için asgari yaşam standartlarını sağlamak
7. Evrensel düzeyde sağlık hizmetlerine erişim konusuna öncelik vermek
8. Patent hakları için küresel bir sistem geliştirmek
9. Temel eğitimin yaygınlaşmasını sağlamak
10. Evrensel bir insan kimliğinin oluşturulmasıdır.⁹⁸

1.2.1.3 İnsani Güvenliğe Yönelik Eleştiriler

İnsani güvenliğe yönelik temel eleştiriler dört grup altında incelenebilmektedir. Eleştirilerden ilki insani güvenlik yaklaşımının kesin bir tanımı olmamasıdır. Dar

⁹⁷ Human Security: Theory and Practice An Overview of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security”, <https://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/Human%20Security%20Tools/Human%20Security%20in%20Theory%20and%20Practice%20English.pdf> , (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2021).

⁹⁸ “Human Security Now: Protecting and Empowering People”, <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/91BAEEDBA50C6907C1256D19006A9353-chs-security-may03.pdf> , 1 Mayıs 2003, (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2021).

anlamı, geniş anlamı ve insani müdahaleye zemin hazırlayan insancıl bir anlamı bulunmaktadır. Kesin bir tanımlamasının olmaması her ne kadar eleştirilse de UNDP ve İnsani Güvenlik Komisyonu raporlarında da kesin tanımlamanın olmaması durumunun olumlu etkileri vurgulanmaktadır. Bu durum insani güvenliğe hareket serbestisi kazandıran güçlü bir yön olarak görülmektedir.

İkinci eleştiri yasal bir çerçevenin olmamasıdır. İnsani güvenlik yaklaşımının, insan hakları kapsamında kazanılan hakların kaybedilmesine yol açabileceği ileri sürülmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus insan haklarının minimum standartlar çerçevesinde devletlerarası görüşmeler sonucu oluşturulmuş kurallar bütünü olmasıdır. Devletler, çıkarları ile uyumlu olduğu sürece uluslararası hukuk kurallarını dikkate almaktadır.⁹⁹ İnsani güvenlik, insanın refahını, güvenliğini ve onurunu dikkate almakta ve çerçevesini bunları sağlamak üzerine kurmaktadır. Güvenlik, konuların yeniden kavramsallaştırılması için verimli bir yaklaşımdır. Bu noktada mevcut yasal kazanımların kaybedilmesinden yasal düzenlemelerle ve işbirliği içerisinde, yasal düzenlemelerin dışında kalan sorunlara çözüm üretme kapasitesine odaklanmanın daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

İnsani güvenliğe yönelik eleştirilerden bir diğeri güvenlikleştirme problemidir. Güvenliğe yönelik tehditlerin çoğaltılmasının ve her şeyin güvenlik çerçevesinin içine alınmasının, asıl güvenlik sorunlarının üzerini kapatacağı düşünülmektedir. Güvenlik tehditlerinin uzun uzadıya sunulmasının insani güvenlik tanımlamasını muğlaklaştırdığı ileri sürülmektedir.¹⁰⁰ Güvenlik söyleminin özneleri güvenliğe tehdit olarak etiketlenabilmektedir. Örneğin mültecilerin güvenlik çerçevesi içerisine alınmasının devletlerin mültecileri güvenlikleştirmesine katkı sağladığı öne sürülmektedir. Bu eleştirinin doğruluk payı bulursa da bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, askeri güvenlik dışındaki unsurların görünürlüğünün sağlanması için güvenlikleştirmenin neredeyse tek seçenek olmasıdır.

⁹⁹ David Cox ve Andrew O'neil, "The Unhappy Marriage between International Relations Theory and International Law", *Global Change, Peace & Security*, Cilt 20, Sayı 2, 2008, s. 202.

¹⁰⁰ Roland Paris, "Human Security: Paradigm Shift or Hot Air?", *International Security*, Cilt 26, Sayı 2, 2001, s. 91.

Dördüncü eleştiri ise uygulanabilirlik konusudur. İnsani güvenliğin kurumsal yapısına ve uygulanma yetkinliğinin zayıflığına vurgu yapılmaktadır.¹⁰¹ İnsani güvenlik yaklaşımına yönelik en temel eleştiri bir güvenlik ajandasının olmamasıdır. Yaklaşım, gücün ve karar alma süreçlerinin nasıl yapılandırılacağı hakkında bir görüşe sahip değildir.¹⁰² İnsani güvenlik, uygulanabilirlik konusundaki zayıflığını aşmak için “koruma sorumluluğu” kavramını geliştirmiştir.

1.2.1.4 Uygulanabilirlik ve Koruma Sorumluluğu (R2P)

Tablo 2: İnsani Güvenliğin İlkeleri ve Yaklaşım

İLKELER	İZLENECEK YOL
İnsan merkezli	Kapsayıcı, bireyleri ve toplumları dikkate alan, hangi güvensizliklerin ele alınacağını belirlediği bir süreç inşa edilmelidir.
Çok yönlü/alanlı	Farklı alanlar arasında diyalog ve işbirliği sağlanmalı, olumlu ve olumsuz dışsallıklar değerlendirilmez.
Kapsamlı	Yedi güvenlik çeşidinin, tehdit ve güvenlik açıklarının geniş yelpazesi dikkate alınarak, çok yönlü ve çok aktörlü çözümler aranmalıdır.
Bağlama/olaya özel	Yerelle uyumlu, tehditleri belli bir duruma yönelik, hedeflenen durum derinlemesine analiz edilerek çözüm planı hazırlanmalıdır. Ulusal ve küresel boyut ve bunların etkileri hesaba katılmalıdır.
Önleme amaçlı	Riskler ve tehlikeler belirlenip bunların nedenleri ele alınmalıdır. Koruma ve güçlendirme çerçevesi içerisinde önleyici politikalara odaklanılır.

Kaynak: “Human Security: Theory and Practice An Overview of the Human Security Concept and The United Nations Trust Fund for Human Security”,

<https://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/Human%20Security%20Tools/Human%20Security%20in%20Theory%20and%20Practice%20English.pdf> , (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2021).

¹⁰¹ Alice Edwards, *a.g.e.*, s.791.

¹⁰² Matt McDonald, "Human Security and The Construction of Security", *Global Society*, Cilt 16, Sayı 3, 2002, s. 280.

İnsani Güvenlik Güven Fonu'nun hazırladığı “Human Security in Theory and Practice” belgesi, insani güvenliğin önemi, özellikleri, ilkeleri ve geleceği gibi birçok konuya yer vermiş, yaklaşımın yapısal çerçevesini belirlemiştir. Bu belge ile insani güvenlik yaklaşımının, tehditlere yönelik nasıl bir eylem planı oluşturacağı düzenlenmiştir. (Tablo 2)

İnsani güvenlik, bu beş ilkeye ek olarak koruma ve güçlendirme çerçevesi ile güvensizlik durumuna yönelik karma bir yaklaşım sunmaktadır. Tehditlerin ortadan kaldırılabilmesi için planlama, uygulama ve etki değerlendirmesi olmak üzere üç aşama belirlemektedir. Bu üç aşamada, yukarıdaki ilkelerle uyumlu süreçlerin yürütülmesi gerekmektedir.

İnsani güvenliğin uygulama süreci içerisinde en somut araçlarından biri “Koruma Sorumluluğu (R2P)”dur. Daha önce belirtildiği üzere “koruma sorumluluğu” egemen güç olan devlete aitti, ancak devletin bu görevi yerine getiremediği ya da getirmek istemediği durumlarda korunması gereken vatandaşların mağduriyeti söz konusudur. Özellikle iç savaşın yaşandığı ülkelerde bu durum daha belirgindir.¹⁰³ İnsani güvenlik yaklaşımı devletlerin zaman zaman koruma sorumluluklarını aksatmalarından hatta bazen vatandaşlarına karşı güvenlik tehdidi oluşturmaları nedeniyle ortaya çıkmıştır. Peki devletler egemen güç olarak koruma sorumluluklarını yerine getiremedikleri ya da getirmek istemediklerinde ne olacaktır?

Devletin egemenliği, kendi vatandaşlarını koruma yeteneklerine dayanmaktadır. Devlet bu sorumluluğunu yerine getiremediğinde koruma sorumluluğu uluslararası topluma geçmektedir. R2P kavramı insani güvenlik yaklaşımı ile bağlantılıdır ve en çok ihtiyaç duyulan anda mağdura odaklanmaktadır.

“Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu Raporu”, uluslararası barışın sağlanmasında egemen unsur olan devletin rolünü yeniden tanımlarken, sivililerin korunmasına odaklanan bir çerçeve sağlamaktadır.¹⁰⁴ Bu raporda askeri müdahale son çare olarak sunulurken, R2P kavramı kapsamında üç kademeli bir sorumluluk çerçevesi

¹⁰³ Lloyd Axworthy, “Human Security in the R2P Era”, Mary Martin ve Taylor Owen (Ed.), *Routledge Handbook of Human Security*, London: Routledge, 2013, s. 149.

¹⁰⁴ “The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty”, <https://www.idrc.ca/en/book/responsibility-protect-report-international-commission-intervention-and-state-sovereignty>, Aralık 2001, (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2021).

çizilmektedir: Önleme, tepki verme ve yeniden inşa etme. Üç aşamanın gerçekleştirilmesi ile askeri müdahaleden daha az maliyetli ve daha etkili çözüm sağlamak mümkündür.

2000 yılında R2P, BM himayesine alınmış ve üye devletler;

- uygun durum oluştuğunda bölgesel kuruluşlarla işbirliği içerisinde, Güvenlik Konseyi aracılığıyla, zamanında ve kararlı bir şekilde toplu eylemde bulunulmasına hazırlıklı olunmasını,
- devletin halkını soykırım, insanlığa karşı işlenen suçlar, etnik temizlik ve savaş suçlarından koruyamaması durumunda uluslararası toplumun koruma sorumluluğunun devreye girmesini taahhüt etmektedir.¹⁰⁵

R2P'nin ana vurgusu 'önleme sorumluluğu'dur. R2P'nin "önleme" sorumluluğu kapsamında insani yardım operasyonları, izleme misyonları, diplomatik baskı ve son çare olarak kuvvet kullanımı yer almaktadır. R2P'nin görev alanı savaş suçları, insanlığa karşı işlenen suçlar, etnik temizlik ve soykırım suçları ile sınırlandırılmıştır. İnsani güvenliğin, "korkudan kurtulma" ve "ihtiyaçlarını karşılama garantisi" ilkeleri sağlandığında dış müdahaleye ihtiyaç ortadan kalkmaktadır. Bu ilkelerin ihmal edilmesi durumu ise giderek artan güvenlik sorunlarına ve nihayetinde R2P'nin müdahale çerçevesine dâhil olunması ile sonuçlanmaktadır.

1.2.2 İnsani Güvenliğin Mülteci Koruma Çerçevesi

BM Mülteciler Yüksek Komiseri Sadako Ogata'nın 1999 yılındaki konuşması, insani güvenliğinin giderek artan mülteci soruna çözüm üretmek konusunda ne kadar gerekli olduğunu göstermektedir. Ogata, konuşmasına "güvenlik eğer öldürülme korkusundan uzak olmak, kendi kendine yetecek ekonomik özgürlüğe ve seçim yapma hakkına sahip olmak ise bugün dünyadaki insanların büyük çoğunluğu güvenlikten yoksundur" cümlesi ile başlamaktadır.¹⁰⁶ Sadece zorla yerinden edilmiş insan sayısının 80 milyon olduğu düşünüldüğünde, 1999'dan bu yana geçen 22 yılda, insanların güvenliğinin

¹⁰⁵ Lloyd Axworthy, *a.g.e.*, s. 154.

¹⁰⁶ Sadako Ogata, "Human Security: A Refugee Perspective" - Keynote Speech by Mrs. Sadako Ogata, United Nations High Commissioner for Refugees, at the Ministerial Meeting on Human Security Issues of the "Lysoen Process" Group of Governments, Bergen, Norway, 19 May 1999", <https://www.unhcr.org/admin/hcspeeches/3ae68fc00/human-security-refugee-perspective-keynote-speech-mrs-sadako-ogata-united.html> , 19 Mayıs 1999, (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2021).

sağlanması adına gerekli gelişmenin kaydedilmediği görülmektedir. BM Sözleşmesi'nin ilk maddesinde kuruluşun amacının uluslararası barış ve güvenliği sağlamak olduğu belirtilmektedir. BM'nin kuruluşundan bu yana devletlerarası çatışmalarda azalma yaşanmış ve Asya ve Afrika'da birçok ülke bağımsızlığını kazanmış olsa da devlet içi çatışmalar ve takiben mülteci ve sığınmacı akınları uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehditleri beraberinde getirmektedir.

Savaş ve çatışmaların karakterinin değişmesi ve sivillerin hedef haline gelmesi düzensiz göç hareketlerini arttırmaktadır. Mülteciler ve uluslararası korumaya ihtiyacı olan kimseler, hedef ülkelerde ekonomik, kültürel ve sosyal tehdit olarak görülmekte ve güvenlikleştirilmektedir.¹⁰⁷ Mülteciler ve uluslararası korumaya ihtiyacı olan insanlar, sığındıkları devletin vatandaşı olmadıkları için, uluslararası anlaşmaların yasal zeminine ve devletlerin iyi niyetine göre muamele görmektedir. Uluslararası anlaşmaların yasal çerçevesi, hedef ülkelerin ulusal çıkarları ve yasalardaki boşluklar nedeniyle ihlal edilebilmektedir.¹⁰⁸ Bu noktada insani güvenlik yaklaşımı, mülteci sorununa uluslararası anlaşmaların üzerinde bir bakış açısıyla yaklaşarak mültecilere insan hakları zemininde bir güvenlik alanı sağlamaya çalışmaktadır.

1.2.2.1 Mülteci Koruma Sisteminin Yasal Zemini

II. Dünya Savaşı'nın ardından BM, BMMYK'yı kurmuştur. BMMYK, mültecilerin güvenliğini sağlamakla görevlidir. BMMYK'nın çalışmaları, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi gibi uluslararası ve bölgesel anlaşmalara dayanmaktadır.

Uluslararası alanda en önemli düzenlemelerden biri İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'dir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, vatandaş olup olmama ayrımı yapmaksızın genel olarak insan haklarını belirlemesine ek olarak, 14. Maddesinde sığınma hakkına yer vermesi bakımından önemli bir belgedir.

Mülteci haklarının korunması ve düzenlenmesi konusunu ele alan ilk sözleşme olması nedeniyle 1951 Cenevre Sözleşmesi bu alandaki en temel belgedir. 1951 Cenevre Sözleşmesi genel kabul gören bir mülteci tanımlaması yapmasının yanı sıra

¹⁰⁷ Ebru Canan Sokullu, "Mülteciler ve Güvenlik", *Güvenlik Yazıları Serisi*, Sayı 30, 2019, s. 2.

¹⁰⁸ Aramide Oduyayo, *a.g.e.*, s. 370.

Sözleşmenin 33. Maddesinde geri göndermeme ilkesine yer vermektedir: “Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun göndermeyecek veya iade etmeyecektir.”¹⁰⁹

Bazı durumlar dışında sınır dışı edilmeme, çalışma hakkı, hedef ülkenin sınırlarından yasadışı geçiş için cezalandırılmama, barınma hakkı, eğitim hakkı, ülke içerisinde seyahat özgürlüğü, kimlik veya seyahat belgesi edinme hakkı, mahkemelere başvurma hakkı, dini özgürlük ve kamusal yardım alma hakkı sözleşme de yer alan diğer haklardır.¹¹⁰

1960’larla birlikte yeni mülteci krizlerinin meydana gelmesi, 1951 Cenevre Sözleşmesinin genişletilmesi gerekliliğini doğurmuştur. Bunun üzerine 1967 yılında 1951 Cenevre Sözleşmesine ek olarak 1967 Protokolü hazırlanmıştır. 1967 Protokolüyle birlikte 1951 Cenevre Sözleşmesinin mülteci tanımlamasında yer alan “1951’den önce meydana gelen” ibaresinin kaldırılması ile zaman kısıtlaması, “Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle” ifadesinin kaldırılması ile de mekân kısıtlaması ortadan kaldırılmış ve mülteci tanımlaması genişletilmiştir.¹¹¹

1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü birlikte ele alındığında üç temel konunun düzenlenmekte olduğu görülmektedir. Bunlar; mülteci statüsünün belirlenmesi, mülteci statüsünün tanınması ve s mülteci statüsüne son verilmesi, geri gönderilmeme ilkesi ve mültecilerin hak ve yükümlülükleri ve son olarak devletlerin yükümlülükleridir. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolüne taraf devletler, BMMYK ile işbirliği, ulusal mevzuat hakkında bilgi paylaşımı ve mültecilerin karşılıklılık ilkesinden muaf tutulmasını kabul etmektedir.¹¹²

1951 Cenevre Sözleşmesi, mültecilerin sahip olduğu haklardan bahsetse de, bazı boşluklar da bulunmaktadır. İnsan hakları hukuku bu boşlukları doldurmaya

¹⁰⁹ “Convention and Protocol Relating to The Status of Refugees”, <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10>, (Erişim Tarihi: 28 Şubat 2020).

¹¹⁰ “The 1951 Convention Relating to The Status of Refugees and Its 1967 Protocol”, <https://www.refworld.org/pdfid/4ec4a7f02.pdf>, 2011, (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2021).

¹¹¹ Piratheeca Vimalarajah, “The Statelessness of Syrian War Refugees: Seeking Refugees through the Universal Human Right to Non-Refoulement in International Law?”, *Overcoming Crisis: Challenges and Opportunities*, Sayı 7, 2016, s. 56.

¹¹² BMMYK ve Parlemlentolararası Birlik, *Mültecilerin Korunması Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi*, Cenevre: BMMYK Ofisi, 2001, s. 9-11.

çalışmaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve insan hakları hukuku arasındaki farklar şu şekilde sıralanabilir:

- 1951 Cenevre Sözleşmesinin mülteci ve sığınmacılara sunduğu haklar sınırlıdır. İnsan haklarının tümünü içermemektedir. Örneğin; kişi özgürlüğü ve aile ile birlikte yaşama hakları 1951 Cenevre Sözleşmesinde yer almamaktadır.
- 1951 Cenevre Sözleşmesinde yer alan haklar, her mülteci için geçerli değildir. Oysa İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 2. Maddesi, vatandaş olsun olmasın kimseye siyasal, hukuksal ve uluslararası statü bakımından ayırım yapılamayacağını belirtmektedir.
- 1951 Cenevre Sözleşmesinin, devletlerin sözleşmeyi ihlal etmesi durumunda yaptırım uygulayacak bir mekanizması olmamasına rağmen insan hakları hukukunun uygun çözüm mekanizmaları bulunmaktadır.
- 1951 Cenevre Sözleşmesinde yer alan “mülteciler” ve “uluslararası korumaya ihtiyaç duyan insanlar” ayrımı, ikinci grup için mağduriyetlere neden olmaktadır. İnsan hakları hukukunda uluslararası korumaya ihtiyaç duyan herkes için, statü farkı gözetmeksizin, aynı kurallar bulunmaktadır.
- 1951 Cenevre Sözleşmesinin koruma alanı, hedef ülkenin sınırının geçilmesi ve sığınma başvurusunun yapılması ile başlamaktadır. İnsan hakları hukuku ise sınırın iki tarafında da geçerlidir.¹¹³

İnsan hakları hukuku, 1951 Cenevre Sözleşmesini geçersiz kılmamaktadır, aynı şekilde 1951 Cenevre Sözleşmesi de insan hakları hukukunun etkinliğini yitirmesine neden olmamaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesinde var olan boşlukların doldurulması için uluslararası insan hakları hukuku gereklidir. Ayrıca mülteci sorununun, insan hakları hukuku kapsamında değerlendirilmesi de mültecilere bir koruma alanı sağlamaktadır. Ancak hukuk, acil siyasi eylem gerektiren konularda tek başına yeterli olamamaktadır. İnsan hakları hukuku vatandaş olan ve olmayan herkese eşit haklar sağlamakla yükümlü olsa da, ülke içerisinde gerçekleşen acil durumlarda devletler vatandaş olmayanların bu haklardan yararlanmalarına sınırlama getirebilmektedir. Devletler insan hakları hukukunu çıkarları ile uyumlu olduğu ölçüde kullanmaya özen göstermektedir. Ancak bir devlet insan hakları hukukuna aykırı eylemlerde bulunması durumunda ticari

¹¹³ Alice Edwards, *a.g.e.*, s. 792-795.

ilişkilerin kesilmesi ve dış yardımların kesilmesi gibi yaptırımlara maruz kalabileceği gibi, uluslararası, bölgesel veya uluslararası toplum nezdinde itibar kaybına da uğrayabilmektedir. Ancak uluslararası mahkemelerin çoğalması ve kovuşturma olasılığının artması, insan hakları ihlallerine karşı daha caydırıcı ve etkili olabilmektedir.

İnsan hakları hukukunun işleyebilmesi için görece istikrarlı bir devlet mekanizması gerekmektedir. Bu nedenle zorla yerinden edilmelerin yaşandığı ülkelerde, insan hakları hukukunun devlete karşı kullanılabilmesi çok mümkün olamamaktadır. Bu nedenle mülteciler, insan hakları ihlalleri nedeniyle göç yollarına düşmektedir. Ancak sığınılan ülkede de hak ihlalleri ile karşılaşabilmektedirler. Bu durum da yeni göç hareketlerini tetiklemektedir.

İnsan hakları hukukunun önleyici bir mekanizma haline gelebilmesi için, devletler üzerinde siyasi baskı oluşturabilmesi gerekmektedir ki bu da insani güvenlik yaklaşımı çerçevesi ile mümkün görünmektedir.¹¹⁴ İnsani güvenlik çerçevesi, mültecilere yönelik insan hakları ihlalleri konusunda kusursuz bir yapı ortaya koyamasa da yararlı olacağı düşünülmektedir. Zira insani güvenlik çerçevesi, geniş ve kapsamlı bir çerçeve ortaya koymakta ve işbirliği içerisinde çalışmayı teşvik etmektedir. Mülteci ve vatandaş ayrımı yapmaksızın tüm insanların güvenliği hedeflenmektedir. Yasal düzenlemelerin dışında kalan konularda mülteci haklarına saygıyı geliştirmek için yeni bir söylem oluşturarak insan haklarının uygulanmasını pekiştirme kapasitesine sahiptir.¹¹⁵

1.2.2.2 İnsani Güvenlik Türleri ve Mülteciler

İnsani güvenliğin türleri; ekonomik güvenlik, sağlık güvenliği, gıda güvenliği, çevre güvenliği, kişisel güvenlik, toplumsal güvenlik ve siyasi güvenliktir. Bu güvenlik türleri birbiri ile bağlantılıdır ve birbirlerini etkileme kapasitesine sahiptir.

Ekonomik güvenlik, çeşitli şekillerde de olsa dünyada insan yaşamının varlığından beri önemli bir konudur. Özellikle de dünya nüfusunun arttığı devletlerarası ilişkilerin yoğunlaştığı ve küreselleşme olgusunun hissedilmeye başladığı dönemlerde önemi daha çok artmıştır. Küreselleşme ve teknolojiye gelişmelerle birlikte ekonomik güvenlik

¹¹⁴ Alice Edwards, *a.g.e.*, s. 804.

¹¹⁵ Aramide Oduyayo, *a.g.e.*, s. 371.

konusu farklı bir boyuta dönüşmüştür. Dünyanın bir ucunda gerçekleşen ekonomik bir sorun domino etkisi ile tüm dünyayı etkileyebilmektedir. Bu etki devlet bazında olduğu gibi, birey bazında da son derece etkili olabilmektedir.

Ekonomik güvenlik hususunda iki analiz düzeyinden bahsedilebilir. Birincisi devletlerin refah düzeylerini etkilemesi bakımından devletlerarası düzeydir. İkincisi ise devlet dışı tüm aktörlerin ekonomik güvenliklerinin incelendiği düzeydir. “İnsani Güvenlik Yaklaşımı” birey merkezli olması nedeniyle konuyu ikinci analiz düzeyinde ele almıştır.

İnsani güvenlik yaklaşımına göre ekonomik güvenlik söylemi ile bir kimsenin geçimini sağlayacak kadar bir gelire sahip olması ya da son çare olarak devlet tarafından ekonomik güvenliğinin sağlanması kastedilmektedir.¹¹⁶

2020 yılı küresel işsiz sayısı 190 milyondan fazladır.¹¹⁷ Bu duruma ek olarak geçici işlerde ve korunmasız işlerde çalışanların sayısı da artmaktadır. Bir işte çalışanlar için ise farklı güvensizlikler mevcuttur. Bu güvensizliklerden bazıları yüksek enflasyon oranlarının gelir kaybına neden olması ve kadın erkek arasındaki maaş farklarıdır.

Bireyler var olan ekonomik güvensizlikleri devlet desteği ile ortadan kaldırmayı istese de çoğu ülkede sosyal güvenliğin tam olarak sağlanmadığından bu durum mümkün görünmemektedir. Tüm olumsuz sonuçlar bir araya geldiğinde dünya nüfusunun çoğunluğunun yoksullaştığı görülmektedir. Bu durum bireylerin hayat standartları ve güvenliği konusunda ciddi zararlara neden olmaktadır.

Mülteciler ve uluslararası korumaya ihtiyacı olanlar, genellikle sığındıkları ülkede çalışma hakkından yoksundur. Bu durum mültecilerin kayıt dışı olarak çalışmasına, sosyal güvenlik ve adil bir gelir etme hakkına engel olmaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin 17. Madde 1. Fıkrası; *“Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden her mülteciye, ücretli bir meslekte çalışmak hakkı bakımından, aynı şartlar içinde yabancı bir memleketin vatandaşına uyguladıkları en müsait muameleyi uygulayacaklardır”* şeklindedir. Mültecilere çalışma izni verilmesinin birçok olumlu katkısı vardır. Mültecilere çalışma hakkının sağlanması durumunda sığınmacı, gelir

¹¹⁶ UNHDP, *a.g.e.*, s. 25.

¹¹⁷ Aaron O'Neill, “Number of unemployed persons worldwide from 2010 to 2019 and projections until 2023”, <https://www.statista.com/statistics/266414/unemployed-persons-worldwide/>, 31 Mart 2021, (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2021).

vergisi yoluyla devlete katkı sağlamaktadır. Kayıt dışı istihdamı azaltarak, mültecilerin istismarının önüne geçilebilmektedir. Ayrıca çalışma izni, mültecilerin yerel ekonomiye entegrasyonunu da kolaylaştırmaktadır.¹¹⁸

Gıda güvenliği, insanların fiziksel ve ekonomik olarak temel gıdalara erişim imkânlarının olmasıdır. Gıda güvenliğinin sağlanabilmesi için; gıdanın olması, gıdaya erişim imkânı bulunması, gıdanın kullanılabilir nitelikte olması ve bu durumların süreklilik göstermesi gerekmektedir. Suyu erişim de bu kategoride yer almaktadır. Gıda güvenliği, güvenliğin ayrılmaz bir parçasıdır. Günümüzde yeterli gıda ve temiz su imkânlarına ulaşım olanaklarının çok kısıtlı olduğu bölgeler bulunmaktadır. Bu bölgelerde yaşayan insanlar, açlıktan ve susuzluktan ölmeye devam etmektedir. Bu durum insani güvenlik bakımından ciddi bir güvenlik sorunu oluşturmaktadır.

2019 yılı verilerine bakıldığında yaklaşık 834 milyon insanın açlık ile mücadele ettiği görülmektedir.¹¹⁹ Dünya Gıda Programı İcra Direktörü Beasley'in "Her 5 saniyede bir çocuk açlıktan ölüyor" ifadesi durumun ciddiyetini göstermektedir.¹²⁰ İklim değişikliği nedeniyle sıcaklıkların artması kuraklığa yol açmaktadır. Gıda güvenliğini etkileyen faktörlerin en önemlisi iklim değişikliği olsa da ülke içerisinde gerçekleşen çatışmalar da önemli bir etkidir. İç çatışmalar ve gıda yetersizliği arasında doğru orantı bulunmaktadır. İç çatışmalar gıda güvensizliğine, gıda güvensizlikleri ise göçlere ve mülteci sayısının artmasına yol açmaktadır.¹²¹ Mülteci ve uluslararası korumaya ihtiyacı olanlar için bu güvensizlik, göç yollarında ve sığınılan ülkede de devam etmektedir.

Her ne kadar hükümetler ve uluslararası örgütler sıfır açlığın olduğu bir dünya hedefleseler de yapılan çalışmalar yetersiz kalmaktadır.

Sağlık güvenliği, hastalıklardan ve hastalıklara neden olan hayat koşullarından uzak olma durumudur. Bunlara ek olarak sağlık hizmetlerine ulaşabilecek durumda olmak da sağlık güvenliği kapsamında yer almaktadır. Temiz suya erişimin olmaması, hava

¹¹⁸ Sneza Maliç, *İstanbul'da Yaşayan Suriyeli Mültecilerin Sorunlarının İnsani Güvenlik Bağlamında Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019, s. 45-49.

¹¹⁹ "Dünyada aç insan sayısı", <http://www.worldometers.info/tr/>, (Erişim Tarihi: 1 Mart 2019).

¹²⁰ "Her 5 saniyede bir çocuk açlıktan öldürüyor", <https://tr.sputniknews.com/dunya/201809111035149619-dunya-cocuklar-acliktan-oluyor/>, 11 Eylül 2018, (Erişim Tarihi: 1 Mart 2019).

¹²¹ "Conflict, Migration and Food Security The Role of Agriculture and Rural Development", FAO-IFPRI, <http://www.fao.org/3/i7896e/i7896e.pdf>, (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2021).

kirliliği, sağlıksız beslenme, hijyen eksikliği ve sağlık hizmetlerine erişim zorluğu gibi tehditler sağlık güvenliğine yönelik başlıca tehditlerdir.

Çatışma alanlarından kaçan mülteciler ve uluslararası korumaya ihtiyacı olan insanlar, göç yollarında ve hedef ülkede genellikle sağlıksız yaşam koşullarında yaşamaya devam etmektedir. Yetersiz beslenme, ishal, çocuklarda büyüme bozuklukları, bulaşıcı hastalıklar, solunum enfeksiyonları, fiziksel ve psikolojik şiddet, travma sonrası stres bozukluğu ve kronik hastalıklar gibi birçok tehdit zorla yerinden edilmiş insanlar için güvensizliğe neden olmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 25. Maddesi, herkesin kendisi ve ailesinin sağlığı ve refahı için giyim, beslenme, konut ve tıbbi bakım hakkı olduğunu vurgulamaktadır.¹²² Bu hak vatandaş olma ayrımı gözetmeden tüm insanlar için geçerlidir.

Çevre güvenliği, uzun veya kısa vadeli olması fark etmeksizin insanların çevresel felaketlerden uzak olmasıdır. Felaketlerin insan kaynaklı ya da doğa kaynaklı olması çevre güvenliği açısından bir değişikliğe neden olmamaktadır. Çevre güvenliği ekosistemdeki bozulmalardan tarıma elverişli arazilerin azalmasına kadar birçok konuyu içermektedir. Çevre güvenliği açısından incelendiğinde zengin ve fakir ülke ayrımı diğer güvenlik türlerinde olduğu kadar dikkat çekmemektedir. Çünkü gelişmiş ülkeler de temiz suya erişim ve hava kirliliği gibi çevre sorunları ile karşılaşmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise orman ve tarım alanlarının azalması sorunu yaşanmaktadır ve gelişen şartlarda tarım faaliyetlerinin sürdürülmesi zorlaşmaktadır. Çevre güvenliği sorunları, farklı ülkelerde farklı şekillerde ortaya çıksa da tüm dünyayı etkileyen bir dinamiktir. Etkileri evrensel ve uzun süreli olmaktadır.¹²³

Mülteciler, sığındıkları ülkelerde ekonomik özgürlükleri ile bağlantılı olarak görece çevre güvenliği daha az olan yerlerde yaşamaktadırlar. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 21. Maddesi, konut edinme hususunda, sığındıkları ülkelerde yasal olarak ikamet eden mültecilere yabancı devlet vatandaşları ile aynı muamelenin uygulanmasını vurgulamaktadır.¹²⁴

¹²² “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”, <https://www.ombudsman.gov.tr/document/mevzuat/688B1--Insan-Haklari-Evrensel-Beyannamesi.pdf> , (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2021).

¹²³ UNHDP, *a.g.e.*, s. 29.

¹²⁴ “Convention and Protocol Relating to The Status of Refugees”, <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10>, (Erişim Tarihi: 24 Şubat 2021).

Kişisel güvenlik, insanın kendine karşı yönelebilecek tüm tehditlerden uzak olması durumudur. 1994 tarihli UNHDP Raporu bireye yönelik tehditleri; devletten, diğer devletlerden, diğer etnik, dini vs. gruplardan, bireyden ve kendinden gelen ve kadına ve çocuklara yönelik şiddet eylemleri olarak tanımlamaktadır.¹²⁵ Bireye karşı gerçekleşen şiddet hareketlerinin fiziksel olması gerekmemektedir. Psikolojik şiddet de bireyin güvenliğine tehdit oluşturmaktadır.

Dünyanın dört bir köşesinde bireye karşı şiddet olayları yaşanmakta ve her geçen gün sayıları artmaktadır. Bireyin kendine karşı işlediği suçlardan olan intihar etme ve uyuşturucu kullanımı vakaları gelişmiş ya da gelişmekte olan ülke ayırt etmeksizin artmaktadır. 2018 yılında, gelişmiş bir ülke olan Japonya'da gençlerin intihar oranları son otuz yılın en yüksek seviyesine ulaşmıştır.¹²⁶

Mültecilerin kişisel güvenliğine yönelik tehditler, vatandaşı olduğu ülkeden, sığınma ülkesinden ve sığınılan ülkenin vatandaşlarından gelebilmektedir. Eğitimden, kişisel gelişimden ve seyahat özgürlüğü gibi temel haklardan yoksun bırakılmak kişisel güvenliği zedelemektedir.

Toplum güvenliği, insanın sahip olduğu mezhep veya etnik kimlik sebebiyle şiddet görmekten uzak olması ve sahip olduğu değerleri devam ettirme yetisine sahip olması durumudur.¹²⁷ İnsanların çoğu güvenliklerini parçası oldukları toplum üzerinden türetmektedir. Bu toplum, aile gibi küçük bir grup olabileceği gibi etnik grup gibi daha büyük bir bütünün parçası olabilmektedir. Modernleşme ile birlikte geleneksel toplum bilincinden geçmişe oranla uzaklaşmıştır. Toplumda var olan bireylerin birbirleri ile olan ilişkilerinde sorunlar yaşanmaktadır.

Toplumsal güvenliğin sağlanması için, dil, din, etnik ve mezhepsel tüm ayırım ve çatışmaların ortada kalkması gerekmektedir. Toplumsal güvenlik, mülteciler için son derece önemli bir güvenlik türüdür. Mülteciler, sığınılan devlet ve vatandaşları tarafından ayrımcılığa ve ötekileştirmeye maruz kalmaktadır. Mülteci ve sığınmacı akınlarının yaşandığı ülkelerde mültecilerin entegrasyonu, ayrımcılık ve toplumsal

¹²⁵ UNHDP, *a.g.e.*, s. 30.

¹²⁶ Mustafa Bag, "Japonya'da Gençlerin İntihar Oranı Son 30 Yılın En Yüksek Seviyesinde", <https://tr.euronews.com/2018/11/05/japonya-da-genclerin-intihar-orani-son-30-yilin-en-yuksek-seviyesinde>, 5 Kasım 2018, (Erişim Tarihi: 1 Mart 2019).

¹²⁷ Füsün Özerdem, *a.g.e.*, s. 147.

şiddetin önüne geçmek için önemli bir araçtır. Entegrasyonun sağlanabilmesi için devlet ve medya aktörlerinin, mültecilerin ötekileştirilmesine neden olacak söylemlerden kaçınmaları ve toplumsal barışı destekleyen söylemlere yer vermeleri gerekmektedir.

Son olarak *siyasal güvenlik*, bireyin siyasal görüşü nedeniyle diğer bireyler, toplum ve devlet gibi unsurlardan şiddet görme korkusunu taşınamaması ve temel insan haklarından yararlanabilmesidir. Bireyin temel haklara sahip olması, insani güvenliğin en önemli konularından biridir.¹²⁸

Hükümetler, birey veya grupların sahip oldukları ideolojileri kontrol altına alma eğiliminde olabilmektedir. Yaygın olan siyasal güvensizlik durumu da hükümetlerin askeri kuvvetleri kullanarak kendi halklarını denetlemeleri veya baskı uygulamalarıdır. Hükümetler kendi yönetimlerinin devamı için askeri harcamalarını arttırabilmektedir. Zaten bütçeden askeri harcamalara ve sosyal harcamalara ayrılan pay arasındaki oran gelecekle ilgili bazı öngörüler sunabilmektedir. 1980'de Irak'ta askeri harcamalar eğitim ve sağlık harcamalarının 8 katı, Somali'de ise 5 katıdır.¹²⁹ Bu iki ülkede 80'ler ve sonrasında yaşanan olayların tesadüf olmadığı oranlar incelendiğinde ortaya çıkmaktadır.

Siyasi güvenlik; devlet baskısının önlenmesi, devlet organları tarafından kötü muamelenin, sınır dışı edilme, ayrımcılığa uğrama ve insan hakları ihlallerinin engellenmesi gibi tehditlerden etkilenmektedir. Mültecilere yönelik siyasi tehditlerin başında; ayrımcılık, kötü muamele, insan hakları ihlalleri ve geri gönderilme yer almaktadır.¹³⁰

Yukarıda bahsedilen yedi güvenlik türü insani güvenliğini oluşturmaktadır. Bu bileşenler birbirleri ile bağlantılıdır. Bir bileşenin dahi eksik olması durumu insani güvenliğin sağlanamamış olması anlamına gelmektedir. Yedi güvenlik türünde de vatandaş oldukları devletin korumasından yoksun mülteciler ve uluslararası korumaya ihtiyacı olanlar dezavantajlı konumdadır. İnsani güvenlik, bu durumu aşmak adına bir yaklaşım öne sürmektedir. İnsani güvenlik yaklaşımının devletten ve vatandaşlıktan bağımsız bir

¹²⁸ UNHDP, *a.g.e.*, s. 32.

¹²⁹ UNHDP, *a.g.e.*, s. 33.

¹³⁰ Sneza Maliç, *a.g.e.*, s. 38-39.

yaklaşım olması mülteciler ve diğer dezavantajlı grupların korunmasını kolaylaştırmaktadır.

1.2.2.3 R2P ve Mültecilerin Korunması

Günümüzde devletlerarası çatışmalar yerini devlet içi çatışmalara bırakmıştır. Bu çatışmalar devlet içerisinde gerçekleşiyor olmasına rağmen, çatışmadan kaçan insanların oluşturduğu mülteci akınları, güvenlik problemlerini ülkenin hatta bölgenin dışına taşımakta ve tüm dünyayı etkileyen sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Zira mülteciler ve yerinden edilmiş insanlar insani krizlerin en önemli belirtisidir.

Mültecilerin korunması, yalnızca yasal hakların savunulması anlamına gelmemektedir. Mülteciler geldiğinde sınırların açık olması, gıda ve ilaç ihtiyaçlarının giderilmesi, yasal süreç hakkında bilgilendirilmelerin yapılması ve psikolojik travmayı hafifletmek adına danışmanlık sağlanması gibi birçok unsur “mültecilerin korunması” kapsamında yer almaktadır.

Mültecilerin sığındıkları ülkede uzun süreli kalışları çatışmaların yayılma riskini beraberinde getirmektedir. Bu nedenle menşei ülkedeki sorunların ortadan kaldırılması ve barışın inşası, bölgesel ve uluslararası güvenliğin sağlanması bakımından önemlidir. Mültecilerin geri dönüşü, özellikle bölge halklarının güvenliğinin sağlanması için gereklidir. Bu noktada, insani güvenlik açısından bir ikilem ortaya çıkmaktadır. Mültecilerin güvenliği mi vatandaşların güvenliği mi? İkilemin aşılabilmesi için en uygun araç R2P’dir. R2P’nin tepki verme, önleme ve yeniden inşa aşamaları, mültecilerin geri dönüşünü güvenli hale getirme olanağına sahiptir.¹³¹

Önceki bölümlerde R2P’nin sorumluluk alanının; soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve etnik temizlik ile sınırlandırıldığından bahsedilmiştir. İnsani güvenlik, R2P’nin görev tanımının, bu suçlardan kaçan mülteci ve uluslararası korumaya ihtiyacı olan insanlara sınırların açılması sorumluluğunu da kapsayabileceği ileri sürülmektedir.

İnsani güvenlik ve R2P, önlemeyi amaç edinmektedir. Bu nedenle mülteci güvenliğini sağlamanın yanında insanların mülteci olmasına neden olan durumların incelenmesine

¹³¹ Aramide Oduyayo, *a.g.e.*, s. 374-375.

ve yapısal çözümler getirilmesine de odaklanmaktadır. İnsani güvenlik yapısal çözümler yoluyla, R2P çatışmaya neden olabilecek durumların kontrolü yoluyla bu hedefe ulaşmaya çalışmaktadır. R2P, her ne kadar “müdahale” kavramı üzerinden eleştirilse de “koruma yükümlüğü” vasfına odaklanması gerekmektedir. R2P asıl koruma sorumluluğunun devlete ait olduğunu kabul etmekte, devletin bu görevini yerine getirememesi veya getirmek istemediği durumlarda sorumluluğun uluslararası topluma geçtiğini ileri sürmektedir. Buna ek olarak tepki verme aşamasından çok önleme ve yeniden inşa aşamalarına vurgu yapılmaktadır.

BÖLÜM II: AVRUPA BİRLİĞİ'NİN MÜLTECİ POLİTİKASI

AB ekonomik ve sosyal gelişmişlik seviyesi nedeniyle yıllardır ülkelerinden çeşitli nedenler yüzünden ayrılmak zorunda kalan insanlar için nihai varış noktası olmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası işçi açığını gidermek adına Avrupa'ya yoğun işçi göçü yaşanırken, 1970'li yıllarda ekonomik krizlerle birlikte işçi talebi azalmış ve katı sınır politikaları izlenmeye başlamıştır. 20.yüzyılın sonunda ise AB'ye gerçekleşen göçlerin, çoğunlukla uluslararası koruma arayan insanlardan oluştuğu görülmektedir. 21. yüzyılın göç rejimini oluşturan zorla yerinden edilmeler, Suriye iç savaşının ardından rekor sayılara ulaşmıştır. Suriye iç savaşının en önemli sonuçlardan biri olan mülteci sorunu, başlangıçta sadece Suriye'ye komşu ülkeleri ilgilendirirken çok geçmeden AB başta olmak üzere tüm dünyayı etkileyen bir sorun haline gelmiştir. AB ve üye devletler, göçmen, mülteci ve sığınmacı akınlarını kontrol altına almak ve engellemek için ortak bir sığınma politikası oluşturmuş ve bu politikanın AB ülkeleri tarafından uygulanmasının yaygınlaşması için çalışmalarına devam etmektedir.

Dönemin Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker, 9 Eylül 2015 tarihinde gerçekleştirdiği bir konuşmada, günümüzde Avrupa kıtasında yaşayanların zorla yerinden edilme, mülteci durumuna düşme ve kamplarda yaşama geçmişine atıfta bulunarak, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin Avrupa'nın deneyimi sonucunda oluşturulduğunu hatırlatmıştır. Şimdi de Avrupa'nın yerinden edilmiş halklar için uluslararası koruma sorumluluğunu yerine getirmesi gerektiğini vurgulamıştır.¹³² Bu konuşma AB'nin, mülteci krizi ile AB değerleri ve uluslararası normlar arasında kaldığını göstermektedir.

1990'lardan bu yana mülteci baskısını hissetmeye başlayan AB'de, ortak bir mülteci politikası oluşturma gerekliliğinin farkına varılmış ve çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. 1999 Tampere Zirvesi'nden bu yana da ortak bir mülteci politikası geliştirilmeye çalışıldığından söz edilmektedir. Çalışmanın bu bölümünde Avrupa Ortak Sığınma Sistemi (CEAS)'nin oluşumuna giden süreç ve sistemi oluşturan tüzük ve yönergelerle birlikte sistemin kendisi incelenecektir. Sistemin zayıf yönleri ve üye

¹³² "State of the Union 2015", https://ec.europa.eu/info/priorities/state-union-speeches/state-union-2015_en, 9 Eylül 2015, (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2021).

devletlerin uygulamalarından kaynaklanan güvensizlik durumlarından bahsedilecektir. CEAS'ın uygulanması aşamasında üye ülkelerin farklı yaklaşımlarına yer verilecektir.

2.1 Avrupa Birliği'nin Sığınma Politikasının Gelişimi

Bir AB ülkesinde sığınmacı olarak tanınan kişinin diğer bir üye ülkede sığınmacı olarak tanınmamasının önüne geçmek ve AB içerisinde ortak bir sığınma politikası oluşturmak için hukuksal düzenlemeler ve kısa ve uzun vadeli hedefler gerekmektedir. AB oluşturulacak ortak sığınma politikası ile üye ülkeler arasında yorum farklarını ortadan kaldırmayı ve tek tip bir sığınma politikasını hedeflemektedir.

2.1.1 Sığınma Politikasını Oluşturan Antlaşmalar

Ortak sığınma politikası oluşturmanın ilk aşaması, sığınma politikasının hukuksal zeminin sağlanmasıdır. Bunun için Birliğin uygulama alanını düzenleyen anlaşmalarda üye ülkelerin sığınma politikaların uyumlaştırılması için zemin hazırlanmaya çalışılmıştır.

2.1.1.1 Schengen Antlaşması

1985 yılında Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg tarafından imzalanan Schengen Antlaşması ile iç sınırların kaldırılması amaçlanmıştır. İlerleyen yıllarda AB ülkelerinin çoğunluğunun katılımıyla Schengen Bölgesi oluşturulmuştur.¹³³ Bu antlaşma, AB'nin ortak bir sığınma politikası oluşturulması yolunda atılmış ilk adımdır. 1985 yılında imzalanan antlaşma ancak 1995 yılında yürürlüğe girebilmiştir. Bunun nedeninin Doğu Avrupa ülkelerinden gelebilecek göç dalgası korkusu olduğu ileri sürülmektedir. Bu korku nedeni ile iç sınırların kaldırılması yaklaşık on yıl ertelenmiştir.¹³⁴

Schengen Antlaşmasının 17. Maddesi; üye ülkeler arasında iç sınırların kaldırılması, bunun sonucunda ortaya çıkabilecek risklerin önlenmesi için dış sınırların korunması ve yasadışı göçün engellenmesi gibi bir dizi önlemin alınacağına dair uzlaşmayı

¹³³ “Schengen Bölgesi”, <https://www.avrupa.info.tr/tr/schengen-bolgesi-602>, (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2020).

¹³⁴ Adem Akgün, *Avrupa Birliği'nin Değişen Göç Politikalarının Sığınma Hakkı Kapsamında Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016, s. 70.

içermektedir.¹³⁵ Bu madde ortak sığınma politikasının gelişmesi aşamasında önemli bir düzenlemedir. Çünkü Schengen Bölgesine dâhil olan bazı ülkeler sınır geçişlerinde sıkı kontroller yaparken, bazı ülkelere giriş daha serbest olmaktadır. Bu durum ortak politika işleyişini zorlaştırmıştır.¹³⁶

İç sınırların kaldırılması doğal olarak güvenlik kaygılarının artmasına neden olmuştur. Güvenlik açıklarının önüne geçmek için bir takım önlemler alınması gerekmiştir. Bu önlemlerin başında dış sınırların güvenliğinin artırılması bulunmaktadır ki bu durum, yani iç sınır güvenliğinin dış sınırlara aktarılması zaten Schengen Antlaşmasının amacını oluşturmaktadır.¹³⁷

Dış sınırların güvenliğinin artması, vize politikalarının da uyumlaştırılması gerekliliğini doğurmuştur. Ortak vize politikalarının geliştirilmesinin hedeflenmesi ve dış sınırların güvenliğinin artırılması çabası bölgeye yabancıların girişini oldukça zorlaştırmıştır. Ayrıca üçüncü ülke vatandaşlarına vize verilmesi sürecinde seçiciliği kolaylaştırmak adına oluşturulan negatif-pozitif liste, sığınmacıların yasal yollardan Avrupa'ya girişini imkânsız hale getirmiştir. Öyle ki negatif liste(vizeye tabi olan ülkeler) içerisinde bulunan ülkeler sığınmacıların menşei ülkeleridir.¹³⁸

Schengen Antlaşması sonrası ülkeler sığınma başvurularını inceleme haklarını ellerinde bulundursalar da bir dağıtım mekanizması oluşturmayı kabul etmişlerdir. Kural olarak sığınmacının Schengen alanına giriş yaptığı ülke sığınma talebinin incelenmesinden sorumludur. Sınır ülkelerinin yükünü hafifletmek adına düzenlemelere gidilmiştir. Ancak burada asıl dikkat edilmesi gereken husus bir Avrupa ülkesine giriş yapmadan sığınma başvurusunun yapılamadığıdır. Schengen Antlaşmasından sonra dış sınırların güvenliğinin artırılması gerekliliği ile yapılan düzenlemeler sonucu sığınma talebinde bulunanların Avrupa'ya yasal yollardan ulaşması neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Bu

¹³⁵ “Schengen Acquis”, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:239:0001:0473:EN:PDF>, 22 Eylül 2000, (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2020).

¹³⁶ Kutluhan Bozkurt, a.g.e., s. 104.

¹³⁷ Mehmet Özcan, *Avrupa Birliği Sığınma Hukuku*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2005, s. 36.

¹³⁸ Adem Akgün, a.g.e., s. 72.

doğrultuda sığınma başvurusu yapması da olanaksızdır. Bu gelişmeler sonrası AB için “Avrupa Kalesi” benzetmeleri yapılmaya başlanmıştır.¹³⁹

2.1.1.2 Maastricht Antlaşması

1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması, AB’nin bütünleşme sürecini planlamayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda, ortak bir sığınma politikası oluşturulması hususunda hedef tarih olarak 31 Aralık 1993 belirlenmiştir. Ancak sığınma politikalarının 3. sütuna yerleştirilmesi antlaşmanın hedefinde zayıflamaya neden olmuştur. 3. sütun hükümetler arası bir karakter taşıdığından ortak bir sığınma politikasının oluşturulması zorlaşmıştır. Üye ülkeler de sığınma alanında kendi lehlerine politikalar izlemekten vazgeçmemişleridir.

Mart 1996’da AB tarafından alınan bir kararla; sadece devlet tarafından tehdit edilenlerin mülteci sayılacağı, çeteler ve bölücü örgütler tarafından tehdit edilenlerin mülteci sayılamayacağı kararlaştırılmıştır. Bu karar üye ülkelerin iç politikalarının baskınlığının devam ettiğinin göstergesidir. Bu kararın olumlu tarafı ise ülkelerin ortak karar alma gerekliliklerinin farkında olmalarıdır.¹⁴⁰

2.1.1.3 Amsterdam Antlaşması

2 Ekim 1997 tarihinde imzalanan ve 1 Mayıs 1999’da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile Maastricht Antlaşmasının günün koşullarına uyarlanması amaçlanmıştır.¹⁴¹ Sığınma konusunda Maastricht Antlaşmasında yer alan aksaklıkları gidermesi açısından önemli bir antlaşmadır. Amsterdam Antlaşması sonrası sığınma politikalarında olumlu gelişmeler hız kazanmıştır. Antlaşma Maastricht Antlaşması ile 3. sütuna koyulan sığınma politikalarını 1. sütuna taşıyarak AB’nin yetkilerini artırmıştır. Bu değişiklikle sığınma politikasının, üye devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda izledikleri politikalardan etkilenmemesi amaçlanmıştır. Ancak yine de Avrupa Parlamentosunun etkisi sınırlı kalmıştır. Ek olarak 1.sütundaki diğer konuların

¹³⁹ Mehmet Duruel, “Avrupa Birliği Göç Politikası ve Kitleli Göç Akınları Karşısındaki Durumu”, *Uluslararası Politika Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, Sayı 3, Aralık 2017, s. 3.

¹⁴⁰ Kutluhan Bozkurt, a.g.e., s. 106-107.

¹⁴¹ İrfan Kaya Ülger, *Avrupa Birliği Rehberi*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2015, s. 68.

aksine üye ülkeler de sığınma ve göç konularında düzenleme önerme hakkına sahiptir.¹⁴²

BMMYK, Amsterdam Antlaşmasının AB için önemli bir fırsat olduğunu ve ülkelerin sığınma politikalarındaki farklılıkların giderilmesi noktasında yararlı olacağını belirtmektedir.¹⁴³

Amsterdam Antlaşmasının IV. bölümünde, “Vize, Sığınma, Göç ve Kişilerin Serbest Dolaşımına Konu Olan Politikalar” başlığı altında, AB’nin 5 yıl içerisinde bu konular hususunda gerçekleştirmesi gereken ilerlemeler yer almaktadır. Antlaşmanın 73-k maddesinde Konsey, antlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonraki beş yıllık süre içerisinde; 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü uyarınca, başvuruyu incelemekle sorumlu üye ülkenin belirlenmesi, sığınmacıların kabul edilmesine yönelik asgari standartların belirlenmesi, mülteci olarak nitelendirilmeye yönelik asgari standartların belirlenmesi ve üye ülkelerin mülteci statüsü verme veya mülteci statüsünü sona erdirmeye süreçlerine ilişkin asgari standartların belirlenmesini taahhüt etmiştir.¹⁴⁴ Üye ülkeler tüm bu tedbir kurallarını 1 Mayıs 2004 tarihine kadar yerine getirmekle sorumlu tutulmuştur.¹⁴⁵

Sığınma politikaları konusunda Amsterdam Antlaşması öncesi döneme göre gelişme kaydedilmiş olsa da ortak bir sığınma ve mülteci politikası oluşturmak hususunda istenilen ilerleme sağlanamamıştır.¹⁴⁶

2.1.1.4 Lizbon Antlaşması

Lizbon Antlaşması, AB Temel Haklar Şartı’nı kurucu antlaşmalar seviyesine taşıyarak, AB politikalarının insan hakları yönünü güçlendirmeye çalışmıştır. AB’nin sığınma politikalarının düzenlenmesinde insan hakları yaklaşımı oldukça değerlidir. Lizbon Antlaşmasının 63. Maddesi, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolüne uygun

¹⁴² Hakan Samur, “Avrupa Birliği’nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, 2008, s. 3.

¹⁴³ Adem Akgün, *a.g.e.*, s. 79.

¹⁴⁴ “Treaty of Amsterdam Amending The Treaty on European Union, The Treaties Establishing The European Communities and Certain Related Acts”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11997D/TXT&from=EN>, 10 Kasım 1997, (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2021).

¹⁴⁵ Kutluhan Bozkurt, *a.g.e.*, s. 108.

¹⁴⁶ Mehmet Özcan, *a.g.e.*, s. 90.

olarak üçüncü ülke vatandaşlarına uygun statünün sağlanması ve geri göndermeme ilkesine uyumlu olarak mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma statülerinin belirlenmesinde tek tip bir uygulamanın belirlenmesinin gerekliliğinden bahsetmektedir. 63. Maddenin 2. Fıkrası ise, Avrupa Konseyi ve Parlamentosu’nun Ortak Avrupa Sığınma Sistemi için;

- a) tek tip bir sığınma statüsü
- b) tek tip bir ikincil koruma statüsü
- c) kitlesel akınlarda tek tip bir geçici koruma statüsü
- d) tek tip statüler sağlanmasına ve geri alınmasına yönelik ortak prosedürler
- e) başvuruların değerlendirilmesinden sorumlu ülkenin belirlenmesine yönelik prosedürlerin belirlenmesi
- f) başvuruların kabulüne ilişkin standartlar
- g) sığınma, ikincil koruma ve geçici koruma akışlarını yönetebilmek için üçüncü ülkelerle işbirliği önceliklerini sağlaması gerektiğine yer vermektedir.¹⁴⁷

Ortak sığınma politikası ve tek tip statü vurgularının yapılması AB’nin sığınma politikaları alanında asgari standartlardan uzaklaşmaya başladığının göstergesi olarak görülmektedir. Ayrıca Antlaşma, Avrupa Birliği Adalet Divanının (ABAD) yetkilerini Adalet, Özgürlük ve Güvenlik alanını da içine alacak şekilde genişletmiştir.¹⁴⁸ Antlaşma, AB sığınma politikalarının insan güvenliğine uyumlaştırılması hususunda önemli bir ilerlemedir.

2.1.2 Sığınma Politikası Alanındaki Programlar

Antlaşmalarla, ortak sığınma sisteminin hukuki temeli oluşturulmuştur. Belirlenen beş yıllık programlarla da AB ve üye ülkelerin yapması gereken düzenlemeler belirlenmiştir. Ortak sığınma politikasının uygulama aşamasını belirleyen programlar, kademeli bir geçiş ortaya koymaktadır.

¹⁴⁷ “Treaty of Lisbon”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT>, 17 Aralık 2007, (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2021).

¹⁴⁸ Nika Bačić, “Asylum Policy in Europe - The Competences of The European Union and Inefficiency of The Dublin System”, *Croatian Yearbook of European Law & Policy*, Cilt 8, Sayı 1, 2012, s.55.

2.1.2.1 Tampere Zirvesi

1999 yılı Ekim ayında Finlandiya'nın Tampere şehrinde gerçekleşen zirve toplantısında AB'nin sığınma ve göç politikası daha fazla belirginleşmiştir. Tampere Zirvesi göç ile ilgili yetkinin üye devletlerden Birliğe geçişi yönünde önemli bir adımdır. Zirve toplantısında Amsterdam Antlaşmasının IV. bölümü altında yer alan maddelerin beş yıl içerisinde hayata geçmesi kararlaştırılmıştır ve bu maddelerin işlerlik kazanması adına bir rehber hazırlanması gerekliliği doğmuştur.¹⁴⁹ Bu doğrultuda Tampere Zirvesinde 1999-2004 dönemini kapsayan 5 yıllık bir program hazırlanmıştır. Hazırlanan programla; (i) sığınmacıların menşei ülkesi ve göç yolları üzerinde kullandıkları transit ülkelerle ekonomik ve sosyal ilişkiler geliştirilerek sorunun kaynağında çözülmesi, (ii) 1951 Cenevre Sözleşmesi ile uyumlu ortak Avrupa sığınma sistemi kurulması yoluyla üye ülkelerin sığınma ve mülteci politikalarının tek tipleşmesi, (iii) Birlik içerisindeki üçüncü ülke vatandaşlarına eşit muamelenin sağlanması, her türlü ayrımcılığın önüne geçilmesi ve topluma entegre olmalarının sağlanması ve (iv) göç süreçlerinin yönetimin geliştirilmesinin sağlanması amaçlanmıştır.¹⁵⁰ Bu amaçların gerçekleştirilmesi adına AB'nin tüm sütunları altında ortak bir çalışma gerçekleştirilmesi gerekmektedir.¹⁵¹ Tampere'de çizilen bu çerçeve AB'nin ortak bir sığınma politikası oluşturma aşamasında uzun yıllar rehberlik etmiştir.

AB, Tampere'de belirlediği amaçlardan biri olan sığınmacıların menşei ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesi adına önemli bir gelişme olarak, komşuluk politikası izlemeye başlamıştır. Komşuluk politikası, AB'nin ekonomik avantajını, göçe neden olan sebepleri ortadan kaldırmak adına kullanmayı taahhüt ettiği bir politikadır. Bu anlamda zirve, AB ülkelerinin göçü, ekonomik gelişmişliklerine yönelik bir tehdit unsuru olarak değil, bir fırsat olarak görmesi açısından değerlidir.¹⁵² Ayrıca AB'nin güvenlik

¹⁴⁹ “AB İltica Politikasına Eleştirel Bir Analiz: Tampere'den Düşüş”, https://multeci.net/wp-content/uploads/2017/08/AB_Itica_Politikas.pdf, Mart 2004, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2020).

¹⁵⁰ Gökhan Taneri, *Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilememesi (Non-Refoulement) İlkesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2012, s. 314-315.

¹⁵¹ Özcan, a.g.e., s. 152.

¹⁵² Murat Karaşahin, *Avrupa Birliği'nde Ortak Göç Politikası Oluşturma Çabaları ve Ulusal Farklılıklar Sorunu*, Ankara, 2012, s. 62.

sorununu kendi içerisinde çözmeye çalışmasının yanı sıra üçüncü ülkelerle de ilişkileri geliştirme yoluna gitmesi bakımından da önemlidir.¹⁵³

Zirvenin sonuç bildirgesinde Birlik içerisinde yaşayan herkesin özgürlük, güvenlik ve adalet alanının güvencesi altında olması gerekliliğine dikkat çekilmiştir.¹⁵⁴ Birlik içerisinde yaşayan üçüncü ülke vatandaşlarının Birlik vatandaşları ile aynı/yakın haklara sahip olması gerekliliği ileri sürülmüştür.¹⁵⁵

AB devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla gerçekleşen zirve toplantısında 1951 Cenevre Sözleşmesi ile uyumlu bir ortak sığınma politikasının oluşturulması kararına varılmıştır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus ortak bir politikadan kastın üye ülkelerinin sığınma ve mülteci politikalarının uyumlaştırılması yönünde olduğudur. 1951 Cenevre Sözleşmesine uyumluluk kararı, diğer maddelerin yanında geri gönderilmeme ilkesini kapsamaması bakımından da ayrıca önemlidir.

Tampere’de göçün insani, demografik, sosyal ve yargısal boyutlarının olduğunun vurgulanması bu alanlar arası ortak çalışmanın kolaylaşmasına olanak sağlamıştır. Bu duruma ek olarak göç sorununa insan merkezli bir şekilde yaklaşılması AB’nin temel esaslarına bağlılığının devam ettiğini göstermektedir.

Zirve sonrasında Avrupa Komisyonunun önerileri Bakanlar Konseyine iletilmiştir, ancak bu öneriler ve alınan kararlar arasında farklılıklar olmuştur. Konsey, AB’nin çıkarlarından çok üye ülkelerin menfaati yönünde kararlar almıştır. Sonuç olarak göçmen hakları hususunda kararlar üye ülkelerin tasarrufuna bırakılmış, böylece ülkeler sığınmacıların ülkelerine girmelerini engelleyebilmişlerdir.¹⁵⁶ Zirvede alınan kararlar her ne kadar insani güvenlik ve uluslararası korumaya ihtiyacı olanların lehine olsa da Konsey’den çıkan kararlar, ortak sığınma politikası alanındaki ilerlemeyi baltalamıştır.

Bahsedildiği şekliyle Tampere Zirvesinde gelişen anlayış, göç ve sığınma politikasının geleneksel anlayıştan biraz uzaklaşması yönünde olsa da, ABD’de gerçekleşen 11 Eylül terör saldırıları bu anlayışın yerleşmesine engel olmuştur ve göç politikaları yeniden

¹⁵³ Gökay Özerim, “Avrupa’da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi ve Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem Mi?”, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, 2014, s. 31.

¹⁵⁴ Adem Akgün, a.g.e., s. 79.

¹⁵⁵ Murat Karaşahin, a.g.e., s. 61.

¹⁵⁶ Kutluhan Bozkurt, a.g.e., s. 108.

güvenlik eksenine kaymıştır. Bunun görünürlüğü Tampere zirvesi ve 11 Eylül saldırıları sonrası mülteci politikalarının izlenmesi ile rahatça ortaya çıkmaktadır.¹⁵⁷

2.1.2.2 La Haye Programı

Tampere Zirvesinde atılan temellerin üzerine kurulacak yeni bir program olarak Kasım 2004'te, sığınma konusu dâhil özgürlük, güvenlik ve adalet alanının beş yıllık süre için nasıl planlanacağını konu alan La Haye Programı hayata geçirilmiştir. Bu program, ulaşılmaya çalışılan Avrupa Ortak Sığınma Sisteminin ikinci aşamasını oluşturmaktadır.¹⁵⁸

Programın amacı, ortak bir sığınma prosedürüne ve tüm üye ülkelerde sığınmacılar için tek tip bir statüye ulaşmaktır.¹⁵⁹ La Haye Programı kapsamında Tampere'de alınan kararlar yinelenmiş ve bu kararlara ulaşılması için bir program belirlenmiştir. Program kapsamı içerisinde; menşei ve transit ülkelerle işbirliği, düzensiz göçle mücadele, geri kabul ve geri dönüş politikaları, vize politikaları, elektronik kayıt ve sınır güvenliğinin sağlanmasından sorumlu bir birimin (FRONTEX) kurulması gibi hedefler yer almıştır.¹⁶⁰

Avrupa Konseyi, sığınma hususunda uygun kurumların kurulmasını talep etmiştir. Bu kurumlar yardımı ile oluşacak yapı vesilesiyle üç hedefe ulaşılması amaçlanmıştır. İlk hedef, üye ülkeler arasında sığınma işlemleri hususunda işbirliği, sığınma işlemlerinin tek tipleşmesi ve sığınma akınları sonrası üye ülkeler arasında eşit yük paylaşımıdır. İkinci hedef, Afrika ülkeleri ile iyi bir diyalog süreci oluşturularak göçün Afrika ve AB arasında çözülmesi gereken bir olgu şekline dönüştürülmesidir. Son hedef ise komşular ile işbirliğinin geliştirilmesidir. Bu hedeflerin Komisyon tarafından yıllık takipleri yapılmış ve hedeflere ulaşma noktasında ilerleme kaydedildiği görülmüştür. Hiç kuşkusuz bu ilerlemenin yaşanmasında FRONTEX'in, üye ülkeler arasında kurulan

¹⁵⁷ Hasan Canpolat ve Hakkı Onur Arıner, "Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi", <https://www.orsam.org.tr/tr/kuresel-goc-ve-avrupa-birligi-ile-turkiyenin-goc-politikalarinin-gelisimi/>, Haziran 2012, (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2021).

¹⁵⁸ Kutluhan Bozkurt, *a.g.e.*, s. 110.

¹⁵⁹ Kutluhan Bozkurt, *a.g.e.*, s. 110.

¹⁶⁰ Ferit Malkara, *Arap Baharı Sonrası Akdeniz'de Yaşanan Düzensiz Göçün Avrupa Birliği Kapsamında Güvenlik Boyutu ve Uluslararası Hukuk Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, İzmir 2017, s. 84.

Göçmen-Sığınmacı İrtibat Ağlarının ve menşei ve transit ülkelerle gerçekleştirilen Geri Kabul Antlaşmalarının payı büyüktür.¹⁶¹

La Haye Programı'nda her ne kadar Tampere Zirvesinde koyulan hedefler yinelense de sığınma politikalarına bakışta bir dönüşüm yaşanmıştır. Yukarıda da bahsedildiği gibi 11 Eylül terör saldırıları, AB'nin insan merkezine çekmeye çalıştığı sığınma politikalarını yeniden güvenlik merkezine oturtmuştur.¹⁶²

La Haye Programının süresi içerisinde önemli olaylar gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki 2005 yılında Avrupa Konseyi tarafından "Göçe Küresel Yaklaşım" kabul edilmiştir. Bu yaklaşım göç konusunda AB'nin üçüncü ülkelerle koordinasyonunu artırarak, göç, dış ilişkiler ve kalkınma politikalarının bir araya getirilmesini kapsamaktadır. Böylece göç ve kalkınma ilişkisi üzerinden kişileri göç etmeye iten nedenlerin düzeltilmesi amaçlanmaktadır.¹⁶³ Menşei ülkelerle kurulan çok yönlü ilişkiler vasıtasıyla, bu ülkelerde yoksulluğun azaltılması ve insan haklarının gelişmesi gibi olumlu gelişmelerin yaşanması hedeflenmiştir. Ayrıca Göçe Küresel Yaklaşım ile üçüncü ülkelerle geliştirilecek ilişkiler sonucunda sığınmacı akışının geri döndürülebilmesi planlanmış ve bu doğrultuda geri kabul antlaşmaları gerçekleştirilmiştir.¹⁶⁴ Göçe Küresel Yaklaşım işlerlik kazandırılmasının ardından 2006 yılında AB, önce Afrika ve Akdeniz ülkeleri ile ilişkiler geliştirmiş, bir sonraki adım olarak Birliğin doğu ve güneydoğu komşuları ile ilişkilerine ağırlık verilmiştir. Orta Asya ve Orta Doğu ülkeleri programa sonradan dâhil edilerek AB'nin göçe yönelik ilişkiler ağı genişletilmiştir.¹⁶⁵ Bu şekilde AB üçüncü ülkelerle kurduğu ilişkiler yolu ile göçü ve göçün dezavantajlarını en aza indirmeye çalışmıştır.

La Haye Programının geçerlilik süresinde gerçekleşen önemli olaylardan biri de FRONTEX'in kurulmasıdır. 2004'de gerçekleşen ve AB'ye on yeni ülkenin üyeliği ile sonuçlanan beşinci genişleme dalgası Birliğin sınırlarını genişletmiş ve güvenlik endişelerine neden olmuştur. Bu endişeleri ortadan kaldırmak adına 2005 yılında

¹⁶¹ Kutluhan Bozkurt, *a.g.e.*, s. 111.

¹⁶² Murat Karaşahin, *a.g.e.*, s. 63.

¹⁶³ Hakan Samur, *a.g.e.*, s. 8.

¹⁶⁴ Ferit Malkara, *a.g.e.*, s. 85.

¹⁶⁵ Hakan Samur, *a.g.e.*, s. 9.

kurulan FRONTEX'in başlıca görevi Birliğin dış sınırlarının güvenliğinin sağlanmasıdır.

La Haye Programı sürecinde gerçekleşen önemli kazanımlardan bir diğeri de 2008 yılında gerçekleşen Avrupa İltica ve Göç Paktı'dır. Avrupa Konseyi bu Pakt ile

- yasal göçün düzenlenmesi ve göçmenlerin entegrasyonunun sağlanmasını,
- yasadışı göçmenlerin menşei ülkeye veya transit ülkeye dönmelerini sağlayarak yasadışı göçün kontrol altına alınmasını,
- sınır kontrollerinin daha aktif hale getirilmesini,
- AB içerisinde bir sığınma sistemi oluşturulmasını ve
- menşei ve transit ülkeler ile iyi diyaloglar kurulması vasıtası ile kalkınma ve göç arasındaki uyumun yakalanmasını amaçlamıştır.¹⁶⁶

Nice Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle Avrupa Parlamentosu'nun karar alma yöntemi oybirliğinden oyçokluğuna değiştirilmiştir. Ancak iltica ve göç politikaları kapsamında yasal göç bu değişikliğin dışında tutulmuştur. Yasal göç söz konusu olduğunda üye ülkeler yetkiyi devretmek istememişlerdir. La Haye Programı kapsamında ortak bir sığınma sisteminin oluşması için 2010 tarihi öngörülmüştür. Avrupa Komisyonu tarafından 2010 yılına kadar yasal ve hukuki gereklilikleri yerine getirilmesi koşulu belirtilmiştir.¹⁶⁷

2.1.2.3 Stockholm Programı

Stockholm Programında, La Haye Programında belirlenen hedefler devam ettirilmiştir. Ayrıca Göçe Küresel Yaklaşımın ve Avrupa İltica ve Göç Paktının takibi sürdürülmüştür. 2009-2014 dönemini kapsayan bu programla, ihtiyaca yönelik göç politikaları üretmek, düzensiz göçle etkin mücadele ve göçmenlerin entegrasyonu gibi hedefler yinelenmiştir.¹⁶⁸ Özellikle işgücü göçünün üzerinde durulmuştur.¹⁶⁹ Bu dönemde Avrupa Konseyi, Göçe Küresel Yaklaşım çerçevesinde işgücü göçünün ihtiyaca yönelik gerçekleşmesi halinde hem göç alan, hem de göç veren ülke için

¹⁶⁶ "European Pact on Immigration and Asylum", <https://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2013440%202008%20INIT>, 24 Eylül 2008, (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2020).

¹⁶⁷ Kutluhan Bozkurt, a.g.e., s. 112.

¹⁶⁸ Ferit Malkara, a.g.e., s. 87.

¹⁶⁹ Kutluhan Bozkurt, a.g.e., s. 113.

olumlu sonuçların olacağını öne sürmüştür.¹⁷⁰ Ayrıca Konsey, 2012 yılına kadar Avrupa Ortak Sığınma Sistemi'nin kurulması hedefinin sürdürüldüğünün üzerinde durmuştur. Bu sistemin 1951 Cenevre Sözleşmesine uygun bir şekilde olmasının gerekliliği de belirtilmiştir.¹⁷¹

Üye ülkelere kabul edecekleri sığınmacı sayısını belirleme yetkisi verilmiştir. Bu yetki üye ülkelere Parlamento kararları karşısında esneklik kazandırmıştır. Göç alan ülkenin belirlediği sınırlar içerisinde ve ihtiyaca yönelik yürütülen bir göç sürecinin teşvik edildiği program, menşei ülkeden güvenlik tehlikesi nedeniyle ayrılmak zorunda olan insanların güvenlik endişelerini artırması nedeniyle eleştirilerin hedefi haline gelmiştir. Bu duruma ek olarak Değerler Avrupa'sı vurgusu yapılmasına rağmen program içeriğinde FRONTEX'in geliştirilmesi ve sınır kontrollerinin artırılmasına yönelik kararların olması dikkat çekicidir. Yasadışı göçe karşı mücadelenin sıkılaştırılması ve sığınmacıların geri gönderilmesine yönelik çalışmaların yoğunlaştırılması programın dikkat çekici yönlerindendir. Menşei ve transit ülkelerle geri kabul antlaşmaları, üçüncü ülkelerle işbirliği ve sınır birliklerinin eğitilmesi gibi hedefler üçüncü ülke vatandaşlarının Birlik dışında tutulmasını amaçlamaktadır.

Stockholm programı sürecinde Arap Baharı sürecinin yaşanması ve Birliğe yönelik göç akınlarının varlığı işleyişte sıkıntılara neden olmuştur. Üye ülkeler arasındaki işbirliği sınırlı düzeyde kalmış ve istenen ilerleme sağlanamamıştır.

2.1.2.4 Açık ve Güvenli Bir Avrupa'ya Doğru Programı

“Açık ve Güvenli Bir Avrupa'ya Doğru Programı” ile özgürlük, güvenlik ve adalet alanının güçlendirildiği ve sığınma politikaları hususunda istenilen seviyeye ulaşmayı sağlayacak hedefler belirlenmiştir. Programın kabul edildiği 2014 yılının Suriye İç Savaşı kaynaklı sığınmacı akınlarının yoğunlaştığı tarihlere denk gelmesi, Program hedeflerinin ulusal güvenlik olgusu etrafında şekillenmesine neden olmuştur. AB, Açık ve Güvenli Bir Avrupa'ya Doğru Programı ile olası sığınmacı akınlarının hesaba katıldığı bir Avrupa Ortak Sığınma Sisteminin(CEAS) uygulamaya konulmasını planlamıştır. Sığınmacı akınının yaşandığı böyle bir zaman diliminde etkili, hızlı,

¹⁷⁰ Murat Karaşahin, a.g.e., s. 66.

¹⁷¹ Adem Akgün, a.g.e., s. 92.

hukuka uygun, insan güvenliğini merkeze alan ve üye ülkeler arasında farklılıkların olmadığı bir sığınma sisteminin uygulamaya konulması hedeflenmiştir.¹⁷²

Üye ülkeler arası yük paylaşımı ve bilgi akışının sağlanması, erken uyarı sistemlerinin kurulması, Afrika Boynuzu gibi bölgesel koruma programlarının geliştirilmesi, sığınmacıların tehlikeli göç yollarından uzaklaştırılarak yasal göç çerçevesine alınması için bilgilendirmelerin yapılması ve üçüncü ülkelerde bürolar kurulması yoluyla, mülteciler Avrupa'ya gelmeden sorunun çözümüne odaklanması gibi hedefler Program içerisinde yer almıştır.¹⁷³

Göçe Küresel Yaklaşım bu program sürecinde de kabul edilmiş ve geliştirilmesi önerilmiştir. Göçün itici gücünün ortadan kaldırılması adına üçüncü ülkelerle işbirliklerinin artırılması, geriye göçün teşviki ve geriye dönen sığınmacıların topluma katılımı hususlarında çalışmaların önemine dikkat çekilmiştir. Bu doğrultuda, 2013 yılında Fas ile, 2014 yılında da Tunus ile ortaklık anlaşmaları imzalanmıştır.¹⁷⁴

2014-2019 döneminde AB, tarihinin en büyük sığınmacı akını ile karşı karşıya kalmış ve izlediği sıkı sınır politikaları ve Akdeniz'de yaşanan sığınmacı ölümleri nedeni ile uluslararası kamuoyu ve insan hakları savunucuları tarafından eleştirilerin odağı haline gelmiştir.

2.1.2.5 Stratejik Gündem 2019-2024

2019 yılında Konsey, 2019-2024 yıllarını kapsayan “Stratejik Gündem” adlı beş yıllık bir program hazırlamıştır. Konseyin hazırladığı “Stratejik Gündem 2019-2024” Programı göç ve mülteci politikası dâhil birçok konuyu içermektedir.

20 Haziran 2019'da Brüksel'de kabul edilen “Stratejik Gündem” Programı ile AB'nin gelecek beş yıl içindeki öncelikleri ve çalışma alanları belirlenmiştir. Stratejik gündem dört konuya odaklanmaktadır. Bunlar;

¹⁷² An open and secure Europe: making it happen”, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/basic-documents/docs/an_open_and_secure_europe_-_making_it_happen_en.pdf , 11 Mart 2014, (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2020).

¹⁷³ An open and secure Europe: making it happen”, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/basic-documents/docs/an_open_and_secure_europe_-_making_it_happen_en.pdf , 11 Mart 2014, (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2020).

¹⁷⁴ An open and secure Europe: making it happen”, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/basic-documents/docs/an_open_and_secure_europe_-_making_it_happen_en.pdf , 11 Mart 2014, (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2020).

- vatandaşların ve özgürlüklerin korunması,
- güçlü ve canlı bir ekonomik temel oluşturmak,
- iklimden bağımsız, yeşil, adil ve sosyal bir Avrupa inşa etmek,
- küresel alanda Avrupa menfaatlerini ve değerlerini teşvik etmektir.¹⁷⁵

Stratejik gündem hedefleri belirlemenin yanında bu hedeflere nasıl ulaşılabileceğinin bilgisini de içermektedir.¹⁷⁶

6 Mart 2019’da, önceki dönemin eleştirisinin yapıldığı ve alınması gereken önlemlerin yer aldığı Avrupa Göç Gündeminin İlerlemesi Hakkında İlerleme Raporu” yayınlanmıştır. Bu belge hem önceki dönem içerisinde gerçekleşen uygulamaların sonuçlarını göstermesi, hem de gelecek döneme alınması gereken önlemleri sunması açısından önemlidir.

Rapor, 2015 yılı sonrası göç ve sığınma rakamları üzerinden hazırlanan programın ilerlemesini ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu rapora göre, 2018 yılında, 2017 yılına oranla %25’lik bir azalma yaşanarak AB sınırlarında yaklaşık 150.000 düzensiz göçmen tespit edilmiştir. Bu rakam sığınmacı akınına yaşandığı 2015 yılına nazaran %90 daha azdır. 2015’den bu yana denizlerde yaklaşık 730.000 sığınmacının kurtarıldığı ve milyonlarca mülteci ve sığınmacıya geri dönüş noktasında yardım edildiğinin raporda belirtilmiştir. 2015 yılı sonrasında uluslararası korumaya ihtiyaç duyan 50.000’den fazla insanın AB’ye yerleştirildiği de raporda belirtilen verilerden biridir.¹⁷⁷

Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen 2018 yılında sığınmacı akınlarında yeniden bir artış meydana gelmiştir. Bu doğrultuda göç rotaları üzerinden açıklamalar yapılmıştır. Raporda, Batı Akdeniz/Atlantik, Orta Akdeniz ve Doğu Akdeniz rotaları, sığınmacıların AB’ne ulaşmak için izledikleri yollar olarak belirtilmiş ve rotaların hangi ülke vatandaşları tarafından tercih edildiği ve yıllara göre kullanım yoğunluğuna yer verilmiştir. 2018 ve 2019 yıllarında AB sınırlarına ulaşan sığınmacıların sayısında artış eğiliminin yaşanması sonrası rotalar üzerinde alınması gereken acil önlemler

¹⁷⁵ “A New Strategic Agenda for The EU 2019-2024”, <https://www.consilium.europa.eu/en/eu-strategic-agenda-2019-2024/>, (Erişim Tarihi: 6 Haziran 2020).

¹⁷⁶ “A New Strategic Agenda for The EU 2019-2024”, <https://www.consilium.europa.eu/en/eu-strategic-agenda-2019-2024/>, (Erişim Tarihi: 6 Haziran 2020).

¹⁷⁷ “Progress Report on the Implementation of the European Agenda on Migration”, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20191016_com-2019-481-report_en.pdf, 16 Ekim 2019, (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2020).

belirlenmiştir. Batı Akdeniz rotası üzerinde alınması kararlaştırılan önlem, Fas ile işbirliği yapılmasıdır. Bu rota ile bağlantılı olarak Mali, Senegal ve Fildişi Sahili ile de ilişkilerin geliştirilmesi gerekli görülmüştür. Orta Akdeniz rotasının güvenliğinin sağlanması için önlem alınmasının öneminin belirtildiği raporda, Libya’da şartların iyileştirilmesi için eyleme geçilmesi önerilmiştir. Batı Akdeniz rotası için belirlenen önlem ise Yunanistan’daki şartların geliştirilmesidir. Yunanistan’a ulusal bir göç politikası oluşturması yönünde çağrı yapılmıştır.¹⁷⁸ Raporda rotalar üzerinden belirlenen önlemlere ek olarak, sığınmacıların karaya çıkması durumunda üye ülkelerin birlikte çalışmasının gerekliliği vurgulanarak, bu doğrultuda geçici önlemlerin alınması önerilmiştir.

“Stratejik Gündem 2019-2024” Programı, sığınma ve mülteci politikalarını “Vatandaşların ve Özgürlüklerin Korunması” başlığı altında incelemiştir. Bu başlık altında demokrasi, özgürlükler, hukukun üstünlüğü gibi Avrupa değerlerinin öneminden bahsedilmiş ve bu değerlerin korunmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. AB’nin göç politikasının geliştirilmesi, yasadışı göç ve geri göndermeler hususunda menşei ülkeler ve transit ülkeler ile işbirliklerinin devam etmesi, işleyen bir sığınma ve göç politikasının oluşturulması ve arama kurtarma çalışmaları sonucu AB topraklarına giren sığınmacıların üye ülkeler arasında eşit dağıtılması hususunda ortak karara varılmasının gerekliliği “Stratejik Gündem 2019-2024” Programı’nın sığınma hususundaki planları arasındadır.¹⁷⁹

1 Aralık 2019’da Avrupa Komisyonu’nda başkanlık görevine getirilen Ursula von der Leyen’in “Avrupa için Gündemim” adıyla sunduğu Komisyonun 2019-2024 Gündemi de AB’nin önümüzdeki yıllarda mülteci ve sığınma politikalarını hangi çizgiye kaydıracağını anlamak bakımından önemlidir. Ekonomiden, dijital çağa uyum gibi birçok başlığın yer aldığı Gündem içerisinde sığınma ve göç politikaları “Avrupalı Yaşam Tarzının Korunması” başlığı altında yer almaktadır. Bu başlık altında “Sınırların Korunması, Göç Politikalarında Yeniliğe Gidilmesi” bölümünün altında incelenen sığınma politikaları yeni dönemde göçe bakış açısını yansıtmaktadır. Komisyon

¹⁷⁸ “Progress Report on the Implementation of the European Agenda on Migration”, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20191016_com-2019-481-report_en.pdf, 16 Ekim 2019, (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2020).

¹⁷⁹ “A New Strategic Agenda for The EU 2019-2024”, <https://www.consilium.europa.eu/en/eu-strategic-agenda-2019-2024/>, (Erişim Tarihi: 6 Haziran 2020).

Başkanının gündeminin bu kısmında dış sınırların korunması için FRONTEX'in geliştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Avrupa Ortak Sığınma Sisteminin düzenlenmesi ve gerçek anlamda tüm üye ülkelerin üzerinde anlaştığı bir politikanın işlerlik kazanmasının önemi belirtilmiştir. Sığınma ve göç politikalarının düzenlenmesinde yeni bir başlangıca ihtiyaç olduğunun üzerinde durulmuştur. Sığınmacıları AB sınırlarına getiren nedenlerin ortadan kaldırılması için üçüncü ülkelerle işbirliklerinin önemine vurgu yapılmış ve Avrupa değerleri hatırlatılarak AB'nin mültecilere ve sığınmacılara bu değerler doğrultusunda davranmasının gerektiği belirtilmiştir. Ursula van der Leyen bu bölümü bitirirken sorunların birbirleri ile bağlantılı olduğunu ve adım adım çözüme gitmenin daha kolay olduğunu öne sürmüştür.¹⁸⁰

2.2 Avrupa Ortak Sığınma Sistemi (CEAS)

AB, insan haklarını korumak ve AB değerleri yönündeki imajını düzeltmek, Birlik içerisinde ikincil hareketleri ve neden olduğu maliyetleri ve karmaşık idari işleri azaltmak için CEAS'ın oluşturulmasını istemektedir.¹⁸¹Yük paylaşımının sağlanması ve sürecin adil ve dayanışma içinde sürdürülebilmesi, ortak sığınma politikası oluşturulma aşamasında itici faktörlerdir.¹⁸² Sığınma politikasının suiistimal edilmemesi için tüm üye ülkelerin aynı standartlar çerçevesinde politika izlemesinin gerekliliği üzerinde durulmaktadır.

CEAS'ın oluşturulma süreci için iki aşama öngörülmüştür. 2004'te sona ermesi planlanan ilk aşama, tüzük ve yönergelerin benimsenmesi, 2010'da sona ermesi planlanan ikinci aşama ise tek tip statü ve prosedürlerin entegrasyonunun sağlanması şeklinde düzenlenmiştir.¹⁸³ İkinci aşamanın 2010 yılının sonunda tamamlanması öngörülse de sığınma politikaları alanında istenilen seviyede bir bütünleşme sağlanamamıştır. 2005'den bu yana Birliğin sığınma ve mülteci politikaları hususunda

¹⁸⁰ "A Union That Strives for More My Agenda for Europe", https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf, (Erişim Tarihi: 6 Haziran 2020).

¹⁸¹ Samantha Velluti, *Reforming the Common European Asylum System — Legislative Developments and Judicial Activism of the European Courts*, Berlin: Springer Berlin Heidelberg, 2014, s.15.

¹⁸² Halil Akbaş ve Murat Özer, "European Union Common Asylum System: To What Extent Has The Uniformity in positive and Rejection Decisions Among The EU Countries Been Obtained?", *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt 14, Sayı 3, 2012, s. 111.

¹⁸³ Samantha Velluti, *a.g.e.*, s. 15-16.

oluşturduğu programlar, CEAS'ın oluşturulmasının ikinci aşamasında ulaşılması planlanan hedeflere ulaşmayı amaçlamaktadır.

Tampere Zirvesi sonrası, sığınma ve göç politikaları söz konusu olduğunda, insan hakları ve uluslararası koruma kurallarının etkili olacağı bir politika oluşturulması öngörülmüştür.¹⁸⁴ Ancak 11 Eylül 2001'de ABD'de, 2004 yılında İspanya'da, 2005 yılında İngiltere'de gerçekleşen terör saldırıları ve bunun yanında dünyada terörist eylemlerin sayısında gerçekleşen hızlı artış sığınma ve göç politikalarında amaçlanan tutumdan vazgeçilmesine neden olmuştur. Buna ek olarak 2010 yılı sonrası Arap Baharının etkisi ile Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin birçoğunda ortaya çıkan istikrarsızlık, ekonomik sıkıntılar, iç çatışmalar ve savaşlar gibi birçok nedenle göç etmek zorunda kalan veya zorla yerinden edilen kişilerin sayısının artması, AB'nin sığınma, göç ve mülteci politikalarının güvenlik temeline çekilmesine neden olmuştur. Politika değişikliğini takiben AB, düzensiz göçle mücadeleyi, sığınma ve göç politikalarının temel unsurlarından biri haline getirmiştir.¹⁸⁵

AB'nin insan hakları temelli sığınma politikası oluşturma amacından kayışını iki örnek üzerinden okumak mümkündür. Bunlardan ilki İngiltere tarafından ortaya atılan, başvuruların Birliğin sınırları dışarısında sonuçlandırılması önerisidir. Diğer örnek ise sığınma politikasının, İngiltere, Fransa, İspanya, İtalya ve Almanya'nın oluşturduğu ve AB içerisinde G5 olarak bilinen grup içerisinde bir sonuca ulaştırılmasıdır. Böylelikle AB'nin 28 üye devletin varlığından kaynaklanan hantallığının önüne geçmek amaçlanmıştır.¹⁸⁶

1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolüne dayanan CEAS, yerinden edilmişlerin korunması, sığınma hakkı ve geri gönderilmeme gibi kuralları içermektedir. Bu iki belge de AB üye devletleri için bağlayıcıdır. Bu nedenle CEAS'ın uygulanması

¹⁸⁴ Selim Kanat ve Merve Aytaç, “Suriyeli Mülteciler Özelinde Avrupa Birliği Ortak Göç Politikası ve Birlik İle Üye Devletler Arasında Egemenlik Tartışmaları”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt 18, Sayı 40/2, 2018, s. 70.

¹⁸⁵ Katharina Eisele, *The External Dimension of The EU Migration Policy*, Leiden: Brill, 2014, s. 97.

¹⁸⁶ “AB İltica Politikasına Eleştirel Bir Analiz: Tampere'den Düşüş”, https://multeci.net/wp-content/uploads/2017/08/AB_Itica_Politikas.pdf, Mart 2004, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2020).

aşamasında meydana gelen aksaklıklar Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) konu olabilmektedir.¹⁸⁷

İlk aşamanın tamamlandığı 2005 yılında, ikinci aşama ile CEAS'ın nasıl ilerleyeceğinin ve geliştirileceğinin kararlaştırılması ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyacı gidermek adına 2007 yılında Komisyon tarafından Green Paper on the future CEAS belgesi sunulmuştur. Belge ortak sığınma politikasının temellerini göstermesi açısından önemlidir. AB üye devletlerinin politikalarının daha uyumlu hale getirilmesi, etkili ve desteklenen işbirliği, AB'nin hem kendi içerisinde hem de üçüncü ülkelerle dayanışma ve işbirliğinin artırılması CEAS'ın temel direkleri olarak sunulmuştur.¹⁸⁸ Bu belge mültecilerle ilgili yeterli bilgi barındırmadığı için eksik kalsa da göç konusunu dış politika ile ilişkilendirmesi ve AB'nin dış politika alanında etkisini artırmak için sığınmacı krizlerinde etkin rol oynamasının önemini belirtmesi açısından dikkate değerdir.¹⁸⁹

Özetle CEAS ile hangi üye devletten sığınma başvurusu yaptığı fark etmeksizin AB'den sığınma talebi olan her kişi için standart bir politika oluşturulması amaçlanmaktadır.

CEAS'ın iki temel aracı bulunmaktadır. Bunlar Dublin Sistemi ve Eurodac'tır.

2.2.1 Dublin Sözleşmesi, Dublin II ve Dublin III

Dublin Sözleşmesi, AB üye ülkelere sığınma başvurusu yapma şartlarını ve sığınmayı hangi devletin inceleyeceğini belirleyen bir sözleşmedir.¹⁹⁰ 1990 yılında imzalanan ve 1997 yılında yürürlüğe giren sözleşme, sığınma alanında AB'nin yetkilerinin temelini oluşturan ilk sözleşme olması nedeniyle önemlidir.

¹⁸⁷ Muzaffer Akdoğan, “Avrupa Birliği’nin Sınırlarına Dayanan Mülteci Krizi ve Yönetimi”, *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi*, Cilt 1, Sayı 1, 2018, s. 55.

¹⁸⁸ “Common European Asylum System”, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum_en#:~:text=Common%20European%20Asylum%20System,in%20need%20of%20international%20protection.&text=With%20this%20in%20mind%2C%20the,a%20Common%20European%20Asylum%20System., (Erişim Tarihi: 6 Haziran 2020).

¹⁸⁹ Selim Kanat ve Merve Aytaç, *a.g.e.*, s. 62.

¹⁹⁰ Oktay Hekimler, “Üstesinden Gelebilir(mi)yiz: Federal Almanya’nın Yeni Sığınmacı Politikası ve Yansımaları”, *Ulusa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2018, s. 23.

Dublin Sözleşmesinin 3. Maddesi, 2. fıkrası uyarınca, sığınma başvurusunun tek bir üye devlete yapılması kararlaştırılmıştır.¹⁹¹ Bu karar ile sığınmacıların birden çok ülkeye başvuru yapmasının önüne geçilmiştir.

Sözleşmenin getirdiği önemli değişikliklerden biri de güvenli üçüncü ülkeye geri göndermeye izin vermesidir. Oysa AB üye ülkeleri 1951 Cenevre Sözleşmesine taraftır ve bu sözleşme “geri göndermeme” ilkesini içermektedir. Ancak Dublin Sözleşmesi ile, güvenli olması koşulu ile, AB üye devletlerine üçüncü ülkeye geri gönderme hakkı tanınmıştır. Burada güvenli olma koşulu olarak, geri gönderilecek üçüncü ülkenin 1951 Cenevre Sözleşmesine taraf olması şartı aranmaktadır. AB, Dublin Sözleşmesinin sağladığı bu hakkı sığınmacı yükünü azaltmak için geri kabul antlaşmaları vasıtasıyla kullanmaktadır. Geri kabul antlaşmaları ile AB, çevresinde bir tampon bölge oluşturmaktadır.

Genel olarak bakıldığında Schengen Antlaşması’nın sığınma ile ilgili bölümleri ile Dublin Sözleşmesi arasında uyum olduğu görülmektedir. Ancak ikisi arasında farklar da bulunmaktadır. Bunlardan ilki Dublin Sözleşmesinin tüm AB üye devletleri tarafından imzalanmasıdır. İkinci olarak Dublin Sözleşmesi daha açık bir sözleşmedir. Sığınma başvurusunun yapılmasından kabulüne kadar geçen süredeki kurallar açıkça belirtilmiştir. Vizesi bitmiş kişinin yeniden başvuru yapması ve başvurunun inceleneceği ülkenin belirlenmesi hususunda da Dublin Sözleşmesi daha kolaylaştırıcı bir yol izlemektedir. Son fark da Dublin Sözleşmesinin sığınmacıların lehine düzenlemeler içermesidir. Schengen Antlaşması ise sığınma başvurusunun incelenmesi sürecinin, sığınmacının ülkeye kabulü anlamına gelmediğini ileri sürmekte ve geri göndermeyi olağan kılmaktadır. Dublin Sözleşmesinde böyle bir düzenleme bulunmamaktadır.¹⁹²

1990 yılında Dublin Sözleşmesinin imzalanmasından sonra sığınma ve mülteci alanındaki tüm politikalar Dublin sistemi olarak adlandırılmaktadır.¹⁹³ Dublin

¹⁹¹ “Convention determining the State responsible for examining applications for asylum lodged in one of the Member States of the European Communities - Dublin Convention”, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41997A0819\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41997A0819(01)&from=EN), 19 Ağustos 1997, (Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2020).

¹⁹² Mehmet Özcan, *a.g.e.*, s. 57-58.

¹⁹³ Zehra Hopyar, “Avrupa’nın Mülteci Politikası”, *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3 2016, s. 62.

Sözleşmesi ile üye ülkeler ilk kez mültecilerle ilgili konularda AB içerisinde geçerli ortak bir mekanizma kurmayı başarmıştır. Dublin Sisteminin ana amacı, sığınma başvurusunun değerlendirilme sürecini kısaltmak ve başvuruyu incelemekle yükümlü olan üye ülkeyi belirlemektir.¹⁹⁴

Dublin sisteminin üç ilkesi vardır. Bunlardan ilki, sığınmacılar AB içerisinde sadece bir üye ülkeye sığınma başvurusunda bulunabilirler ve eğer başvuru kabul edilmezse bu tüm üye devletler için geçerli bir karardır. İkinci ilke, sığınma başvurusunun hangi üye ülke tarafından değerlendirileceği ve sığınmacının değerlendirme sürecinde hangi ülkede kalacağı bellidir, bu durum sığınmacının inisiyatifinde değildir. Üçüncü ve son ilke ise sığınmacı Birliğe giriş yaptığı ülkeye geri gönderilebilmektedir.¹⁹⁵

2003 yılında Dublin II Tüzüğü yayınlanmıştır. Tüzüğün amacı, sığınmacıların AB'ye giriş yaptıkları ülkeden diğer üye ülkelere yönelik göç hareketleri anlamına gelen, ikincil hareketlerin engellenmesidir. Bir sığınmacı AB'ne giriş yaptığı ülkede sığınma başvurusu yapmak zorundadır. Bu başvuruyu incelemekle görevli olan ülke de başvurunun yapıldığı ülkedir. Yeni düzenleme ile sığınmacıların Birliğe ilk giriş yaptıkları ülkeye geri gönderilmesi de olanaklı hale gelmiştir. Bu düzenlemeler Birliğin sığınma politikasındaki belirsizlikleri azaltmayı hedeflerken, bir yan etki olarak, sığınmacıların ve mültecilerin güney ülkelerinde yığılması sonucunu ortaya çıkarmıştır.¹⁹⁶

Dublin II, sığınma başvurusunun incelenmesi sırasında uyulması gereken kuralları da belirlemiştir. Bu doğrultuda ilk bakılacak kriter, üçüncü ülke vatandaşının AB sınırları içerisinde oturma izni olan bir aile bireyinin bulunup bulunmadığıdır. Eğer varsa aile üyesinin bulunduğu ülke başvuruyu incelemekle sorumludur. Böyle bir durum mevcut değilse, üçüncü ülke vatandaşının oturma izni veya vizesine sahip olduğu bir üye ülke olup olmadığına bakılır. Oturma izni veya vize varsa sorumlu ülke bunları veren ülkedir. Eğer bu da yoksa üçüncü ülke vatandaşının yasal yollarla mı yasal olmayan

¹⁹⁴ “Country Responsible for Asylum Application”, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/examination-of-applicants_en, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2020).

¹⁹⁵ “Enhancing The Common European Asylum System and Alternatives to Dublin”, http://www.epgencms.europarl.europa.eu/cmsdata/upload/983a50a5-69d6-48b1-a0bd-2b34cced9e36/Sessions_1_and_2_-_Study_European_Asylum_System_and_Alternatives_to_Dublin.pdf, Temmuz 2015, (Erişim Tarihi, 5 Haziran 2020).

¹⁹⁶ Enes Bayraklı ve Kazım Keskin, “Avrupa’nın Mülteci Krizi”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 12, Sayı 2, 2017, s. 120.

yollarla mı Birliğe giriş yaptığına bakılır. Yasadışı bir giriş durumunda sorumlu ülke, Birliğe ilk giriş yapılan ülkedir. Yasadışı yollardan giriş yapan üçüncü ülke vatandaşı sığınma başvurusu yapmadan bir üye devlette en az beş ay yaşamışsa başvuruyu incelemekle sorumlu ülke yaşadığı bu ülkedir. Eğer beş aylık süreler boyunca birkaç ülkede yaşamışsa, sorumlu ülke yaşadığı son ülkedir. Yasal yollarla Birliğe girme durumunda vize şartı olmadan bir üye devlette bulunursa sorumlu üye devlet odur. Son olarak eğer üçüncü ülke vatandaşı havaalanında başvuru yaparsa, başvuruyu incelemekle sorumlu ülke havaalanının bulunduğu üye ülkedir.¹⁹⁷

Dublin II Tüzüğünde yer alan düzenlemelerle sığınma başvurusunu incelemekle yükümlü ülkenin belirlenmesi amaçlanmıştır. Başvuru süreci tamamlanana kadar sığınmacının barınma ihtiyacı dâhil gerekli ihtiyaçlarının karşılanması da sorumlu ülkenin görevleri içerisinde sayılmaktadır. Ancak uygulamada beklenildiği gibi olmamıştır. Dublin II ile birlikte AB'ye yasal yollardan giriş zorlaşmış ve bu durum AB'ne ulaşmak isteyen sığınmacıları yasadışı yollara yöneltmiştir. Bu durum sonucunda sığınmacıların Birliğin sınır ülkelerinde yoğunlaşması sorunu ortaya çıkmıştır. Bu durumda sığınmacılar istedikleri ülkeye ulaşamadıkları gibi, Birliğin sınır ülkelerinde sığınmacı yükü de artırmıştır ve bu durum, Birlik içerisinde Dublin Sisteminin işlerliği konusunda eleştirilere yol açmıştır.

2007 yılında Komisyon tarafından Dublin sisteminin değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan raporda, Eylül 2003 ve Aralık 2005 döneminde gerçekleşen 589.499 sığınma başvurusundan yalnızca 55.310'unun Dublin sistemi içerisinde değerlendirildiği, başvuruların 40.180'inin kabul edildiği belirtilmektedir. Raporda dikkat çeken noktalardan bir diğeri ise üye ülkeler tarafından transfer edilen sığınmacıların sayısının 16.842'de kalmasıdır.¹⁹⁸ Bu durum Dublin Sistemi içerisinde transfer sisteminin işlerliğinin sorgulanmasına neden olmuştur.

¹⁹⁷ “Dublin II Regulation”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:I33153&from=EN>, 17 Mart 2003, (Erişim Tarihi: 11 Haziran 2020).

¹⁹⁸ “Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the evaluation of the Dublin system”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0299&from=EN>, 6 Haziran 2007, (Erişim Tarihi: 21 Haziran 2020).

Sistemdeki eksikliklerin ve aksaklıkların giderilmesi amacıyla çalışmalara başlanmış ve Dublin III Tüzüğü, 2013 yılında yürürlüğe girmiştir. Dublin II Tüzüğüne göre çok daha belirgin ve geniş kurallara sahip olan Dublin III Tüzüğünde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Avrupa Adalet Divanı şartları dikkate alınmıştır.¹⁹⁹ Birlik, Dublin III düzenlemesini yargı kararları temeline oturtturarak, daha açık ve anlaşılır bir mülteci politikası oluşturmayı ve Birlik üyesi ülkeler arasında uygulama farklarını en aza indirmeyi amaçlamıştır.

Dublin III düzenlemesindeki amaç da bir önceki düzenlemede olduğu gibi sistemin eksikliklerini gidermek ve verimliliği artırmaktır. Verimliliği artırmak adına belirlenen yollar aşağıdaki şekildedir:

- sistemin eksikliklerini belirlemek amacıyla bir erken uyarı sistemi ve hazırlık biriminin oluşturulması,
- 18 yaşından küçüklere yönelik izlenecek politikalarda küçüğün maksimum yararını gözeterek koruma mekanizmaları oluşturulması ve aileleri ile birleşmelerinin sağlanması,
- geri gönderilme ve transfer kararına karşı temyiz hakkı
- yargı kararına itiraz halinde temyiz sürecinde sığınmacının başka üye ülkeye transferinin veya sınır dışı edilmesinin durdurulması,
- talep edilmesi halinde ücretsiz adli yargılama sağlama zorunluluğu,
- gözaltı sürelerinin katı şekilde sınırlandırılması,
- bazı hallerde geri gönderilme kapsamındaki düzensiz göçmenlerin, onlara daha fazla koruma sağlayan Dublin Sistemi kurallarına göre muamele görmeleri,
- üye devletler arası süreçlerin daha yasal sınırlar çerçevesinde işlemesidir.²⁰⁰

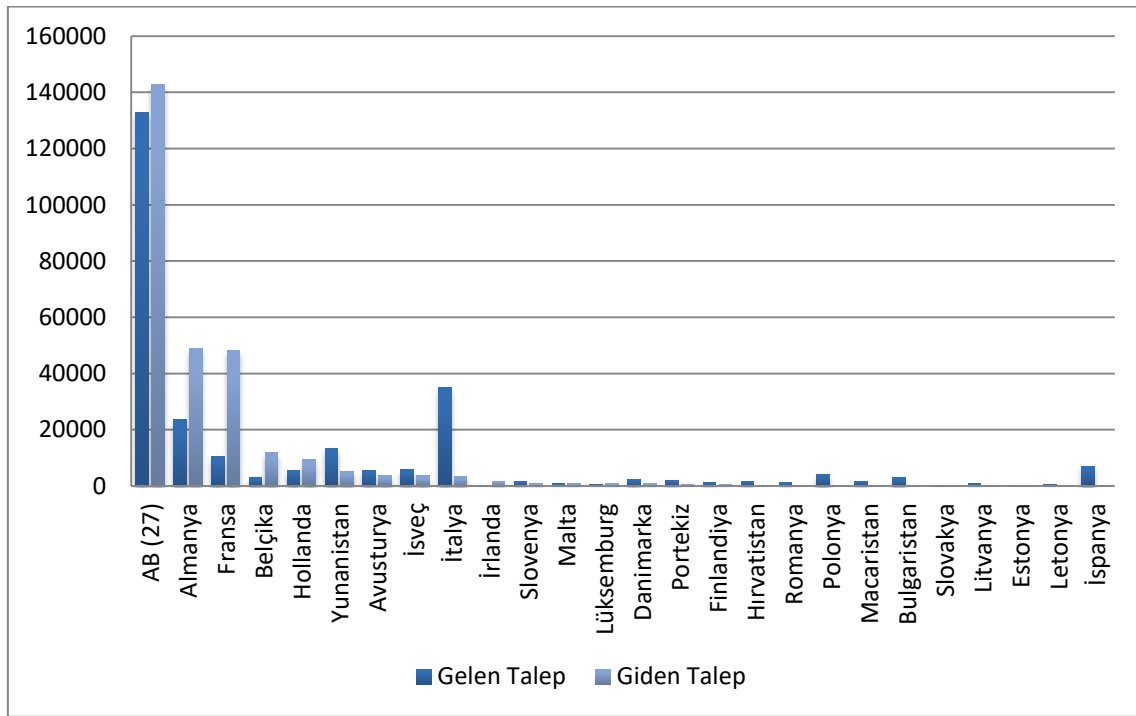
Dublin III Tüzüğü de bir önceki düzenleme gibi sığınma başvurusunu incelemekle yükümlü ülkeyi belirlemektedir. Bu doğrultuda Dublin II düzenlemesindeki sorumlu üye ülkeyi belirleme stratejisi devam etmektedir. Ancak Dublin III Tüzüğü'nün 17. maddesi üye ülkelere farklı bir hak da tanımaktadır. 2013 tarihli Dublin Tüzüğü 17.

¹⁹⁹ Oktay Hekimler, *a.g.e.*, s. 23.

²⁰⁰ "Country Responsible for Asylum Application", https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/examination-of-applicants_en, (Erişim Tarihi: 27 Haziran 2020).

Maddesine göre, herhangi bir üye devlet, insani gerekçelerle, aile veya akraba birlikteliği sağlamak için yapılan sığınma başvurusunu inceleyebilmektedir.²⁰¹

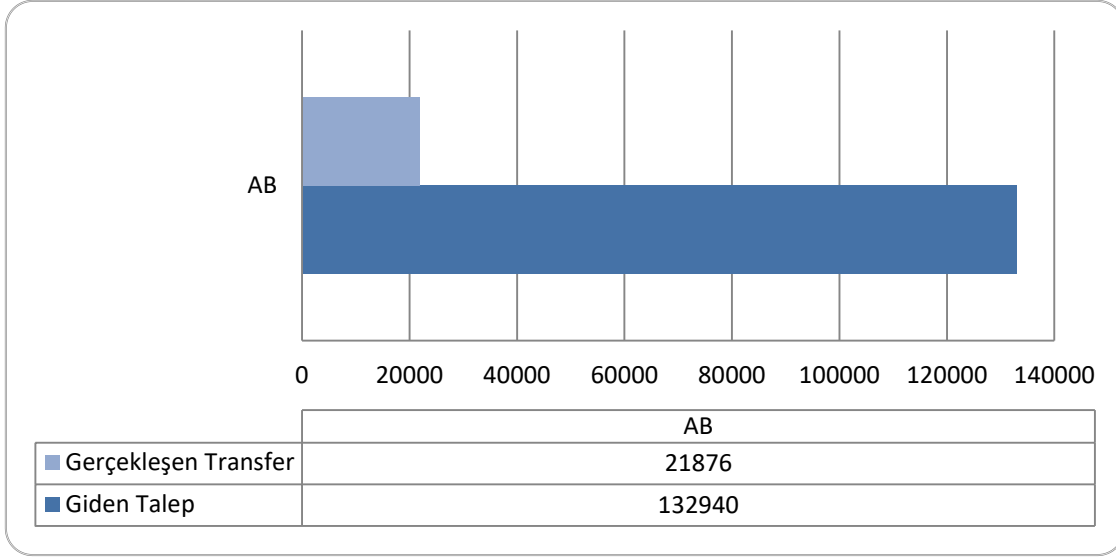
Bir üye ülke başvuruyu incelerken, Dublin III kuralları uyarınca, sığınmacıdan sorumlu ülkenin başka bir üye ülke olduğuna karar verirse sığınmacının iadesi için talep göndermektedir. Grafik-1'deki veriler üye ülkelerin gönderdiği taleplere ve gelen taleplerine yer vermektedir.

Grafik 1: 2019 Yılı Dublin İade Talepleri

Kaynak: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_dubri/default/table?lang=en ve https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_dubro/default/table?lang=en (Erişim Tarihi: 28 Nisan 2021).

²⁰¹ “REGULATION (EU) No 604/2013 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining and application for international protection lodged in one of the Member State by a third-country national or a stateless person (recast)”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0604&from=en>, 29 Haziran 2013, (Erişim Tarihi: 27 Haziran 2020).

Grafik 2: 2019 Yılı Dublin Sistemi - Giden Talepler ve Gerçekleşen Transferler

Kaynak: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/ddn-20201009-1>, (Erişim Tarihi: 28 Nisan 2021).

Dublin Sisteminin verimli bir şekilde çalışabilmesi için Dublin III düzenlemesi ile yargı kararlarını temyize götürme hakkı ve dava sonuçlanana kadar transferin durdurulması düzenlemesinin getirildiğinden bahsedilmişti. Ancak bu karar doğrultusunda üye ülkeler arasındaki farklar giderilememiş ve Dublin sistemi uyumlaştırılması sağlanamamıştır. Dublin III tüzüğünün 27. Maddesine konu olan bu kararın uygulanabilmesi yönünde en büyük boşluklardan biri üye devletlerin ulusal hukuklarının uygulanabilirliğidir. Teoride sistemin gelişmesi adına olumlu bir gelişmeyi işaret eden 27.madde, uygulamada üye devletlere ulusal hukukları üzerinden hareket serbestisi sağlaması nedeniyle amacına tam olarak ulaşamamıştır.²⁰²

Dublin III Tüzüğünün hazırlanma sürecinin AB'nin yoğun göç aldığı bir döneme denk gelmesi nedeniyle kriz dönemlerine yönelik düzenlemelerinin Tüzüğe dâhil edilmesi gerekliliği doğmuştur. Bu nedenle AB üye ülkelerinden birine yapılan sığınma başvurularının yoğunluğunun artması halinde bir erken uyarı sistemi kurulması kararlaştırılmıştır. Bu sistemle birlikte sığınma ve göç sürecinin yönetemeyen üye ülkelere, Komisyonun öncülüğünde işleyecek bir süreç ile danışmanlık sağlanması

²⁰² Samantha Velluti, *a.g.e.*, s. 45.

amaçlanmış ve danışmanlık desteği ile krizin erkenden çözümü amaçlanmıştır.²⁰³ 2015 yılına kadar Dublin III Tüzüğü'nün iyi işlediği düşünülse de AB'ne göçün giderek artması sistemin aslında uygulamada iyi işlemediğinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunun üzerine Komisyon tarafından Avrupa Göç Gündemi yayınlanmış ve Birliğin sığınma politikasında iyileştirme yönünde öncelikli hedefler belirlenmiştir. Bu hedeflerden ilki ve en önemlisi denizlerde mülteci ölümlerinin önüne geçilmesidir. Bu amaç doğrultusunda FRONTEX'e sığınmacı akını baskısı altındaki AB üyesi ülkelerin sınırlarını koruma ve denizlerde mültecilere yardım etme yönünde yetkiler verilmiştir. Suç şebekeleri ile mücadele, sığınmacı akınları karşısında sığınmacıların Birlik içerisinde yer değiştirmesi, AB sınırları dışarısında uluslararası korumaya ihtiyaç duyan bireylerin Birlik içerisinde yerleştirilmesine yönelik bir yaklaşımın geliştirilmesi, üçüncü ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi ve son olarak AB mekanizmaları ile Birliğin sınır ülkelerine yardım edilmesi Gündemin diğer hedeflerindendir.²⁰⁴ Avrupa Göç Gündemi ile birlikte AB, 'Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma(ABİA)'nın 78. Maddesinin 3. Fıkrası uyarınca sınır ülkeleri üzerindeki mülteci baskısını azaltmaya yönelik tedbirleri devreye sokmuştur. ABİA'nın 78. Maddesinin ilk iki fıkrası ortak bir Avrupa sığınma sisteminin gerekliliklerinden bahsederken, 3. fıkra üye ülkelerden herhangi birine gerçekleşebilecek ani bir sığınmacı akını karşısında Komisyonun önerisi ile Konsey'in oluşan bu acil durum karşısında geçici tedbirler alabileceğini ortaya koymaktadır.²⁰⁵ Avrupa Göç Gündemi, ABİA'nın 78. maddesine atıf yaparak sınır ülkeleri üzerindeki baskıyı azaltmayı amaçlamıştır. Bu amaca uygun olarak üye ülkeler arasında bir 'dağıtım sistemi' oluşturulmaya çalışılmıştır. Üye ülkenin milli geliri, işsizlik oranı, ülkedeki mülteci sayısı ve kabul ettiği sığınmacı sayısı gibi sayısal veriler üzerinden uygulamaya sokulmaya çalışılan 'dağıtım sistemi' ile üye ülkeler arasındaki dengesizliklerin giderilmesi amaçlanmıştır. İlk olarak Yunanistan ve İtalya için

²⁰³ Neriman Bozca, *Göç Krizi Işığında Dublin Sistemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2020, s. 89.

²⁰⁴ "A European Agenda on Migration", https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf, 13 Mayıs 2015, (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2020).

²⁰⁵ "Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma", <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, 2011, (Erişim Tarihi: 24 Ekim 2020).

önlemler alınmış, sonrasında Macaristan bu önlemlere dâhil edilmiştir.²⁰⁶ Ancak bu önlemler AB’ni kesin çözüme ulaştıramamıştır.

Avrupa Göç Gündemi ile her ne kadar Dublin III sisteminin eksiklikleri kapatılmaya çalışılsa da, 2015 yazından sonra sistemin eksiklikleri, etkisizliği ve eşitsizliği geçirilemez bir hal almıştır. Temmuz 2013’te imzalanmasının ardından sığınma ve mülteci politikaları konusunda bir önceki sisteme göre iyileştirmeler yapılmış ve AB içerisinde olumlu tepkiler almıştır. Ancak bunun yanında sistemin eleştirilen noktaları da bir hayli önemlidir. AB üye ülkelerinin hepsinin mülteciler ve sığınmacılar için aynı güvenlik ve yaşam standartlarına sahip olmaması eleştirilen noktaların başında gelmektedir. Aile bağlarının dar yorumlanması ve sığınmacının ulaşmak istediği ülkenin dikkate alınmaması da eleştirilen noktalardan bir diğeridir. Eleştirilere konu olan bir başka nokta ise AB’nin bütünlüğünü ilgilendirmesi bakımından önemlidir. Dublin III sisteminin sığınmacının başvuru yapacağı ülkeyi belirlerken ortaya koyduğu kurallar hiyerarşisinin katılığı sınır ülkelerinin üzerindeki yükü artırmaya sebep olmaktadır. Bu durum AB’nin paylaşım ve dayanışma ruhunu zedelemesi noktasında eleştirilmektedir.²⁰⁷

2015 yazında AB’ne gerçekleşen göç akınları sistemin revize edilmesini gerekli kılmıştır. Bu doğrultuda 2016 yılı Mayıs ayında Komisyon tarafından Dublin IV tüzük tasarısı sunulmuştur.

Dublin sisteminin işleyişini verimli hale getirmek amacı ile sunulan tasarı;

- başvuruları ve transfer sürelerinin kısaltılmasını ve başvurudan sorumlu üye ülkenin belirlenerek sistemi geliştirmesini,
- yoğun sığınmacı akını durumunda üye devletler arasında adil paylaşımın sağlanmasını,
- sığınma hakkının kötüye kullanımın ve ikincil hareketlerin önlenmesi,

²⁰⁶ Kutluhan Bozkurt, *a.g.e.*, s. 141.

²⁰⁷ Silvia Morgades-Gil, “The Discretion of States in the Dublin III System for Determining Responsibility for Examining Applications for Asylum: What Remains of the Sovereignty and Humanitarian Clauses After the Interpretations of the ECtHR and the CJEU?”, *International Journal of Refugee Law*, Cilt 27, Sayı 3, 2015, s. 435-436.

- sığınmacıların menfaatlerinin korunmasını, refakatsiz küçükler için daha güçlü garantiler sağlanmasını ve aile kavramının geliştirilerek olumsuzlukların önüne geçilmesini amaçlamaktadır.²⁰⁸

Tasarı, üye devletlerin ortak bir karara varamaması nedeniyle yürürlüğe girememiştir. Dublin III Tüzüğündeki revizyon ihtiyacının hissedilirliği her ne kadar yüksek olsa da yeni düzenlemenin sistemi ne kadar iyileştireceği üzerinde endişeler mevcuttur. Sığınma başvurusu hususunda ilk ayak basılan ülke kriterinin devam etmesi, sınır ülkelerindeki yoğunluğun devam edeceğinin göstergesidir. Avrupa Göç Gündemi ile birlikte kullanıma sunulan dağıtım mekanizması da uygulamada verimli şekilde işlememiştir. Bu durum sınır ülkeleri için daha etkili çözümlerin kullanılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Yeni tasarıda eleştirilen diğer bir husus ise, insan hakları göz önüne alınmayarak sığınmacının yerleşmek istediği ülkenin dikkate alınmamasıdır. Bu durum aslında Dublin IV tasarısının amaçlarına da ters düşmektedir. Tasarı, ikincil hareketleri en aza indirmeyi amaçlanmaktadır, ancak sığınmacının istediği dışında bir başvuru süreci ikincil hareketleri artırma eğilimindedir.²⁰⁹ Bunlar ve benzer şekilde insan haklarına ters işleyişler sunması nedeni ile eleştirilen tasarı, üye ülkelerin görüş ayrılıkları nedeni ile yürürlüğe girmemiştir. Yürürlüğe girmesi durumunda da Dublin Sisteminin verimliliğini artıracığı konusunda şüpheler bulunmaktadır.

Üye devletler Dublin III’de belirlenen standartlara çoğu zaman uymamaktadır. CEAS’ın işlevselliğini artırmak adına üç yönerge hazırlanmıştır: Sığınma Prosedürleri Yönergesi, Kabul Koşulları Yönergesi ve Vasıflılık Yönergesi. Bu üç yönerge Dublin Tüzüğü ile birlikte CEAS’ın temel yapı taşlarıdır.

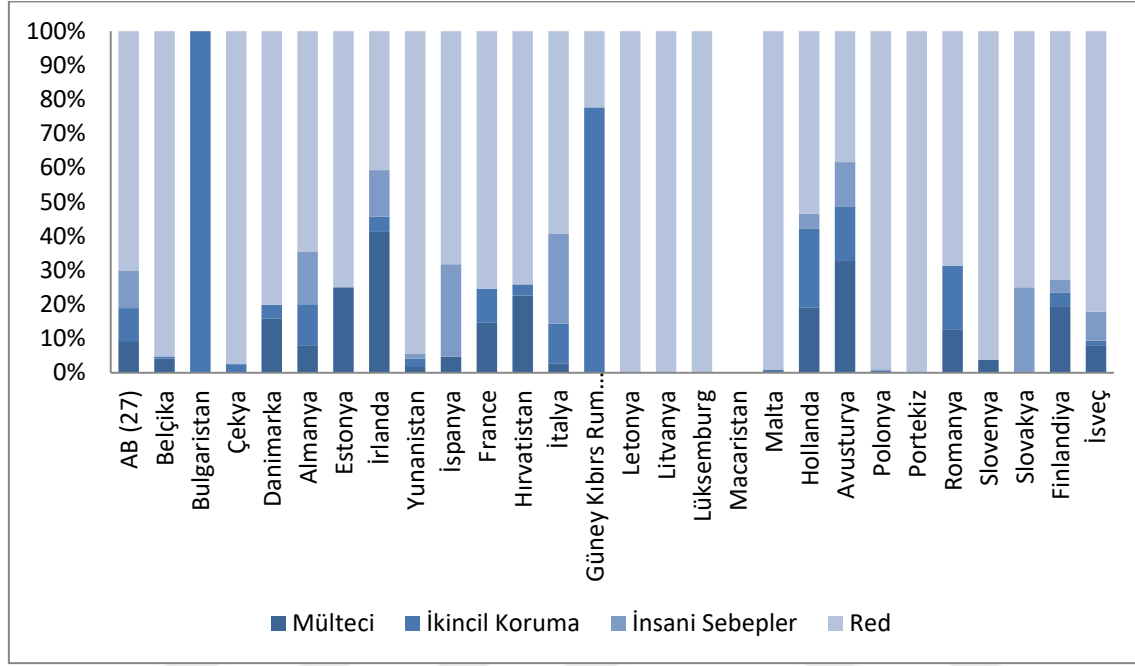
2.2.2 Kabul Koşulları Yönergesi

Yönergenin amacı, üye ülkeler arası kabul şartlarının uyumlaştırılması ve AB içerisinde gerçekleşen ikincil hareketleri önlemektir. Yönerge, uluslararası koruma arayan

²⁰⁸ “REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person (recast)”, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20160504/dublin_reform_proposal_en.pdf , 4 Mayıs 2016, (Erişim Tarihi: 31 Ekim 2020).

²⁰⁹ Gözde Kaya, “AB’de Yeni Bir Ortak Sığınma Sistemine Doğru: Dublin Sisteminin Reformu”, Yaprak Gülcan et. al. (Ed), *Türkiye-AB İlişkilerinde Yeni Bir Konu: Mülteci Sorunu ve Türkiye-AB İşbirliği*, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2017, s. 126-128.

insanlara sağlık, eğitim, barınma ve sosyal hizmetlerin sağlanması için temel hükümleri belirlemektedir.²¹⁰ Yönergede sığınmacıların temel insan haklarına uygun davranılması üzerinde durulmuş; gerekli koşullarda istihdamın sağlanması, insani şartlarda barınma imkânı sunulması ve tutukluluğun son çare olarak kullanılması kararlaştırılmıştır.²¹¹

Grafik 3: Sığınma Başvurularının Sonuçları (2020)

Kaynak:, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00193/default/table?lang=en>, 20 Nisan 2021, (Erişim Tarihi: 28 Nisan 2021).

2020 yılında, AB genelinde sığınma başvurularının yaklaşık %30'u olumlu sonuçlanmıştır. Olumlu başvuruların da yaklaşık %31'i mülteci statüsü elde edebilmiştir. Olumlu başvuruların %37'simi insani sebeplerle koruma altına alınanlar oluştururken, % 32'si ikincil koruma statüsü elde etmiştir. Üye ülkelerin başvuru kararları arasındaki fark, CEAS'ın tek tipleşme amacı ile uygun görünmemektedir.

²¹⁰ Mutmainna Syam, *European Union Policy on Refugees: An Example of Poland*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2018, s. 40-41.

²¹¹ "DIRECTIVE 2013/33/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)", <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0033&from=EN>, 29 Haziran 2013, (Erişim Tarihi: 28 Nisan 2021).

2.2.3 Vasıflılık Yönergesi

Vasıflılık Yönergesi, uluslararası korumaya ihtiyacı olanları ve statü elde edenler için asgari koruma düzeyini belirlemektedir. Temel amacı, üye ülkelerin sığınma politikalarının uyumlaştırılmasıdır. Bu şekilde üye ülkeler arasındaki kabul oranları arasındaki farkın ortadan kalkacağı ileri sürülmektedir.

2.2.4 Sığınma Prosedürleri Yönergesi

2013 yılında revize edilen Sığınma Prosedürleri Yönergesi'nin temel amacı, tüm başvuru sahiplerinin aynı şekilde muamele görmesini sağlamaktır. Yönerge, sığınma başvurusunda bulunanlara mülakat hakkı, sürecin başlangıcında iltica sistemi hakkında bilgi ve hukuki yardım, tercüman ve yargı denetimine erişim hakkı tanımaktadır.²¹²

Yönergenin eleştirilen noktası, sığınmacının Birliğe giriş yapmadan önce bulunduğu ve uluslararası koruma elde edebileceği güvenli üçüncü ülkeye geri gönderilebilmesine izin vermesidir. Bu durum tezatlıkları beraberinde getirmektedir. Örneğin; AB uygulamada Türkiye'ye güvenli üçüncü olarak muamele ederken, hiçbir üye devlet Türkiye'yi güvenli ülke olarak tanımamaktadır. Çünkü güvenli üçüncü ülke olmak için belirli şartlar bulunmamaktadır. Bu belirsizlik sığınmacılara yönelik insan hakları ihlallerine neden olmaktadır.²¹³

AB, CEAS'ın işlevselliğini artırmak ve Birlik içerisinde ikincil hareketleri engellemek için düzenlemeler gerçekleştirmektedir, ancak üye devletler arasındaki uygulama farklılıkları ikincil hareketleri tetiklemeye devam etmektedir. EURODAC Tüzüğü ile ikincil hareketlerin engellenmesi amaçlanmaktadır.

2.2.5 EURODAC

EURODAC Tüzüğü, Dublin Tüzüğü ile birlikte Dublin Sistemini oluşturan önemli bir parçadır. Dublin sisteminin iyi işleyebilmesi hususunda kritik bir yere sahiptir. 11 Aralık 2000 yılında kabul edilen Tüzük 2003 yılında yürürlüğe girmiştir.²¹⁴ Son olarak

²¹² Bradley M Cranwell, *Unintentional Insecurity: The Effects of the EU's Asylum Regime on Humanitarian Migration*, Yüksek Lisans Tezi, University of Victoria, 2015, s. 39.

²¹³ Mutmainna Syam, *a.g.e.*, s. 39.

²¹⁴ Hilal Akalın, *Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Türkiye'de Mülteci Hukuku*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013, s. 69.

2013 yılında revize edilen sistem, Birliğe sığınma başvurusu yapan kişilerin veya düzensiz göçmenlerin parmak izlerinin tüm üyelerin erişim sağlayabileceği bir veri tabanına kaydedilmesidir. Bu sistem ile terör faaliyetlerinin ve Birlik içerisinde ikinci hareketlerin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Eurodac’a kaydedilen veriler;

- parmak izi,
- sığınma yapılan ülke ve sığınma tarihi,
- cinsiyet,
- ilk ayak basılan ülke tarafından sağlanan referans numarası,
- parmak izinin alındığı tarih,
- verinin merkeze iletildiği tarih,
- veriyi oluşturanın kimliği,
- veriyi merkeze işleyen kişi ve tarihler hakkında bilgilerdir.²¹⁵

Burada dikkat edilmesi gereken husus sığınmacının adı ve soyadı gibi bilgilerin kişi güvenliği nedeniyle sisteme kaydedilmemesidir.²¹⁶

Eurodac ile öncelikli hedef, üye devlete giriş yapan üçüncü ülke vatandaşının daha önce diğer bir üye ülkeye sığınma başvurusunda bulunup bulunmadığının kontrol edilebilmesidir. Bu amaç doğrultusunda üye devlet, merkezi sistemden sığınmacının parmak izinin kontrolünü talep edebilmektedir.²¹⁷

Eurodac, Dublin sistemi içerisinde en iyi işleyen mekanizmalardan biri olsa da uygulamada sorunlarla karşılaşmaktadır. Düzensiz göçmenlerin büyük çoğunluğunun Akdeniz rotası üzerinden gelmeleri nedeniyle Birliğin güney sınırını oluşturan ülkeler aşırı sığınmacı yüküne maruz kalmaktadır. Birlik içerisinde verimli işleyen bir sistem oluşturulamaması ve adil paylaşım kriterlerine uyulmaması aşırı yük altında olan İtalya,

²¹⁵ “REGULATION (EU) No 603/2013 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 26 June 2013 on the establishment of 'Eurodac' for the comparison of fingerprints for the effective application of Regulation (EU) No 604/2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person and on requests for the comparison with Eurodac data by Member States' law enforcement authorities and Europol for law enforcement purposes, and amending Regulation (EU) No 1077/2011 establishing a European Agency for the operational management of large-scale IT systems in the area of freedom, security and justice (recast)”, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:180:0001:0030:EN:PDF>, 29 Haziran 2013, (Erişim Tarihi: 31 Ekim 2020).

²¹⁶ Adem Akgün, a.g.e., s. 95.

²¹⁷ Muzaffer Akdoğan, a.g.e., s. 60.

Yunanistan ve Macaristan gibi ülkeleri sığınmacıların parmak izlerini almama yönünde politika izlemektedirler. 2015 yılında Macaristan'ın parmak izlerini sisteme kaydetmeden sığınmacıları otobüslerle Avusturya sınırına götürmesi, bu durumun en bilinen örneğidir. Sığınmacılar da AB'nin fakir ülkelerinde parmak izi vermeye yanaşmamaktadır. Bu durum sığınmacıları gelişmiş AB ülkelerine gitmek amacıyla daha tehlikeli olan göç yollarına ve yöntemlerine yönlendirmektedir. Ayrıca meselenin insan hakları boyutu bulunmaktadır. Parmak izi bilgilerinin, isim ve soy isim bilgilerini içermese de polis yetkililerine sağlanabiliyor olması, kişisel güvenlik bakımından eleştirilen bir husustur.²¹⁸ Dublin Tüzüğü ve Eurodac Tüzüğü Dublin sisteminin iki temel ayağını oluşturmaktadır. Ancak sistemin doğru işleyebilmesi bakımından süreç içerisinde birçok kurum bulunmaktadır. Schengen Bilgi Sistemi, FRONTEX, EUROSUR, EUROPOL ve EOSA en temel kurumlardandır. Çalışmanın kapsamı dâhilinde FRONTEX ve EOSA kısaca açıklanacaktır.

2004 yılında kurulan FRONTEX, AB'nin özgürlük, güvenlik ve adalet alanının devamı için Birliğin sınır güvenliğini sağlayan bir kurumdur. Üye ülkelerle birlikte AB'nin dış sınırlarının güvenliğini sağlama misyonunu üstlenen FRONTEX, teknik ve operasyonel strateji belgesinde profesyonel, insanlara ve kurumlara saygılı, işbirliği içinde çalışan, sorumlu, insani ve Avrupa değerlerine bağlı bir kurum olduğunu belirtilmektedir.

Yeni düzenleme ile birlikte FRONTEX'in görevleri genişlemiştir. Buna göre FRONTEX'in görevleri;

- AB'nin sınır güvenliğini geliştirmek ve korumak,
- AB'nin komşusu olmayan AB dışındaki ülkelerde de operasyon yapabilme kapasitesiyle AB dışında daha aktif olmak,
- kurumun şeffaflığının devamı için yönetim sisteminin geliştirilmesi,
- AB vatandaşları ve gelen yolcuların sınır kontrollerinin yapılması,
- ulusal makamlara kara, hava ve denizde destek sağlayarak sınırların kontrolünün sağlanması,
- uzman ve eğitim yardımı ile sınır ötesinde suçla mücadele,

²¹⁸ Enes Bayraklı ve Kazım Keskin, a.g.e., s. 121-122.

- AB'ne girmeye uygun olmayan sığınmacıların geri dönüşlerinin sağlanması, (yeni düzenleme ile FRONTEX, geri dönüş sonrası süreçte de görevlendirilmiştir.)
- risk analizleri, AB sınırları ve sınır ötesinde olanlarla ilgili bilgi alışverişi ve dış sınırları koruyan kolluk kuvvetleri ile işbirliği,
- yıllık analizler ile dış sınırların dayanıklılığının artırılmasıdır.²¹⁹

EASO-Avrupa İltica Destek Ofisi ise bireysel sığınma başvurularının tüm üye devletler içerisinde tutarlı bir şekilde ele alınmasını amaçlayan bir kurumdur. CEAS'ın geliştirilmesi adına kalıcı destekler planlamanın yanında EASO'nun; üye ülkeler arasında veri paylaşımının yapılması ve dayanışmanın örgütlenmesi gibi görevleri vardır. Önemli görevlerinden bir diğeri üçüncü ülkelere yapısal destekler sunarak göçün ana sebeplerini ortadan kaldırmaya yardımcı olmasıdır. Tam bir destek ofisi şeklinde çalışan EASO hizmet odaklı ve şeffaf bir organizasyondur.²²⁰

2.3 AB: Tampere Zirvesindeki İnsani Yaklaşımdan Kale Avrupası'na

2.3.1 CEAS ve AB Dış Politika Araçlarından Kaynaklanan Güvensizlikler

Arap Baharı sonrası devam eden karışıklıklar, Afganistan'da çatışmanın çözümsüzlüğü, Libya müdahalesi sonrası başarısız durum, Suriye İç Savaşı ve IŞİD etkileri ve Kuzey ve Doğu Afrika'daki siyasi ve çevresel olaylar AB'ne göçü tetiklemektedir.²²¹

AB'ne giden üç ana göç rotası bulunmaktadır. Bunlardan ilki çoğunlukla Afgan, Somalili ve Suriyelilerin tercih ettiği Doğu Akdeniz rotasıdır. Uluslararası korumaya ihtiyacı olan insanlar, Türkiye üzerinde Yunanistan'a varmayı hedeflemektedir. Orta Akdeniz rotası, Kuzey Afrika üzerinden İtalya ve Malta'ya uzanırken, Batı Akdeniz rotası yine Kuzey Afrika üzerinden İber Yarımadasına ulaşmak için kullanılmaktadır.²²² 2021 yılının ilk üç ayında Doğu Akdeniz rotası üzerinden 2.188, Orta Akdeniz rotası üzerinde 7.484 ve Batı Akdeniz rotası üzerinden 3.063 sığınmacı AB'ye ulaşmıştır.

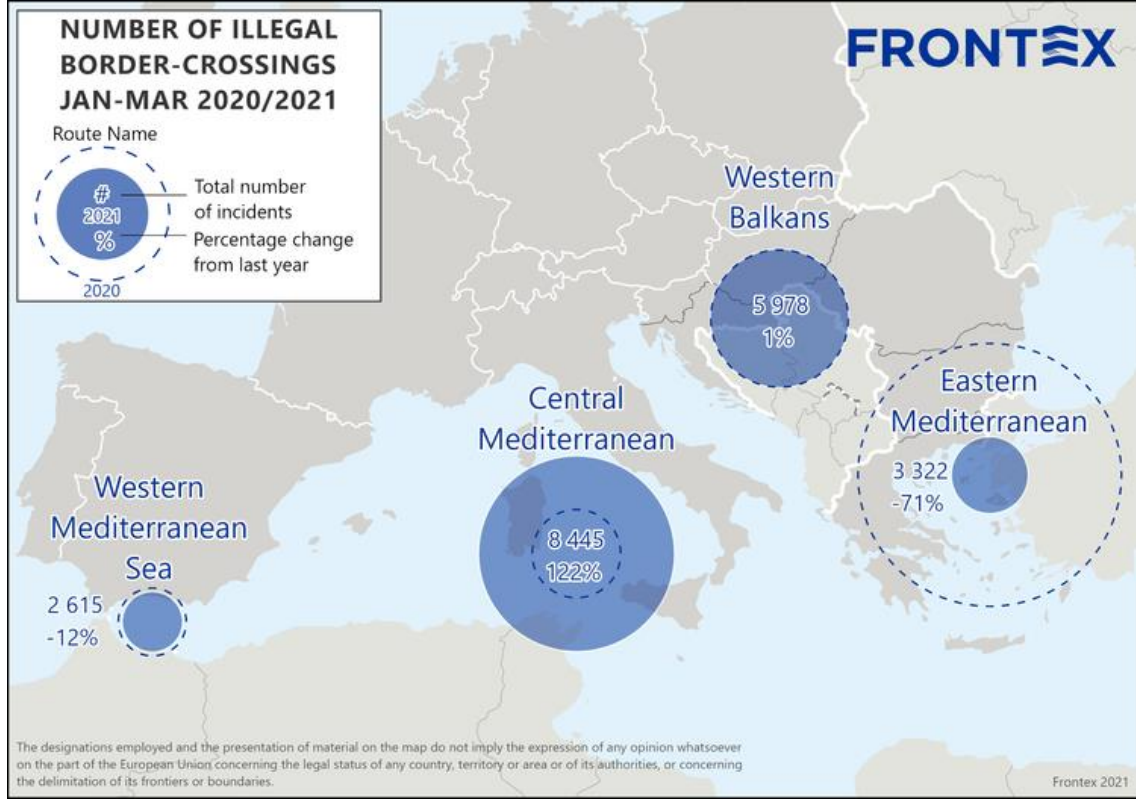
²¹⁹ “New FRONTEX Regulation Comes Into Forces”, <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/new-frontex-regulation-comes-into-force-S0luwe>, 4 Aralık 2019, (Erişim Tarihi: 1 Kasım 2020).

²²⁰ “What We Do” <https://www.easo.europa.eu/about-us/what-we-do>, (Erişim Tarihi: 1 Kasım 2020).

²²¹ Amelia Hadfield ve Andrej Zwitter, “Analyzing the EU Refugee Crisis: Humanity, Heritage and Responsibility to Protect”, *Politics and Governance*, Cilt 3, Sayı 2, 2015, s. 130.

²²² Bezen Balamir Coşkun, “An Evaluation of the Eu's Migration Policies after Arab Spring”, *Moment Journal*, Cilt 2, Sayı 1, 2015, s. 50-52.

Kanarya Adaları üzerinde gelen 3.476 sığınmacı da eklendiğinde 2021 yılının ilk üç ayında AB'ye ulaşan toplam sığınmacı sayısı 16.211 olarak tahmin edilmektedir. 451 kişinin Akdeniz'de kaybolduğu veya öldüğü kaydedilmiştir.²²³

Şekil 2: AB Göç Rotaları

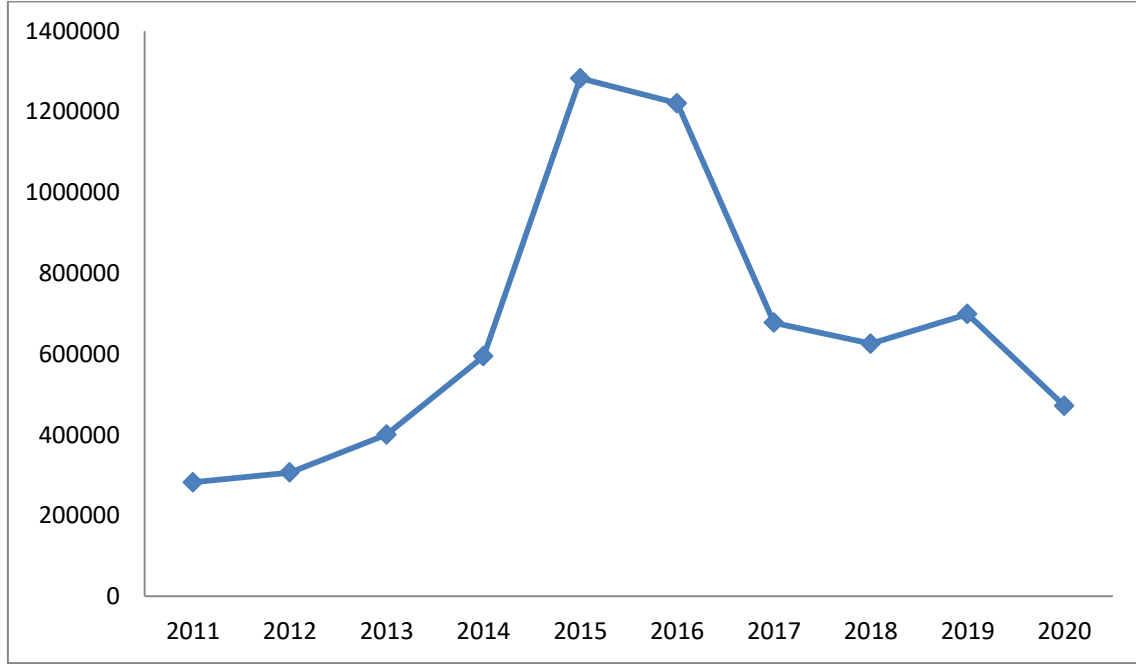
Kaynak: “FRONTEx: in March, The Number of Attempts to Illegally Cross The External EU Border Increased”, 20 Nisan 2021, (Erişim Tarihi: 28 Nisan 2021).

2015 yılında yaklaşık 1,3 milyon sığınmacı başvurusu ile en yüksek rakama ulaşan başvurusu sayısı, sonraki yıllarda kademeli olarak azalmıştır. 2020 yılına gelindiğinde düşme eğilimi devam etmiş ve sadece 471,300 sığınma başvurusu yapılmıştır. Bu düşüşte Covid-19 salgını ve katı sınır politikalarının da etkisi vardır. (Grafik 4) Toplam sığınma başvurusu sayısında düşme yaşanmış olsa da sığınma arayan insanların menşei ülkelerinin genel başvuru içerisindeki yeri değişmemiştir. (Grafik 5)

Sığınmacı akınlarındaki artış AB içerisinde huzursuzlukları da beraberinde getirmiştir. 2015 yılında Doğu Akdeniz rotası üzerinden Balkanları aşarak Kuzey Avrupa ülkelerine

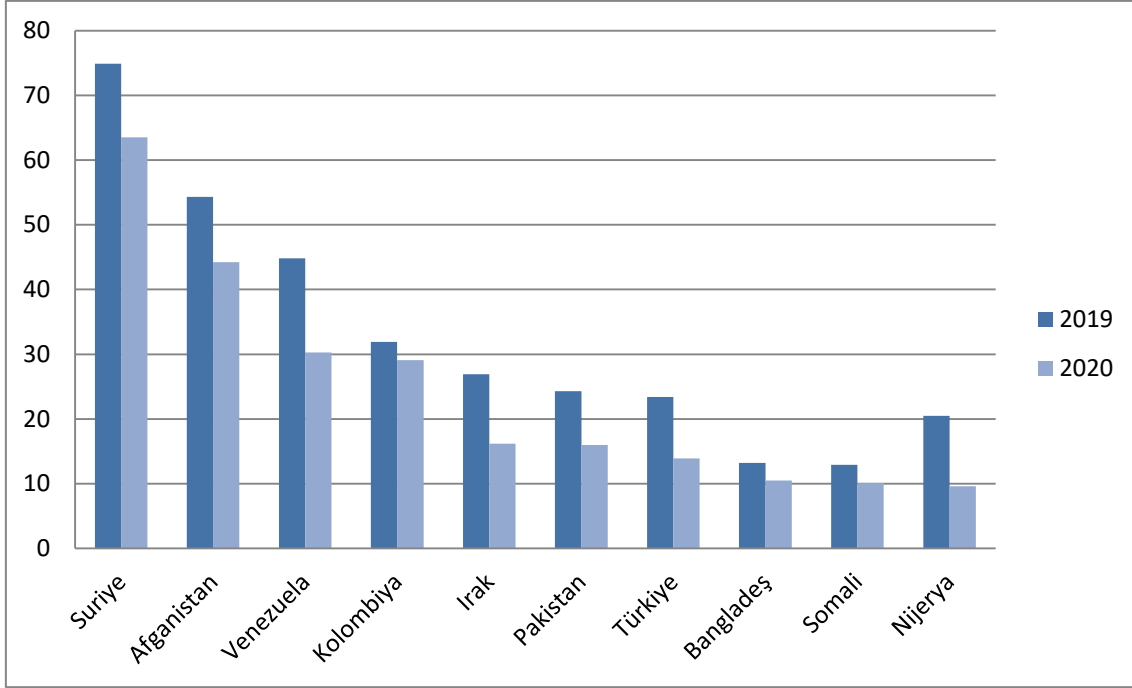
²²³ “Europe Situations: Data and Trends- Arrivals and Displaced Populations”, <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/86420>, 29 Nisan 2021, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

gitmeyi hedefleyen sığınmacıların sayısındaki artış, Sırbistan, Macaristan, Makedonya ve Hırvatistan'ın sınırlarının kapanması ile sonuçlanmıştır. Üye ülkeler tarafından Schengen sistemi, Dublin Tüzüğü ve Eurodac Tüzüğü'nün uygulanmaması sürecin devam eden sonuçlarından olmuştur.

Grafik 4: AB'ye Sığınma Başvuruları (2011-2020)

Kaynak: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asyappctza/default/table?lang=en, (Erişim Tarihi: 28 Nisan 2021).

Grafik 5: Sığınma Başvurusunda İlk 10 Ülke Vatandaşları 2019-2020 (Binde)

Kaynak: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_statistics.

Dublin III'e yönelik en büyük eleştiri sorumluluk paylaşımının sağlanamamasıdır. Bu durum AB'nin dayanışma ilkesine zarar vermekte ve üye ülkeler arasında huzursuzluklara neden olmaktadır. Sığınmacıların dağılımının eşit olarak sağlanamaması Güney ülkelerinde yığılmaları ve sığınmacılara yönelik insan hakları ihlallerini de beraberinde getirmektedir.

Dublin Tüzüğü ve Eurodac'ın işleyişi sığınmacıları güvensizlik içerisine sokmaktadır. Eurodac'ın parmak izi sistemi, sığınmacıları sığınma başvurusu yaptıkları ülke sınırları içerisinde kalmaya mecbur etmektedir. Bu durum kişilerin hareket özgürlüğü ile ters düşmektedir. Üye ülkeler arasındaki uluslararası koruma farkları da düşünüldüğünde insani güvenlik ile çelişen bir durum ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası korumaya ihtiyacı olanların sığınma başvurusu yapıp Eurodac'a kaydolmaları, Lisa Schuster tarafından 'Dublinize edilmek' olarak tanımlanmıştır. Dublinize edilen sığınmacılar taleplerinin incelenmesini bekledikleri bir belirsizlik sürecine girmektedirler. Bu süreç içerisinde AB içerisinde hareket edebilirler, ancak

yasal olarak bir ülkenin sorumluluğundalardır.²²⁴ Sığınmacının sağlık, barınma ve eğitim gibi temel gereksinimlerinin karşılanmasının sorumluluğu, başvurunun yapıldığı ülkeye aittir. Bu durum sığınmacıların istemedikleri bir ülkede kalmasına da neden olabilmektedir.²²⁵

CEAS, AB iltica sürecinde insan haklarına odaklanmak yerine sığınma sistemindeki suistimallerin önüne geçilmesi, ikincil hareketlerin engellenmesi ve başvuruların etkin bir şekilde belirlenmesini hedeflemektedir. Bu sorunun altında yatan temel neden sığınmacıların uluslararası korumaya ihtiyacı olduğunun göz ardı edilmesi ve ekonomik göçmenler olarak görülmeleridir. Avusturya'dan Der Standart gazetesinin, 2020 Eylül ayında Yunanistan'ın Midilli Adası'ndaki Moria Kampı'nda meydana gelen yangına yönelik yer alan haberde, 'Moria kampındakilerin çoğu uluslararası koruma arayan Suriyeliler değil, ekonomik nedenlerle göç eden Afganlar, Sahra altı Afrikalılar, Bangladeşliler ve Pakistanlılardır' şeklindeki ifade, AB'nin bir kısmının görüşünü yansıtmaktadır.²²⁶

CEAS'ın etkin işlememesinin en kritik sonuçlarından biri insan hakları ihlallerinin gerçekleşmesidir. Sığınmacılara yönelik insan hakları ihlallerine birkaç örnek vermek gerekirse;

- AB düzenlemelerinde sığınmacıların gözaltına alınması başvurulacak en son çare olarak belirlenmiş olsa da, bazı üye devletler transfer sürecini kontrol altına alabilmek için bu yola başvurmaktadır.
- Üye ülkeler arası kabul koşulları tüm düzenlemelere rağmen uyumlaştırılamamıştır. Bu durum AB içerisinde sığınmacılara tanınacak temel hak ve yardımlar konusunda büyük farklılıklarla karşılaşılmasına neden olmaktadır.
- Aile birleşmeleri çok dar yorumlanmakta, aile bireylerinin ayrılmasına neden olabilmektedir. 18 yaşından küçüklerin söz konusu olduğu durumda küçüğün menfaati önemlidir. Anne ve babasından ayrı küçüğün AB içerisinde

²²⁴ Liza Schuster, "Turning Refugees Into 'Illegal Migrants': Afghan Asylum Seekers in Europe", *Ethnic and Racial Studies*, Cilt 18, Sayı 3, 2011, s. 1395.

²²⁵ Bradley M Cranwell, *a.g.e.*, s. 10.

²²⁶ Hans Rauscher, "Nothilfe zu verweigern ist keine Strategie", *Der Standard*, <https://www.derstandard.at/story/2000120024326/nothilfe-zu-verweigern-ist-keine-strategie>, 15 Eylül 2020, (Erişim Tarihi: 29 Nisan 2021).

yerleştirilmesinde diğer akrabalık bağları dikkate alınmamaktadır. Bu uygulama mağduriyetlere sebebiyet vermektedir.²²⁷

- Sığınmacının başvuracağı ülkeyi seçememesi ve başvuru yaptığı üye ülkeye bağlı olması, üye devletlerarasındaki uluslararası koruma uygulamalarındaki farklılıklar dikkate alındığında sığınmacının korumasız kaldığı bir durum oluşabilmektedir.

AB'nin sınır ülkelerinde sığınmacı yoğunluğunun artması, insani güvenliğin korkudan kurtulma ve ihtiyaçları karşılama garantisi ilkelerinin sağlanmasını zorlaştırmaktadır. İnsani güvenlikten çok AB'nin güvenliğinin amaçlandığı bir politika izlense de etkin bir dağıtım sistemi sağlanamamıştır. AB'nin sığınmacı yükünü çekmek istemeyen İtalya ve Yunanistan gibi sığınmacı yoğunluğunun olduğu ülkeler, Dublin Sistemi ve sınırda kayıt sistemi uygulamalarında kasıtlı ihmaller gerçekleştirmektedir.

AB, insanları göçe zorlayan nedenlerin ortadan kaldırılması ve kendi ülkelerinde kalmalarını sağlamak için göçü önleyici politikalar belirlemiştir. Bu önleyici politika, uluslararası korumaya ihtiyacı olan insanların insan haklarına saygılı olunmasını, insani yardım sağlanmasını ve evlerine en yakın güvenli alanlarda kalmalarını savunmaktadır. AB, önleyici koruma kavramı ile de sığınmacı karşıtı yaklaşımını meşrulaştırmaktadır.²²⁸

AB, kitlesel sığınmacı akınları karşısında iki temel politika izlemektedir. Bunlar:

- Geri Kabul Anlaşmaları
- Avrupa Komşuluk Politikasıdır.

İki politika da insani güvenlik yaklaşımı ile çelişmektedir. Bu politikalarda amaç, göçün dışsallaştırılması ve sığınmacıların AB dışında tutulmasıdır. İnsan güvenliği ve hakları göz ardı edilmektedir.

Komşuluk politikası ile sığınma sorununun AB sınırlarına gelmeden çözümü hedeflenmektedir. AB üyesi olmayan ülkelerle kurulacak, ekonomik, siyasi ve sosyal ilişkiler yoluyla göçün önüne geçilmeye çalışılmıştır. AB'nin menşei ülkelere ekonomik

²²⁷ Nika Bačić, *a.g.e.*, s. 65.

²²⁸ Aramide Oduyayo, *a.g.e.*, s. 368.

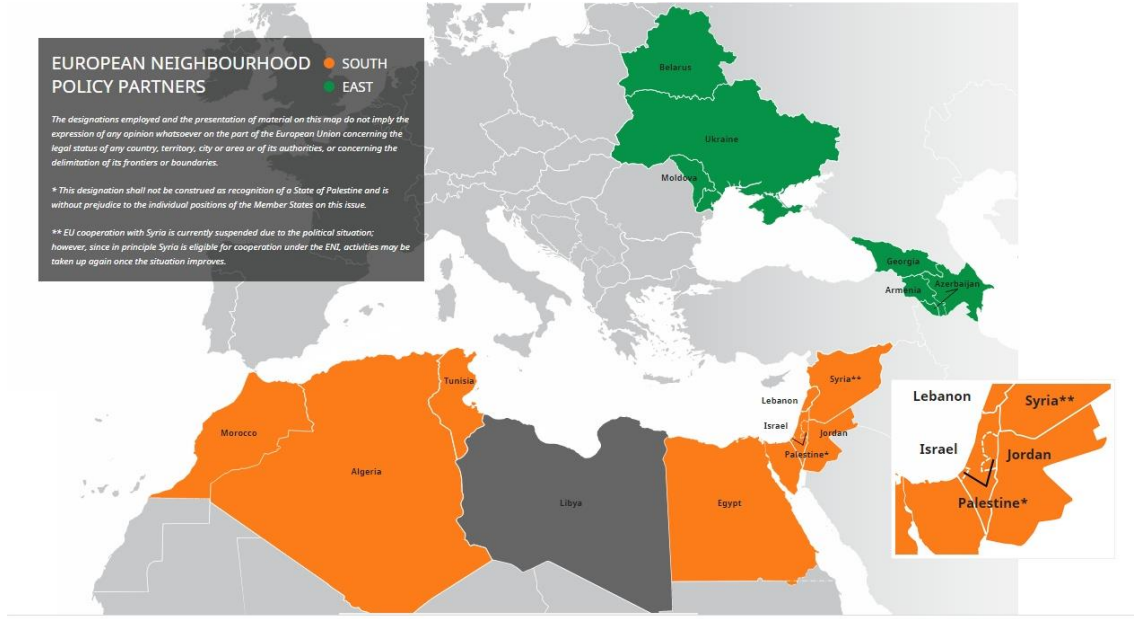
ve teknik yardım destekleri ile Komşuluk Politikasını desteklediği görülmektedir. Önleyici bir politika olması nedeni ile insani güvenlik yaklaşımı açısından olumlu bir gelişmedir.

Geri kabul anlaşmaları, düzensiz göçmenlerin transit göç sürecinde bulundukları güvenli üçüncü ülkelere transferini düzenleyen anlaşmalarıdır. AB'nin düzensiz göçü kontrol altına almak için sıklıkla başvurduğu bir araçtır. AB 2015 yılında girdiği göç krizini aşmak için de geri kabul anlaşmalarına bel bağlamıştır. Bu noktada Türkiye ile yapılan geri kabul anlaşması, AB tarafından kurtuluş olarak görülmüş ancak istenilen sonuca ulaşamamıştır.

AB'nin, 2004'te Hong Kong ve Macao, 2005'te Sri Lanka, 2006'da Arnavutluk, 2007'de Rusya, 2008'de Ukrayna, Makedonya, Bosna Hersek, Karadağ, Sırbistan ve Moldova, 2010'da Pakistan, 2011'de Gürcistan, 2014'te Ermenistan, Azerbaycan, Türkiye ve Cape Verde ve son olarak 2020'de Belarus ile imzaladığı geri kabul anlaşması yürürlüğe girmiştir.²²⁹

Geri kabul anlaşmaları insani güvenlik bakımından sorunlu uygulamalardır. Çünkü geri kabul ülkesinin standartları belirli değildir. Geri kabul anlaşmaları ve komşuluk politikası için amaç, sığınmacıların AB sınırları dışında tutulmasıdır.

²²⁹ "Return & Readmission", https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/irregular-migration-return-policy/return-readmission_en, (Erişim Tarihi: 29 Nisan 2021).

Şekil 3: Avrupa Komşuluk Politikası Partnerleri

Kaynak: <https://www.euneighbours.eu/en>, (Erişim Tarihi: 29 Nisan 2021).

Mülteciler ve uluslararası korumaya ihtiyacı olan insanlar için insani güvenlik yaklaşımının etkili sonuçları olabileceğinden birinci bölümde bahsedilmiştir. Peki, AB'nin uzun vadeli çözümler için insani güvenlik yaklaşımını belirlemesinin olumlu etkileri neler olur?

Bu soru karşısında akla gelen cevaplardan biri AB değerlerinin insani güvenlik yaklaşımı ile neredeyse birebir uyumlu olmasıdır. AB sahip olduğu değerler vurgusunu sığınma politikasına yansıtmayı başardığında uluslararası alanda daha net bir imaj sergileyebilecektir. İnsani güvenlik yaklaşımı, 1951 Sözleşmesi, 1967 Protokolü, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, BM Şartı ve AB Temel Haklar Şartı gibi birçok sözleşmeyi ve anlaşmayı kapsamaktadır ve uluslararası korumaya ihtiyacı olan insanlar için daha geniş bir koruma perspektifi sunmaktadır. Son cevap ise insani güvenliği tehdit eden olguların birbirleri ile bağlantı olması nedeniyle dünyanın herhangi bir yerindeki güvensizlik durumunun AB'yi etkileme kapasitesinin olması, bu nedenle insani tehditlerin ortadan kaldırılması için çalışılmasının nihayetinde AB güvenliğini sağlayacaktır.²³⁰

²³⁰ Bezen Balamir Coşkun, *a.g.e.*, s. 43.

2.3.2 AB'nin Sınır Ülkelerinden Kaynaklanan Güvensizlikler

2011-2013 yılları arasında AB, Suriye iç savaşının tetiklediği kitlesel akınlardan sistemi tıkayacak şekilde etkilenmiştir. 2013 yılı Ekim ayında İtalya'nın Lampedusa Adası'nda yaklaşık 500 sığınmacıyı taşıyan teknenin batması, Suriye kaynaklı sığınmacı akınının AB sınırlarına dayandığının göstergesi olmuştur.²³¹ Bu akınlardan en çok etkilenenler, göç rotalarının AB'ye giriş noktalarında yer aldığı için Yunanistan, İtalya, Macaristan ve İspanya olmuştur. CEAS'ın ilk giriş yapılan ülke kuralı, bu ülkelere üzerine aşırı yük binmesine ve sığınmacıların insani güvenliğini tehdit eden durumlara neden olmuştur.

Avrupa Komisyonu 2015 yılında, sığınma baskısı altındaki sınır ülkelerini rahatlatmak için Hotspot Yaklaşımını ileri sürmüştür. AB, İtalya ve Yunanistan'da oluşturulacak Kabul ve Kimlik Belirleme Merkezleri ile bu iki ülke üzerindeki sığınmacı baskısını azaltmayı ve CEAS'ın işleyişine engel olan yığılmaları ortadan kaldırmayı hedeflemektedir.²³² Kurulan merkezlerde kimlik belirleme, kayıt ve parmak izi süreçlerinin Avrupa Ajanları (EASO, Europol, FRONTEX vb.) yardımı ile hızlandırılması planlanmıştır.²³³ Sistem Yunanistan ve İtalya'da uygulamaya konulmuştur.

Tablo 3: Yunanistan'da Bulunan Kabul Merkezleri

	Faaliyete Başlama Tarihi	Toplam Kapasite
Lesvos	Ekim 2015	3000
Chios	Şubat 2016	1014
Samos	Mart 2016	648
Leros	Mart 2016	980
Kos	Haziran 2016	816

²³¹ Didem Şahal Çelik ve Sühal Şemşit, "Kale Avrupası Yaklaşımı ve Düzensiz Göç", *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, 2019, s. 287-288.

²³² "Reception and Identification Procedure", <https://asylumineurope.org/reports/country/greece/asylum-procedure/access-procedure-and-registration/reception-and-identification-procedure/>, 30 Kasım 2020, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

²³³ "Hotspot System: How Does It Work in EU's External Borders?", <https://www.etiasvisa.com/etias-news/eu-hotspot-system#:~:text=The%20European%20Commission%20developed%20the,at%20the%20EU%20external%20borders.>, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

Kaynak: “Hotspots at EU’s External Borders”,

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/623563/EPRS_BRI\(2018\)623563_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/623563/EPRS_BRI(2018)623563_EN.pdf),

Haziran 2018, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

Tablo 4: İtalya’da Bulunan Kabul Merkezleri

	Faaliyete Başlama Tarihi	Toplam Kapasite
Taranto	şubat 2016	400
Trapani	Aralık 2015	400
Messina	Eylöl 2017	250
Pozzallo	Ocak 2016	300
Lampedusa	Ekim 2015	500

Kaynak: “Hotspots at EU’s External Borders”,

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/623563/EPRS_BRI\(2018\)623563_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/623563/EPRS_BRI(2018)623563_EN.pdf),

Haziran 2018, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

8 Eylöl 2020 yılında Yunanistan’da bulunan Lesvos Kabul ve Kimlik Belirleme Merkezinde bulunan Moria kampında çıkan yangında 4.000’den fazlası çocuk olmak üzere yaklaşık 12.000 sığınmacının yaşam koşulları önemli ölçüde etkilenmiştir.²³⁴ Sadece Moria kampının bulunduğu adada değil, Ege’deki adaların genelinde sığınmacıların yaşam şartları iyi değildir. Kabul merkezleri; yeterli tıbbi destek, uygun barınma merkezleri ve yıkama alanlarına sahip değildir. Sığınmacıların barındığı çadırlar kış aylarına uyumlu değildir. Kabul Merkezlerinde kapasitenin üzerinde sığınmacı bulunmaktadır, bu durum temel ihtiyaçların sağlanması zorlaştırmaktadır. Aşırı doluluk Covid-19 salgını döneminde karantina koşullarının sağlanamamasına ve bulaş riskinin artmasına neden olmaktadır.²³⁵ Kabul Merkezlerindeki yoğunluk kadınların güvensizliğini artırmaktadır. Kadınlar yoğunluk dolayısıyla yabancı erkeklerle aynı çadırları paylaşmak zorunda kalmaktadır. Kamp içerisinde yeterli aydınlatma ve güvenlik olmadığı için gece tuvaletleri kullanmaktan çekinen kadınların

²³⁴ “Commissioner Calls on the Greek Authorities to Provide Adequate Support to All Those Affected by The Fire in Moria”, <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/commissioner-calls-on-the-greek-authorities-to-provide-adequate-support-to-all-those-affected-by-the-fire-in-moria>, 9 Eylöl 2020, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

²³⁵ “Living Conditions in Greek Hotspots Under Examination at The European Court Human Rights”, <https://www.statewatch.org/news/2021/january/living-conditions-in-greek-hotspots-under-examination-at-the-european-court-of-human-rights/>, 29 Ocak 2021, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

bir kısmı yetişkin bezi kullanmaktadır.²³⁶ Kabul merkezlerindeki şartların sığınmacıların fiziksel güvensizliklerini artırmasının yanı sıra, psikolojik olarak da sığınmacıları zorlamaktadır. Sığınmacılar arasında kaygı bozukluğu, kendine ve çevreye zarar verme ve stres bozukluğu vakaları artış göstermektedir. Dokuz yaşın altında çocuklarda intihar eğiliminin gözlenmesi, kabul merkezlerinde sağlık güvenliğinin sağlanamadığı ve ‘Hotspot’ yaklaşımının, insan güvenliğine uygun olmadığını göstermektedir.²³⁷

Moria kampında çıkan yangın insan hakları savunucularının dikkatinin AB’nin Kabul Merkezlerine yönelmesine neden olmuştur. Kabul ve Kimlik Belirleme Merkezleri, sığınmacıların özgürlüklerini sınırlamaktadır. AİHS’nin 5. maddesi, Uluslararası Medeni Haklar ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin 9. Maddesi ve AB Temel Haklar Şartı’nın 6. Maddesi kişi özgürlüğü hakkını vurgulamaktadır. Aynı zamanda AİHS’nin 4. ve 1951 Cenevre Sözleşmesinin 26. Maddesi, kişilere bulundukları ülke içerisinde serbest dolaşım hakkı tanımaktadır. Sığınmacıların AB üye ülkelerindeki varlığı 1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamında yasal dayanağa sahip olduğu için sığınmacıların Kabul Merkezlerinde alıkonulması uluslararası hukuka aykırıdır.²³⁸

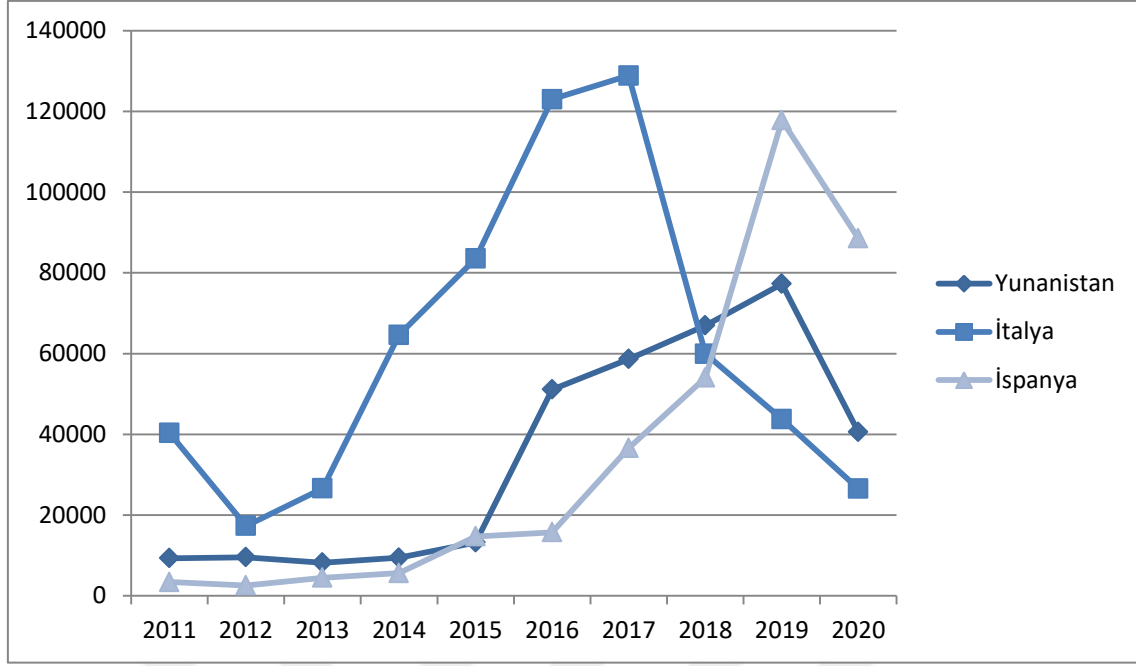
Doğu Akdeniz rotasını kullananalar için AB’ye ilk varış noktalarından biri olan Yunanistan, Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması sonrası tampon bölge haline gelmiştir. Yunanistan’ın üzerindeki ağır yük sığınmacıların korunması ve insani güvenlik açısından bazı sonuçlar doğurmaktadır. Bunlar; toplu gözaltılar, mülteci kamplarının yetersizliği, güvenli ülke olarak kabul edilmemesine rağmen Türkiye ile yapılan geri kabul anlaşması ve sığınmacıların AB içerisinde yerleştirilme planının başarısızlıkla sonuçlanmasıdır.²³⁹

²³⁶ “Transitioning to a Government Run Refugee and Migrant Response in Greece”, <https://oxfamlibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620397/bp-roadmap-greece-refugees-migrants-131217-en.pdf;jsessionid=9AE3BE5F83B3234275C746A425F5172C?sequence=1>, Aralık 2017, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

²³⁷ Stephanie J. Silverman, “The EU’s Hotspot Approach: Questionable Motivations and Unreachable Goals”, <https://www.e-ir.info/2018/04/17/the-eus-hotspot-approach-questionable-motivations-and-unreachable-goals/>, 17 Nisan 2018, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

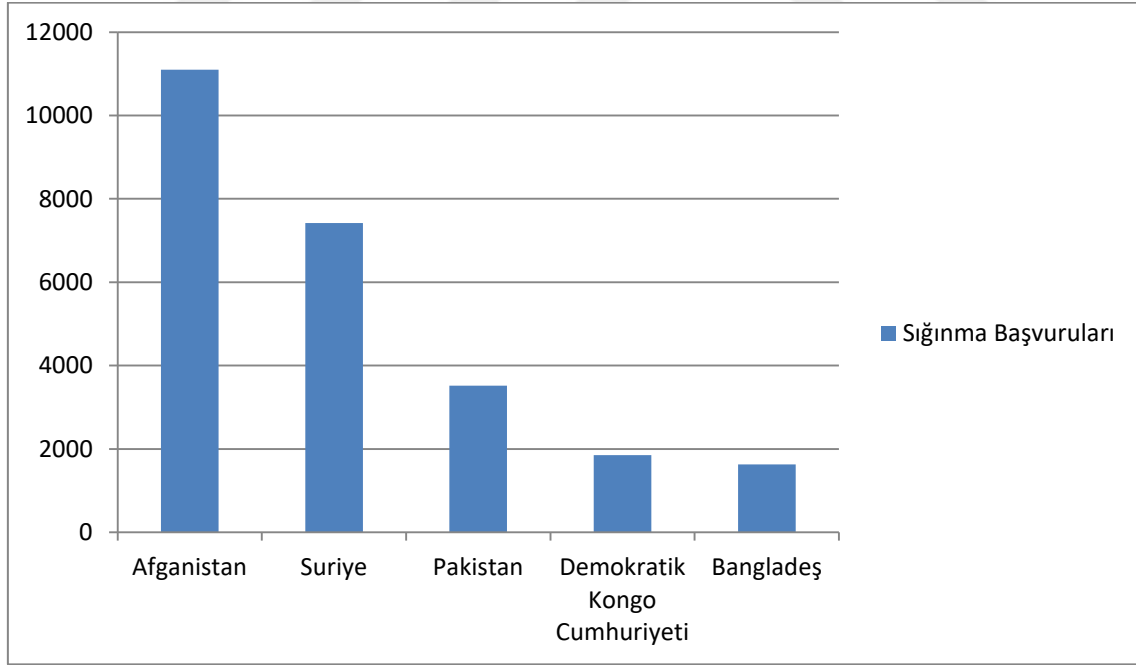
²³⁸ Izabella Majcher, “The EU Hotspot Approach: Blurred Lines Between Restriction on and Deprivation of Liberty (Part I)”, <https://www.law.ox.ac.uk/research-subject-groups/centre-criminology/centreborder-criminologies/blog/2018/04/eu-hotspot>, 4 Nisan 2018, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

²³⁹ Ninna Nyberg Sørensen, Nauja Kleist, ve Hans Lucht, “Europe and the Refugee Situation Human Security Implications”, <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/197639/1/878193766.pdf>, 2017, (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2021).

Grafik 6: Yunanistan, İtalya ve İspanya'ya Yapılan Sığınma Başvurusu Sayısı (2011-2020)

Kaynak: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asyappctza/default/table?lang=en, (Erişim Tarihi: 29 Nisan 2020).

Grafik 7: Yunanistan'a Sığınma Başvurusunda Bulunan İlk 5 Ülke Vatandaşları (2020)

Kaynak: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_statistics, (Erişim Tarihi: 29 Nisan 2021).

Sığınmacıların, sığınma başvurusu yaptıkları ülkenin sorumluluğunda olduklarından önceki bölümlerde bahsedilmişti. Bu nedenle, örneğin AB içerisinde bir sığınmacının Yunanistan'ın sorumluluğunda olduğu fark edildiğinde Yunanistan'a geri gönderilmektedir. Bu durum sığınmacılar için sınır dışı edilmekle sonuçlanabilecek bir insani güvenlik sorununa neden olmaktadır. Sığınmacının Yunanistan'a geri gönderilmesi sonrasında iki ihtimal bulunmaktadır. Birincisi; Yunan makamları sığınmacının başvurusunun, kesintiye uğradığını ileri sürerek sınır dışı emri çıkarılmaktadır. İkinci durum sığınmacının Yunanistan'da sığınma başvurusu yapmadığı ama Eurodac'a kaydedilmiş olma durumudur. Bu durumda sığınmacı giriş ülkesi olan Yunanistan'a geri gönderilir ancak başvurusu yine reddedilir ve sınır dışı emri verilir. Bu iki durumda da kişinin sığınma hakkı elinden alınmaktadır. Bu durum hem uluslararası mülteci hukukuna hem insan hakları hukukuna aykırıdır.²⁴⁰

2020 Nisan ayında Türkiye-Yunanistan sınırında yaşananlar iki ülkenin de insanlık karnesi için olumsuz bir görüntüye neden olmuştur. Yunanistan, Türkiye'nin Suriyelileri diplomatik bir koz olarak kullandığı iddiasında bulunmuştur. Yunanistan sınır kapısına dayanan sığınmacılara yönelik, Yunanistan'ın tavrı insani güvenlik bileşenlerini altüst etmektedir. Yunan tarafının sığınmacılara en az iki kişinin ölümü ile sonuçlanan kötü muamelesi bulunmaktadır.²⁴¹

Orta Akdeniz'den Malta sınırlarına ulaşan sığınmacılara yönelik Malta tarafından insan hakları ihlalleri uygulanmaktadır. Mültecilerin güvenli ülke olmayan Libya'ya geri gönderilmesi, zor durumda olan sığınmacıların bulunduğu botların İtalya'ya yönlendirilmesi ve hukuksuz gözaltı kararları bu ihlallerden bazılarıdır.²⁴² 24 Ağustos 2020'de Malta'da bulunan Safi Göçmen Merkezinden yayınlanan videoda insan onuruna yakışmayan yaşam koşulları ve sağlıksız ortam dikkat çekmiştir. Videonun yayılmasından sonra insani yardım kuruluşlarının Safi'ye girişine izin verilmemiştir. STK temsilcileri, Malta'ya ulaşan sığınmacıların gözaltına alındığını, belirsiz sürelerle

²⁴⁰ Bradley M Cranwell, a.g.e., s. 53.

²⁴¹ "Yunanistan/Türkiye: Sığınmacılar ve göçmenler sınırda öldürüldü ve kötü muameleye uğradı", Uluslararası Af Örgütü, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/yunanistan-turkiye-siginmacilar-ve-gocmenler-sinirda-olduruldu-ve-kotu-muameleye-ugradi>, 3 Nisan 2020, (Erişim Tarihi: 28 Mart 2021).

²⁴² "Malta: Mültecilere karşı hukuka aykırı taktikler Orta Akdeniz'de derin acılara yol açıyor", Uluslararası Af Örgütü, erişim 28 Mart 2021, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/malta-multecilere-karsi-hukuka-aykiri-taktikler-orta-akdenizde-derin-acilara-yol-aciyor>, 8 Eylül 2020, (Erişim Tarihi: 28 Mart 2021).

bu halin devam ettiğini, aşırı kalabalık merkezlerde sığınmacıların stres altında yaşadığını belirtmektedir.²⁴³ 2020 yılının sonunda gelindiğinde Malta'ya ulaşan sığınmacı sayısında 2019 yılına göre azalma yaşanmışsa da Malta yönetimi tarafından bu azalış yeterli görülmemektedir. Uluslararası Af Örgütü, Malta yönetimini COVID-19 salgınını sığınmacıları ülkeye sokmamak için bahane olarak kullandığını ileri sürmektedir.²⁴⁴

Uluslararası Af Örgütü, Malta yönetiminin insan hakları ihlallerine yönelik hazırladığı bir raporda, geri itmeler konu edilmektedir. 2020 yılı 10-15 Nisan tarihleri arasında sığınmacıların hayati tehlikeleri göz ardı edilerek Libya'dan gelen sığınmacı teknelerinin adadan uzak tutulmaya çalışması, Libya'dan gelen sığınmacı teknelerine yönelik geri itme faaliyetlerinden biridir. Tekne Libya'ya geri gönderildi ve yolculuk sırasında beş kişinin öldüğü ve yedi kişinin kaybolduğu rapor edilmiştir. Malta'nın insan hakları ihlalleri ve Sığınmacıların denizdeki çaresiz durumuna İtalya ve AB yetkililerinin kayıtsız kalması rapor da eleştirilen bir diğer konudur.²⁴⁵

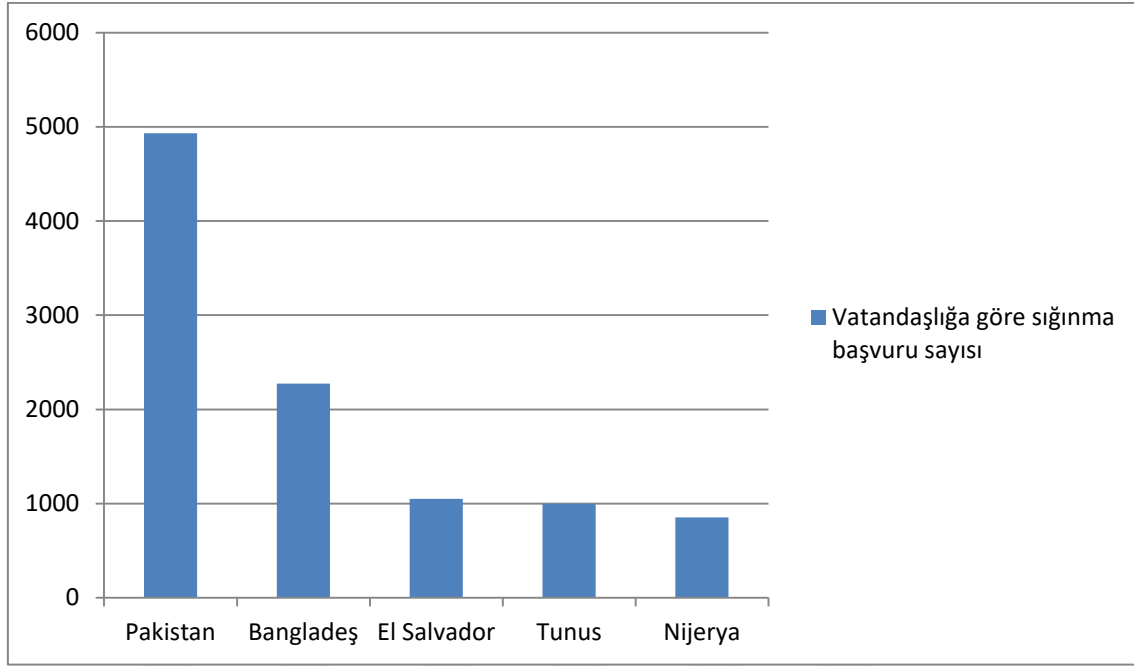
İtalya'nın insan hakları karnesi daha çok denizlerdeki sığınmacılara yönelik davranışlarından etkilenmektedir. Akdeniz'de sığınmacıları taşıyan teknelere yönelik geri itmeler insan hakları, mülteci hakları ve insani güvenliğe aykırıdır. İtalya'nın Akdeniz'deki tavrı yakın geçmişte ciddi sorunlara neden olsa da bu davranışından vazgeçmemektedir. 2018 yılı 10 Haziran'da 134'ü refakatsiz çocuk ve 7 hamile kadının bulunduğu yaklaşık 600 mülteciyi taşıyan tekne İtalya'nın 35 deniz mili uzağındayken reddetmiştir. 19 Haziran'da 522 mülteciyi, 4 Temmuz'da 60 mülteciyi ve 20 Ağustos'ta 117 mülteciyi taşıyan tekneleri reddetmiştir.²⁴⁶ Bu reddetmeler 1951 Cenevre Sözleşmesine aykırıdır.

²⁴³ Sarah Carabott, "NGOs Denied Access to Safi Migrant Centre Since August", <https://timesofmalta.com/articles/view/ngos-denied-access-to-safi-migrant-centre-since-august.817371>, 11 Eylül 2020, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

²⁴⁴ Marion MacGregor, "Malta: Mistreatment Claims, Ongoing Pressure Despite a Drop in Migrant Arrivals", <https://www.infomigrants.net/en/post/29626/malta-mistreatment-claims-ongoing-pressure-despite-a-drop-in-migrant-arrivals>, 14 Ocak 2021, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

²⁴⁵ "Malta: Waves of Impunity", <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR3329672020ENGLISH.PDF>, 2020, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2020).

²⁴⁶ Elisabeth Septin Puspoayu, Hezron Sabar Rotua Tinambunan, ve Nurul Hikmah, "European Union Policy on Refugees According to the International Refugee Law", *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, Cilt 473, 2020, s. 342.

Grafik 8: İtalya'ya Sığınma Başvurusunda Bulunan İlk 5 Ülke Vatandaşları (2020)

Kaynak: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_statistics, (Erişim Tarihi: 29 Nisan 2021).

İtalya, sığınmacıları kabul etmesi halinde de insani güvenliğe yönelik tehditler sona ermemektedir. Sığınmacıların, “AB Kabul Koşulları Yönetmeliğine” uymayan şartlarda, kabul merkezlerinde uzun süre alıkonulduğu iddiası mevcuttur. Kabul merkezleri dışında da ekonomik sorunlar sığınmacıların hayat koşullarını zorlamaktadır.²⁴⁷ Sığınmacıların bulunduğu kampların kapasitesinden fazla dolu olması, gıda ve hijyen ihtiyaçlarının yeterli ölçüde karşılanamaması ve güvenlik sorunları gibi faktörler, AB’nin insani güvenlik hanesine olumsuz yansımaktadır.

Güney Kıbrıs Rum Cumhuriyeti Yönetimi, sığınmacıların kayıt işlemlerini geciktirerek sığınmacıların barınma, sağlık ve gıdaya erişim gibi temel ihtiyaçlara ulaşmasını geciktirmektedir. Bu durum sığınmacıların güvensizliğini artırmakta ve mağduriyetlere sebep olmaktadır.²⁴⁸

²⁴⁷ Bradley M Cranwell, a.g.e., s. 52.

²⁴⁸ “Migration: Key Fundamental Rights Concerns”, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-migration-bulletin-4_en.pdf, 4 Aralık 2020, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2020).

Macaristan, AB üye ülkeleri içinde mülteci karşıtı bloğun ana üyelerinden biridir. Mülteci karşıtı söylemlerini açıkça dile getiren Macaristan Başbakanı Viktor Orbán ve yönetimi, izlediği katı mülteci politikası ile sığınmacıları daha tehlikeleri göç yollarına ve yöntemlerine mecbur bırakmaktadır. Bu durum insan kaçakçılığı vakalarını artırmaktadır.²⁴⁹ Macaristan’a ulaşabilen sığınmacıların sınır bölgelerinde tel örgülerle çevrili alanlar içerisinde gözültüne alınması, Macaristan yönetiminin eleştirilen uygulamalarındandır. Avrupa Adalet Divanı kararı ile 2020 yılı Mayıs ayında bu gözültü kamplarının kapatılması kararı verilmişse de bu kararın Macaristan’ın sığınmacı karşıtı üzerinde olumlu bir katkı sebep olması beklenmemektedir.²⁵⁰ Macaristan yönetimi tarafından kullanılan mülteci karşıtı söylemler, halk içerisinde mültecilere yönelik nefret hissini beslemekte ve kısa ve uzun vadede mülteci ve sığınmacıların güvensizlik durumunu beslemektedir.

Bulgaristan, Schengen bölgesine dâhil olmadığı için Yunanistan kadar tercih edilmese de AB’nin doğu sınırından sığınmacı giriş noktalarından biridir. Sınır ülkelerinde yaşanan kampların doluluk sorunu Bulgaristan’da da mevcuttur.²⁵¹ Hijyen koşullarına uygun olmayan ve güvensiz bir kamp ortamında sığınmacıların güvensizlikleri artmaktadır. Bu duruma ek olarak Bulgaristan’ın sığınmacıları Türkiye’ye geri itmesi ve sınırlarda silahlı birliklerle sığınmacıların geçişini engellemeye yönelik politikası, Bulgaristan’ın insan hakları karnesine olumsuz olarak yansımaktadır.²⁵²

Batı Akdeniz rotasının AB’ye giriş kapısı olan İspanya’nın mültecilere ve sığınmacılara yönelik tavrında yıllar içerisinde değişim gözlenmektedir. 2018 yılında İspanya, mültecilere karşı en insani politika uygulayan AB üye ülkelerinden biri iken 2020 yılına gelindiğinde AB politikaları ile uyumlu katı sığınma politikası uygulamaya başladığı görülmektedir. 2018 yılı Haziran ayında İtalya’nın kabul etmediği ve 630 göçmeni taşıyan gemiyi İspanya’ya kabul eden İspanya yönetimi, insan güvenliğinin göz ardı

²⁴⁹ “Migration: Key Fundamental Rights Concerns”, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-migration-bulletin-4_en.pdf, 4 Aralık 2020, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2020).

²⁵⁰ Peter Sturm, “Der Provokateur Bleibt”, <https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/viktor-orban-ungarns-provokateur-bleibt-16779968.html>, 21 Mayıs 2020, (Erişim tarihi: 29 Mayıs 2021).

²⁵¹ Serdar Çakmak, “Türkiye-Balkanlar Rotasında Sığınmacı ve Mülteci Krizi (2011-2017)”, ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 2018, s. 388.

²⁵² “Pushed Back at The Door: Denial of Access to Asylum in Eastern EU Member States”, https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2017/01/Pushed-Back-at-the-Door_report.pdf, 21 Şubat 2017, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).

edilmez olduğunu ve göçmenleri ülkelerine kabul etmenin insani bir görev olduğunu vurgulamıştır.²⁵³ 2019 yılında Pew Araştırma Merkezi tarafından AB ülkeleri arasında yürütülen araştırma sonucunda İspanya vatandaşları, mültecilerin ülkelere gelmelerini %86 oranında destekledikleri görülmektedir.²⁵⁴ Ancak Yunanistan, İtalya, Malta ve Macaristan'ın sınır güvenliklerini artırması ve sığınmacıları geri itme ve geri gönderme politikaları izlemeleri, sığınmacıların göç rotasını Batı Akdeniz'e ve İspanya'ya çevirmesine neden olmuştur. 2019 yılında sığınma başvurusu sayılarının 2018 yılına oranla iki kat artıp 117.800'e ulaşmasının ardından İspanya yönetimi, sığınma politikasında değişime gitme kararı almıştır (Grafik 6). Hazırlanan yasa taslağında sığınmacıların başvuru sürecine 30 günlük bir kısıtlama ve sığınma statüsü kazanmanın zorlaştırılması planlanmaktadır.²⁵⁵

COVID-19 salgını İspanya'da sığınmacılara ve mültecilere yönelik yapısal sorunları da ortaya çıkarmıştır. İspanya merkezli STK Accem'in gözlemleri tarım sektöründe çalışan mevsimlik göçmen/mülteci/sığınmacı işçilerin kötü şartlar altında çalıştığı yönündedir. Gecekondu mahallelerinde, aşırı kalabalık şekilde, temiz suya ve altyapı imkanlarına erişimi olmayan sığınmacılar insan onuruna yakışmayan ve insani güvenlik şartlarının sağlanmadığı şartlar altında çalışmaktadır.²⁵⁶

Bu bölümde Polonya ve Çekya için ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. CEAS'ın etkin bir şekilde işleyebilmesi için üye ülkeler arasında adil paylaşım gerçekleşmeli ve AB sınır ülkelerinin üzerindeki sığınmacı baskısı azaltılmalıdır. Ancak sığınmacıların AB içerisinde yeniden yerleştirilmesi için yapılan düzenlemelere bu ülkeler karşı çıkmaktadır. Polonya yönetimi, kimsesiz çocukların sığınma hakkına saygı duyduklarını ileri sürerken, genç erkeklerin ülkeleri için savaşması gerektiğini savunmakta ve

²⁵³ James McAuley ve Pamela Rolfe, "Spain is The Most Welcoming Country in Europe for Migrants. Will It Last?", https://www.washingtonpost.com/world/europe/spain-is-the-most-welcoming-country-in-europe-for-migrants-will-it-last/2018/10/27/73aa0c0a-c0e9-11e8-9f4f-a1b7af255aa5_story.html, 28 Ekim 2018, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).

²⁵⁴ Phillip Connor, "A Majority of Europeans Favor Taking in Refugees, But Most Disapprove of EU's Handling of The Issue", <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/09/19/a-majority-of-europeans-favor-taking-in-refugees-but-most-disapprove-of-eus-handling-of-the-issue/>, 8 Ocak 2019, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).

²⁵⁵ Maria Martin, "Spain to Introduce Tougher Asylum Requirements", <https://english.elpais.com/politics/2020-02-19/spain-to-introduce-tougher-asylum-requirements.html>, 19 Şubat 2020, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).

²⁵⁶ "Los rebotes de la Covid-19 hacen visible la situación de pobreza y exclusión de los trabajadores temporeros migrantes", <https://www.accem.es/rebotes-covid-19-y-pobreza-trabajadores-temporeros/>, 10 Ağustos 2020, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).

sığınma başvurularını kabul etmektedir. Polonya, Müslüman mültecilerin ülkenin homojen yapısını ve kültürünü bozacağını savunmakta ve sığınmacı karşıtı politikasına ayrımcı bir söylem kazandırmaktadır.²⁵⁷ Polonya yönetiminin, Belarus'tan gelen ve uluslararası koruma arayan kişilere aynı katı politika ile muamele etmemesi dikkat çekmektedir.²⁵⁸

Polonya'nın sığınmacıların etnik kimliği ve dini inanışları doğrultusunda sığınma politikası izlediğinin göstergelerinden biri, 23 Temmuz 2020 tarihli 'M.K. and Others v. Poland' davası kararıdır. Çeçen kökenli 13 Rus vatandaşı, Polonya sınırında birçok kez uluslararası koruma başvurusu yapmaya çalıştıklarını ancak başvuruların kaydedilmediği, geri gönderilmeleri halinde baskı ve kötü muameleyle maruz kalacaklarını belirttikleri halde dikkate alınmadığını iddia etmişlerdir. AİHM tarafından görülen davada Polonya'nın AİHS'nin geri göndermeme, toplu sınır dışı etme ve geçici tedbirlere uymama anlamına gelen sırasıyla 3, 4 ve 34. Maddelerinin ihlal edildiğine karar vermiştir. İhlal edilen bu maddelere ek olarak, sınır dışı kararlara yönelik etkin bir yargı yolunun olmaması nedeniyle AİHS'nin 13. Maddesine ihlalden de Polonya suçlu bulunmuştur.²⁵⁹ Polonya, AB'den bağımsız bir sığınma politikası izlemenin yanı sıra uluslararası anlaşmaları ve insan hakları ve güvenliğini geri plana attığı ulusal bir mülteci politikası izlemektedir. BMMYK, Polonya'ya 1951 Cenevre Sözleşmesine ve uluslararası insan hakları sözleşmelerine uygun davranma çağrısında bulunmaktadır.²⁶⁰

Çekya Başbakanı'nın kimsesiz çocuklar dâhil hiçbir mülteciyi ülkelerinde istemedikleri yönündeki açıklamaları, Çekya'nın katı mülteci politikasını ortaya koymaktadır. Mülteci krizinin AB'nin de Çekya gibi katı mülteci politikaları uygulaması ile

²⁵⁷ Jan Cieski, "Why Poland Doesn't Want Refugees", <https://www.politico.eu/article/politics-nationalism-and-religion-explain-why-poland-doesnt-want-refugees/>, 21 Mayıs 2017, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).

²⁵⁸ "Migration: Key Fundamental Rights Concerns", https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-migration-bulletin-4_en.pdf, 4 Aralık 2020, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2020).

²⁵⁹ Francesco Luigi Gatta, "Systematic Push Back of 'Well Behaving' Asylum Seekers at The Polish Border: M.K. and Others v. Poland", <https://strasbourgothers.com/2020/10/07/systematic-push-back-of-well-behaving-asylum-seekers-at-the-polish-border-m-k-and-others-v-poland/#:~:text=Poland,-October%20%2C%202020&text=On%2023%20July%202020%2C%20the,case%20M.K.%20and%20Others%20v.&text=With%20an%20encouraging%20decision%2C%20the,borders%20between%20Poland%20and%20Belarus,> 7 Ekim 2020, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).

²⁶⁰ "UNHCR Calls on Poland to Ensure Access for People Seeking Asylum", <https://www.unhcr.org/news/press/2020/7/5f1a89674/unhcr-calls-poland-ensure-access-people-seeking-asylum.html>, 24 Temmuz 2020, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).

çözölebileceğini savunan Başbakan, mülteci sorununun AB dışında çözülebileceğine inanmaktadır.²⁶¹ Çekya da Macaristan, Polonya ve Slovakya gibi AB içerisinde yeniden yerleştirme için belirlenen kotalara karşı çıkmaktadır.²⁶² Çekya yönetimi mültecileri terör olayları ile ilişkilendirmekte ve sığınma sürecini güvenlikleştirmektedir.

Sınır ölkeleri, aşırı yoğunluk nedeniyle CEAS'ı uygulamaktan kaçınmış ya da uygulayamamıştır. Üye ölkeler arasında eşitsiz dağılımın ortadan kaldırılması için üye ölkelerin nüfuslarına oranla belirlenen ve sığınmacıları bu oranlar doğrultusunda AB içerisinde yeniden dağıtılmasını hedefleyen kota sistemi oluşturulmuştur. Ancak Macaristan, Polonya ve Çekya'nın başını çektiği mülteci karşıtı blok kota sistemine uymayı reddetmektedir. Sığınmacıların sınır ölkelerinde yoğunlaşması hem sığınmacıların hem de ev sahibi topluluğun ekonomik refahı ve sosyal hizmetlerde yaranmasını olumsuz etkilemektedir. Yerel halkın hayat şartlarına yansıyan olumsuzluklar, mülteci ve sığınmacılara yönelik tepkilerin oluşmasına neden olmaktadır. Tüm bu sebepler mülteci ve sığınmacıların insani güvenliğinin sağlanmasını engellemekte ve güvensizliği artırmaktadır. Sınır ölkeleri kaynaklı insani güvenlik tehditleri, aşırı sığınmacı yükü, CEAS'ın etkin işlememesi, mülteci karşıtı yönetimler ve ölkeler içi yapısal sorunlardan kaynaklanmaktadır.

2.3.3 AB'nin Kuzey Ölkelerinden Kaynaklanan Güvensizlikler

Almanya, Fransa ve İsveç gibi AB'nin kuzey ölkelerinde sığınma başvurularının olumlu sonuçlanma oranı güney ölkelerine göre nispeten daha yüksek olsa da, uygulamada amaç ve AB tarafından yapılan düzenlemeler sığınmacıları uzak tutmak yönünde gelişmektedir. Bu ölkeler, sığınmacıyı ilk giriş yaptığı ölkeye gönderebilmekte, transit ölkeler olarak kullandığı güvenli üçüncü ölkeye gönderebilmekte ve bazı durumlarda sınır dışı edilmesine neden olacak bir süreci başlatabilmektedir. Sığınmacıların, aşırı yük altında zorlanan sınır ölkelerine geri gönderilmesi insan hakları ihlallerine ve güvensizlik ortamının kronikleşmesine katkı sağlamaktadır.

²⁶¹ Kai Dambach, "Czech Republic Remains Closed to Refugees, Says PM", <https://www.infomigrants.net/en/post/12184/czech-republic-remains-closed-to-refugees-says-pm>, 24 Eylül 2018, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).

²⁶² "10 Facts About Refugees in The Czech Republic", <https://borgenproject.org/czech-republic-refugees/>, 28 Haziran 2017, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).

Kuzey ülkeleri veya AB'nin refah seviyesi daha yüksek ülkelerinde, mülteci politikalarının insani güvenliğe tehdit oluşturması, yapısal sorunlar ve ülke yönetimlerinin mülteci bakışı ile ilgilidir.

Fransa'nın insani güvenliğe yönelik tehditleri artıran uygulamalarından biri, İtalya sınırının dağlık alanından gelen sığınmacıların başvurularının kabul edilmemesidir. Diğerleri ise COVID-19 salgını gerekçe gösterilerek çocuklar dahil sığınmacıların gözaltına alınmasının yaygın olarak kullanılmasıdır.²⁶³ 2019 yılında gözetli merkezlerinin kapasitesi bir önceki yıla oranla neredeyse iki katı artmıştır. Tutukluluk sürelerinin uzatılması, gözetli merkezlerindeki koşulların uygunsuz olması gibi nedenler sığınmacıların hem fiziksel hem psikolojik sağlığını tehdit etmektedir.²⁶⁴ Kişisel güvenliklerinin ve özgürlüklerinin engellenmesi insan hakları ihlallerine neden olmaktadır.

Almanya, mülteci krizinin başından itibaren sığınmacı ve mültecilere yönelik AB üye ülkeleri içinde olumlu yaklaşım sergileyen ülkelerden biridir. COVID-19 salgını nedeniyle entegrasyon faaliyetlerinin yavaşlaması, kısıtlamalar nedeniyle mültecilerin devlet kurumlarına erişimini ve çalışma izinleri gibi izinlerin alınmasının zorlaşması, Almanya'da mültecilerin ve sığınmacıların zor durumda kalmasına sebep olmaktadır.²⁶⁵ Ancak diğer üye ülkeler ile kıyaslandığında Almanya, mültecilerin ulusal sistem içerisine entegrasyonu daha hızlı planlamış; hem mülteciler hem de Almanya'nın ulusal çıkarlarının sağlanacağı düzenlemeler sağlamaya çalışmaktadır.

AB'nin mülteci politikasını insani güvenliğe yakınlaştırmak için şu dört adıma dikkat edilmelidir;

²⁶³ "Migration: Key Fundamental Rights Concerns", https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-migration-bulletin-4_en.pdf, 4 Aralık 2020, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2020).

²⁶⁴ "Centres Et Locaux de Réention Administrative", https://www.lacimade.org/wp-content/uploads/2020/09/La_Cimade_Rapport_Retention_2019-1.pdf, Eylül 2020, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).

²⁶⁵ "Migration: Key Fundamental Rights Concerns", https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-migration-bulletin-4_en.pdf, 4 Aralık 2020, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2020).

- Sığınmacılar için kullanılan “yasadışı” terimi, sığınmacıların güvenlik tehdidi olarak görülmesi yönündeki algıyı beslemektedir. Bu kavramın kullanımından vazgeçilmelidir.
- Tüm üye ülkelerin, sığınmacıların yükünü paylaşmak konusunda sorumluluk alması gerekmektedir. Sınır ülkeleri üzerindeki yük hafifletilmeli ve her türlü teknik destek sağlanmalıdır.
- Üye ülkeler, uluslararası korumaya ihtiyacı olan insanlara, statü ayrımı yapmaksızın, insan hakları ve insani güvenliğe uygun olarak muamele etmelidir.
- Geri kabul anlaşmaları vasıtasıyla üçüncü ülkelere gönderilecek sığınmacıların, güvenli ülkelere, insan hakları ve güvenliklerine yönelik kötü muamele ile karşılaşmayacaklarının temin edilmesi gerekmektedir.²⁶⁶

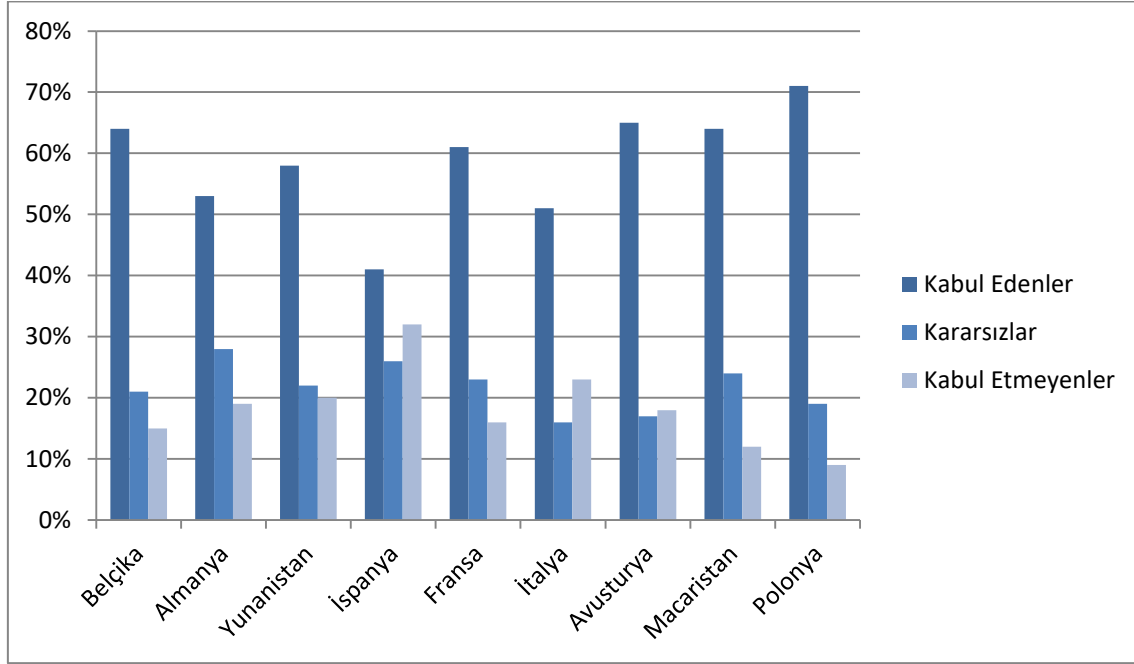
Tampere Zirvesinde, AB’nin ortak sığınma sisteminin temelleri atılırken, insanı merkeze alan, insan güvenliğini ve haklarını önceleyen bir sistemin hayata geçirilmesi planlanmıştır. Amaç, uluslararası korumaya ihtiyacı olan insanları hızlıca belirlemek ve sığınmacının yararına olacak programlar oluşturmaktır. Ancak üye ülkelerin göç ve sığınma alanındaki yetkilerini AB’ne devretmede ihtiyatlı davranması, sistemin istenilen seviyeye ulaşamamasına neden olmuştur. Bu duruma ek olarak 21.yüzyılda uluslararası terör olaylarında artış ve göç-terör bağlantısı AB’nin sığınma politikalarını amacından uzaklaştırmıştır. Katı sınır politikaların ve sığınmacı karşıtı politikaların uygulanması AB için “Kale Avrupası” söylemlerine neden olmuştur.

Türkiye’de olduğu gibi AB içerisinde de mülteci ve sığınmacılara yönelik tepkiler mevcuttur. 2015 yılına kadar mülteci ve sığınmacılara yönelik tepkiler daha ılımlı iken 2015 yılında sığınmacı akınlarının AB’ye ulaşması ile birlikte tepkilerin arttığı görülmektedir.²⁶⁷ Mülteci ve sığınmacılara gösterilen tepki, AB üye ülkeleri arasında farklılık göstermektedir. Sınır ülkelerinde sığınmacıların nüfusunun fazla olması ve ekonomik nedenlerle tepkiler çoğalmaktadır. AB vatandaşlarının mülteci ve sığınmacılara yönelik tepkilerinin önemli nedenlerinden biri de din farklılığıdır.

²⁶⁶ Bezen Balamir Coşkun, *a.g.e.*, s. 55-56.

²⁶⁷ Sandra Bermúdez, “Refugees Welcome? Cross-European Public Opinion on Asylum Seekers Following the 2015 Crisis”, http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/ari119-2020-bermudez-refugees-welcome-cross-european-public-opinion-on-asylum-seekers-following-2015-crisis, 27 Ekim 2020, (Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2021).

Chatham House'un dokuz AB ülkesinde gerçekleştirdiği araştırmada katılımcılara “Müslüman ülkelerden gelen tüm göçler durdurulmalı” sorusu yöneltilmiştir. Araştırma sonucunda araştırmaya katılanların %55'i Müslüman ülkelerden gelen göçün durdurulması gerektiği yönünde görüş bildirmiştir.²⁶⁸

Grafik 9: “Müslüman Ülkelerden Gelen Tüm Göçler Durdurulmalı” Sorusuna Verilen Yanıtlar

Kaynak: Matthew Goodwin, Thomas Raines ve David Cutts, “What Do Europeans Think About Muslim Immigration?”, <https://www.chathamhouse.org/2017/02/what-do-europeans-think-about-muslim-immigration>, 7 Şubat 2017, (Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2021).

AB’de mülteci ve sığınmacılara yönelik olumsuz algı hem aşırı sağ partileri beslemekte hem de bu partilerden söylemler vasıtasıyla etkilenebilmektedir. AB’de aşırı sağ besleyen faktörlerin başında güvenlik faktörü gelmektedir. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında teröristlerin göçmen kimliğine yapılan vurgu, AB’de göçmen, mülteci ve sığınmacılara karşıtlığı artırmıştır. Güvenlik endişelerine ek olarak işsizlik, yoksullaşma, eşitsiz gelir dağılımı, kültürel ve dini farklılıklar ve yabancı düşmanlığı aşırı sağın yükselişini besleyen diğer faktörlerdir.²⁶⁹ Almanya’da AfD (Almanya için

²⁶⁸ Matthew Goodwin, Thomas Raines ve David Cutts, “What Do Europeans Think About Muslim Immigration?”, <https://www.chathamhouse.org/2017/02/what-do-europeans-think-about-muslim-immigration>, 7 Şubat 2017, (Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2021).

²⁶⁹ Halil Kürşad Aslan, “Aşırı Sağın Yükselişi: Resme Küresel Perspektiften Bakmak”, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Cilt 14, Sayı 53, 2018, s. 54.

Alternatif)’nin yükselişı örneğinde görüldüğü gibi aşırı sağ partilerin mülteci ve sığınmacı karşıtı söylemleri halkta karşılık bulmaktadır. 2015 yılında mülteci krizinin patlak vermesinin ardından medyanın konuyu gündemde tutması da AB vatandaşlarının göç, mülteci ve sığınmacılara yönelik tepkisinde etkili olmuştur.²⁷⁰ AB’de mülteci krizinin aşılabilmesi için önemli noktalardan biri yabancı karşıtlığı içeren söylemlerden vazgeçilmesi ve toplumsal entegrasyona safhasına geçişin sağlanmasıdır.

Tüm zorluklara rağmen oluşturulan CEAS, ilk sınavını AB’nin son yıllardaki en büyük göç krizinde vermek durumunda kalmıştır. AB’nin sınır ülkelerinin üzerinde biriken aşırı sığınmacı yükü, sistemde tıkanıklıklara ve insan hakları ihlallerine neden olmuştur. Bu durum CEAS’ı eleştirilerin odağı haline getirmiştir. Sistemin verimli çalışabilmesi için yapılabilecek en yararlı şey sığınmacıların adil paylaşımını sağlayabilmektir.

²⁷⁰ Oliviero Angeli, “Migration and The Rise of Populism: How Closely Related Are They?”, <https://www.vuesdeurope.eu/en/news/migration-and-the-rise-of-populism-how-closely-related-are-they/>, (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2021).

BÖLÜM III: TÜRKİYE’NİN MÜLTECİ POLİTİKASI

Türkiye, jeopolitik konumu ve Osmanlı İmparatorluğu’nun devamı bir ülke olmasının da etkisiyle kuruluşundan bu yana, hem transit ülke olarak, hem de hedef ülke olarak uluslararası korumaya ihtiyacı olan insanların göçlerine sahne olmaktadır. Hem tarihsel olarak sahip olduğu sığınma geçmişi, hem de günümüzde milyonlarca mülteciye ev sahipliği yapması nedeniyle Türkiye, göç ve mülteci konusunda önemli bir yere sahiptir.

2011 yılında Suriye iç savaşı dünyadaki en büyük kitlesel göç hareketlerinden birine sebep olmuş ve milyonlarca insan hem ülke içinde hem de uluslararası sınırları aşan göçler gerçekleştirmek zorunda kalmıştır. Zorla yerinden edilmeler sonrası ortaya çıkan mülteci akınlarından en çok etkilenenler, Suriye’nin komşuları olan Türkiye, Ürdün ve Lübnan olmuştur. Türkiye, hem AB ile sınır olması, hem de iç savaşın başlamasının ardından izlediği açık kapı politikası nedeniyle gerçekleşen mülteci akınlarının öncelikli hedefi olmuştur. Günümüzde Türkiye, dünyada en çok mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumundadır. Bu durum iyi işleyen bir göç sistemi ve mülteci politikasını gerekli kılmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak Türkiye’nin mülteci politikasının oluşumu ve gelişimi dönemsel ayrımlar üzerinden aktarılmaya çalışılacaktır. İkinci olarak, Türkiye’nin günümüzdeki mülteci politikası ve bu politikanın yürütülmesinde yetkili kurumlar yasal düzenlemeler çerçevesinde incelenecektir. Son olarak ise 2011 yılı sonrası gerçekleşen kitlesel göçmen akınları sonrası izlenen politikalar dönemsel olarak incelenecektir.

3.1 Türkiye’nin Mülteci Politikasının Oluşumu

Göç yolları üzerinde olması nedeniyle Anadolu toprakları binlerce yıldır çeşitli göç hareketleri ile karşı karşıya kalmıştır. Uzun bir göç geçmişine sahip olan bu topraklarda kurulan Türkiye Cumhuriyeti için göçün yönetimi, kurulduğu günden bu yana önemli bir konu olagelmıştır. Türkiye’nin mülteci politikasının incelenmesi sırasında Cumhuriyetin ilk yıllarından 20.yüzyılın sonlarına kadar izlenen ve uygulanan politikaların bilinmesi önem arz etmektedir. Türkiye’nin sahip olduğu Osmanlı mirası uzun yıllardan beri eski Osmanlı coğrafyasını oluşturan topraklardan Anadolu’ya gerçekleşen sığınmacı akınlarına temel oluşturmaktadır. Bu nedenle bu kısımda

Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki sığınma hareketleri incelenecektir. Sonrasında Türkiye'nin 1923-1994 yılları arasında mülteci politikası oluşturma süreci belli dönemler halinde incelenecektir.

3.1.1 Osmanlı İmparatorluğu'nun Mülteci Politikası ve Göç Mirası

Osmanlı'nın göç politikası, imparatorluğun farklı dönemlerinde farklı seyir izlemiştir. İmparatorluğun yükseliş döneminde fetihlerle yeni toprakların kazanılması sonrası, Anadolu'dan bu yeni topraklara doğru yayılan içerden dışarıya doğru bir göç politikası izlenmiştir. Gerileme ve dağılma dönemlerine gelindiğinde ise toprak kayıplarının göçün yönünü dışardan içeriye çevirdiği ve göçlerin, sığınma karakterine büründüğü görülmektedir.

Osmanlı topraklarına yönelik ilk kitlesel sığınmacı akını, İspanya sürgünü (1492) ve Portekiz'de zorunlu din değiştirme baskısına (1497) maruz kalan on binlerce Seferad Yahudi'si tarafından gerçekleştirilmiştir.²⁷¹ Dönemin Padişahı Sultan II. Bayezid'in, göç eden Yahudilere yönelik kötü muamele ve zarara sebebiyet vereceklerin ölümle cezalandırılmasını emreden fermanı, Osmanlı'nın mülteci politikası konusunda hassaslığını göstermesi açısından önemlidir.²⁷²

19. yüzyılda Osmanlı'nın Balkanlar ve Kafkasya'da hâkimiyetinin azalması, bu bölgelerden Anadolu'ya sığınmacı hareketlerini artırmıştır. Rusların Kırım üzerindeki baskısı kitlesel göçleri tetiklemiş, ancak en büyük göç dalgası 1853 yılında Kırım Savaşı'nın başlaması ile yaşanmıştır. 1854-1864 yılları arasında Kırım Tatarları, Nogaylar ve Çerkezlerden oluşan yaklaşık 600 bin kişi Osmanlı topraklarına sığınmıştır. Savaşın sona ermesinin ardından bir milyon, 1910 yılına kadar ise yaklaşık üç milyon sığınmacı Anadolu ve Rumeli'ye yerleştirilmiştir.²⁷³ Mülteci akınlarına yönelik sağlık,

²⁷¹ Eli Barnavi, "The Sephardic Exodus to the Ottoman Empire", <https://www.myjewishlearning.com/article/the-ottoman-empire/>, (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2021).

²⁷² "Osmanlı İmparatorluğu'na Geliş", <http://www.turkyahudileri.com/index.php/tr/tarih/turk-yahudileri-tarihi/4-osmanli-imparatorlugu-na-gelis>, (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2021).

²⁷³ Mustafa Doğan Karacoşkun ve Mehmet Ali Yıldırım, "Kırım Savaşı'ndan Sonra Meydana Gelen Göçlerin Soyo-Psikolojik Etkilerine Dair Gözlemler", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Cilt 9, Sayı 3, s. 1323.

eğitim, barınma ve sosyal ihtiyaçlarını sağlayabilmek adına “Muhacirin Komisyonu” kurulmuştur.²⁷⁴

Osmanlı'nın ağır bir yenilgiye uğradığı ve büyük toprak kayıpları yaşadığı 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı, kaybedilen topraklardan Anadolu'ya yoğun kitlesel göçlere neden olmuştur. On binlerce insan Rusya tarafından soğuk bölgelere sürülürken, yüz binlercesi Osmanlı topraklarına sığınmak zorunda kalmıştır. Savaşın ardından 694.067 kişinin Anadolu'da iskân edildiği bilinmektedir. Göç hareketleri devam etmiş, savaşın bitiminden on ay sonra dahi 388.000 kişinin daha Anadolu'ya geldiği kaydedilmiştir.²⁷⁵ Osmanlı'nın Rusya'ya toprak kayıpları sadece Kafkasya bölgesinde değil, Balkanlardan Anadolu'ya göç hareketlerine neden olmuştur. Bulgaristan'dan 8.972, Doğu Rumeli'den 2.743, Romanya'dan 813 ve Bosna'dan 553 kişinin Anadolu'ya geldiği kayıtlarda yer almaktadır. Resmi rakamlara göre yüzyılın sonuna kadar Anadolu'ya göç edenlerin sayısının bir milyona ulaştığı kaydedilmiş olsa da kesin sayı bilinmemektedir.²⁷⁶ Osmanlı'nın içinde bulunduğu zor şartlara rağmen sığınanların büyük çoğunluğuna yönelik iskân politikası uygulaması, insan güvenliğini merkeze alan bir sığınma politikası profili çizmektedir.

19. ve 20. yüzyılda Osmanlı'nın toprak kayıpları ile sonuçlanan savaş ve çatışmalar, Müslüman-Hristiyan gerilimine de neden olmuştur. Bu dönemde Müslümanların Anadolu'ya göçü hızlanırken, Hristiyanların da Anadolu'dan göç ettiği görülmektedir.²⁷⁷ Göçler Osmanlı'nın nüfus yapısı ve politikasında değişimlere neden olmuştur. Osmanlıcılıktan İslamcılığa, I. Dünya Savaşı sonrasında da Türkçülüğe dönüşen bir süreç girilmiştir. I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından ulus-devlet oluşturma süreci başlamıştır. Bu politika eski Osmanlı topraklarında, Bulgaristan ve Sırp Hırvat Sloven Krallığı (Yugoslav Krallığı) yönetimleri tarafından girişilen milliyetçi hareketlerle de bağlantılıdır. Balkanlardan Anadolu'ya yönelik sığınma hareketlerinin birçok nedeni

²⁷⁴ Nurcan Özgür Baklacıoğlu, “Historical Memory of Asylum Policy in Turkey: Ottoman Legacies and Syrian Refugee ‘Crisis’ Challenges”, *Review of History and Political Science*, Cilt 5, Sayı 2, 2017, s. 12.

²⁷⁵ Mehmet Demirtaş, “Kırım Savaşı ve 93 Harbi Sürecinde Osmanlı Memleketine Gelen Göçmenlerin Sevk ve İskanları”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 41, 2009, s. 227.

²⁷⁶ Mehmet Demirtaş, *a.g.e.*, s. 229.

²⁷⁷ Ahmet İçduygu, Sema Erder ve Ömer Faruk Gençkaya, *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*, İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, 2014, s. 95.

vardır. Sırp Hırvat Sloven Krallığı; Bosna, Sancak, Makedonya ve Kosova gibi Müslüman halkın yoğun olarak yaşadığı yerleri kamulaştırmaya ve halka şiddet ve baskı uygulamaya başlamıştır. Bulgar milliyetçileri tarafından gerçekleştirilen etnik şiddet ve baskı, din farklılıklarından oluşan çatışmalar ve ekonomik nedenler Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçü tetikleyen başlıca nedenlerdir.²⁷⁸ Etnik şiddet ve baskının sonucu olarak 1919-1926 yılları arasında Yugoslav Krallığı'ndan 138.000 ve Bulgaristan'dan 198.688 mülteci Anadolu topraklarına gelmiştir. İlk göç dalgaları ikinci göç dalgalarını tetiklemiş ve 1923-1940 yılları arasında 116.487 sığınmacı daha Anadolu'ya ulaşmıştır.²⁷⁹

19.yüzyıla birlikte yapısal değişiklikler meydana gelmiş ve zorunlu göç ve gönüllü göç dışarıya dönük yapısından uzaklaşarak içeriye dönük bir hal almıştır. 19. yüzyıl boyunca Kafkasya ve Balkanlardan, göç yollarında ölenler hariç 6.000.000 kişinin Anadolu'ya göç ettiği tahmin edilmektedir.²⁸⁰ Balkan Savaşları sonrasında gelen göçmen dalgalarına karşı yeni kurumlara ihtiyaç duyulmuş ve “Aşair ve Muhacirin Müdiriyeti Umumisi” kurulmuştur.²⁸¹ Bu Komisyonların görevleri, sığınmacıların yerleştirilmesini sağlamak, toprak vermek, tohum ve hayvan sağlamak, geçimini sağlayamayacak durumda olanlara ayni ve nakdi yardım yapmak gibi temel ihtiyaçların sağlanması şeklindedir.²⁸² Kurulan komisyonlar göçün kurumsallaşması yönünde yapılan düzenlemeler olarak görülmektedir.

Lozan Antlaşması sonrası gerçekleşen mübadele, nüfusun homojenleşmesine katkı sağlamıştır. Türkçü ve Milliyetçi politikalar göç politikalarının merkezine yerleşmiş, Türkiye'nin göç politikasına olan ulusalcı etki ve bunun göç politikalarına yansımaları günümüze kadar gelen süreçte etkilerini devam ettirmektedir.

²⁷⁸ Veysel Öngül, *Balkan Savaşları Sonrasında Rumeli'den Anadolu'ya Göçler (Sandıklı-Reşadiye Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli 2016, s. 25.

²⁷⁹ Nurcan Özgür Baklacioğlu, *a.g.e.*, s. 14.

²⁸⁰ Yasin Taş, “Son Dönem Osmanlı'da Göç ve İskan Sorunlarına Yaklaşım Bağlamında Suriyeli Mülteciler”, *Route Educational and Social Science Journal*, Cilt 4, Sayı 4, 2017, s. 103.

²⁸¹ İlhan Tekeli, “Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Nüfusun Zorunlu Yer Değiştirmesi ve İskan Sorunu”,

[https://www.academia.edu/30491889/Osmanli%C4%B1_%20%C4%B0mparatorlu%C4%9FundanG%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCze_N%C3%BCfusun_Zorunlu_Yer_De%C4%9Fi%C5%9Ftirmesi_ve_%20%C4%B0skan_Sorunu](https://www.academia.edu/30491889/Osmanli%20Imparatorlu%C4%B1_%20%C4%B0mparatorlu%C4%9FundanG%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCze_N%C3%BCfusun_Zorunlu_Yer_De%C4%9Fi%C5%9Ftirmesi_ve_%20%C4%B0skan_Sorunu), (Erişim Tarihi: 2 Nisan 2021).

²⁸² Yasin Taş, *a.g.e.*, s. 103.

3.1.2 Türkiye'nin Mülteci Politikası -1923-1994 Dönemi

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından göç ve mülteci politikası, Osmanlı'nın son döneminde yürütülmeye çalışılan göç politikalarının devamı niteliğindedir. Türkiye'nin kuruluş dönemindeki göç ve mülteci politikalarının oluşması ve bu konulara yönelik kararların alınmasında, yaşanan savaşların ve Anadolu ve Balkanlardaki Müslüman-Hristiyan çatışmasının etkileri bulunmaktadır.²⁸³ 19.yüzyıl ve sonrasında Osmanlı'nın göç politikalarını etkileyen milliyetçi hareketler Türkiye'nin göç ve mülteci politikası oluşturma sürecinde de etkili olmuştur. Türkiye'nin ilk dönem göç ve mülteci politikaları ulus-devlet olma sürecinin etkisi altında oluşturulmuştur.

Ulus devlet ve göç ilişkisi bakımından Türkiye'nin göç ve mülteci politikalarını üç döneme ayırmak mümkündür:

1. 1923-1950 erken Cumhuriyet dönemidir. Ulus-devletin kurulma sürecini içerir.
2. 1950-1980 Ulus-devlet anlayışının benimsetilmeye çalışıldığı dönemdir.
3. 1980-1994 Ulus-devletin korunmaya çalışıldığı dönemdir.²⁸⁴

1994 yılında İltica Yönetmeliğinin kabul edilmesi, 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin AB'ne aday ülke olarak kabul edilmesi ile değişen göç politikalarının ulus-devlet sürecinin dışında AB ile müzakere sürecinin ve küreselleşmenin şekillendirdiği bir süreç olduğu düşünüldüğünden "Türkiye'nin Mülteci Politikası" başlığı altında 1994 yılına kadar olan dönem incelenmektedir. 1994 sonrası dönemde Türkiye'nin izlediği mülteci politikası başka bir başlık altında incelenecektir.

Türkiye'nin göç ve mülteci politikası oluşturma sürecinin etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bunlardan ilki yukarıda da belirtildiği gibi ulus-devlet kurma sürecidir. Bu amaç doğrultusunda mülteci ve sığınma politikaları milli aidiyet ve milli kültür çerçevesinde şekillendirilmiştir. İkinci faktör, Türkiye'nin NATO'ya üye olmasıdır. Bu Türkiye'nin mülteci politikasının güvenlik eksenine yönelmesine neden olmuştur. Mülteci politikasının oluşturulması sürecinin dönemini etkileyen üçüncü ve son faktör

²⁸³ Ahmet İçduygu et.al, *a.g.e.*, s. 100.

²⁸⁴ Ahmet İçduygu et.al, *a.g.e.*, s. 21.

ise küreselleşmedir. Küreselleşme süreci ile birlikte Türkiye'nin mülteci politikasının uluslararası alana eklemelenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.²⁸⁵

I.Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı arasındaki sürede Anadolu toprakları hem göç vermiş, hem göç almıştır. Türkiye'den dışarıya yönelik göçlerin çoğunluğu Kurtuluş Savaşı sonrasında Rumların gerçekleştirdiği göçlerdir. Rumların savaşlar sırasındaki düşmanı destekler tavırları mübadelelere zemin hazırlamıştır. Ayrıca azınlıklarla ilgili yaşanan sorunlar Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucularına ulus-devlet kurmanın gerekliliğini göstermiştir.²⁸⁶

1923 yılında Lozan Antlaşması imzalanmış ve Türkiye ve Yunanistan arasında zorunlu nüfus mübadelesi yapılmasına karar verilmiştir. Fikir ayrılıklarının giderilmesinin ardından “Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol” 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanmıştır.²⁸⁷ Mübadele kapsamında 1.200.000 Ortodoks Rum Yunanistan'a gönderilirken, 384.000 Müslüman Türk Anadolu'ya gelmiştir.²⁸⁸

“Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme”, uluslararası camia tarafından tepki ile karşılanmıştır. Bulgaristan ile Osmanlı arasında gerçekleşen İstanbul Antlaşması da aynı amaca yönelik olmasına rağmen böyle bir tepki ile karşılaşmamıştır. Buna sebep olarak anlaşmaya konu olan nüfusun fazlalığı ve daha önemlisi Türk-Yunan nüfus mübadelesinin zorunlu olması gösterilmektedir. Devletlerarası bir sözleşme ile halkların göçe zorlanması eleştirilere neden olmuştur.²⁸⁹

İki savaş arası dönemde Balkanlar'da, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan ve Arnavutluk'ta milliyetçi hükümetlerin kurulması, kitlesel sürgün ve göç hareketlerine yol açmış ve Anadolu'ya göç ve sığınma hareketlerini hızlandırmıştır. 1923-1939 yılları arasında 198.688 Bulgar Türkü ve Müslüman Türkiye'ye sığınmıştır. Bu göçleri

²⁸⁵ Enver Günay, Dilek Atılgan, ve Emine Serin, “Dünya'da ve Türkiye'de Göç Yönetimi”, *Kahramanmaraş Sütcü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, 2017, s. 54.

²⁸⁶ Yücel Bozdağhoğlu, “Türk- Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 180, Sayı180, 2014, s. 13.

²⁸⁷ Fahrettin Tepealti, “Lozan Nüfus Mübadelesi Göçleri ve Türk Mübadillerin İskânı”, *Coğrafya Dergisi*, Sayı 39, 2019, s. 93.

²⁸⁸ Nurcan Özgür Baklacıoğlu, *a.g.e.*, s. 14.

²⁸⁹ Ahmet İçduygu et.al, *a.g.e.*, s. 101.

Romanya, Kafkasya ve Yugoslavya'dan gerçekleşen kitlesel göç hareketleri takip etmiştir.²⁹⁰

Türkiye, göç ve göçmen politikalarının yasal zemininin güçlendirilmesi amacıyla 1934 yılında 2510 sayılı “İskân Kanunu”nu kabul etmiştir. Bu kanun, sonraki yıllarda izlenecek göç ve mülteci politikalarına kaynaklık etmesi açısından önemlidir. Dönemin şartlarına ve yürütülen politikalara uygun olan Kanun, ulus devlet anlayışına uygun maddeler içermektedir.²⁹¹ Kanunun tüm maddeleri dönemin sorunlarına yönelik hazırlanmış ve Türkiye'nin göç ve mülteci politikasının oluşumuna kaynaklık etmesine rağmen çalışmanın konusu olması nedeniyle sadece 3. ve 4. maddelere değinilecektir.

Kanunun 3. maddesi, Türkiye'ye sığınma alma hakkını, Türk soyundan olma ve Türk kültürüne bağlı olma şartına bağlamaktadır. 4. madde ise Türkiye'ye alınmayacakları listelemektedir. Kanunun 3. Maddesi dışındakilerin Türkiye'ye mülteci ve muhacir olarak alınmayacağı belirtilmektedir. İlgili maddeler incelendiğinde sadece Türk soyundan olanları yurda getirmenin değil; aynı zamanda Türk kültürünü kuvvetlendirmek ve dil bütünlüğünü sağlamanın da temel amaçlar arasında olduğu söylenebilir.²⁹² Milliyetçi politikalar ışığında Türk kültürü ve Türkçe temelinde Türk soyundan olanların birleştirilmesi amaçlanmaktadır.²⁹³

2510 sayılı Kanun, günümüze kadar devam eden etkilerinin olması ve günümüzdeki yasalara kaynaklık etmesi açısından önemlidir. Türkiye'nin mülteci politikasının oluşumu safhasında temel yapı taşlarından biri olmuştur. Oluşum süreci için hem önemli hem de işlevsel bir kanundur.

İki savaş arası dönemde Avrupa'da faşist liderler iktidara gelmiş, dışarıda saldırgan bir dış politika ve ülke içinde de baskı rejimi kurmuşlardır. 1933 yılında Almanya'da Nasyonal Sosyalist Parti'nin iktidara gelmesi, Almanya'da ve işgal edilen bölgelerde Yahudiler üzerinde baskı uygulamıştır. Baskılardan kurtulabilmek için çareyi göç etmekte bulan Yahudiler, hedef olarak İngiltere mandasındaki Filistin topraklarını,

²⁹⁰ Nurcan Özgür Baklacıoğlu, *a.g.e.*, s. 15.

²⁹¹ Canan Emek İnan, “Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, 2016, s. 29.

²⁹² Bilge Kağan Şakacı, “Türkiye'nin Göç ve İskan Politikaları: 1934 Tarihli 2510 Sayılı İskan Kanunu İncelemesi” *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, 2020, s. 48.

²⁹³ Ahmet İçduygu et.al, *a.g.e.*, s. 55.

Filistin'e ulaşabilmek için de transit ülke olarak Türkiye'yi tercih etmişlerdir. Kayıtlara göre 1939-1942 yılları arasında 6.092 Yahudi mültecinin Türkiye'yi transit ülke olarak kullandığı, 159 Yahudi'nin ise Türkiye'de kaldığı bilinmektedir.²⁹⁴ Türkiye, Avrupa'dan gelen Yahudilerin Filistin'e geçmesine çoğunlukla izin vermiş, bazen de Türkiye'de kalmak şartıyla geçmelerini onaylamıştır. Ama genel olarak amaç, Filistin'e ulaşmalarına izin vermektir. Savaşın başından beri politikası bu yöndedir. Sadece Almanya ve diğer Avrupa ülkeleri ile sıkıntı yaşamamak için izinsiz geçişlere ve sığınmacıların Türkiye'de kalmasına izin verilmemiştir. Almanya'daki savaş ortamından kaçan Yahudiler Filistin'de yine karışıklık içine girmek istemediklerinden, savaş sonuna kadar Türkiye'de kalmak için gemilerini kasıtlı olarak Türk karasularında karaya oturttukları bilinmektedir. Türkiye topraklarına çıkan Yahudilerin sınır dışı edilmesi uluslararası kamuoyundan tepki almış, bunun üzerine Türkiye'ye gelip Filistin'e ulaşamayan Yahudi sığınmacılar deniz yolu ile ulaştırılmaya çalışılmıştır.²⁹⁵

Türkiye'nin mülteci politikasının oluşumu safhasının ikinci dönemine gelindiğinde ulus devlet inşası başlatılmış ve kalıcı olma yolunda çalışıldığı dönem olan 1950 ve 1980 yılları arasındaki döneme geçilmiştir. Bu dönemde mülteci politikasının şekillenmesinde etkili olan ana unsur Balkan göçleridir. 1923-1950 yılları arasında Balkan göçlerinin yaşandığından yukarıda bahsedilmiştir. Ancak 1950-1980 arası döneme gelindiğinde Balkan göçmenlerine bakış değişmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Balkanlardan gelen göçmenlere, göçmenden çok kurucu unsur anlayışı ile yaklaşmış ve bu yönde politikalar izlenmiştir. Göçmenlere kalacak yer, toprak, hayvan, yem ve tohum, iş sağlama gibi birçok ayni ve nakdi yardımda bulunulmuştur. Gelen muhacir ve mübadillerin var olan statülerinin devamı için çaba sarf edilmiştir. Ancak zamanla toprak yetersizliği ve nüfus artışı gibi sebeplerle göçmenlere yönelik toprak ve kredi sağlama uygulamasından vazgeçilmiştir. Bu duruma ek olarak Cumhuriyetin kurulmasından sonra 30 yıl içerisinde Anadolu'ya doğru büyük çaplı Balkan göçlerinin yaşanması ve yıldan yıla göçün azalması, kalanların bulundukları ülkelere uyum sağladıkları yönünde bir anlayışa ve bu doğrultuda bir politika değişikliğine neden olmuştur.

²⁹⁴ Erdem Çanak, "İkinci Dünya Savaşı Sırasında Balkanların İşgalinin Türkiye'ye Etkisi: Yahudi Mülteciler Meselesi", *Journal of Turkish Studies*, Cilt 10, Sayı 9, 2015, s. 136.

²⁹⁵ Tahir Kodal, "Türk Arşiv Belgelerine Göre II. Dünya Savaşı (1939-1945) Yıllarında Türkiye Üzerinden Filistin'e Yahudi Göçleri", *Atatürk Dergisi*, Cilt 5, Sayı 3, 2010, s. 153.

İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş dönemi boyunca; 182.505 Bosnalı, Türk ve Arnavut Yugoslavya'dan, 25.889 Türk Yunanistan'dan, 184.300 Türk ve Pomak Bulgaristan'dan, 10.023 Kafkas, Uygur, Özbek, Azeri, Abaza ve Tatar SSCB'den kaçarak Türkiye'ye sığınmıştır.²⁹⁶

1950-1980 yılları arasında Balkanlardan Türkiye'ye yönelik göçler içerisinde Bulgaristan'dan yaşanan göçler önemli bir yer tutmaktadır. Bulgaristan ile 1925 yılında imzalanan “Türk- Bulgar İkamet Sözleşmesi” ile İkinci Dünya Savaşına kadar 198.688 kişi Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiştir.²⁹⁷ Savaş sürecinde göç edenlerin sayısı azalmıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşından sonra Bulgaristan'da yaşanan rejim değişikliği ile birlikte Türkler için sıkıntılı bir dönem başlamıştır.

1950-51 göçü olarak bilinen göç sırasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye 150.000 sığınmacı giriş yapmıştır. Göç edenlerin sayılarının artarak devam ettiği sırada Bulgaristan tarafından vizesiz olarak Çingenelerin Türk sınırından geçirilmeye çalışılması ikili ilişkilerde gerginliğe neden olmuştur. 2510 sayılı İskân Kanunu'na göre Türk soyu ve Türk kültüründen olmayan kimselerin Türkiye'ye göçmen olarak kabulü gerçekleşemez. Bu doğrultuda Bulgaristan yönetiminden Çingenelerin geri kabulü istenmiş ancak istenilen sonuca ulaşılamamıştır. Bunun üzerine Bulgaristan sınırı kapatılmıştır.²⁹⁸

1950-51 göçü mültecilerin siyasi koz olarak kullanılmasına örnek olarak gösterilmesi açısından önemlidir. Bulgaristan'ın Türk asıllı Bulgarları göçe zorlamadaki asıl amacının Kore Savaşı'na katılması ve NATO üyelik süreci nedeniyle Türkiye'nin cezalandırılmak istenmesi olduğu görülmektedir.²⁹⁹ Amaç, Türk hükümetinin, kitlesel bir göçmen akını nedeniyle ekonomik ve sosyal yönden zor durumda bırakılmak istenmesidir.

Bulgaristan göçleri ile aynı dönemde Yugoslavya'dan da göç hareketi gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında küçük çaplı göç hareketleri gerçekleşirken, İkinci Dünya

²⁹⁶ Nurcan Özgür Baklacioğlu, *a.g.e.*, s. 15.

²⁹⁷ Recep Murat Geçikli, “Bulgaristan Türkleri'nin Göçü (1950-1951) ve ABD Yardım Programına Yansıması, *Atatürk Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, 2016, s. 12-13.

²⁹⁸ Recep Murat Geçikli, *a.g.e.*, s. 20.

²⁹⁹ Ahmet Ceylan ve İsa Uslu, “Türkiye Cumhuriyeti'ne Yönelen Kitlesel Göç Hareketleri ve Kabul Mekanizmasındaki Yaklaşımlara İlişkin Bir İnceleme: 1989 Bulgaristan, 1991 Irak ve 2011 Suriye Göçleri”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı 36, 2019, s. 205.

Savaşı sonrasında bir kısmı Çetniklerin saldırısına uğrayan Boşnaklar, bir kısmı da Sırpların Arnavut milliyetçilerine saldırıları nedeniyle 305.158 kişi Türkiye'ye sığınmıştır.³⁰⁰

1950-1980 dönemini bir önceki dönemden ayıran en önemli fark gelen göçmenlere bakış şeklidir. İlk dönem, gelen göçmenlerin kurucu unsur olarak görüldüğü ve bu doğrultuda devlet desteği ve yerel halkla bütünleşme süreci yaşandığından bahsedilmiştir. İkinci dönem göçmenlere ise Müslüman ve Türk olsalar bile “Dış Türk” gözüyle bakılmıştır.³⁰¹

1950-1980 yılları arasında Türkiye, Balkanlardan gelen göç hareketleri ile karşı karşıya kalmıştır. Ancak 1980'lere yaklaşırken sınır ülkelerinde meydana gelen karışıklıklar sonucu, ülkeye Ortadoğu ve Afrika kökenli sığınmacı girişleri de başlamıştır. Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi çekince koymasının asıl nedeni bu bölgelerden gelebilecek sığınmacı hareketlerini engellemek istemesidir. Türkiye coğrafi çekince ile mülteci hareketlerinin büyük çoğunluğuna kaynaklık eden Ortadoğu, Afrika ve Asya kaynaklı sığınmacı akınlarının hedefi olmaktan kaçınmayı amaçlamaktadır.³⁰²

Tablo 5: Ülkelerine Göre Türkiye'ye Balkanlardan Gelen Göçmen Sayıları

	<i>Bulgaristan</i>	<i>Yugoslavya</i>	<i>Yunanistan</i>	<i>Romanya</i>	<i>Diğerleri</i>	<i>Toplam</i>
1923-49	220.085	117.212	394.753	121.339	10.109	825.022
1950-59	154.473	138.585	14.787	5	4.222	312.072
1960-69	2.582	42.512	2.081	259	1.047	48.481
1970-79	113.562	2.940	-	147	139	16.788
1980-89	225.892	2.550	4	686	4.457	233.589
1990-99	74.564	2.159	-	126	773	77.622
2000-07	138	1.548	-	2	49	1.731
Toplam	791.296	307.506	408.625	122.564	20.796	1.650.787

Kaynak: Ahmet İçduygu, Sema Erder ve Ömer Faruk Gençkaya, *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*, İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, 2014, s. 140-141.

³⁰⁰ Mustafa Hatipler, “Cumhuriyet Dönemi Balkan Göçlerinin Sosyal Politikalar İle İlişkileri”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2, 2018, s. 429.

³⁰¹ Ahmet İçduygu et.al, *a.g.e.*, s. 148-149.

³⁰² Yılmaz Demirhan ve Seyfettin Aslan, “Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi”, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, 2015, s. 39.

1970 yılından sonra Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya'dan gelenler, mülteci olarak tanımlanmamış, iskân politikaları uygulanmamış daha çok insani yardım anlayışı sergilenmiştir. 1979 İran Devrimi, transit göçü Türkiye'nin göç rejiminin merkezine almıştır. Devrimden sonra 1.500.000 İranlı ve Bahai Türkiye'ye sığınmıştır. Bu tarihten sonra Türkiye'ye yönelik kitlesel sığınma hareketleri artmıştır. Sovyet Birliği'nin müdahalesinin ardından 7.285 Afgan Türkiye'ye gelmiştir. 1988 İran-Irak Savaşı yaklaşık 1.000.000 kişinin zorunlu yer değiştirmesine sebep olmuştur. Bunlardan 85.767'si Türkiye'ye sığınmıştır.³⁰³

Türkiye'nin mülteci politikasının oluşması sürecinin son aşaması olan 1980-1994 dönemine gelindiğinde mülteci hareketlerinin hızlandığı bir dönem ile karşılaşmaktadır. Bu dönemin en önemli göç hareketi 1989 yılında gerçekleşen Bulgaristan göçüdür. 1950-51 göçü sonrasında, 1970'li yıllarda Bulgaristan ile imzalanan “Yakın Akriba Göçü Anlaşması” imzalanmış ve bu anlaşma kapsamında yaklaşık 110.000 kişi Türkiye'ye göç etmiştir.³⁰⁴ Bu göçten sonra göç hareketleri yavaşlamakla beraber, Bulgaristan'da yaşanan hükümet değişikliğinin ertesinde Müslüman ve Türklere yönelik izlenen Bulgarlaştırma politikaları kitlesel bir göç hareketini yeniden tetiklemiştir. 1989 yılında yaşanan bu göç hareketi, üç ay gibi kısa bir sürede, zorla ve plansız olarak gerçekleştiği için bir sığınma hareketi olarak nitelendirilmektedir. Haziran-Ağustos 1989 döneminde 311.862, 1990 yılı Mayıs ayına kadar ise 34.098 kişi Türkiye'ye sığınmıştır.³⁰⁵ Bulgaristan yönetiminin izlediği, Türk okullarının kapatılması, Türklerin isimlerinin değiştirilmesi ve Türkçe konuşulmanın yasaklanması gibi etnik baskılar büyük protestolarla karşılaşmış ve bunun sonucunda iki önemli olay gerçekleşmiştir. Sonuçlardan ilki, Türkiye göçe izin verilmesidir. İkinci ise sonuçları açısından örnek bir olay olan 1989 göçünün Bulgaristan'da rejim değişikliğine sebep olmasıdır. Yaklaşık 350.000 kişinin göç etmesi ile sonuçlanan göç dalgası Bulgaristan'dan gerçekleşen son büyük göç dalgasıdır.³⁰⁶

³⁰³ Nurcan Özgür Baklacıoğlu, *a.g.e.*, 15.

³⁰⁴ Ahmet Ceylan ve İsa Uslu, *a.g.e.*, s. 205.

³⁰⁵ Emin Atasoy ve Abdullah Soykan, “Siyasi Coğrafya Işığında Bulgaristan Türklerinin 1989 Yılındaki Zorunlu Göçü”, Osman Köse (Ed.), *Geçmişten Günümüze Göç I*, Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları, 2017, s. 334-335.

³⁰⁶ Mustafa Hatipler, *a.g.e.*, s. 429.

1980-1994 yılları arasında meydana gelen diğer göç hareketleri de Türkiye'yi etkilemiştir. İran-Irak Savaşı 85.767, Körfez Savaşı 5.000, SSCB'nin Afganistan'ı işgali 7.285 kişinin Türkiye'ye sığınmasına yol açmıştır. Yugoslavya'nın dağılma sürecinde yaşanan çatışmalar ve etnik temizlik girişimleri nedeniyle Bosna'dan 20.000 ve Kosova'dan 17.746 mülteci Türkiye'ye gelmiştir. Bu sayılara ek olarak, bu dönemde Kafkasya'da yaşanan çatışmalar nedeniyle 32.577 Ahıska Türkü'nün ve 2.000 Çeçen'in de bu tarihlerde Türkiye'ye ulaştığı bilinmektedir.³⁰⁷ Bu dönemde toplamda 1.000.000 civarında sığınmacının Türkiye'ye sığındığı kaydedilmiştir.³⁰⁸

1980 sonrasında Türkiye'nin karşılaştığı göç türlerine bir yenisi daha eklemiştir. Asya, Avrupa ve Afrika arasında geçiş güzergâhı görevi gören coğrafi konumu nedeniyle Türkiye 'transit göç' ülkesi olarak da kullanılmaya başlamıştır. Afrika, Ortadoğu ve Asya'dan gelen sığınmacıların, hedefleri olan Avrupa'ya ulaşmak için Türkiye'ye gelmeleri bu döneme rastlamaktadır. Avrupa dışından gelen sığınmacılar, Türkiye için başlı başına sorun teşkil etmektedir. Çünkü 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne konulan coğrafi çekince nedeniyle Türkiye'ye sığınan bu kişilerin yasal statülerinin belirsiz olması politika izlenmesini de zorlaştırmıştır. Türkiye'nin mülteci politikasının oluşum aşamasının bu son döneminde, mülteci ve göç politikası ile amaçlanan, önceki dönemlerde kurulmaya ve yerleştirilmeye çalışılan ulus-devlet yapısının korunmasıdır. Bunun sağlanması adına Doğu'dan gerçekleşecek sığınmacı akınlarını engellemeye yönelik bir mülteci politikası izlense de komşu ve bölge ülkelerindeki gelişmeler bunu zorlaştırmıştır.

İran Devrimi, komşu ülkelerde yaşanan iç karışıklıklar, bölgede yaşanan çatışmalar ve savaşlar gibi çeşitli nedenlerle 1990'lı yıllara gelindiği kitlesel göç akınları artmıştır. Türkiye'nin doğu sınırında güvensizliklerin artması, terör sorunu ve sığınma arayan kişilerin artması, dağınık haldeki sığınma hukukunun birleştirilmesi gerekliliğini doğurmuştur.³⁰⁹ Bu nedenle 1994 İltica Yönetmeliği hazırlanmış ve eksiklikler giderilmeye ve daha işlevsel bir mülteci politikası geliştirilmeye çalışılmıştır.

³⁰⁷ Nurcan Özgür Baklacıoğlu, *a.g.e.*, s. 16.

³⁰⁸ Bekir Parlak ve Ali Utku Şahin, "Türkiye İltica ve Göç Mevzuatının Coğrafi Kısıtlama Uygulama Yönünden Analizi", *Tesam Akademi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 2015, s. 70.

³⁰⁹ Cansu Abacı Yıldız, "Suriye Kaynaklı Göç Ekseninde Türk Göç Mevzuatının Tarihsel Açıdan Yeniden Değerlendirilmesi", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt 19, Sayı 43, 2019, s. 248.

3.2 Türkiye'nin Mülteci Politikasının Gelişimi

Türkiye'nin mülteci politikasının işlevsizliğinin giderilmesinin yanı sıra, Türkiye'nin göç rejiminde yaşanan değişikliklerle mülteci politikasının revize edilmesinin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında mübadeleler yoluyla hem göç veren, hem de göç alan bir ülke profiline sahip olan Türkiye, ilerleyen yıllarda işçi göçü vermeye başlamış ve göç veren ülke konumunu elde etmiştir. Ancak İran Devrimi, Irak'ta Saddam rejiminin uygulamaları, bölge ülkelerindeki iç çatışmalar, savaşlar ve ekonomik sıkıntılar, Afganistan'ın işgali, SSCB ve Doğu Avrupa'da komünist rejimlerin çöküşü ve SSCB'nin dağılması Türkiye'ye sığınmacı akınlarını artırmıştır. Türkiye hem menşei, hem hedef ve hem de transit ülke profili sergilemeye başlamıştır. Öyle ki Türkiye, sığınmacı, mülteci, düzensiz göçmen ve yasal göçmenlerin bir araya gelebildikleri karmaşık bir göç rejimine sahip olmuştur.³¹⁰

Türkiye'nin mülteci politikasının gelişim aşamasını, tarihsel olarak üç döneme ayırmak ve her dönemi kendi içerisindeki dinamikler çerçevesinde incelemek mümkündür. Bunlar;

1. 1994-2001- Uluslararası normlara geçiş dönemi,
2. 2001-2011- AB süreci ve mülteci politikalarında Avrupalılaşma dönemi,
3. 2011 sonrası - Suriyeli Göçü ve Avrupa'dan uzaklaşma dönemidir.

Bu dönemselleştirme keskin sınırlarla belli olmasa da göç ve mülteci politikalarının gelişimi açısından incelendiğinde genel olarak bir tablo çizilmesine yardımcı olmaktadır. Ne 2001-2011 yılları arasında tam bir AB dönüşümü yaşanmış ne de 2011 sonrasında AB'den tam bir kopuş gerçekleşmiştir. Ancak bu dönemler içerisinde izlenen politikalar dikkate alındığında böyle bir ayırım yapılabilmektedir.

3.2.1 1994-2001-Uluslararası Normlara Geçiş Dönemi

Küreselleşme ve bölge ülkelerinde artan sorunlar sebebiyle Türkiye'ye yönelik bireysel ve toplu sığınma başvurularının artması, mevcut yasal düzenlemelerde yenilik yapılması gerekliliğini de beraberinde getirmiştir. Sığınma başvurularındaki artış her ne kadar görmezden gelinmeye çalışılsa da 1990 yılı sonrasında Ortadoğu'da başlayan

³¹⁰ Ahmet İçduygu et.al, *a.g.e.*, s. 230.

karışıklıkların sığınma akınlarına neden olması işlevsel bir sığınma ve mülteci politikasını zorunlu hale getirmiştir. Bu eksikliğin giderilmesi için 1994 yılında “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” kabul edilerek uygulamaya konmuştur. Bu yönetmelik ile Türkiye, sığınmacı kavramını iç hukuka dâhil etmiştir.³¹¹ Türkiye bu Yönetmelik ile eksiklikleri giderilmiş ve kurumsallaşmış bir sığınma ve mülteci politikasına sahip olmayı ve 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne koyduğu coğrafi çekincenin uluslararası alanda neden olduğu eleştirileri ortadan kaldırmayı amaçlamıştır.

Avrupa’dan iltica edenler, 1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamında mülteci statüsü alabiliyorlardı. Ancak Avrupa dışından gelenler için böyle bir statü söz konusu değildi. Ortadoğu’da gerçekleşen olaylar neticesinde kitlesel akınlarla karşılaşan Türkiye, Avrupa’dan gelmeyen bu kişiler için bir statü belirlemenin gerekliliğini hissetmiştir. Bunun eksikliğin giderilmesi adına hazırlanan 1994 Yönetmeliği ile Avrupa dışından gelen kişilerin haklı sebepleri bulunması halinde sığınmacı statüsüne sahip olabilmeleri sağlanmıştır.³¹² Sığınma statüsünün mülteci statüsünden tanımsal olarak tek farkı, Avrupa’da meydana gelmiş olaylar sebebiyle ibaresinin olmamasıdır. Türkiye, sığınmacı statüsü ile ülkeye Avrupa dışından sığınan kişilere BMMYK tarafından üçüncü bir güvenli ülkeye yerleştirilene kadar kalma izni vermektedir. Ancak yerleştirme süreleri belirsizdir, bazen aylar veya yıllar alabilmektedir. Ayrıca BMMYK, üçüncü bir ülkeye yerleştirme garantisi de sunmamaktadır.³¹³

Mevzuattaki boşluğu doldurması açısından 1994 Yönetmeliği önemli bir belgedir. 2013’de YUKK yürürlüğe girene kadar iltica ve mülteci süreçlerinin yürütülmesinde 1951 Cenevre Sözleşmesi ile birlikte birincil kaynak olarak kullanılmıştır. Ancak tüm

³¹¹ Hasan Canpolat ve Hakkı Onur Arıner, “Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi”, <https://www.orsam.org.tr/tr/kuresel-goc-ve-avrupa-birligi-ile-turkiyenin-goc-politikalarinin-gelisimi/>, Haziran 2012, (Erişim Tarihi: 3 Nisan 2021).

³¹² Bülent Erdil, “Göç ve Mülteci Hareketlerinin Türkiye’nin Göç Politikalarına Etkileri”, *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, 2020, s. 79.

³¹³ Hasan Canpolat ve Hakkı Onur Arıner, “Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi”, <https://www.orsam.org.tr/tr/kuresel-goc-ve-avrupa-birligi-ile-turkiyenin-goc-politikalarinin-gelisimi/>, Haziran 2012, (Erişim Tarihi: 3 Nisan 2021).

bu önemine rağmen 1994 Yönetmeliği uygulamadaki eksiklikleri giderememiştir.³¹⁴ Aksine yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yönetmeliğin 4. Maddesine göre; Türkiye’ye iltica etmek isteyen veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere sınırdan geçen kişilerin en geç 10 gün içerisinde sığınmacı statüsü için başvuru yapmaları gerekmektedir. Sınırlarda yetkili personelin iltica edenleri bilgilendirmekte yetersiz kalması sonucu mağduriyetler ortaya çıkmıştır. BMMYK’nın üçüncü ülkelere yerleştirmesi için 10 gün içerisinde başvuru yapmayan kişiler sınır dışı edilmiştir. Bu sınır dışı kararlarına karşı yargı yolunun açık olması ve kararların yargıya taşınmasına ve sorunun uluslararası mahkemelere taşınmasına neden olmuştur. Bu konuda AİHM’nin verdiği ihlal kararları bulunmaktadır.³¹⁵ Süre aşımı konusunda yaşanan sıkıntılardan kaynaklanan davalardan biri Jabari davasıdır. Zina suçu ile yargılanan İran vatandaşı, Türkiye üzerinden Fransa’ya geçmiş, Fransa’dan da sahte pasaport ile Kanada’ya gitmeye çalışmıştır. Fransa’da fark edilmesi üzerine İstanbul’a geri gönderilmiş ve Türkiye’ye sahte pasaportla giriş yaptığı için sınır dışı edilme süreci başlamıştır. Sınır dışı edilmemek için Türkiye’ye iltica başvurusunda bulunmak istemişse de süre aşımı nedeniyle başvurusu kabul edilmemiştir. BMMYK ile gerçekleştirdiği özel bir görüşme sonrası ‘İran’a gönderilmesi halinde işkence görme ve ölüm cezası alma tehlikesi bulunması’ nedeniyle mülteci statüsü verilmiştir. Türkiye’ye AİHM’de açılan davada, iltica başvuru talebinde süre aşımının temyiz edilebileceği bir iç hukuk düzenlemesi olmaması nedeniyle suçlu bulunmuştur.³¹⁶ AİHM, sınır dışı etme kararları ile ilgili açılan davalarda birçok kez Türkiye’yi suçlu bulmuştur. Türkiye’nin coğrafi çekince tezi, AİHM önünde geçerli bir neden olarak görülmemiştir.³¹⁷

1994 Yönetmeliği, geri gönderileme ilkesi ile çelişen uygulamaları nedeniyle uluslararası alanda eleştirilere maruz kalmıştır. Türkiye’ye yönelik sığınmacı akınları ve 1994 Yönetmeliği ile birlikte, Cumhuriyetin ilk döneminde sığınmacılara yönelik uygulanan insani yaklaşımdan uzaklaşıldığı görülmektedir. Komşu ülkelerde yaşanan iç

³¹⁴ Şebnem Çakran ve Veysel Eren, *a.g.e.*, s. 21.

³¹⁵ Nasih Sarp Ergüven ve Beyza Özturanlı, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 62, Sayı 4, 2013, s. 1032.

³¹⁶ “Case of Cabari v. Turkey”, Application no. 40035/98, <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-58900%22%7D>, 11 Temmuz 2000, (Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2021).

³¹⁷ Hasan Canpolat ve Hakkı Onur Arıner, “Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi”, <https://www.orsam.org.tr/tr/kuresel-goc-ve-avrupa-birligi-ile-turkiyenin-goc-politikalarinin-gelisimi/>, Haziran 2012, (Erişim Tarihi: 3 Nisan 2021).

karışıklıklar ve savaşlar nedeniyle gerçekleşen sığınmacı akınları görmezden gelinmeye çalışılmış ve olabildiğince engellenmeye çalışılmıştır. 1994 Yönetmeliği ile sığınma akınları engellenmeye çalışılsa da başarılı olunamamış, uygulamalar, uluslararası korumaya ihtiyacı olan insanların ülke içerisinde güvensizliğine yol açan bir duruma dönmüştür. Göç ve mülteci politikası hususunda işlevsel bir yapı ortaya koyamaması ve uluslararası normlarla çelişen uygulamalara sebep olması sebebiyle yönetmeliğin iyileştirilmesi amacıyla çalışmalara başlanmıştır.³¹⁸

3.2.2 2000 Sonrası Dönem Mülteci Politikasında AB Süreci

1999 yılında gerçekleşen Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin AB'ye aday ülke olarak kabul edilmesi ile birlikte Türkiye'nin sığınma politikası Avrupalılaşma sürecine girmiştir. Helsinki Zirvesi ile Türkiye, AB üyelik sürecinde önemli bir adım atmış ve 2001 yılı Mart ayında "Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesini" imzalamıştır. 2003 yılında yeniden düzenlenen ve Türkiye'nin göç ve mülteci politikalarının AB'ne uyumlaştırılmasını öngören Katılım Ortaklığı Belgesi, AB'ne üyelik için göç ve iltica sürecinin sahip olması gereken kuralları içermektedir.

Düzeltilmiş haliyle 2003 yılında kabul edilen Katılım Ortaklığı Belgesi; kısa ve orta vadede tarımdan balıkçılığa, adaletten eğitime kadar birçok konuda Türkiye'nin uyumlaştırmakla yükümlü olduğu maddeleri içermektedir. Göç ve mülteci politikaları, Katılım Ortaklığı Belgesinin "Adalet ve İçişleri" başlıklı bölümünde yer almıştır ve kısa ve orta vadeli hedefler belirlenmiştir. Yasadışı göçü engelleyebilmek amacıyla AB müktesebatı ile uyumlu bir sınır yönetimi sağlayabilecek olan kamu idaresinin güçlendirilmesi, belgenin kısa vadedeki hedefidir. Orta vadede ise göç ve iltica politikalarının uyumlaştırılması için dört ana düzenleme önerilmiştir. Bunlar:

- vize politikalarının AB ile uyumlu hale getirilmesi,
- yasadışı göçle mücadele etmek için göçe dair uygulamaların iyileştirilmesi,
- Schengen sistemine hazırlık amacı ile sınır yönetiminin AB müktesebatı çerçevesinde iyileştirilmesi,
- 1951 Sözleşmesine konulan coğrafi çekincenin kaldırılması dâhil olmak üzere AB müktesebatına uyum çalışmalarının devam etmesi; iltica başvurularının

³¹⁸ Ahmet İçduygu et.al, *a.g.e.*, s. 242.

inceleme süreçlerinin iyileştirilmesi; sığınmacılar ve mülteciler için barınma ve sosyal destek imkânlarının sağlanmasıdır.³¹⁹

Bu aşamada dikkat edilmesi gereken husus, AB'nin göç politikalarının 2000 yılı sonrasında güvenlik merkezine oturmasıdır. AB içerisinde milliyetçilerin ve sağ partilerin yükselişe geçmesine ek olarak AB ekonomisinin göçmen ve mültecileri taşıyamaz duruma gelmesi AB'yi göç karşıtı politika izlemeye yöneltmiştir. AB, ekonomik refahını ve güvenliğini korumak amacıyla göçü güvenlikleştirmiş ve dışsallaştırmıştır. Dışsallaştırma politikası iki ayaklıdır; bunlardan ilki sınır güvenliğinin artırılması ve transit göçün gerçekleştiği ülkelerle işbirliği yoluna gidilmesi olurken, bir diğeri ise göç veren ülkeler ile işbirliği yapılarak göçe neden olan sorunların giderilmesidir.³²⁰ AB ile katılım müzakereleri yürüten Türkiye de göç politikasını bu çizgiye çekmek zorunda kalmıştır. Bu doğrultuda AB'nin Türkiye'den beklentilerinden ilki, coğrafi çekincenin kaldırılmasıdır. İkinci beklenti ise düzensiz göçle etkin mücadeledir.

Türkiye, 2001 yılında sığınma ve göç alanında Ulusal Eylem Planı'nı kabul etmiş ve belirlediği hedeflerle AB sığınma politikasına uyum konusunda ne kadar istekli olduğunu ortaya koymuştur. Üyelik sürecinin ilerlemesi ve şartların olgunlaşması halinde coğrafi çekincenin kaldırılmasına dahi yeşil ışık yakmıştır.³²¹

AB ile sığınma politikalarının uyumlaştırılması anlamında en önemli belgelerden biri 25 Mart 2005 yılında yayınlanan Ulusal Eylem Planı'dır. Bu belgede Türkiye,

- sığınma başvurusunda bulunan mülteci ve düzensiz göçmenlere kalacak yer sağlayabilmek için gerekli altyapı çalışmalarını yapmak ve teknik personelin eğitilmesi için bir yol haritası belirlemeyi; bu yol haritası doğrultusunda kısa, orta ve uzun vadeli hedefler doğrultusunda belirli tarihler koymayı ve bu süreçte coğrafi çekincenin kaldırılmasını,

³¹⁹ “Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2003.pdf, Nisan 2003, (Erişim Tarihi: 9 Mart 2021).

³²⁰ Fatma Armağan Teke Lloyd, “Türkiye Göç Ve Mülteci Politikasının Dış Politika Ekseninde Değerlendirilmesi: 2000-2017”, *Alternatif Politika*, Cilt 11, Sayı 3, 2019, s. 510.

³²¹ A. Aslı Bilgin ve Harun Arıkan, “The CEAS and the Europeanization of Turkey’s Asylum Policy after the Syrian Crisis”, *European Review*, 2020, s. 8.

- entegre Sınır Yönetimi Eylem Planının, öngörülebilir tarihler ve uyumlu bütçe planlarını içeren bir yol haritası belirlemeyi; bu yol haritasının, kurumlarla işbirliği, insan kaynakları politikası, mevzuata uyum ve sınırların güvenliği ve gerekli personelin yetiştirilmesini içermesini,
- geri kabul anlaşması görüşmelerinin devam etmesini ve sonuca ulaşmak amacı ile istikrarlı çalışmayı,
- AB'nin Organize Suçlarla Mücadele politikası ile uyumlu; insan ticareti, uyuşturucu ve taklit mal kaçakçılığını önlemeyi amaçlayan bir program ortaya koymayı taahhüt etmektedir.³²²

Planda, coğrafi çekincenin kaldırılmasının Türkiye'ye sosyal, ekonomik ve güvenlik alanında verebileceği zarar üzerinde durulmuş ve gerekliliği vurgulanmıştır. İltica, Türkiye için bir güvenlik sorunu olarak belirtilmiştir. Ancak bu noktada AB ve Türkiye arasında bir tezatlık ortaya çıkmaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye, transit göçlerin uğrak noktası olmuştur. Asıl hedefi genellikle AB olan sığınmacılar, Türkiye üzerinden AB'ye ulaşmaya çalışmaktadır. Coğrafi çekincenin kaldırılması halinde Türkiye'nin maruz kalacağı mülteci nüfusu düşünüldüğünde Türkiye'nin güvenlik endişeleri anlaşılmaktadır.

1994 Yönetmeliğinde, eleştirilen konularda yıllar içerisinde değişiklikler yapılmıştır. Bunlardan en önemlisi 2006 yılında, başvuru için hak düşürücü süre olan on gün kısıtlamasının kaldırılmasıdır. Buna ek olarak 2006 değişikliği ile birlikte Bakanlığın mülakat yetkisi valiliklere devredilmiş ve karar aşamasında diğer Bakanlıkların görüşünün alınması uygulaması kaldırılmıştır. 2006 yılında gerçekleşen değişiklikler yönetmeliğe olumlu katkılar sağlasa da sığınmacı başvurusunun kabul edilmemesi halinde, valiliklere itirazda bulunmak için belirlenen on beş günlük sürenin gerekli hallerde İçişleri Bakanlığınca kısaltılabilir olması değişikliğin olumsuz tarafı olarak gösterilebilir.³²³

1994 Yönetmeliğinin işlevselliğinin artırılması adına gerçekleşen bir önemli çalışma ise 2006 tarihli 'Emniyet Genel Müdürlüğü Genelgesi'dir. Bu Genelge, yönetmeliğin

³²² "Avrupa Birliği'ne Katılım İçin Ulusal Eylem Planı", <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/yonetmelikler/Temel-Belgeler/Iltica-Ve-Goc-Ulusal-Eylem-Plani.pdf>, (Erişim tarihi: 3 Mayıs 2021).

³²³ Nasih Sarp Ergüven ve Beyza Özturanlı, *a.g.e.*, s. 1027.

uygulanabilmesi yetisine sahip personelin yetiştirilmesini, tercüman hizmetlerinin yeterli hale getirilmesini ve gelen sığınmacıların bilgilendirilmesinin düzgün yapılabilmesini amaçlamaktadır.³²⁴

AB'ne katılım sürecinin başlaması, Türkiye'nin sığınma politikası üzerinde önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Uluslararası standartlara ve AB'ne uyum çalışmaları doğrultusunda ilk aşamada dört gelişme meydana gelmiştir. Bunlardan ilki 'Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin ve Ek Protokollerinin gerektirdiği yasal değişikliklerin gerçekleştirilmesidir. Gerçekleşen değişiklikler ile insan kaçakçılığı suç olarak kabul edilmiş ve kaçakçıların 5 yıldan 10 yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılması öngörülmüştür.

İkinci önemli düzenleme yine Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi ve Ek Protokolleri uyarınca iki önemli protokol olan 'Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol' ve 'Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol'dür. Bu iki protokol Türkiye'nin insan kaçakçılığı ve düzensiz göçe karşı attığı önemli adımlardandır.

Üçüncü düzenleme 'Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun'dur. Yabancıların çalışma izinlerinin AB standartlarında düzenlenmeye çalışıldığı Kanun ile yasadışı göçün önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Çalışma izni olmadan çalışan yabancılara ve çalışma izni olmayan yabancıları çalıştıran iş sahiplerine sert yaptırımlar öngören Kanun, Türkiye'nin düzensiz göçle mücadelesinin ciddiyetini ortaya koymaktadır.

Avrupalılaşma döneminde yer alan dördüncü önemli gelişme ise 'Vatandaşlık Kanunu'nda 2003 yılında yapılan düzenlemedir. Vatandaş olma kurallarının zorlaştırıldığı düzenlemede amaç düzensiz göçle mücadeledir. Diğer gelişmelerde olduğu gibi Vatandaşlık Kanunu'nda yapılan değişiklikle de AB ve uluslararası standartlara uyum hedeflenmiştir.³²⁵

³²⁴ Nasih Sarp Ergüven ve Beyza Özturanlı, *a.g.e.*, s. 1028.

³²⁵ Ahmet İçduygu et.al, *a.g.e.*, s. 245-246.

2000 yılı sonrası Türkiye'nin göç ve mülteci politikasının seyrinde, AB'ye katılım süreci önemli bir etkidir. 2011 yılına kadar belirgin şekilde devam eden süreç Türkiye'nin AB standartlarına uyum amacıyla bir takım yasal düzenlemeler gerçekleştirmesini gerektirmiştir. Bu süreç her ne kadar tek taraflı bir dönüşüm izlenimi verse de aslında AB için de, Türkiye için de karşılıklı benimseme gerektiren iki taraflı bir süreçtir. Göç ve mülteci politikaları gibi birçok hususta AB'nin Türkiye'den yasal düzenlemeler yapması yönünde beklentileri olduğu gibi, Türkiye'nin de bu yasal düzenlemelerin gerçekleşmesi adına AB'den beklentileri vardır. Türkiye'nin göç ve mülteci politikasının Avrupalılaşma sürecinin ve bu süreç içerisinde gerçekleşen değişimlerin anlaşılması amacıyla Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan Türkiye İlerleme Raporları incelenecektir. Bu raporlar, resmi belgeler ışığında Türkiye'nin Avrupalılaşma sürecine dâhil olurken gerçekleşen değişimleri ve çekinceleri nedeniyle uzak kaldığı konuları göstermesi açısından önemlidir.

3.2.2.1 2000-2011 İlerleme Raporları

Türkiye'nin AB'ye üyelik şartlarına uyum konusunda ortaya koyduğu yasal düzenlemeleri ve gelişmeleri takip etmek amacıyla, AB Komisyonu tarafından hazırlanan ve sağlıktan eğitime, enerjiden adaletle birçok fasılda ilerlemeyi ele alan raporlardır. Bu raporlar, AB normlarına uyum konusunda, Türkiye'nin ilgili yıl içerisinde kaydettiği olumlu veya olumsuz gelişmeleri belirtmektedir. İlerleme Raporlarında göç ve iltica konusu, 24. Fesıl "Adalet, Güvenlik ve Özgürlük" başlığı altında incelenmektedir.

2000 yılı İlerleme Raporunda vize politikaları ve gümrük işbirliği konularında ilerleme kaydedilmediği belirtilmiştir. İltica konusunda BMMYK ile işbirliğinin kuvvetlendirilmesi ve personel eğitimlerinin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Vize politikalarının AB ile uyumlu olmadığı, bu yönde çalışmaların artırılması istenmiştir. Sınır kontrollerinin tek bir elden yürümemesi üzerinde durulmuş, sınır kontrollerinde koordinasyonun arttırılmasının önemi vurgulanmıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne konulan coğrafi çekincenin bir an önce kaldırılması gerektiği belirtilmiştir. Sığınmacılar

için gerekli olan barınma merkezlerinin hazırlanması raporda yer alan önemli gerekliliklerdendir.³²⁶

2001 Yılı İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin müktesebata uyum sağlamak amacıyla çalışmalara başladığı belirtilmiştir. Sınır güvenliği, Schengen Anlaşmasına uyum ve vize politikasının AB'ne uyumu konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Sınır güvenliğinin artırılması adına kara, deniz ve hava kuvvetlerine yönelik dil desteğinin sağlanmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Türkiye'nin 2001 yılında Suriye ile geri kabul anlaşması imzalaması ve Bangladeş, İran, Pakistan, Hindistan, Romanya, Çin, Sri Lanka ve Bulgaristan ile geri kabul anlaşma taslaklarının hazırlanması olumlu bir gelişme olarak görülmüştür. Türkiye'nin AB ile arasında yapacağı bir geri kabul anlaşmasının gerekliliği vurgulanmıştır. 2001 yılı İlerleme Raporunda dikkat çeken bir diğer olumlu gelişme ise Türkiye'nin coğrafi çekincenin kaldırılması adına görüşmelere başlamış olmasıdır.³²⁷

2002 yılı İlerleme Raporu incelendiğinde, vize politikasına ilişkin olarak Türkiye'nin kat ettiği ilerlemeden bahsedilmektedir. Türkiye; Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Suudi Arabistan, Umman ve Kuveyt'e vize şartı getirmiştir. Bu durum AB'nin vize listesine uyum çabası olduğu gerekçesi ile olumlu bir gelişme olarak görülmüştür. Vize şartı getirilen ülkelerden sonra Türkiye ve AB arasında var olan vize listesi farkı 21 ülkeye düşmüştür. Yunanistan ile geri kabul anlaşması görüşmeleri ve Suriye ile geri kabul süreci işlemeye başlamıştır. Buna ek olarak Türkiye; Rusya, Belarus, Gürcistan, Mısır, Etiyopya, Nijerya, Sudan, İsrail, Tunus, Libya, Fas, Cezayir, Kazakistan, Özbekistan, Moğolistan, Kırgızistan, Ürdün ve Lübnan ile geri kabul anlaşmalarının taslaklarını hazırlamış olması, önemli bir ilerleme olarak kayda geçmiştir. Bu aşamada, AB ile geri kabul anlaşmasının hala yapılmamış olması olumsuz bir gelişme olarak görülmektedir. İçişleri Bakanlığı tarafından mültecilere sunulacak sağlık hizmetleri konusunda çalışmaların başlaması ve 2002 yılı Temmuz ayından başlayarak mültecilere kademeli olarak yeşil kart sağlanacak olması olumlu bir gelişme olarak görülmüştür.

³²⁶ “Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 2000 Düzenli Raporu”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2000.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).

³²⁷ “Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2001 Yılı İlerleme Raporu”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2001.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2020).

Tutuklanan yasadışı göçmenler arasından mültecilerin ayrılmasının ve bu konuda işleyen bir mekanizmanın oluşturulmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur.³²⁸

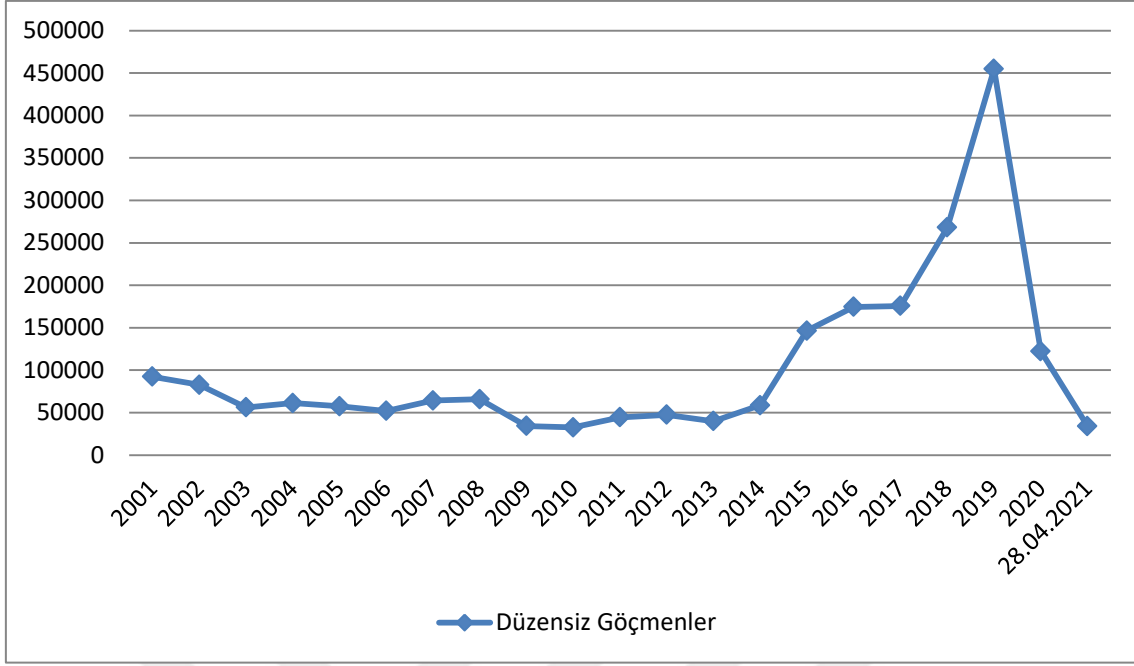
2003 yılı gelişmelerini ele alan 2003 yılı İlerleme Raporunda, Türkiye'nin AB müktesebatına uyum sağlamaya çalışan bir ülke profili çizdiği belirtilmektedir. 13 ülke ile vize muafiyetinin kaldırılması, Türkiye ve AB arasındaki vize listesi farkını 7'ye düşürmüştür. Sınır yönetimi alanında AB müktesebatı ile uyum stratejisi belirlemek amacı ile Eylem Grubu, hazırlıklarını tamamlamış ve bir strateji belirlemiştir. Sınır koruma amacıyla sivil ve uzman kolluk güçlerinden oluşan bir birimin oluşturulması kararı olumlu karşılanmıştır. 2003 yılında yayınlanan “Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun” ile yabancıların kayıt dışı çalışması önlenmeye çalışılmış olması ve mültecilerin çalışma haklarının 1951 Cenevre Sözleşmesi ile uyumlu hale getirilmesi önemli bir ilerleme olarak görülmüştür.³²⁹

Türkiye'ye göç hareketleri devam etmesine rağmen önceki yıllara göre yasa dışı göç akınlarında düşüş eğilimi gözlenmiştir. 2002 yılında 82.800 düzensiz göçmen yakalanmışken, 2003 yılında bu rakam 56.200 olarak kayda geçmiştir.³³⁰ Rakamlar üzerinden incelendiğinde Türkiye'nin yasa dışı göçe yönelik izlediği politika ve yenilenen kanunların uygulamasında başarılı olduğu görülmektedir.

³²⁸ “Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2002.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).

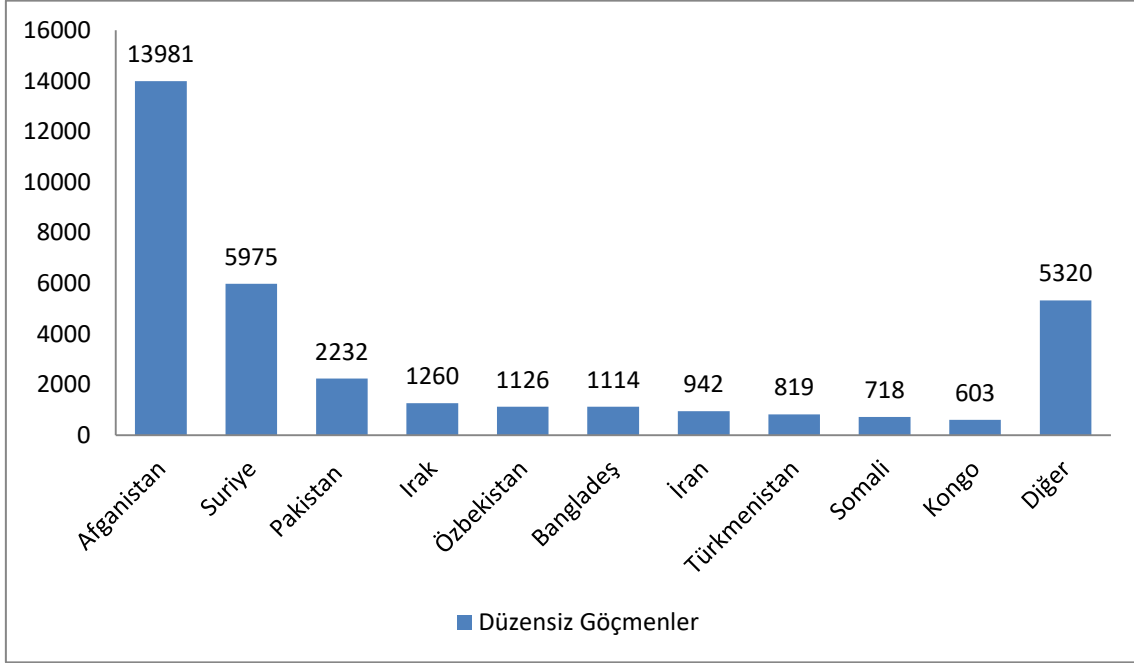
³²⁹ “Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2003.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).

³³⁰ Ahmet İçduygu ve Damla B. Aksel, *Türkiye’de Düzensiz Göç*, Ankara: IOM, 2012, s. 11.

Grafik 10: Türkiye’ye Düzensiz Göç Gösterge Sayıları (2001-Nisan 2021)

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Ahmet İçduygu ve Damla B. Aksel, Türkiye’de Düzensiz Göç, Ankara: IOM, 2012, s. 11.

Grafik 11: Türkiye’ye Gelen Düzensiz Göçmenler İlk 10 Uyruk (Nisan 2021)

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>, (Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2021).

Mültecilere para, gıda ve sağlık hizmetleri yönünden yardımlar yapılmıştır. Mülteci çocukların okullaşma çalışmaları devam etmiş ve okullaşma oranının 2003-2004 döneminde %100 olması için çalışmalara yoğunlaşılması olumlu bir diğer gelişmedir. Genel olarak 2003 yılı bir önceki yıla göre AB müktesebatına uyum çalışmalarının geliştirilmesi ve stratejiler belirlenmesi yönünden gelişme yaşanan bir yıl olarak kabul edilmiştir.³³¹

2004 yılı İlerleme Raporunda, Azerbaycan ile vize muafiyetinin kaldırılması ile AB ile vize listesi farkının 6 ülkeye düşmesi olumlu karşılanmış ve vize listesi uyum çalışmalarının devam ettirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Türkiye, AB ile geri kabul anlaşması çalışmalarının başlamasını kabul etmiştir. AB ile görüşmelerin başlaması ve üçüncü ülkeler ile geri kabul anlaşması çalışmalarının devam etmesi önemli görülmüştür. 2003 ve 2004 yıllarında yasadışı göçmen sayılarındaki düşüşten bahsedilmiş ve bu durumun Türkiye'nin göç düzenlemelerinden kaynaklandığı belirtilmiştir. Türkiye'nin yasadışı göç güzergâhı olmaktan yavaş yavaş uzaklaşması olumlu bir gelişme olarak raporda yer almıştır. Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi çekinceyi sürdürmekle birlikte 'geri göndermeme' ilkesine uygun politika izlemesi olumlu görülmüştür.³³²

2005 yılı İlerleme Raporu incelendiğinde, 2003 yılında kabul edilen Entegre Sınır Yönetimi Stratejisini uygulamaya yönelik Ulusal Eylem Planı hazırlıkları göze çarpmaktadır. Hazırlıkların bir an önce tamamlanması önerilmiştir. Sınır güvenliği hususunda hala çeşitli birimlerin yetkili olduğu ve bu durumun değişmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Türkiye, AB vize listesi ile uyum çalışmalarında ilerleme kaydetmiştir. Listeye uyum adına vize muafiyeti getirilen ülkeler olmuştur ancak vize listesi arasındaki 6 ülkelik farkın devam ettiği belirtilmiştir. Bu yönde gelişmelerin devam etmesi önerilmiştir. Göç ve iltica konularında AB müktesebatına uyum sağlamak amacıyla hazırlanan Ulusal Eylem Planı 2005 yılında kabul edilmiştir. Göç ve iltica hususunda stratejiler ve takvim belirleyen Planın uygulamaya geçirilmesi önerilmiştir.

³³¹ "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu", https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2003.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).

³³² "Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Raporu", https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2004.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).

Ulusal Eylem Planı'nın düzgün bir şekilde işleyebilmesi için 1951 Cenevre Sözleşmesine getirilen coğrafi çekince şartının kaldırılması mühim olarak görülmüştür. 2005 yılı, AB müktesebatının Adalet, Güvenlik ve Özgürlük alanına uyum çalışmalarının olumlu seyir izlediği bir yıl olarak değerlendirilmiştir.³³³

2006 yılı İlerleme Raporu incelendiğinde, 2006 yılının önceki yıllara göre AB müktesebatına uyum konusunda daha durağan geçen bir yıl olduğunu söylemek mümkündür. İlerleme raporunda iki husus olumlu bir gelişme olarak görülmüştür. Bunlardan ilki, 1994 Yönetmeliği'nde yer alan iltica başvurusu yapmak için var olan 10 günlük süre kısıtlamasının kaldırılmasıdır. İkincisi ise, coğrafi çekincenin kaldırılması için 2012 yılının belirlenmesidir. Genel olarak incelendiğinde 2006 yılı, Türkiye'nin ilerlemesinin yetersiz bulunduğu ve AB müktesebatına uyum konusunda çabasını arttırmasının önerildiği bir yıl olmuştur.³³⁴

2007 yılına hazırlanan İlerleme Raporunda yer alan birkaç konu bulunmaktadır. Bunlardan ilki, AB ile görüşmeleri devam eden geri kabul anlaşması konusunda ilerleme kaydedilmemiş olmasıdır. Bir diğeri, iltica başvurusunda bulunanların çocuklarına, Türkiye'de ilköğretim düzeyinde ücretsiz eğitim hizmeti sunuluyor olsa da okul yaşı gelmiş 1.045 çocuktan sadece 312 kadarının okula gitmesidir. Bu durumun eğitim alanında bilgilendirmenin gerekliliğini ortaya çıkardığından bahsedilmiştir. AB negatif vize listesinin uyumlaştırılması amacıyla çalışmalarının artırılması önerilmiştir. Havaalanları ve sınırda vize verme uygulamasının kaldırılması gerekliliğinin üzerinde durulmuştur.³³⁵

2008 yılı İlerleme Raporunda göze çarpan en önemli gelişme, sınır görevlilerinden sorumlu birimleri bir araya getiren üst bir çalışma grubu kurulmuş olmasıdır. Bu sayede birimler arasında işbirliğinin artırılması amaçlanmıştır. Bu durum AB tarafından olumlu karşılanmıştır. Ama bu olumlu gelişme haricinde raporda yer alan diğer konularda

³³³ "Türkiye 2005 İlerleme Raporu", https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).

³³⁴ "Türkiye 2006 İlerleme Raporu", https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).

³³⁵ "Türkiye 2007 İlerleme Raporu", https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2007.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).

ilerleme kaydedilememiştir. 2006'dan beri AB ile geri kabul anlaşması görüşmesi yapılmadığı belirtilmiş ve görüşmelerin yeniden başlaması tavsiye edilmiştir. Düzensiz göçmenlerin hukuksal süreçlerde doğru şekilde bilgilendirilmelerini sağlayacak mekanizmaların oluşturulması istenmiştir. Tutuklanan düzensiz göçmenlerin, tutukluluk sürelerini ve şartlarının iyileştirilmesi beklenmektedir. Etkin bir göç veri sisteminin hazırlanması gerektiği belirtilmiştir. Göç alanında çalışan personellere yeterli eğitim verilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuş, halen devam eden keyfi sınır dışı vakalarından vazgeçilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Artan iltica başvurularını karşılayabilmek adına Türkiye'den iki yasal düzenleme beklenmektedir. Bunlardan biri yeni bir iltica yasası, bir diğeri ise yeni bir iltica birimidir. Bu iki düzenleme gerçekleşene kadar ise iltica başvurularının BMMYK'ya düzgün şekilde ulaşabilmesini sağlayacak bir düzenin oluşturulması istenmiştir. Vize politikaları ve Entegre Sınır Yönetimi hususunda çalışmaların artırılması ve hızlandırılması gerektiği vurgulanmıştır.³³⁶

2009 yılı İlerleme Raporunda da aynı konular üzerinde bir değerlendirilme gerçekleştirilmiş ve kısıtlı bir ilerleme kaydedildiği belirtilmiştir. Göç akınlarında yaşanan artışın Türkiye'nin göç ve mülteci sistemi tarafından karşılanamadığı ve yeni bir sistemin gerekliliği vurgulanmıştır. Yeni bir sisteme ek olarak, menşei ülkeler ile iyi ilişkiler kurulması ve geri kabul anlaşmaları yardımıyla göç yükünün hafifletilmesi tavsiyesinde bulunulmuştur. AB ile görüşmelere yeniden başlanan geri kabul anlaşması konusuna önem verilmesi ve bir an önce sonuçlandırılması istenmiştir. Önceki raporlarda da olduğu gibi 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne konulan coğrafi çekincenin kaldırılmasının önemi vurgulanmıştır. Türkiye'nin 2009 yılı ilerlemesi sınırlı görülmüştür.³³⁷

2010 yılı İlerleme Raporunda, 2006'dan beri devam eden kısıtlı ilerleme sürecinin yerini ilerleme yılına bıraktığı görülmektedir. Türk Ceza Kanunu'nda yapılan değişikliklerle insan kaçakçılığı suçuna karşı verilen cezaların artırılması olumlu

³³⁶ "Türkiye 2008 İlerleme Raporu",

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).

³³⁷ "2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu",

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf, (Erişim Tarihi).

karşılanmıştır. İçişleri Bakanlığı'nca 2010 yılında yayınlanan genelge ile düzensiz göçmenlerin geri gönderilme süreci düzenlenmiş, geri gönderme merkezlerinde ortak bir standart oluşturulmaya çalışılmış ve idare tarafından bu merkezlerin belirli aralıklarla denetlenmesi karar bağlanmıştır. Düzensiz göçmenlerin BMMYK ile iletişim kurmalarının ve mülteci ve düzensiz göçmenlerin, bedelini kendileri karşılamaları karşılığında, hukuki destek hizmeti alabilmelerinin kolaylaştırılması genelgede yer alan olumlu gelişmelerdendir. Raporda yeni bir Yabancılar Kanunu'nun hazırlanması içim, BMMYK ve Uluslararası Af Örgütü ile istişare halinde olunmasından memnuniyet duyulduğu belirtilmiştir. 2010 yılında gerçekleşen olumlu bir diğer gelişme de Yasadışı Göçle Mücadele Komisyonu'nun kurulmasıdır. Komisyon ile yasadışı mücadele konusunda alınacak tedbirlerin belirlenmesi, kurumlar arasında işbirliğinin sağlanması ve koordinasyonun güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından 2010 yılında yayınlanan genelge ile yakalanan yasadışı göçmenlerle ilgili uygulanacak prosedürün standart bir işleyişe oturtulması amaçlanmıştır. Sınır dışı edilme kararına karşı itiraz hakkının varlığından açıkça bahsedilmesi olumlu bir gelişme olarak görülmüştür.³³⁸

Türkiye ve AB arasında geri kabul anlaşmasının hazırlanması çalışmalarında ilerleme kaydedildiği belirtilmiştir. Var olan ikili geri kabul anlaşmalarına da işlerlik kazandırılması yönünde tavsiyede bulunulmuştur. 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne konulan coğrafi çekincenin varlığını hala devam ettirmesi, müktesebata uyum hususunda önemli bir engel olarak görülmüştür. Türkiye'ye gelen düzensiz göçmenlerin çoğunluğunun Avrupa dışından olması, bu kişilerin statülerinin olmamasına ve dolayısıyla yetkili kurumlar karşısında temsil edilememelerine neden olmaktadır.³³⁹

2011 yılı İlerleme Raporunda hem Türkiye'nin mülteci politikasının Avrupalılaşması döneminin sonu olması, hem de Suriyeli sığınmacı göçünün başladığı yıl olması nedeniyle oldukça önemlidir. 2011 yılı İlerleme Raporu'nun Adalet, Güvenlik ve Özgürlük alanı da Suriyeli göçünün getirdiği değişimin izleri ile başlamaktadır.

³³⁸ "Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu", https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).

³³⁹ "Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu", https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).

Raporun göç bölümünde Türkiye’yi hedef veya transit ülke olarak gören göç akınlarının arttığı ve buna ek olarak Türkiye’den AB sınırlarına yönelik göç dalgasının başladığından bahsedilmiştir. Türkiye’nin, bu göç dalgası karşısında düzensiz göçmen, mülteci ve sığınmacıların statülerinin belirlenmesini sağlayacak mevzuat hazırlıklarına devam ettiği üzerinde durulmuştur. Bu mevzuat ile AB ve uluslararası standartlara uyum sağlayacak yasal bir çerçevenin sağlanacağı hususunda olumlu bir görüş bildirilmiştir.³⁴⁰

Türkiye ve AB arasında geri kabul anlaşmasının hazırlık çalışmaları tamamlanmış ancak imzalanmamıştır. Anlaşmanın hızlı bir şekilde yürürlüğe girmesi ve işlevsel bir hale gelmesi önemli görülmüştür. İltica alanında kaydedilen gelişmelerden biri de uluslararası korumaya ihtiyaç duyan göçmenlerin ikamet etmesi zorunlu olan uydu şehirlerin sayısının 31’den 51’e çıkartılmasıdır. Bu olumlu bir gelişmedir ancak bu şehirlerin hepsinde göçmenlere aynı standartların sağlanması ve göçmen nüfusun tüm ülkelere eşit dağılımı önemli bir konudur. Türkiye hala coğrafi çekincesini devam ettirmektedir ve YUKK’un hazırlık aşamasında olduğundan sığınmaya ilişkin mevzuat eksikliği bulunmaktadır. Bu nedenle oluşan mağduriyetlerin giderilmesi adına çalışmaların hızlandırılması gerekmektedir. 2011 yılı İlerleme Raporu’nun sonuç bölümünde YUKK’un önemine ve bir an önce tamamlanmasının gerekliliğine vurgu yapılmıştır.³⁴¹

2000-2011 yılları ilerleme raporları incelendiğinde Türkiye’nin bazı konularda müktesebata uyum konusunda çaba sarf ederken, özellikle iki konu üzerinde daha ihtiyatlı davrandığı görülmektedir. Bunlardan birincisi, çalışmaları yavaş da ilerlese de sonuca ulaşan Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması’dır. İkincisi ise 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne konulan coğrafi çekincedir.

Coğrafi çekince Türkiye’nin yıllardır kendini korumak için oluşturduğu bir mekanizmadır. Türkiye geçiş güzergâhları üzerinde yer alması nedeniyle çok fazla göç hareketine maruz kalmaktadır. Doğu’dan gelebilecek göç akınlarının yönünü

³⁴⁰ “Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu”,
https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf,
(Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).

³⁴¹ “Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu”,
https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf,
(Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).

değiştirmek veya akınların neden olabileceği olumsuzluklardan kendini korumak adına koyulan bu çekince ile göç baskısı azaltılmaya çalışılmaktadır. Türkiye sahip olduğu coğrafi konum nedeniyle coğrafi çekinceyi bir zorunluluk olarak görmektedir. Her ne kadar bu durum Türkiye'nin göç ve mülteci rejimini zorluyor ve uluslararası alanda eleştirilere maruz kalmasına neden oluyor olsa da halen varlığını korumaktadır. Türkiye, coğrafi çekincenin kaldırılması durumunda iç karışıklıkların yaşandığı Doğu ülkeleri ile AB arasında tampon bölge olma endişesi taşımaktadır.³⁴² Coğrafi çekincenin varlığı Türkiye'nin güvenli üçüncü ülke olmasını engellemekte ve bu durum Türkiye'nin tampon bölge olmasının önüne geçmektedir.³⁴³ Türkiye bu uygulamaya son verilmesi için külfet paylaşımı ve AB üyeliğini şart koşmaktadır.

Türkiye, AB ile geri kabul anlaşmasında 2013 yılına kadar çekinceli tavrını devam ettirmiştir. Türkiye'nin Avrupalılaşması yolunda AB ile güven ilişkisi sağlayamamış olması, müktesebata uyum konusunda hedef odaklı olmamasına neden olmuştur. Tampon bölge olma korkusu ve AB ile düzenli bir ilişkinin kurulamaması, Türkiye'nin AB'ye uyum hedefinden uzaklaşması ile sonuçlanmıştır.³⁴⁴

Türkiye'nin göç ve mülteci politikasının Avrupalılaşması adına kullanılan diğer bir araç ise vize politikalarıdır. AB'nin vize listesi ile Türkiye'nin vize listesinin uyumlaştırılmaya çalışıldığı ilerleme raporları incelendiğinde görülmektedir. Bu aşamada ciddi ilerleme kaydedildiği de söylenebilmektedir. Ancak gelinden noktada, vize politikalarında da tam bir uyum sağlanamamıştır. Bunun sebebi olarak tarafların göçe karşı yaklaşımlarının ve endişelerinin farklılığı gösterilebilir. AB, düzensiz göçü kontrol altına almayı hedeflerken; Türkiye bu düzensiz göçmenler arasından risk oluşturabilecek olanları elemeyi hedeflemektedir.³⁴⁵ Çünkü Türkiye, risk oluşturmeyen düzensiz göçmenler vasıtasıyla turizm, inşaat ve ev bakım hizmetleri gibi birçok sektörü besleyebilmektedir.

İlerleme raporları ve Türkiye'nin endişeleri bir bütün olarak incelendiğinde Türkiye'nin haklı olarak Avrupalılaşma sürecine menfaat amaçlı yaklaştığı görülmektedir.

³⁴² Ahmet İçduygu et.al, *a.g.e.*, s. 273.

³⁴³ Bekir Parlak ve Ali Utku Şahin, *a.g.e.*, s. 77.

³⁴⁴ Kemal Kirişçi, "Informal "circular migration" into Turkey The Bureaucratic and Political Context", https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/8342/CARIM_AS&N_2008_21.pdf?sequence=1, 2008, (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2021).

³⁴⁵ Fatma Armağan Teke Lloyd, *a.g.e.*, s. 514.

Menfaatlerine aykırı olmayan ve ülke çıkarlarına uygun olduğunu düşündüğü durumlarda müktesebata uyum konusunda çaba sarf etmişken; çıkarlarına aykırı olan ve ülkeye ek yük getirebilecek konularda çekimser davranmıştır.

İnsani güvenlik çerçevesinden Avrupalılaşma dönemi incelendiğinde, Türkiye'nin AB normlarına uyum çalışmalarında uluslararası korumaya ihtiyacı olan insanlara yönelik olumlu gelişmeler bulunmaktadır. Örneğin, barınma merkezlerinin iyileştirilmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması gibi gelişmeler veya hedefler insani güvenliği artırmıştır. Ancak AB'nin mülteci politikaları ve düzensiz göçü sınırlamaya yönelik sıkı politikaları düşünüldüğüne, Türkiye'nin Avrupalılaşma sürecinin hem olumsuz hem olumlu gelişme kaydettiği söylenebilmektedir.

2011 yılı ile birlikte Türkiye'nin mülteci politikalarında Avrupalılaşma döneminin sonuna gelinmiştir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, bu dönemselleştirmenin keskin sınırlarının olmadığıdır. Avrupalılaşma döneminde homojen bir mülteci politikasına uyumunu sağlamak adına çabalamaktan çok Türkiye'nin milli çıkarlarını önceleyen bir politika izlendiği görülmektedir.

Mülteci politikasının, ulusal çıkarlar temelinde oluşturulması ve izlenmesi Türkiye gibi AB üye devletlerinin de uyguladığı bir durumdur. Dublin Tüzüğü ve CEAS'ın gerekliliklerine uymak yerine üye ülkeler kendi ulusal mülteci politikalarını devam ettirmektedir. AB'nin güney sınırındaki ülkelerin sığınmacıları Eurodac sistemine kaydetmeme yönünde izledikleri politika bu durumun en belirgin örneklerindendir.

3.2.3 2011 Suriyeli Mülteci Göçünün Başlaması ve Avrupa'dan Uzaklaşma

Ülkelerin dış politika tercihleri, göç ve mülteci politikalarının şekillenmesinde etkili olmaktadır. Türkiye'nin mülteci politikasının oluşum döneminde ulus-devlet olma çabası içerisinde şekillen bir göç ve mülteci politikası ile karşılaşmıştır. Mülteci politikasının gelişim bölümüne gelindiğinde ise, kendi içerisinde bölümlere ayrılmış bir dönem görülmektedir. 1994-2000 yılları arasında uluslararası alana ve normlara uyum sağlamak için çalışılan bir dönem yaşanmıştır. 2000-2011 yılları arasında Türkiye'nin dış politika tercihlerinde AB'ye katılım sürecinin etkisi büyüktür. Bu nedenle göç ve mülteci politikaları hususunda, milli çıkarlarla çakışmadığı sürece, bu dönemi AB müktesebatına uyum çalışmaları şekillendirmiştir. 2011 yılına gelindiğinde ise Türk dış

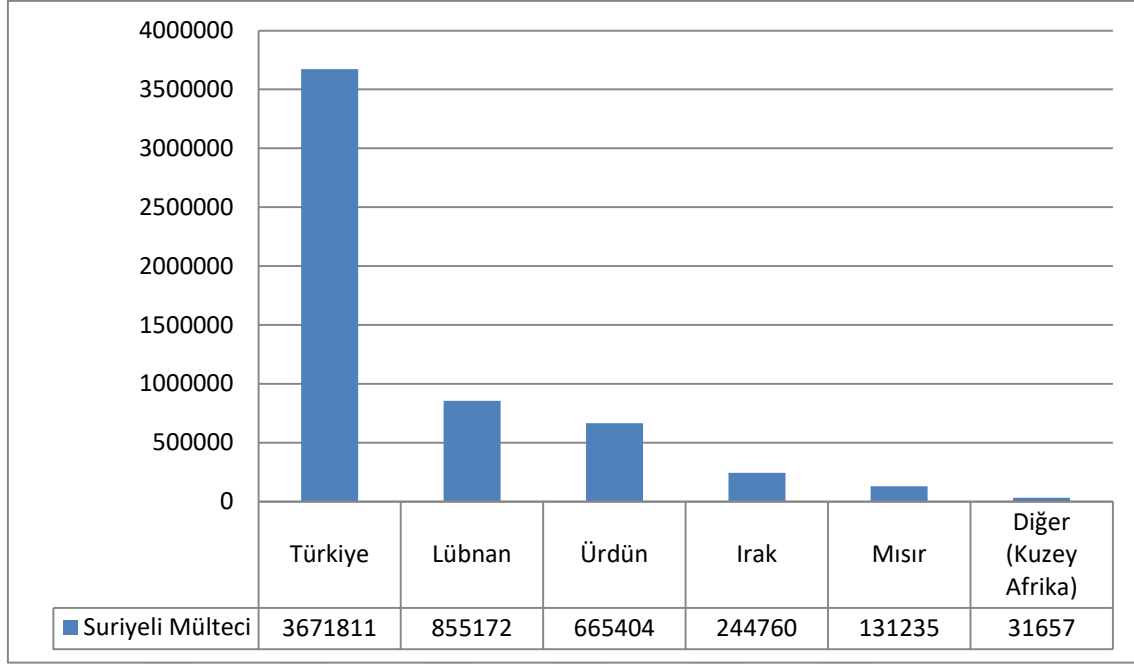
politikasını şekillendiren iki olay söz konusudur. Bunlardan biri AB ile ilişkilerde yaşanan gerginlik, diğeri ise Ortadoğu'da Arap Baharı sürecinin ortaya çıkması ve Türkiye'nin bu süreçten liderlik ile çıkmayı hedeflemesidir.³⁴⁶ 2011 yılında Arap Baharı isyanlarının Suriye'ye ulaşması ve sonrasında ortaya çıkan iç savaş, beklenmedik sonuçlar doğurmuş ve neredeyse Türkiye'nin mülteci politikasının gelişim sürecinin son döneminin şekillenmesini etkileyen tek unsur olmuştur.

AB ile uyum çerçevesinde gerçekleşen yasal düzenlemeler ve sınırların güçlendirilmesi, önceden Türkiye'ye göç etmeyi tercih eden Doğu Avrupa ülkelerinin vatandaşlarının serbest dolaşım hakkı sonrası Batı Avrupa ülkelerine göç etmeyi tercih etmesi ve Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik kriz nedeniyle 2008 yılına gelindiğinde düzensiz göçmen sayılarında azalma yaşanmıştır.³⁴⁷ Türkiye'ye yönelik göç hareketlerinde yaşanan azalma çok uzun sürmemiş ve 2010 yılında Arap Baharı hareketinin başlamasını takiben Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde gerçekleşen iç karışıklıklar büyük göç dalgalarını da beraberinde getirmiştir. (Grafik 10)

Suriye, iç karışıklıkların iç savaşa dönüşmesi ve hala devam eden çatışmaların yaşanması nedeniyle Arap Baharı sürecini en sorunlu yaşayan ülke olarak varlığını devam ettirmektedir. Suriye İç Savaşı beraberinde tarihin gördüğü en büyük göç hareketlerinden birini başlatmış ve bölge ülkeleri başta olmak üzere tüm ülkelerin ortak sorunu haline dönüşmüştür.

³⁴⁶ Fatma Armağan Teke Lloyd, *a.g.e.*, s. 519.

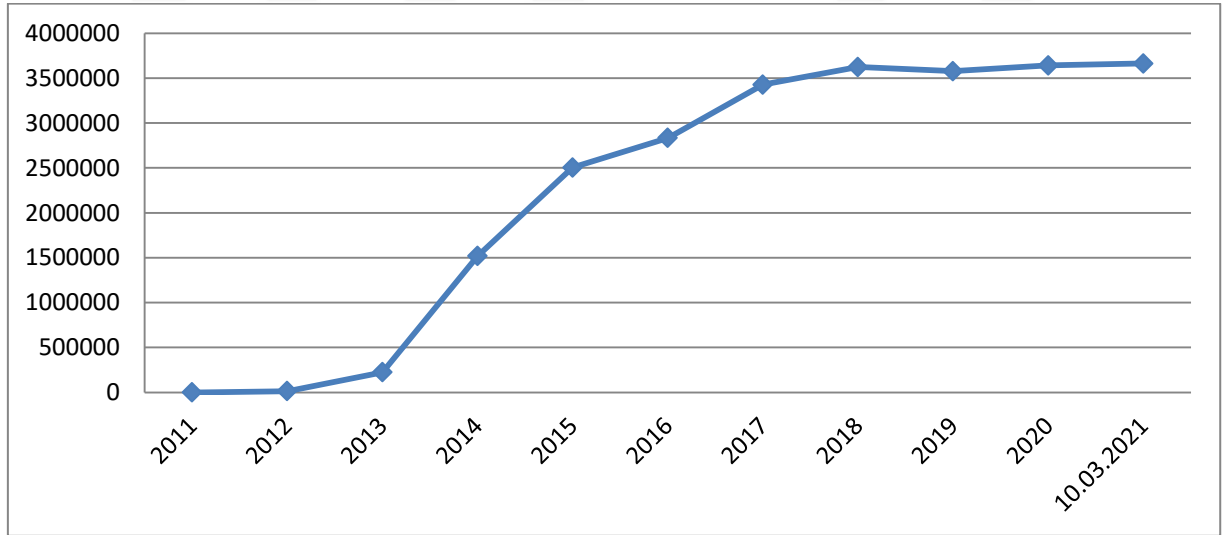
³⁴⁷ Ahmet İçduygu et.al, *a.g.e.*, s. 272-273.

Grafik 12: İltica Ülkesine Göre Suriyeli Mülteciler (Nisan 2021)

Kaynak: Operational Data Portal,

https://data.unhcr.org/en/situations/syria#_ga=2.95796316.1538639869.1619790682-1629220231.1589050762, (Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2021).

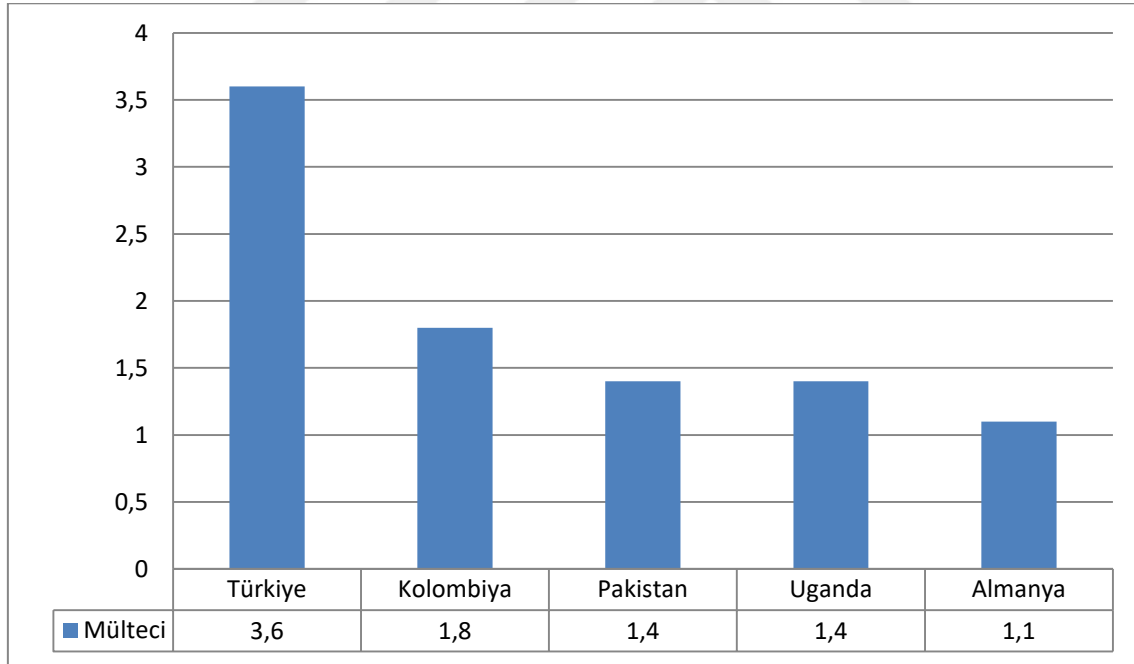

Grafik 13: Türkiye’deki Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin 2011-2021 Yılları Arasındaki Sayısal Değişimi

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, Erişim Tarihi: 20 Mart 2021.

Suriye’den Türkiye’ye gerçekleşen ilk toplu sığınma akını 29 Nisan 2011 tarihinde 252 kişi ile gerçekleşmiştir. Ancak bu akınlar her yıl aralıksız olarak devam etmiş ve 10 Mart 2021 tarihi ile Türkiye’de geçici korumadan yararlanan Suriyeli sayısı 3.661.995’e ulaşmıştır.³⁴⁸

Suriye Savaşının başlamasının ardından Suriye’nin komşuları sığınmacı akınları ile karşı karşıya kalmıştır. **(Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.)** Türkiye bu akınlardan en büyük payı alan komşu ülke olmuştur. 2011 yılından bu yana gerçekleşen sığınmacı akınları, Türkiye’yi en fazla sığınmacının bulunduğu ülke konumuna getirmiştir. (Grafik 14) Türkiye’nin Suriyeli mülteciler tarafından daha fazla tercih edilmesinde birçok etken bulunmaktadır. Akrabalık ilişkileri, Türkiye tarafından izlenen açık kapı politikası, BMMYK’nın Türkiye’deki varlığı ve AB ile sınırlarının bulunması bu etkenlerin en önemlileridir. Türkiye, sığınmacıların bir kısmı tarafından hedef ülke olarak görülürken, bir kısmı tarafından ise AB başta olmak üzere Batı ülkelerine ulaşmak için transit bir ülke olarak görülmektedir.

Grafik 14: En Fazla Mülteciye Ev Sahipli Yapan Ülkeler (2020) (milyon)

Kaynak: UNHCR, <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>, (Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2021).

³⁴⁸ “Geçici Koruma”, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (Erişim Tarihi: 20 Mart 2021).

Türkiye, Arap Baharı öncesinde bölge ülkeleri ile yumuşak güç temelli ilişkiler ağı oluşturmaya çalışmıştır. Ancak isyanlar ve karışıklıklar bölge ülkeleri gibi Türkiye'nin de planlarında değişikliğe neden olmuş ve dış politikada değişiklikler yaşanmıştır. Türkiye, Arap Baharı sürecini ve devrimleri desteklemiş, rol model olmak için çalışmıştır. Suriye'de 2011 yılında başlayan ayaklanmalarda da Esad rejimi karşıtı bir dış politika izlenmiş ve diplomatik ilişkiler sonlandırılmıştır. Esad rejiminin ayaklanmalara askeri güç kullanarak müdahale etmesi Suriye'yi iç savaşa sürüklemiştir. İç savaşın başlaması hem ülke içerisinde, hem de ülke sınırlarını aşan boyutta milyonlarca insanın yer değiştirmesine neden olmuştur. Bu aşamada Türkiye, izlediği Esad rejimi karşıtı dış politika ile uyumlu olarak açık kapı politikası izlemiş ve binlerce mülteciye kapılarını açmıştır.³⁴⁹ İlk aşamada 100.000 sığınmacı sayısı kritik eşik olarak belirlense de bu sayı kısa bir sürede aşılmış ve katlanarak devam etmiştir.

Kitlesel mülteci akınları AB tarafından korku ile karşılanmış ve zaten güvenlik temelli olan göç ve mülteci politikasının daha fazla güvenlikleşmesine neden olmuştur. AB'nin sınır güvenliğini sıkılaştırdığı bir ortamda Türkiye'nin açık kapı politikası izlemesi Türkiye-AB ilişkilerini zayıflatmıştır. Türkiye'nin AB göç müktesebatına uyum konusunda çabası azalsa da bu dönemde üç önemli gelişme yaşanmıştır. Bunlar, 2013 yılında mecliste onaylanan YUKK, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulması ve Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşmasının imzalanmasıdır. Bu gelişmeler, AB müktesebatına uyum çalışmalarının dönemler içerisinde sistematik olarak gerçekleşmediğini göstermektedir.

Suriyeli sığınmacıların sayılarının giderek artması, Türkiye'nin göç ve mülteci politikasını işleyemez hale getirmiştir. Türkiye'ye sığınan Suriyeliler için 1994 İltica Yönetmeliğinin sağladığı bir statü bulunmamaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesine konulan coğrafi çekince, Suriyelilere “mülteci” ya da “sığınmacı” statüsünün verilmesini engellemektedir. Suriyelilerin statü sahibi olmaması ve sayılarının milyonları bulması işleyişi zorlaştırmış ve sistemi işlemez hale getirmiştir. Bu durumu aşmak ve mülteci politikasına işlerlik kazandırmak amacıyla Türkiye, ‘Geçici Koruma Yönetmeliği’ni hazırlamış ve Suriyelilere “geçici koruma statüsü” sağlamıştır. Geçici koruma, Suriyelilere statü sağlanmasının yanı sıra, AB müktesebatına uyum sağlama

³⁴⁹ Fatma Armağan Teke Lloyd, *a.g.e.*, s. 520.

konusunda da olumlu bir adım olmuştur. Türkiye, milyonlarca Suriyeliyi barındıran göç akınlarının sonucu olarak yasal düzenlemeler yapmak zorunda kalmıştır. “Geçici koruma” aynı zamanda uluslararası korumadan yoksun olan Suriyeli mültecilerin koruma altına alınmasını da sağlamıştır.

Türkiye’nin Suriyeli göçmenler ve uluslararası korumaya ihtiyacı olan kişiler için uyguladığı politikayı üç döneme ayırmak mümkündür. 2011-2013 yılları arasında acil durum politikaları izlenmiştir. Bu dönemde, yani Suriyeli göçünün ilk döneminde, sığınmacıların kalıcı olmadıkları düşünülmekte ve çalışma yaşamına katılımlarını düzenleyen bir yasal düzenleme bulunmamaktaydı. Eğitim alanında da acil durum perspektifi izlenmiştir, kayıp bir neslin oluşmasının önüne geçilmesi amacıyla sığınmacılar için eğitim hizmetleri sağlanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla Geçici Barınma Merkezleri ve kentlerde Geçici Eğitim Merkezleri bünyesinde Suriye müfredatı eğitim dili Arapça olarak uygulanmıştır. Sağlık hizmeti de aynı şekilde Geçici Barınma Merkezlerinde sağlanmıştır. Bu kişilerin barınma ihtiyaçları da yoğun olarak Geçici Barınma Merkezlerinde sağlanmıştır.³⁵⁰

2013-2016 dönemine gelindiğinde, Suriye İç Savaşı’nın kısa sürede son bulmayacağı ve sığınmacıların geri dönüşlerinin zaman alacağını farkına varılmıştır. Geçiş dönemi olarak görülen dönemde, YUKK hazırlanmış ve GİGM kurulmuştur. Bu aşamadan sonra kademeli olarak Suriyeli mültecilerin topluma entegrasyonu sağlanmaya çalışılmıştır. Geçici koruma sahiplerine yönelik çalışma, barınma, sağlık ve eğitim alanında izlenen politikalar acil durum perspektifinden çıkarılmıştır. Çalışma ve sağlık alanında yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Arapça bilen öğretmenlerin istihdam edilmesi, Türkçe dil kurslarının ve mesleki eğitim kurslarının açılması, geçiş dönemini destekler niteliktedir. Ayrıca bu dönemde eğitimin her yaş grubuna yayılması için girişimlerde bulunulmuştur. Barınma alanında ise geçiş döneminde Geçici Barınma Merkezlerinde kalışlar devam etse de kentlere yayılma söz konusudur.³⁵¹

2016’dan günümüze kadar olan dönemde, artık uzun süreli kalışları kesinleştiğinden Suriyeli mültecilerin topluma entegrasyonunun sağlanması hedefine ulaşmak amacı ile politikalar izlenmeye çalışılmaktadır. Çalışma alanında geçici koruma sahiplerinin

³⁵⁰ Saime Özçürümez ve Ahmet İçduygu, *Zorunlu Göç Deneyimi ve Toplumsal Bütünleşme Kavramlar, Modeller ve Uygulamalar ile Türkiye*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2020, s. 269-273.

³⁵¹ Saime Özçürümez ve Ahmet İçduygu, *a.g.e.*, s. 269-273.

istihdam edilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu amaca uygun olarak 2016 yılında “Geçici Koruma Sağlanan Yabancılar Yönelik Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik ve Uluslararası İşgücü Kanunu” yürürlüğe girmiştir. Kanuna göre, geçici koruma statüsünün belirlenmesinden altı ay sonra çalışma izni için başvuru yapılabilmektedir. Mülteci, sığınmacı ve geçici koruma altındaki insanların sosyal hayata katılabilmeleri ve insani koşullarda hayatlarını devam ettirebilmeleri için çalışma hayatına kayıtlı olarak katılımları önemlidir. 2019 yılı verilerine göre Türkiye’de 63.789 Suriyeli, geçici çalışma iznine sahiptir.³⁵² Türkiye’nin bu alandaki düzenlemeleri BMMYK tarafından olumlu karşılanmaktadır.³⁵³

Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi başlatılmış, Geçici Eğitim Merkezleri kapatılmıştır. Bunlara ek olarak 2018 yılı eğitim yılında okul çağındaki Suriyeli çocukların Türkiye’de mevcut eğitim sistemine dâhil edilmeleri, eğitim ekosistemindeki önemli gelişmelerdir. Sağlık alanında son dönemde yapılan değişiklikler toplumsal bütünleşmeyi destekler niteliktedir. 2016 öncesinde sağlık alanında AFAD sorumlu iken, 2016 sonrasında Göç Sağlık Hizmetleri Daire Başkanlığının kurulması ile yetkinin bu kuruma devri kurumsal bütünleşmeyi sağlamıştır.³⁵⁴ Barınma alanında büyük değişim yaşanmıştır. 2020 yılı itibari ile Türkiye’de geçici koruma altında bulunan nüfusun %98’i 81 ile yayılmış durumdadır, %2’lik kısım ise geçici barınma merkezlerinde yaşamaya devam etmektedir.³⁵⁵

3.3 Yasal Düzenlemelerle Türkiye’nin Mülteci Politikası

3.3.1 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

Yıllar içerisinde bulunduğu coğrafi konum, kültürel çeşitlilik ve sahip olduğu tarihsel bağlar nedeniyle birçok kitlesel göçle karşı karşıya kalmış olan Türkiye, son dönemde transit göç ülkesi konumundan daha çok hedef ülke konumuna dönüşmüştür. Hedef ülke olmanın getirdiği yasal sorumluluklar, var olan mevzuatın ve bu mevzuatla uyumlu bir kurumun eksikliği ve AB müktesebatı ile uyum amacıyla, toplam beş kısım ve 126

³⁵² “Yabancıların Çalışma İzinleri 2019”, Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, <https://www.csgb.gov.tr/media/63117/yabanciizin2019.pdf>, 2019, (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2021).

³⁵³ “Yetkinlik Programları ve Ekonomiye Katılım”, BMMYK, https://www.unhcr.org/tr/yetkinlik_programlari, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

³⁵⁴ Özçürümez ve İçduygu, *a.g.e.* s. 269-273.

³⁵⁵ “Kamp Alternatifleri”, BMMYK Türkiye, , (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

maddeden oluşan YUKK, 11 Nisan 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir.³⁵⁶ Kanun, işlevsel bir iltica sistemi kurmak ve mülteci haklarını uluslararası standartlara uyumlu hale getirmeyi hedeflemiştir.

Suriye İç Savaşı öncesinde Türkiye mevzuatına bakıldığında parçalı bir yapı olduğu dikkat çekmektedir. 2510 sayılı İskân Kanunu, 5682 sayılı Türk Pasaport Kanunu ve 1994 Yönetmeliği gibi birçok kanun ve yönetmelik, Türkiye'nin iltica sistemi ve mülteci politikasının yürütülmesinde kullanılmaktaydı. Mevzuattaki bu karışıklığının önüne geçmek ve bütüncül bir sistem oluşturabilmek amacıyla hazırlanan YUKK, göç ve mülteci politikalarının yönetilmesinde yaşanan ikiliklerin önüne geçebilmesi bakımından önemlidir. YUKK ile birlikte, göç mevzuatı alanındaki birçok kanun ve yönetmelik yürürlükten kaldırılmış veya bu kanun altında toplanmıştır. Bu durum göç süreci ve sonrasında oluşabilecek sorunlar karşısında atılacak adımlarda, kurumların karşılaştırdıkları ikilemleri ortadan kaldırabilmesi açısından son derece önemlidir.³⁵⁷

YUKK'un getirdiği yeniliklerden biri de Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün(GİGM) kurulmasıdır. İşlerine bağlı olarak kurulan GİGM ile göç süreci ve sonrasında karşılaşılabilecek yasal prosedürle ilgili yetkili bir kurumun eksikliğinin giderilmesi amaçlanmıştır. Göçün yönetiminde birçok kuruma bölünmüş yetkiler, GİGM altında toplanmış ve ikilik ortadan kaldırılmıştır. Bu düzenleme, Türkiye'de göç ve mülteci politikalarında sivilleşmeye gidildiğinin göstergesidir. Bu düzenleme hem uluslararası alanda ve hem de AB tarafından olumlu karşılanmıştır.

1951 Cenevre Sözleşmesine konulan coğrafi çekince dikkate alınarak hazırlanan YUKK, yeni statüler, yeni haklar ve yeni düzenlemelerle dikkat çekmektedir. Mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma statüleri belirlenmiş ve uluslararası koruma başvuru süreçleri mağduriyetleri ortadan kaldıracak şekilde düzenlenmiştir. YUKK, göçü kısıtlamaktan çok, toplumun ve uluslararası korumaya ihtiyaç duyan bireylerin birlikte yaşayabileceği şartları sağlamaya çalışan bir kanundur.

³⁵⁶ Nasih Sarp Ergüven ve Beyza Özturanlı, *a.g.e.*, s. 1032.

³⁵⁷ Bekir Güzel, "Suriye İç Savaşı Bağlamında Türkiye'nin Değişen Göç ve Göçmen Politikaları", Uluslararası Göç ve Mülteci Kongresi, Düzce, https://www.academia.edu/38203310/Suriye_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1_Ba%C4%9Flam%C4%B1nda_T%C3%BCrkiye_nin_De%C4%9Fi%C5%9Fen_G%C3%B6%C3%A7_ve_G%C3%B6çmen_Politikalar%C4%B1, 2017, (Erişim Tarihi: 15 Nisan 2021).

YUKK'un birinci kısmında, yasanın amacı, kapsamı ve tanımlar yer almaktadır. İkinci kısım, yabancılara ülkeye giriş ve çıkışlarını, vize ve ikamet konularını kapsamaktadır. Çalışmanın konusu olması nedeniyle önemli olan üçüncü kısım, uluslararası korumayı konu edinmektedir. Uluslararası korumaya ihtiyaç duyanların statülerinin belirlenmesi, bilgilendirilmeleri, ikamet izinleri gibi konular bu bölümde yer almaktadır. Bunlara ek olarak geçici koruma hükümleri de bu kısımda yer almaktadır. Dördüncü kısım yabancılar ve uluslararası korumaya ilişkin ortak hükümler hakkında bilgi vermektedir. Son olarak beşinci kısım ise GİGM hakkındadır. Göç yönetiminin merkez ve taşra teşkilatlanmasından bu kısımda bahsedilmektedir.³⁵⁸

YUKK'un üçüncü kısmı, yeni statüler belirlemesi ve eksiklikleri gidermesi açısından önemlidir. Yasada yer alan statüler; 'mülteci', 'şartlı mülteci', 'ikincil koruma' ve 'geçici koruma'dır. Mülteci tanımlaması, coğrafi çekince dışında, 1951 Cenevre Sözleşmesinde belirtilen tanım ile aynıdır. Yeni bir statü olan "şartlı mülteci" tanımlaması, Avrupa dışından gelen ve uluslararası korumaya ihtiyaç duyanlar için bir statü oluşturulmuştur. 1994 Yönetmeliğinde "sığınmacı" olarak yer alan bu kişiler, sığınmacı statüsünün uluslararası alanda mülteci adayı anlamına gelmesi nedeniyle, YUKK'ta "şartlı mülteci" statüsü altında değerlendirilmişlerdir. "İkincil koruma" kategorisi, mülteci ve şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen ancak uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kimseleri kapsamaktadır. "Geçici koruma" statüsü ise aslında "şartlı mülteci" statüsü altında değerlendirilmesi gereken kişilerin, kitlesel göçmen akınları sonucu Türkiye sınırlarına gelmeleri durumunda, kayıt ve statü belirleme sisteminin tıkanmaması için hazırlanan bir statüdür. Suriye'den gerçekleşen kitlesel akınları yönetebilmek amacıyla oluşturulmuştur. "Geçici koruma" statüsü durumunda toplu göç esastır.³⁵⁹ Geçici korumanın temel amacı, mülteci ve sığınmacıların acil bir şekilde güvenli bir ortama erişimini sağlamak ve temel insan haklarını güvence altına almaktır.³⁶⁰

6458 sayılı kanunun 4 maddesi, geri gönderme yasağı hakkındadır. 4. Madde:

³⁵⁸ "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu", <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, 4 Nisan 2013, (Erişim Tarihi: 21 Mart 2021).

³⁵⁹ "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu", <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, 4 Nisan 2013, (Erişim Tarihi: 21 Mart 2021).

³⁶⁰ Nasih Sarp Ergüven ve Beyza Özturanlı, *a.g.e.*, s. 1038.

“Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza ve muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının ve hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez.”

şeklindedir.

YUKK’un getirdiği bir diğer önemli düzenleme, uluslararası işbirliğine yaptığı vurgudur. Kitlemel sığınma akınları durumda uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişilere sağlanacak güvencelerin, sadece sığınılan ülkenin üzerine alabileceği bir yükümlölük değıl, uluslararası alanda, hem devletler, hem de uluslararası örgütler tarafından paylaşılan bir sorumluluk olması gerektiğı vurgulanmıştır.³⁶¹

YUKK’ta düzenlenen bir diğer önemli husus, göç ve mülteci politikalarının izlenmesinde yetkili kurumların belirlenmesidir. YUKK bu konuda yerel ve merkezi düzeyde olmak üzere kurumlar belirlemiştir. Merkezi düzeyde göç yönetiminin; Bakanlar Kurulu, Göç Politikası Kurulu, GİGM eliyle sağlanması kararlaştırılmıştır. Genel Müdürlüğe bağılı ve belirli aralıklara çalışacak olan kurul ve komisyonlar da belirlenmiştir. Bunlar; Göç Danışma Kurulu, Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu, Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu ve AFAD’tır. Yerel düzeyde göç yönetimde genel sorumlu vali olmakla birlikte, bu görev Göç idaresi ve Afet Acil Durum İl Müdürlükleri tarafından yürütölmektedir.³⁶² YUKK’tan önce parça parça yönetilen bir göç söz konusu iken, Kanun ile merkezi ve yerel yönetimler eliyle yönetilen bir göç sistemi oluşturulmaya çalışılmıştır.

YUKK, göç ve mülteci politikaları ile ilgili mevzuatı birleştirmesi ve kurumları düzenlemesi açısından oldukça önemlidir. Sosyal uyumun sağlanmasını amaçlamaktadır. Ancak sosyal uyum noktasında hedefler belirlenmemiş ve plan oluşturulmamıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, sosyal uyum ve toplumsal bütünleşme kavramları ile asimilasyonun kastedilmediğı noktasına dikkat çekmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü; Müdürlüğün logosuna atıf yaparak, “kırlangıç göç ettiğı yerden mevsimi gelince ülkesine döner” açıklaması yapılmıştır. Sosyal uyum uluslararası

³⁶¹ Nasıh Sarp Ergüven ve Beyza Özturanlı, *a.g.e.*, s. 1043.

³⁶² Yılmaz Demirhan ve Seyfettin Aslan, *a.g.e.*, s. 52.

koruma ve geçici koruma altındaki insanların kalıcı oldukları için değil, gündelik hayatlarını normal bir şekilde sağlayabilmeleri için gerekli görülmüştür.³⁶³

3.3.2 Geçici Koruma Yönetmeliği

Geçici Koruma Yönetmeliği, YUKK'un yürürlüğe girmesinin ardından yayınlanmış ve kitlesel mülteci akınları karşısında yetersiz kalan 1994 Yönetmeliğini yürürlükten kaldırmıştır. Geçici Koruma Yönetmeliği 11 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, yönetmeliğin amacı, kapsamı ve tanımı hakkındadır. İkinci bölüm genel ilkelere değinmektedir. Geçici koruma altındaki kişilere uygulanacak geri gönderme yasağı bu bölüm altındadır. Üçüncü bölüm, geçici korumanın kapsamını, kimin geçici korumadan yararlanıp kimin yararlanamayacağını belirtmektedir. Üçüncü bölümde yer alan 7. Madde:

“(1) Geçici Koruma; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanır.”

şeklindedir.³⁶⁴

Yönetmeliğin dördüncü bölümü geçici koruma kararının alınması ve sona ermesine ilişkin hükümleri kapsar. Dördüncü bölüm Yönetmeliğin eleştirildiği noktalardan biridir. Geçici korumanın sona ermesinin tam sürelerle belirlenmemiş olmaması eleştirilere neden olmaktadır. Geçici korumanın sona ermesi Bakanlığın Cumhurbaşkanına teklifine bağlanmıştır. Cumhurbaşkanı kararıyla sona erdirilebilmektedir.³⁶⁵ Beşinci bölüm geçici koruma kapsamında yapılacak ilk işlemler, altıncı bölüm geçici koruma statüsüne sahip olanlara sağlanacak hizmetler, yedinci bölüm yükümlülükler, sekizinci bölüm, sevk merkezleri ile geçici barınma merkezlerinin kurulması, yönetimi ve işletilmesi ile geçici barınma merkezlerinde

³⁶³ Ceren Ark Yildirim ve Yeşer Yeşim Özer Yürür, “Uluslararası Göçmenlerin Türkiye’ye Uyumunu Yasal Düzenlemeler Ne Derece Uyumu/Entegrasyonu Hedefliyor?”, *International Journal of Political Science & Urban Studies*, Cilt 7, Sayı 1, 2019, s. 33.

³⁶⁴ “Geçici Koruma Yönetmeliği”, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf>, (Erişim Tarihi: 21 Mart 2021).

³⁶⁵ “Geçici Koruma Yönetmeliği”, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf>, (Erişim Tarihi: 21 Mart 2021).

sağlanacak hizmetler, dokuzuncu bölüm, gönüllü geri dönüş ve üçüncü ülkeye çıkış, onuncu bölüm işbirliği ve yardım ve son olarak on birinci bölüm çeşitli ve son hükümler hakkındadır.

Geçici Koruma Yönetmeliği ile insan onuruna saygılı ve evrensel bir yönetmelik oluşturulmaya çalışılmıştır. Birçok konuda olumlu karşılanan yönetmelik, sığınmacı akını ile karşı karşıya olan ülkelere, diğer ülkeler ve uluslararası örgütlerin yardımının gerekliliği konusunda işbirliği çağrısı yapması nedeniyle yenilikçidir. Yönetmeliğin eleştirilen yönleri de bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi yukarıda bahsedildiği gibi geçici korumanın süresinin belli olmamasıdır. Ayrıca hak yerine hizmet kavramının kullanılması ve eğitim, sağlık ve barınma alanlarında ek yönetmeliklere ihtiyaç duyulması, eleştirilen diğer konulardandır.³⁶⁶

3.3.3 Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması

Türkiye ve AB arasında Geri Kabul Anlaşması görüşmeleri uzun yıllar devam etmiştir. İlerleme raporlarında da görüldüğü üzere AB'nin baskısına rağmen Türkiye direnmiştir. Türkiye, Geri Kabul Anlaşması sonrası AB ile göç veren ülkeler arasında tampon bölge haline gelmekten endişe duymaktaydı. Bu nedenle Geri Kabul Anlaşmasına mesafeli durmaya dikkat etmiştir.

AB, göçün güvenlikleştirilmesi ve dışsallaştırılması amacıyla geri kabul anlaşmalarını kullanmaktadır. Geri kabul anlaşmaları AB'nin göç politikasının sürdürülebilmesi açısından önemli araçlardır. AB ile diğer ülkeler arasında yapılan geri kabul anlaşmaları, bu ülkelerin toprakları kullanılarak AB'ye ulaşan kendi vatandaşları ve üçüncü ülke vatandaşı olması farketmeksizin, ülkeye iadesini zorunlu hale getirmektedir. Amaç, yasadışı göçün önüne geçmektir.³⁶⁷

2009 yılında Türkiye ve AB arasında anlaşmaya varılması için müzakereler yeniden başlamış ve vize serbestisi konusu da görüşmelere eklenmiştir. Türk vatandaşlarına, 180

³⁶⁶ Bekir Güzel, "Suriye İç Savaşı Bağlamında Türkiye'nin Değişen Göç ve Göçmen Politikaları", Uluslararası Göç ve Mülteci Kongresi, Düzce, https://www.academia.edu/38203310/Suriye_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1_Ba%C4%9Fam%C4%B1nda_T%C3%BCrkiye_nin_De%C4%9Fi%C5%9Fen_G%C3%B6%C3%A7_ve_G%C3%B6%C3%A7men_Politikalar%C4%B1, 2017, (Erişim Tarihi: 15 Nisan 2021).

³⁶⁷ Melike Akkaraca Köse, "Geri Kabul Anlaşması ve Vizesiz Avrupa: Türkiye'nin Dış Politika Tercihlerini Anlamak", *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 2016, s. 200.

gün içerisinde 90 gün süreyle AB ülkelerine vizesiz girme izni sağlamayı amaçlayan vize serbestisi, AB tarafından Türkiye’yi müzakere sürecinde tutmak için kullanılmıştır. AB tarafı vize serbestisi için öncelikle Geri Kabul Anlaşmasının imzalanması gerektiğini ileri sürmüş ve 16 Aralık 2013’te AB ile “Vize Serbestisi Diyaloğu Mutabakat Zaptı ve Geri Kabul Anlaşması” imzalanmıştır.³⁶⁸ Anlaşmanın tam şekilde uygulanabilmesi için 2017 tarihi belirlenmiştir. Ancak 2015 yazından sonra kitlesel mülteci akınlarının Türkiye üzerinden AB sınırlarına yönelmesi ve Akdeniz’de can kayıplarının yaşanması uluslararası kamuoyunun tepkisini çekmiştir. Buna ek olarak AB’nin sınır ülkelerinde sığınmacı yoğunluğunun artması ve sorumluluğun ekonomileri görece daha kötü olan ülkelerin üzerinde kalması AB içerisinde çatırdamalara neden olmuştur. Üye ülkelerin Schengen sistemi ve Dublin sisteminden uzaklaşmaya başlaması, Birlik içerisinde alarm zillerinin çalması ile sonuçlanmıştır. Almanya bu durumu aşmak için Türkiye ile imzalanan Geri Kabul Anlaşmasının bir an önce üçüncü ülke vatandaşlarını kapsayacak şekilde uygulanmaya başlamasını gerekli görmüş ve bunun için Türkiye ile görüşmelere başlamıştır.

Görüşmelerde Türkiye’ye sağlanacak vize serbestisi, terörle mücadele konusunda işbirliği ve finansal yardım gibi konular öne çıkmıştır. Amacın Türkiye’yi anlaşmayı tam olarak uygulamaya ikna etmek olduğu açıktır. AB tüm vaatlerini, Türkiye’nin takvimi öne çekmesi koşuluna bağlamıştır. Görüşmelerin sonucunda 2016 yılında tamamen uygulamaya başlanmasına karar verilmiştir.

Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması’na göre, 20 Mart 2016 tarihi itibarı ile Türkiye üzerinde Yunan adalarına geçen, başvurusu dayanıksız bulunan veya reddedilen tüm düzensiz göçmenler Türkiye’ye iade edilecektir. Türkiye’ye iade edilen her bir Suriyeliye karşılık, bir Suriyeli AB’ne yerleştirilecektir.³⁶⁹

Geri Kabul Anlaşması, insan hakları ve güvenliği yönünden eleştirilere neden olmuştur. Sığınma ve insan hakları kuruluşları, Türkiye’nin 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne koyduğu coğrafi çekince ve ülke içerisinde mevcut sığınmacıların korunmasında var olan

³⁶⁸ Zeynep Yeniciler, *Mülteci Sorunun Tarihi ve Bir Çözüm Arayışı: Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2018, s. 77.

³⁶⁹ “Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma”, <http://www.madde14.org/images/6/61/ABGeriKabulAnlasma.pdf>, (Erişim Tarihi: 21 Mart 2021).

eksiklikler nedeniyle ‘güvenli ülke’ şartını sağlamadığı ve bu nedenle geri göndermeme ilkesine uyumlu olmadığını ileri sürmektedirler. AB ise insan haklarına aykırı bir tavır sergilemesi ve sığınmacıları dışarıda tutmak için güvenli ülke kriterine dahi dikkat etmemesi nedeniyle eleştirilmiştir.

AB tarafından sığınmacıların geri gönderilme nedenleri olarak; sığınma başvurusu yapılmaması, gönüllü dönüş, sığınma başvurusunun olumsuz sonuçlanması ve sığınma başvurusunun kabul edilemez bulunması gösterilmiştir.³⁷⁰

Vize serbestisi hususunda Türkiye’nin istediği gibi ilerlemeler gerçekleşmemiş, Türkiye sağlaması istenilen 72 kriterden sadece 67si sağlanabilmiştir. Vize serbestisi ve finansal destek noktasında Türkiye’nin anlaşmadan doğan haklarının sağlanmaması üzerine 2019 yılında Geri Kabul Anlaşması askıya alınmıştır.³⁷¹

³⁷⁰ Sevda Tunaboğlu ve Jill Alpes, “The EU-Turkey Deal: What Happens to People Who Return to Turkey?”, https://www.ecoi.net/en/file/local/1393345/1226_1486720174_tunaboğlu-alpes.pdf, 2017, (Erişim Tarihi: 8 Nisan 2021).

³⁷¹ “Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu’nun TGRT Haber Kanalına Verdiği Özel Röportaj”, https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-tgrt-haber-kanalina-verdigi-ozel-roportaj-22-07-19.tr.mfa, 22 Temmuz 2019, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

Tablo 6: Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması Kapsamında Teslim Alınan Düzensiz Göçmenler

UYRUK	TOPLAM	UYRUK	TOPLAM
GENEL TOPLAM	2.139	GENEL TOPLAM	2.139
PAKİSTAN	748	LÜBNAN	7
SURİYE	412	FİLDİŞİ	7
CEZAYİR	204	HİNDİSTAN	7
AFGANİSTAN	151	SİERRA LEONE	5
IRAK	134	HAİTİ	4
BANGLADEŞ	105	MALİ	4
FAS	56	TOGO	4
İRAN	56	GAMBİYA	4
MISIR	33	SOMALİ	3
DEMOKRATİK KONGO	27	ÜRDÜN	2
KAMERUN	23	YEMEN	2
NİJERYA	22	NİJER	2
FİLİSTİN	22	DOMİNİK	1
SRİ LANKA	17	BURKİNA FASO	1
GANA	13	KOMORLAR	1
NEPAL	12	ÖZBEKİSTAN	1
GİNE	11	SUDAN	1
MYANMAR	9	UGANDA	1
KONGO	9	ZİMBABVE	1
SENEGAL	8	VATANSIZ	1
TUNUS	8		

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Geri Alım”, <https://www.goc.gov.tr/geri-alim>, (Erişim Tarihi: 8 Nisan 2021).

3.4 Türkiye: Açık Kapı Politikasından Toplumsal Entegrasyona

Suriye’de başlayan iç savaş, İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana dünyanın karşılaştığı en büyük sığınmacı hareketine neden olmuştur. 13,4 milyon Suriyeliyi insani yardıma muhtaç hale getiren, 6,7 milyon insanın ülke içinde yerinden edilmesine ve 6,6 milyon

Suriyelinin mülteci durumuna düşmesine neden olan savaş, hala devam etmektedir.³⁷² Beşar Esad rejiminin iktidarı bırakmak istememesi, terör örgütlerinin ülkedeki varlıklarını devam ettirmek istemeleri, Rusya ve İran'ın kazanımlarının devamı yönünde politikalar izlemesi, bölge ülkelerinin kendi çıkarları doğrultusunda politika izlemeleri ve BM'in yetersiz kalışı, Suriye çıkmazının devam etmesine neden olmaktadır. İnsani güvenlik yaklaşımı, iç savaşın devamına neden olan devlet temelli yaklaşımdan sıyrılarak, insani yardıma muhtaç 13,4 milyon Suriyeliye odaklanmaktadır. Devlet temelli yaklaşımlar barış ve refah ortamının aksine, savaş ve çatışmayı beraberinde getirmektedir. Böyle bir ortamda insani güvenlik, bireyi merkeze alan bir yaklaşımla, barış ortamına ulaşılabileceğini ve insanlığın yaşam standartlarının yükseltilebileceğini savunmaktadır.

2011 yılında Suriye'de yönetim karşıtı ayaklanmalar başladığında, diğer ülkeler dış politikaları doğrultusunda ayaklanmaları desteklemiş veya eleştirmiştir. Suriye'de gerçekleşmesi beklenen, Mısır, Libya ve Tunus'ta olduğu gibi yönetimin değişmesiydi. Ancak beklenildiği gibi olmamış ve ülke iç savaşa sürüklenmiştir. İç savaşı kitlesel mülteci akınları izlemiş, ülke içerisinde ve sınır aşan boyutta milyonlarca insan yer değiştirmiştir. 6,7 milyon Suriyeli sığınmacı durumuna düşmüş ve komşu ülkelere göç etmiştir. 2021 yılı Mart ayı rakamları ile sığınmacıların 3.660.449'u Türkiye'ye, 865,531'i Lübnan'a, 664,603'ü Ürdün'e, 243,890'ı Irak'a, 130,577'si Mısır'a ve geri kalanları da diğer bölge ülkelerine sığınmıştır.³⁷³**(Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.)** Türkiye'nin izlediği açık kapı politikası, Türkiye ile Suriye arasında uzun kara sınırının varlığı, BMMYK'nın Türkiye'deki varlığı ve AB ile sınırının bulunması, Türkiye'nin daha çok tercih edilmesine neden olmuştur.

Türkiye'nin krizin ilk yıllarında acil durum mantığı ile hareket ettiği görülmektedir. Sığınmacıların; barınma, eğitim ve sağlık gibi ihtiyaçları kamp içerisinde sağlanmıştır. Türkiye'nin sığınmacı krizine hazırlıksız yakalandığını söylemek yanlış olmayacaktır. 1994 Yönetmeliğinin sunduğu mülteci rejimi, en büyük sorunlardan birini oluşturmuştur. Türkiye, Avrupa dışından gelen binlerce sığınmacı ile karşı karşıya

³⁷² "UNHCR Syria Emergency", <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html>, 15 Mart 2021, (Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2021).

³⁷³ "Situation Syria Regional Refugee Response", <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>, (Erişim Tarihi: 22 Mart 2021).

kalmıştır ve bu insanlar için sağlayacağı bir statü bulunmamaktadır. 1994 Yönetmeliğinde Suriye’den gelen sığınmacılara uygun statü bulunmaması ve sığınmacıların kısa zaman sonra geri döneceği beklentisi içerisinde, sığınmacılara yönelik “misafir” kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Türk yöneticiler tarafından kullanılan “misafir” kavramı ile hem geçici olma durumu belirtilmeye, hem de yerel halkla oluşabilecek gerginliklerin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Krizin ilk yıllarında sığınmacıların çoğu kamplarda ikamet etmekteydi. Kızılay yönetimindeki kamplarda üç öğün sıcak yemek, içme suyu, sağlık hizmetleri, etkinlik alanları ve Türkçe öğrenme kursları gibi hizmetler bulunmaktaydı. Ancak kampların hepsinin aynı standarda sahip olmaması, katı kamp kuralları, salgın hastalık riskinin olması ve herkese yeterli banyo olmaması gibi eleştiriler bulunmaktadır.³⁷⁴ Kamplar konusunda önemli bir eleştiri ise güvenlik yönündedir. Firari askerlerin bulunduğu kampın Hatay’da, Suriye sınırına yakın bir yerde olması güvenlik açısından eleştirilmiştir.

2011-2013 döneminde Türkiye’nin sığınmacılara yönelik izlediği politikanın, insani güvenlik yaklaşımının bileşenleri açısından eksiklikleri bulunmaktaydı. İlk dönemde, sığınmacıların çalışma hakkının düzenlenmemiş olması, kamplarda ya da belirlenen uydu şehirlerde yaşamının zorunlu olması, statüleri olmaması dolayısıyla temel haklara sahip olamamaları ve çalışma izinleri olmaması nedeniyle kayıt dışı istihdam alanlarında çalışmak zorunda olmaları gibi durumlar, insani güvenlik yaklaşımına ters düşmektedir.

2013 yılına gelindiğinde, sığınmacı akınının devam etmesiyle sığınmacıların uzun süreli misafirler olacağının farkına varılmıştır. Uzun süreli misafirliğin ortaya çıkaracağı bürokratik sorunları aşmak amacıyla yeni politika oluşturulması gerekliliği doğmuştur. Bu amaca uygun olarak, YUKK yürürlüğe girmiş ve toplumsal entegrasyon safhasına geçiş dönemi başlamıştır. YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği, göç akını ile gelen Suriyelilere geçici koruma statüsü sağlamıştır. 2013-2016 yıllarını kapsayan bu dönem içerisinde kamp dışına taşan düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştır. Eğitim ve sağlık hizmetleri, illerde kurulan Geçici Eğitim Merkezleri ve Geçici Sağlık Merkezleri ile

³⁷⁴ “Belirsizlik: Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Durumunu En İyi Anlatan Kelime”, <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=515011021074>, 2011, (Erişim Tarihi: 26 Mart 2021).

karşılanmaya çalışılmıştır. Eğitim alanında ilk dönemde mültecilerin çocuklarına Suriye müfredatına uygun olarak eğitim hizmeti verilmiştir. İkinci döneme geçilmesi ile birlikte, Türkçe dersi başta olmak üzere, merkezi eğitim sistemine uyum çalışmaları başlamıştır.

Dönemin önemli özelliklerinden biri de geçici koruma altındaki Suriyelilerin çalışma hayatına katılımı konusunda ilk çalışmaların başlamış olmasıdır. Bu dönemde kamplarda yaşayanların sayılarında azalma ve kentlere yayılma görülmeye başlamıştır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında incelendiğinde, YUKK'un çıkarılması insani güvenlik yaklaşımı açısından bir ilerleme olarak değerlendirilmektedir. “Mülteci”, “şartlı mülteci”, “ikincil koruma” ve “geçici koruma” statülerinin, insan haklarını temel alarak ve bireyin mağduriyetini ortadan kaldırmaya yönelik hazırlanarak oluşturulması insani güvenlik gelişimi açısından önemlidir.

2013-2016 döneminin en önemli özelliği, toplumsal entegrasyonu hedef alan bir geçiş dönemi olmasıdır. Uluslararası korumaya ihtiyacı olanların korunması ve sığınma ülkesinde hayata katılabilmeleri için toplumsal entegrasyon kritik bir aşamadır. Türkiye'nin bu kararı almasında, Suriye iç savaşının uzayacağını ve savaş bitse dahi geri dönüşlerin beklenen hızda gerçekleşmeyeceğini anlaması etkili olmuştur.

İnsani güvenlik yaklaşımının iki temel bileşeni, korkudan kurtulma ve ihtiyaçlarını karşılama garantisine sahip olmaktır. İki bileşen açısından da Türkiye, Suriye krizinin ikinci döneminde ilerleme göstermiştir. Kamp dışında yaşama imkânı ve 2011 yılında 30 olan uydu kentlerin sayısının 2013 yılında 62'ye çıkarılması kayda değer gelişmelerdir. Suriyeli çocuklara yönelik eğitim hizmetleri Devlet Okulları, Geçici Eğitim Merkezleri ve özel kurumlarda olacak şekilde çeşitlendirilmiştir. Geçici Sağlık Merkezleri kurulmuş ve Arapça bilen doktor ve hemşireler istihdam edilmiştir. İlk dönemde yaşanan dil yetersizliği nedeniyle sağlık hizmetlerinde istenilen verimin alınamaması sorununun çözülmesi amaçlanmıştır.

YUKK öncesinde Türkiye'ye sığınan Suriyeliler statü sahibi olamazken, YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliğinin yürürlüğe girmesinin ardından yasal sistem içerisine dâhil edilmişlerdir. Akın şeklinde gerçekleşen göçlerde kayıt altına alınmalar

kolaylaştırılmıştır. 2013 öncesi dönemde kayıtsız Suriyelilere temel hizmetlerin sağlanması sorunu da bu sayede aşılmıştır.

Tüm bu yapısal dönüşümler, insani güvenliğin ihtiyaçları karşılama garantisi bileşeni alanında ilerlemeyi sağlamaktadır. İnsani gelişimi amaçlayan dönüşümlerinde sürece dâhil edilmesi önemlidir. İhtiyaçları karşılama garantisine ek olarak, toplumsal entegrasyonun sinyallerinin verilmesi “korkudan kurtulma” bileşeni açısından kayda değerdir.

2016 yılına gelindiğinde geçiş dönemi sona ermiş ve toplumsal entegrasyon dönemine geçilmiştir. 2016’dan başlayarak günümüze kadar devam eden süreç, Türkiye’nin mülteci politikasının insani güvenlik yaklaşımına uyumluluğu konusunda önemli ilerlemeleri içermektedir. Barınma alanındaki en önemli gelişme, geçici koruma sahiplerinin büyük bir çoğunluğunun şehirlerde yaşamaya başlamasıdır. Kamplarda yaşam, kamp dışındaki yaşama göre daha kolay olmasına rağmen, daha özgür olması nedeniyle şehir yaşamı tercih edilmektedir. Burada bireyin özgürlüğünün kısıtlanmaması, insani güvenlik açısından önemlidir.

Toplumsal bütünleşme döneminde, Geçici Eğitim Merkezleri ve Geçici Sağlık Merkezleri kapatılmış, geçici koruma sahiplerinin eğitim ve sağlık hizmetlerini merkezi yönetimin çatısı altında alması sağlanmıştır.

2016 yılında Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik çıkarılmış ve çalışma izinleri düzenlenmiştir.

Son dönem politikaları, birey merkezli politikalardır. Toplumsal entegrasyon safhası, insani güvenlik yaklaşımının korkudan kurtulma ve ihtiyaçları karşılama garantisi bileşenlerinde büyük bir ilerleme sağlamıştır. Kamplarda yaşayanların azalması ve şehirlerde yerel halka komşu olmak, eğitim ve sağlık hizmetlerini yerel halk ile aynı kurumlarda almak, çalışma haklarının düzenlenmesi nedeniyle aynı iş ortamında çalışmak ve sosyal ortamlarda karşılaşmak gibi birçok etken sosyal uyum ve toplumsal bütünleşmenin sağlanması için önemli adımlardır.

Korkudan kurtulma bileşeninin sağlanması için sadece savaş ve çatışma tehdidinden uzak olmak değil, barış içerisinde yaşamak da bir o kadar önemlidir. Geçici koruma

altındaki Suriyeliler, Türkiye’ye sığınarak çatışma ortamından uzaklaşmışlardır. Ancak sığındıkları ülke içerisinde onları bekleyen ötekileştirme ve dışlanma tehdidi devam etmektedir. İnsani güvenliğin sağlandığı bir durumdan bahsedebilmek için ötekileştirmenin ortadan kalkması için sosyal uyum ve toplumsal entegrasyonun sağlanması gerekmektedir. Bu amaca yönelik politikalar, insani güvenliğin sağlanması açısından önemli ilerlemelerdir.

İnsani güvenlik yaklaşımı, insanın özgürlüğünü temel amaç olarak belirlemektedir. Bu amaca yönelik olarak, insanın yaşam kalitesini artıracak, sosyal, ekonomik, çevresel, askeri ve kültürel ortamın sağlanması gerekmektedir. Türkiye toplumsal bütünleşme safhasında gerçekleştirdiği yapısal dönüşümler ile bunu sağlamayı hedeflemektedir.

Tüm gelişmelere rağmen, Türkiye’nin mülteci politikasının eleştirildiği ve insani güvenlikten uzaklaşıldığı noktalar da bulunmaktadır. Eleştirilerin başında geçici koruma statüsü sağlanan Suriyelilerin statülerinin ne zaman sona ereceğine yönelik belirli bir düzenlemenin olmamasıdır. Geçici Koruma Yönetmeliğinin 9. Maddesi; geçici korumanın başlangıç ve bitiş tarihinin belirlenmesi kararının, Bakanlığın teklifi üzerine Cumhurbaşkanlığı tarafından alınacağı yönündedir. Geri gönderme şartlarının hangi durumlar halinde sağlanacağı ve geçici korumanın süresinin belirsiz olması eleştirilmektedir.

Türkiye’nin Suriyelileri dış politika aracı ve bir koz olarak kullandığı iddia edilmekte ve Türkiye bu nedenle eleştirilmektedir. Bu duruma örnek olarak Suriye sorunu ve Suriyeli mülteci krizine dünya kamuoyunun ve özellikle Avrupa’nın dikkatini çekmek amacıyla 2020 Şubat ayında Türkiye’nin Yunanistan sınır kapısını açması gösterilmektedir. Bu dönemde İdlib’de yaşanan bombalı saldırılar, şehrin nüfusunun yarısının Türkiye sınırına dayanmasına neden olmuştur. Yeni bir göç dalgası konusunda dünyayı uyaran Türkiye, acil olarak uluslararası önlem alınmasının gerekli olduğunu savunmuştur. Bu duruma, AB ile gerçekleştirilen Geri Kabul Anlaşması kapsamında, 3+3 milyar Euro ve Türk vatandaşlarına vize serbestisi vaatlerinin yerine getirilmemesi, Suriyelilerin yükünün paylaşılmaya yaklaşılmaması ve İdlib’de Türk Silahlı Kuvvetlerine yönelik

saldırı da eklenince, Türkiye sınır kapılarını açmıştır.³⁷⁵ Türkiye her ne kadar yeni bir göç akınının kaldıramayacağını vurgulamış ve bu yönde bir politika izlemeye çalışmışsa da, AB ülkelerinin Suriyeli mültecilerin yükünü ve sorumluluğunu paylaşma konusunda kayıtsız kalmaları nedeniyle Türkiye sınır kapılarını açmıştır.

Eleştirilen bir diğer uygulama ise, geçici koruma altındakilerin ikamet ettikleri şehirden ayrılmak için izin belgesi almalarının gerekliliğidir. Bu durum kişi hürriyetlerini sınırlamakta ve insani güvenliğin şartlarının sağlanmasına engel olmaktadır.

Özellikle sosyal medya üzerinde yayılan bilgiler doğrultusunda, yerel halk üzerinde etkili olan algılar, mültecilerin ötekileştirilmesine zemin hazırlamaktadır. Ötekileştirme dışlamaya yol açmakta ve haliyle toplumsal entegrasyonun zorlaşmasına neden olmaktadır. Toplumsal entegrasyon, insani güvenliğin sağlanması açısından önemli bir eşiktir. Suriyelilerin devletten maaş aldığı, üniversitelere sınavsız girdiği, fatura ve vergi ödemediği, hastanelerde sıra beklemedikleri, beş yıl sonra Türk vatandaşı olacakları ve seçimlerde oy kullanacakları yönünde haberler, yerel halk tarafından olumsuz karşılanmakta ve Suriyelilere yönelik nefret hissini beslemektedir.³⁷⁶ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü; geçici koruma altındaki Suriyelilerin yabancı öğrenci sınavına girerek ya da yatay geçiş yaparak üniversitelerde öğrenim görebileceğini, Türk vatandaşı olmadıkları için oy kullanamadıkları, devlet memuru olamayacakları, kamu hizmetlerinde öncelikli olamayacakları ve TOKİ’den ev sahibi olamayacaklarını, devlet tarafından Suriyelilere özel ayni ve nakdi yardım yapılmadığını ve vergiden muaf olmadıklarını açıklamıştır.³⁷⁷

Geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik söylemlerden biri de bayram ziyaretleri hakkındadır. Savaş nedeniyle ülkelerinden kaçmak zorunda kaldıklarını söyleyen Suriyelilerin bayramlarda akrabalarını ziyaret etmek için Suriye’ye gitmeleri, Türk toplumunda ülkelere gidebildikleri halde dönmedikleri algısı oluşturmuştur. Bu konuya eski BMMYK Dış İlişkiler Sözcüsü Metin Çorabatır’ın cevabı, bayram zamanlarında ateşkes hali olabildiği, özellikle Fırat Kalkanı operasyonu tarafından

³⁷⁵ Bekir Aydoğan ve İclal Turan, “Göçmenler Avrupa Yolunda: Türkiye Kapıları Neden Açtı?”, <https://www.aa.com.tr/tr/arastirma/gocmenler-avrupa-yolunda-turkiye-kapilari-neden-acti/1754700>, 4 Mart 2020, (Erişim Tarihi: 28 Mart 2021).

³⁷⁶ “Suriyelilerle İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar”, <https://multeciler.org.tr/suriyelilerle-ilgili-dogru-bilinen-yanlislar/>, (Erişim Tarihi: 27 Mart 2021).

³⁷⁷ “Doğru Bilinen Yanlışlar”, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/dogru-bilinen-yanlislar>, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

güvenli hale getirilen bölgelere gidişlerin olduğu ve giden sığınmacıları döndüklerinde uluslararası korumadan mahrum bırakmanın insan hakları ve uluslararası hukuka aykırı olduğu yönündedir.³⁷⁸ Göç İdaresi Genel Müdürlüğünde yer alan bilgiye göre, bayram ziyaretleri Suriyelilerin ülkeleri ile bağlarının kopmaması, güvenli alanların olduğunu görmeleri ve geri dönme kararı vermeleri için araç olarak kullanılmaktadır. Bu güne kadar bayram ziyareti için giden Suriyelilerden 150 bini Suriye’de kalmıştır, Türkiye’ye geri dönmemiştir.³⁷⁹ Türkiye’nin bayram ziyaretleri konusunda izin vermesi, Almanya yönetiminin tatil için ülkesine dönen Suriyelinin sınır dışı edileceği kararı ile kıyaslanmaktadır. Almanya, Suriyeli sığınmacıların tatil için ülkelerine dönmelerinin, öldürülme ve cezalandırılma korkusu nedeniyle Almanya’ya sığınmaları arasında tezatlık olduğunu savunmaktadır.³⁸⁰ Ancak sığınma ülkesinden ayrılıp yeniden sığınma talep eden kişinin sığınma talebini dikkate almamak insan hakları ile çelişmektedir. Uluslararası koruma ve geçici koruma altında olanların yerel halkla uyumunun ve entegrasyonunun sağlanabilmesi için bu gibi ayrılıkçı söylemlerden uzak durulması gerekmektedir.

Türkiye’nin mülteci politikası, insani güvenlik perspektifinden incelendiğinde yıllar içerisinde olumlu gelişmeler yaşamıştır. Birçok göç dalgası ile karşı karşıya kalan Türkiye, özellikle 2011 yılı sonrası Suriye kaynaklı sığınmacı akınları ile karşılaşmış ve ilk dönemde hazırlıksız yakalandığı göçün şokunu atlatmayı başarmıştır. İki yıl içerisinde toplumsal bütünleşme geçiş dönemine geçmeyi başaran Türkiye, insani güvenlik temel bileşenleri ile uyumlu düzenlemeler üzerinde çalışmaya devam etmektedir.

³⁷⁸ Tunca Bengin, “Bayram İçin Giden Suriyelilere Dönme Denilebilir Mi?”, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/tunca-bengin/bayram-icin-giden-suriyeliler-e-donme-denilebilir-mi-2512344>, 2 Eylül 2017, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

³⁷⁹ “Doğru Bilinen Yanlışlar”, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/dogru-bilinen-yanlislar>, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

³⁸⁰ “Almanya, Tatil için Memleketine Giden Sığınmacıları Sınır Dışı Edecek”, <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201908191039945976-almanya-tatil-icin-memleketine-giden-siginmacilari-sinir-disi-edecek/>, 19 Ağustos 2019, (Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2021).

SONUÇ

Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından devlet içi çatışmalar, iç savaşlar, bireye yönelik şiddet, baskı ve işkence vakaları artmıştır. Bunlara ek olarak küresel ekonomik krizler, eşitsiz gelir dağılımı, çevresel sorunlar, açlık, kuraklık, altyapı ve hizmet yetersizliği gibi insanların refahına, can ve mal güvenliğe yönelik tehditler artmış ve çeşitlenmiştir. Güvenliğe yönelik tehditlerin yaşadığı değişim, önce eleştirel güvenlik yaklaşımlarını nihai olarak da insani güvenlik yaklaşımını ortaya çıkarmıştır. İnsanın korunması ve geliştirilmesine odaklı yaklaşım, korkudan kurtulma ve ihtiyaçlarının karşılanmasından emin olma ilkeleri üzerinde temellenmektedir. İnsan güvenliğini hedefleyen yaklaşım, ulusal güvenliği geri plana atmamaktadır. İnsan güvenliği ve ulusal güvenliğin bağlantılı olduğunu ve insan güvenliğinin sağlanması halinde ulusal güvenliğin de sağlanacağını vurgulamaktadır.

İnsanın korunması, vatandaş olduğu devletin sorumluluğundadır. Ancak Soğuk Savaş sonrasında devlet içi etnik ve dini temelli çatışmalar, başarısız devletler ve devlet içi iktidar çatışmaları devletlerin vatandaş koruma sorumluluklarını yerine getirememesine veya getirmek istememesine neden olan olayların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yugoslavya'nın dağılması ile Balkan devletleri arasında çıkan devlet içi çatışmalar ve etnik temizlik uygulamalarını, Afrika'da bağımsızlıklarını yeni kazanan devletler içerisinde etnik çatışmalar ve soykırım olayları izlemiştir. 1990'lı yıllarda Ortadoğu'da savaş ve iç karışıklıklar yaşanmış, 2000'li yıllara devlet içi çatışmalar, küresel terör olayları, küresel ekonomik krizler, çevresel sorunlar ve insanlığa karşı suçlarla girilmiştir. İnsan güvenliğine sorun oluşturan bu tehditler yeni yüzyılının belirleyicisi olmuşlardır.

Güvenliğe yönelik yeni tehditler, insanların devlet korumasından mahrum kaldığı sonuçlara yol açabilmektedir. Özellikle iç savaşlar sırasında koruma sorumluluğu bulunan devlet, vatandaşın güvenliğine yönelik en büyük tehdit olabilmektedir ve koruma sorumluluğun ortadan kalktığı bu gibi durumlarda insan haklarının korunması ve insan güvenliğinin sağlanabilmesi mümkün görünmemektedir. Kişinin hayatına ve sağlığına yönelik tehditler, ekonomik sıkıntılar, kişisel ve toplumsal güvenliğe yönelik saldırılar, eğitim, sağlık, barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçlara erişimini kısıtlanması, sistematik baskı ve şiddet gibi sorunlar, insanları sınır aşan göçler

gerçekleştirmeye ve uluslararası koruma aramaya mecbur bırakmaktadır. Bu mecburiyet günümüzün en büyük insani sorunlarından biri olan yerinden edilmiş insanlar ve onların güvenliği sorunlarını ortaya çıkarmaktadır.

Milyonlarca insan, güvenliklerine yönelik tehditlerden kaçmak için göç yollarına düşmekte ve hedef ülkeye ulaşmaya çalışmaktadır. Uluslararası korumaya ihtiyaç duyan insanlar için ilk hedef göç sürecini en az sorunla tamamlayabilmek ve hedef ülkenin korumasına sahip olabilmektedir. Ancak uluslararası korumaya ihtiyaç duyan insanların bu safhada karşılarına çıkan ilk engel, ülkelerin sığınma politikaları arasındaki farklardır. İnsani krizler ve sığınma akınları sonrasında bazı ülkeler açık kapı politikası izlemeyi tercih ederken bazıları sınır kapılarını kapatabilmektedir. Mülteci ve sığınmacı karşıtı politikalar, uluslararası korumaya ihtiyaç duyan insanları yasadışı göç yollarını aramaya yöneltmekte ve insan kaçakçılarının eline düşürmektedir. Güvenlikleri için göç eden milyonlarca insan yeni bir tehlikenin ve bilinmezin içine sürüklenmektedir. Göç yollarında hastalanan, hayatını kaybeden ve kaybolan binlerce insana ek olarak süreç tüm göç edenler için psikolojik sonuçlar doğurmaktadır.

Hedef ülkeye ulaşabilmeleri halinde uluslararası korumaya ihtiyaç duyan insanlar için ikinci sorun, statü kazanma sürecidir. Bu aşamada devletlerin sığınma politikaları belirleyici olmakta ve mülteci, sığınmacı, ikincil koruma ve geçici koruma gibi statüler belirlenmektedir. Statü belirlenmesi sürecinin uzunluğu, şartları, statü belirlenene kadar geçen sürede uluslararası korumaya ihtiyacı olan insanların, barınma, gıda, sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağı gibi düzenlemeler hedef ülkenin sığınma politikası ve uluslararası anlaşmalar ile düzenlenmektedir.

Uluslararası korumaya ihtiyaç duyan insanların hedefleri doğrultusunda incelendiğinde, göç süreçlerini ve sonrasını etkileyen en önemli unsur devletlerin mülteci politikalarıdır. Çatışma bölgelerine komşu olması, üç kıtanın birleşim noktasında olması ve en çok uluslararası korumaya ihtiyaç duyan insana ev sahipliği yapması nedeniyle Türkiye'nin mülteci politikası ve gelişmişlik düzeyi, refah seviyesi, ekonomik ve sosyal imkânlar gibi nedenlerle birçok sığınmacının hedef ülkesi konumundaki AB'nin mülteci politikası önemlidir. Vatandaşı oldukları devletin korumasından yoksun olan mültecilerin haklarının korunması ve daha iyi yaşam şartlarına sahip olmaları için en yararlı çerçeve insani güvenlik çerçevesidir. Bu doğrultuda AB ve Türkiye'nin mülteci

politikalarının insani güvenlik ekseninde karşılaştırılması, mülteci politikalarının insan haklarına ve güvenliğine uymayan yönlerinin ve eksikliklerinin belirlenmesi için yararlı olacağı düşünülmüştür.

90'lı yıllara kadar geçen sürede AB'nin oluşması, düzenli göçler ve işçi göçlerinin yaşandığı, Türkiye'de ise yeni kurulan devletin ulus-devlet oluşumu için gerekli olduğu düşünülen göç ve iskân politikalarını izlendiği görülmektedir. 70'li yıllarda birlikte AB'de ve Türkiye'de göçmen ihtiyacının azaldığı ve göç politikalarının da bu yönde değiştiği dikkat çekmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken konu, iki tarafın da göç politikalarının merkezine ulusal çıkarları yerleştirmesidir.

Türkiye'nin ulusal çıkarları doğrultusunda belirlediği ve mülteci politikalarının sınırlarını belirleyen en önemli gösterge 1951 Cenevre Sözleşmesine koyduğu coğrafi çekinceciir. AB ile Türkiye'nin mülteci politikaları arasında önemli farklardan biridir. Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesinde yer alan mülteci tanımlamasını 'Avrupa'dan gelme' şartı ile kabul etmektedir. Coğrafi konumu ve çatışma bölgelerine komşu olması nedeniyle sığınmacı akınları ile karşı karşıya kalmamak için bu yolu tercih eden Türkiye, uluslararası korumaya ihtiyacı olan insanların güvenliğindense ulusal çıkarlara önde tutan bir karar vermiştir. Türkiye'nin koyduğu coğrafi çekince, Türkiye'nin insani güvenliğin koruma çerçevesini yerine getirememesine neden olmaktadır. AB ise 1951 Cenevre Sözleşmesindeki mülteci tanımlamasına hiçbir çekince olmadan taraftır.

Türkiye, kuruluş yılları sürecinde sığınma hareketleri ile karşılaşmış olsa da gelen göçmenleri devletin kurucu unsurları olarak kabul etmiş ve Türkiye'nin belirli bölgelerine yerleştirilmişlerdir. 1970'lere kadar Türkiye'ye sığınma göçleri eski Osmanlı topraklarından ve aynı dil ve aynı kültür anlayışı çerçevesinde kabul edilmiştir. 1979 İran İslam Devrimi sonrası İran'dan Türkiye'ye yönelik başlayan sığınma amaçlı göçler, Türkiye'nin mülteci politikasında ve mevzuatındaki eksikliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. BMMYK, güvenli üçüncü ülkeye yerleştirene kadar Türkiye'de kalmalarına izin verilen İranlı sığınmacılar, belirsizlik ve güvensizlik içinde yaşamışlardır. 1973 yılında gerçekleşen Petrol Krizi ile AB'nin göç politikalarında da değişiklik yaşanmış, katı sınır politikaları uygulanmaya başlanmış, işçi göçü durdurulmuş ve AB içerisinde bulunan göçmenler dahi geri gönderilmeye çalışılmıştır. Türkiye'nin ve AB'nin ekonomik krizler ve çekinceler dolayısı ile mülteci akınlarının

tırmanışa geçtiği 90'lı yıllara gelene kadar ulusal çıkarlarından taviz vermediği ve mültecilerin ve sığınmacıların şartlarının iyileştirilmesi adına ciddi girişimlerde bulunulmadığı görülmektedir.

Bu noktada parantez açılması gereken bir konu 1989 yılında gerçekleşen Büyük Bulgaristan Göçü'dür. Türkiye'nin yeni göçmenler için kaynak, toprak, arazi ve hayvan yardımı yapamayacağı bir dönemde gerçekleşen zorunlu göç, bir bakıma Türkiye'yi ekonomik olarak zor durumu sokma amacı taşımaktaydı. Türkiye, gelen yaklaşık 350.000 Bulgaristan Türkünü soydaşlık ve kültür bağı nedeniyle göçmen statüsünde kabul etmiştir. Bulgaristan'da etnik şiddet, baskı ve asimilasyona uğrayan binlerce insanı kabul etmesi ekonomik olarak ulusal çıkarları ile ters düşmüş görünse de insan hakları ve insani güvenlik açısından olumlu bir eylemdir. Ayrıca 1989 yılında gelen göçmenler, önceki göçmenler gibi, Türkiye'nin gelişmiş ve eğitilmiş işgücüne olan ihtiyacını gidermiş, ulusal çıkarlarla uyumlu bir sonuca neden olmuştur. İnsani güvenlik ve ulusal çıkarların aynı anda sağlanabileceğini göstermesi açısından önemli bir örnektir.

1990'lı yıllara gelindiğinde dünya her alanda bir değişim sürecine girmiştir. Güvenlik, ekonomik araçlar, teknoloji, ulaşım ve iletişim araçlarındaki gelişim gibi birçok alanda değişim yaşanmıştır. Bu değişimler küreselleşme olgusu ile birleştiğinde birbirinden oldukça uzak yerlerde yaşanan olaylarının birbirlerini etkileme kapasitelerini artırmıştır. 1990'lı yıllar Soğuk Savaş sonrası dönemin güvenlik problemlerinin yaşandığı, devlet içi çatışmalar, soykırım ve savaş suçlarının ve küresel ekonomik krizlerin yaşandığı, zorunlu göçlerin ve kitlesel sığınmacı akınlarının yoğun olarak yaşandığı yıllardır. Bu dönemde AB, Balkanlarda yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle sığınmacı akınları altındayken; Türkiye ise Ortadoğu'da özellikle Irak'ta yaşanan sorunlar nedeniyle sığınmacı akınları etkisindedir. AB, insani güvenlik ve insan hakları çerçevesinde ortak bir sığınma politikası oluşturabilmek adına çalışmalara başlamıştır. Tampere'de insanı merkeze alan, kişinin güvenliğini, gelişimini ve refahını önceleyen bir politika çerçevesi oluşturulmuş ve beş yıllık program belirlenmiştir. 90'lı yıllarla birlikte Türkiye'nin göç rejiminde yaşana değişim, mülteci politikasının etkin işlememesine ve mevzuattaki eksikliklerin giderilmesinin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. 1994 yılında yürürlüğe giren yönetmelik ile önceki düzenlemelerden farklı olarak sadece mülteci tanımına uyan

ancak Avrupa dışından gelenler için ‘sığınmacı’ kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Aslında bu düzenleme ile uygulamada olan bir statüye yasal zemin sağlanmıştır. 1994 Yönetmeliği, Türkiye’nin mülteci politikasının uluslararası hukukla uyumunun sağlanması amacıyla hazırlansa da sığınmacı ve mültecilerin güvenliğini göz ardı eden uygulamalar barındırması nedeniyle yeterli bulunmamış ve eleştirilmiştir.

AB’nin mülteci politikasında insani düzenlemeler, 2001 yılında 11 Eylül saldırıları sonrası yerini yine güvenlik temelli mülteci politikalarına bırakmıştır. Geçen onca yıl içerisinde AB’nin mülteci politikası, bir daha Tampere Zirvesi’nde yakalanan insani güvenlik anlayışına ulaşamamıştır. 2000’li yıllar ise Türkiye’nin AB sürecine başlaması ve Avrupalılaşma yıllarıdır. Ama buradaki Avrupalılaşma terimi ile Türkiye’nin mülteci politikasında uluslararası hukuka ve insan hakları hukukuna uygun düzenlemeler yapılması kastedilmektedir. Dönemin ilerleme raporları incelendiğinde AB ve Türkiye için de amaç ulusal çıkarlar ve Birlik çıkarlarının sağlanmasıdır. AB, sığınmacıları Türkiye’de tutacak düzenlemeler dayatırken, Türkiye ulusal güvenliğine ve çıkarlarına uyumlu olduğu ölçüde düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Türkiye’nin AB’nin tüm baskılarına rağmen 1951 Cenevre Sözleşmesinde yer alan coğrafi çekince şartını kaldırmaması en açık örnektir. 2000’li yıllarda Türkiye’nin de AB’nin de insani güvenliği amaçlamadığı açıktır. Ancak Türkiye’nin insan hakları hukuku ve uluslararası hukuka uyum için AB sürecinde gerçekleştirdiği düzenlemeler, uluslararası koruma arayan kişilerin güvenliğine yönelik olumlu gelişmelerdir.

2010 yılına gelindiğinde önce Kuzey Afrika sonra Ortadoğu’yu etkileyen Arap Baharı dalgası ile bölge ülkeleri istikrarsızlaşmış, ekonomik kötüleşme, iç karışıklıklar, çatışmalar hatta iç savaflara dönüşen olaylar yaşanmıştır. Kuzey Afrika ve Ortadoğu’da yer alan çoğu devleti etkileyen süreç, Suriye’de iç savaşın başlaması ile milyonlarca insanın yerinden edildiği bir duruma neden olmuştur. Ortaya çıkan sığınmacı akınlarından en fazla bölge ülkeleri etkilenmiştir. 2011 yılında ilk akınla karşı karşıya kalan Türkiye, geçen on yıl içerisinde düzenli olarak sığınmacı akınları ile karşı karşıya kalmış ve izlediği açık kapı politikasının da etkisiyle en çok mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumuna gelmiştir. Türkiye’nin krizin başında sığınmacılara sınırları açması, geçici barınma merkezleri, geçici eğitim merkezleri ve geçici sağlık merkezlerinin kurulması gibi temel ihtiyaçların öncelikli olarak düzenlenmesi

Türkiye'nin sığınma politikasına insani yaklaşımının kanıtıdır. Krizin ilk yıllarında AB'de de hoşgörü hâkimdir ve sığınmacıların ve mültecilerin güvenliği hedeflenmektedir. Ancak Suriye'deki iç savaşın sona ermemesi, sadece Suriye'de değil birçok ülkede insana yönelik tehditlerin şiddetlenerek devam etmesi 2015 yılına gelindiğinde AB içerisinde alarm zillerinin çalmasına neden olmuştur. AB'ye ulaşan sığınmacıların sayısındaki artış, üye ülkelerin CEAS'tan uzaklaşmasına ve ulusal mülteci politikalarına dönmelerine neden olmuştur.

Günümüzde Türkiye'de AB'de çatışma bölgelerinden sığınma göçü almaya devam etmektedir. Türkiye'nin mülteci politikası 2013 yılında getirilen hukuksal düzenlemelerle uluslararası toplum tarafından takdir edilen bir hal almıştır. Ülkedeki insani korumaya ihtiyaç duyan insanların çoğunluğunu oluşturan Suriyelilerin geçici koruma altına alınması, çalışma izinlerinin düzenlenmesi, toplumsal entegrasyon safhasına geçilmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerinde ulusal sisteme dahil edilmeleri, devletlerinin korumasından mahrum olan dezavantajlı insanların, ekonomik, sağlık, gıda, çevre, toplumsal, ve kişisel güvenliklerinin sağlanabilmesi açısından olumlu gelişmelerdir.

2015 yılı AB için mülteci ve sığınmacı akınlarının hissedildiği yıl olmuştur. AB üye ülkeleri arasında dayanışmanın azaldığı farklı uygulamaların ortaya çıktığı hatta AB'nin geleceğinin sorgulandığı bir döneme girilmiştir. CEAS'ın 'giriş yapılan ülke' kuralı, yük paylaşımı sorunlarını ortaya çıkarmış, üye ülkelere bazılarının mültecilerin paylaşımı konusunda sorumluluk almayı kabul etmemesi, sınır ülkelerinde aşırı yılmaya ve insan hakları ihlallerine neden olmuştur. Üye ülkelerin CEAS'ı uygulamayıp ulusal mülteci politikalarına yönelmeleri, AB içerisinde sürecin her ülke için farklı ilerlemesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Almanya mültecilerin entegrasyonu safhasındayken İtalya ve Yunanistan binlerce mülteciyi kabul merkezlerinde toplumdan izole olarak tutmaktadır.

Günümüzde AB'nin mülteci politikası Tampere Zirvesindeki insani yaklaşımdan oldukça uzaktır. Yabancı karşıtlığı, ötekileştirme, mültecilere ve sığınmacılara yönelik etnik ve dini ayrımcılık, sığınmacıların kabul merkezlerinde insan onuruna yakışmayan şartlarda yaşamaya mecbur bırakılması, sığınmacıların canları tehlikeye atılarak denizlerde geri itme, geri gönderme faaliyetleri gibi birçok insan hakları

hukukuna ve insani güvenliğe aykırı olayın gerçekleştiği bir dönem yaşanmaktadır. Radikal sağın yükselişi göz önüne alındığında AB içerisinde mültecileri ve sınırlarda bekleyen sığınmacıları gelecekte daha katı politikaların beklediği öngörülmektedir.

İnsani güvenliğin sağlanabilmesi için korkudan kurtulmak ve ihtiyaçlarını karşılama garantisine sahip olmak gerekmektedir. Bu iki ilke insani güvenliğin yedi türünde incelendiğinde Türkiye'nin mülteci politikasının da AB'nin mülteci politikasının da tam olarak sağlamadığı görülmektedir. Ancak gelişim olarak incelendiğinde Türkiye'nin olumlu bir gelişme kaydettiği, AB'nin ise 'Kale Avrupa'sı' ithamları ile karşılaşmasına sebep olacak katı mülteci politikalarına yöneldiği görülmektedir. AB, ekonomik olarak Türkiye'den daha fazla mülteciyi kabul etme gücüne sahiptir. Gerek ekonomik, gerek siyasi, gerek toplumsal gerek de güvenlik sebebiyle mülteci ve sığınmacılar AB sınırları dışında tutulmaya çalışılmaktadır. Bu tavır, AB değerleri ile uyuşmamakta uluslararası toplum tarafından eleştirilmektedir.

Türkiye açık kapı politikası ve yapısal değişimlerle her ne kadar mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma statüsündeki insanlara iyi şartlar sağlamaya çalışsa da ekonomik ve toplumsal sorunlar zaman zaman yanlış kararların verilmesine ve hak kayıplarına neden olabilmektedir. AB içinde mülteci ve sığınmacı krizinin çözümü, Birlik içinde adil paylaşımının ve CEAS'ın etkin bir şekilde işleminin sağlanması ise Türkiye'deki mülteciler için çözüm küresel olarak mültecilerin yükünün paylaşılmasıdır.

AB ve Türkiye'de mültecilerin korunması ve geliştirilmesi için önemli görevlerden biri siyasetçilere ve medya organlarına düşmektedir. Mültecilerin ve sığınmacıların, güvenlik tehdidi olarak lanse edilmesi ve ötekileştirilmesi, toplumsal bütünleşmeyi sekteye uğratmakta ve yerel halkla mülteciler arasında gerilimlere neden olabilmektedir. Mültecilerin korunması ve geliştirilmesi sağlandığı takdirde hem insanların hem devletin güvenliği artırılabilir. Almanya örneğinde görüldüğü gibi, mültecilerin doğru politikalar yoluyla çalışma hayatına katılımı ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiye sahiptir. Mültecilerin korunması ve güçlendirilmesi çerçevesi hayata geçirildiği takdirde mülteci ve sığınmacılar sığınma ülkesine fayda sağlayabilir ve ülkelerinde göçe neden olan etkenler ortadan kalktığında barışın yeniden inşası için gerekli olan bilgi ve yeteneğe sahip olurlar.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ATASOY Emin ve SOYKAN Abdullah, “Siyasi Coğrafya Işığında Bulgaristan Türklerinin 1989 Yılındaki Zorunlu Göçü”, Osman Köse (Ed.), *Geçmişten Günümüze Göç I*, Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları, 2017.
- AXWORTHY Lloyd, “Human Security in the R2P Era”, Mary Martin ve Taylor Owen (Ed.), *Routledge Handbook of Human Security*, London: Routledge, 2013.
- BAŞAK Cengiz, Mülteci, *Sığınmacılar ve Yasadışı Göçmenler*, Ankara: Sonsöz Gazetecilik Matbacılık Reklamcılık LTD. ŞTİ., 2011.
- BİRDİŞLİ Fikret, *Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014.
- BMMYK ve Parlementolararası Birlik, *Mültecilerin Korunması Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi*, Cenevre: BMMYK Ofisi, 2001.
- BOZKURT Kutluhan, *Avrupa Birliği Politikaları ve Düzenlemeleri Kapsamında Göç Hukuku Mülteci Statüsü ve Sığınma*, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2018.
- EDWARDS Alice, “Human Security and the Rights of Refugees: Transcending Territorial and Disciplinary Borders”, Hélène Lambert (Ed.), *International Refugee Law*, London: Routledge, 2010.
- EISELE Katharina, *The External Dimension of The EU Migration Policy*, Leiden: Brill, 2014.
- GOODWIN GILL G.S., “Forced Migration: Refugees, Rights and Security”, Jane McAdam (Ed), *Forced Migration: Refugees, Rights and Security*, London: Hart Publishing, 2008.
- İÇDUYGU Ahmet ve AKSEL Damla B., *Türkiye’de Düzensiz Göç*, Ankara: IOM, 2012.
- İÇDUYGU Ahmet, ERDER Sema ve GENÇKAYA Ömer Faruk, *Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*, İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, 2014.
- KARASU Mithat Arman, “Göç ve Güvenlik Üzerine Kavramsal Bir Çerçeve”, Yakup Bulut ve Soner Akın (Ed), *Yerel Ulusal ve Küresel Boyutlarıyla Göç ve Mülteci Sorunu*, İstanbul: Çizgi Kitapevi, 2020.
- KAYA Gözde, “AB’de Yeni Bir Ortak Sığınma Sistemine Doğru: Dublin Sisteminin Reformu”, Yaprak Gülcan et. al. (Ed), *Türkiye-AB İlişkilerinde Yeni Bir Konu: Mülteci Sorunu ve Türkiye-AB İşbirliği*, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2017.

- Murat Karaşahin, Avrupa Birliği'nde Ortak Göç Politikası Oluşturma Çabaları ve Ulusal Farklılıklar Sorunu, Ankara, 2012.
- OKUBO Shiro, "Globalization, Human Security and the Right to Live in Peace", Shiro Okubo, Louise Shelley (Ed), *Human Security, Transnational Crime and Human Trafficking: Asian and Western Perspectives*, London: Routledge, 2011.
- ÖZCAN Mehmet, *Avrupa Birliği Sığınma Hukuku*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2005.
- ÖZÇÜRÜMEZ Saime ve İÇDUYGU Ahmet, *Zorunlu Göç Deneyimi ve Toplumsal Bütünleşme Kavramlar, Modeller ve Uygulamalar ile Türkiye*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2020.
- ÖZERDEM Füsün, "İnsani Güvenlik", Saadat Rustemova Demirci (Ed.), *Güvenliğin Gündeminden Çatışma, Ayrılıkçı Ayaklanmalar ve Terörizm*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2015.
- TEMPO Carl J. Bon, *Americans at the Gate: The United States and Refugees during the Cold War*, Oxford: Princeton University Press, 2008.
- UNHDP (United Nations Human Development Programme), *United Nations Human Development Report*, New York: Oxford University Press, 1994.
- ÜLGER İrfan Kaya, *Avrupa Birliği Rehberi*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2015.
- VELLUTI Samantha, *Reforming the Common European Asylum System — Legislative Developments and Judicial Activism of the European Courts*, Berlin: Springer Berlin Heidelberg, 2014.
- WOLFERS Arnold, *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, Baltimore: John Hopkins University Press, 1962.

Makaleler

- AĞIR Bülent Sarper, "Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Algısı", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt 11, Sayı 22, 2015, ss. 97-131.
- AKBAŞ Halil ve ÖZER Murat, "European Union Common Asylum System: To What Extent Has The Uniformity in positive and Rejection Decisions Among The EU Countries Been Obtained?", *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt 14, Sayı 3, 2012, ss. 105-121.
- AKDOĞAN Muzaffer, "Avrupa Birliği'nin Sınırlarına Dayanan Mülteci Krizi ve Yönetimi", *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi*, Cilt 1, Sayı 1, 2018, ss. 48-74.
- AKSU Muharrem ve TURHAN Faruk, "Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik", *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Derneği*, Cilt 4, Sayı 2, 2012, ss. 69-80.

- ASLAN Halil Kürşad, “Aşırı Sağın Yükselişi: Resme Küresel Perspektiften Bakmak”, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Cilt 14, Sayı 53, 2018, ss. 47-70.
- BAČIĆ Nika, “Asylum Policy in Europe - The Competences of The European Union and Inefficiency of The Dublin System”, *Croatian Yearbook of European Law & Policy*, Cilt 8, Sayı 1, 2012, ss. 41-76.
- BAKLACIOĞLU Nurcan Özgür, “Historical Memory of Asylum Policy in Turkey: Ottoman Legacies and Syrian Refugee ‘Crisis’ Challenges”, *Review of History and Political Science*, Cilt 5, Sayı 2, 2017, ss. 11-22.
- BAYRAKLI Enes ve KESKİN Kazım, “Avrupa’nın Mülteci Krizi”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 12, Sayı 2, 2017, ss. 115-136.
- BİLGİN A. Aslı ve ARIKAN Harun, “The CEAS and the Europeanization of Turkey’s Asylum Policy after the Syrian Crisis”, *European Review*, 2020, ss. 1-14.
- BOOTH Ken, "Security and Emancipation", *Review of International Studies*, Cilt 17, Sayı 14, 1991, ss. 313-326.
- BOZDAĞLIOĞLU Yücel, “Türk- Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 180, Sayı180, 2014, ss. 9-32.
- BRAUCH Hans Günter, "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt5, Sayı 18, Yaz 2018, ss. 1-47.
- CEYLAN Ahmet ve USLU İsa, “Türkiye Cumhuriyeti’ne Yönelen Kitlemel Göç Hareketleri ve Kabul Mekanizmasındaki Yaklaşımlara İlişkin Bir İnceleme: 1989 Bulgaristan, 1991 Irak ve 2011 Suriye Göçleri”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı 36, 2019, ss. 199-221.
- COŞKUN Bezen Balamir, “An Evaluation of the Eu’s Migration Policies after Arab Spring”, *Moment Journal*, Cilt 2, Sayı 1, 2015, ss. 41-59.
- COX David ve O’NEIL Andrew, “The Unhappy Marriage between International Relations Theory and International Law”, *Global Change, Peace & Security*, Cilt 20, Sayı 2, 2008, ss. 201-215.
- ÇAĞLAR Türken, “Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve”, *Toros Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 8, 2018, ss. 26-49.
- ÇAKMAK Serdar, “Türkiye-Balkanlar Rotasında Sığınmacı ve Mülteci Krizi (2011-2017)”, *ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 2018, ss. 366-397.
- ÇAKRAN Şebnem ve EREN Veysel, “Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, Cilt 14, Sayı 39, 2017, ss. 1-30.

- ÇANAK Erdem, “İkinci Dünya Savaşı Sırasında Balkanların İşgalinin Türkiye’ye Etkisi: Yahudi Mülteciler Meselesi”, *Journal of Turkish Studies*, Cilt 10, Sayı 9, 2015, ss. 127-144.
- ÇELİK Didem Şahal ve ŞEMŞİT Sühal, “Kale Avrupası Yaklaşımı ve Düzensiz Göç”, *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, 2019, ss. 279-294.
- ÇITAK Emre, “Migration and Securitization: An Assessment in the Context of Human Security”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 18, Sayı 3, 2020, ss. 1-24.
- DEMİRHAN Yılmaz ve ASLAN Seyfettin, “Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi”, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, 2015, ss. 23-62.
- DEMİRTAŞ Mehmet, “Kırım Savaşı ve 93 Harbi Sürecinde Osmanlı Memleketine Gelen Göçmenlerin Sevk ve İskanları”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 41, 2009, ss. 215-238.
- DURUEL Mehmet, “Avrupa Birliği Göç Politikası ve Kitleli Göç Akınları Karşısındaki Durumu”, *Uluslararası Politika Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, Sayı 3, Aralık 2017, ss. 1-12.
- EKİCİ Süleyman ve TUNCEL Gökhan, “Göç ve İnsan”, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, 2015, ss. 9-22.
- ERDİL Bülent, “Göç ve Mülteci Hareketlerinin Türkiye’nin Göç Politikalarına Etkileri”, *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, 2020, ss. 71-86.
- ERGÜVEN Nasih Sarp ve ÖZTURANLI Beyza, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 62, Sayı 4, 2013, ss. 1007-1062.
- GALTUNG Johan, "A Structural Theory of Aggression", *Journal of Peace Research*, Cilt 1, Sayı 2, 1964, ss. 95-119.
- GEÇİKLİ Recep Murat, “Bulgaristan Türkleri'nin Göçü (1950-1951) ve ABD Yardım Programına Yansıması”, *Atatürk Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, 2016, ss. 1-38.
- GÜL Murat, "Güvenlikteki Kavramsal Değişim ve Türkiye'nin Güvenlik Yaklaşımı ve Politikalarına Etkileri", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, Cilt 21, Sayı 1, 2016, ss. 303-320.
- GÜNAY Enver, ATILGAN Dilek ve SERİN Emine, “Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, 2017, ss. 37-60.

- HADFIELD Amelia ve ZWITTER Andrej, “Analyzing the EU Refugee Crisis: Humanity, Heritage and Responsibility to Protect”, *Politics and Governance*, Cilt 3, Sayı 2, 2015, ss. 129-134.
- HATİPLER Mustafa, “Cumhuriyet Dönemi Balkan Göçlerinin Sosyal Politikalar İle İlişkileri”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2, 2018, ss. 423-445.
- HEKİMLER Oktay, “Üstesinden Gelebiri(mi)yiz: Federal Almanya’nın Yeni Sığınmacı Politikası ve Yansımaları”, *Uludağ Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2018, ss. 17-40.
- HOPYAR Zehra, “Avrupa’nın Mülteci Politikası”, *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3 2016, ss. 59-67.
- İNAN Canan E., “Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, 2016, ss. 10-33.
- KANAT Selim ve AYTAÇ Merve, “Suriyeli Mülteciler Özelinde Avrupa Birliği Ortak Göç Politikası ve Birlik İle Üye Devletler Arasında Egemenlik Tartışmaları”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt 18, Sayı 40/2, 2018, ss. 55-86.
- KARACOŞKUN Mustafa Doğan ve YILDIRIM Mehmet Ali, “Kırım Savaşı’ndan Sonra Meydana Gelen Göçlerin Soyo-Psikolojik Etkilerine Dair Gözlemler”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Cilt 9, Sayı 3, ss. 1322-1336.
- KODAL Tahir, “Türk Arşiv Belgelerine Göre II. Dünya Savaşı (1939-1945) Yıllarında Türkiye Üzerinden Filistin’e Yahudi Göçleri”, *Atatürk Dergisi*, Cilt 5, Sayı 3, 2010, ss. 133-163.
- KÖSE Melike A., “Geri Kabul Anlaşması ve Vizesiz Avrupa: Türkiye’nin Dış Politika Tercihlerini Anlamak”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 2016, ss. 195-220.
- LLOYD Fatma Armağan T., “Türkiye Göç Ve Mülteci Politikasının Dış Politika Ekseninde Değerlendirilmesi: 2000-2017”, *Alternatif Politika*, Cilt 11, Sayı 3, 2019, ss. 502-526.
- MANDACI Nazif ve ÖZERİM Gökay, “Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 10, Sayı 39, 2013, ss. 105-130.
- MCDONALD Matt, "Human Security and The Construction of Security", *Global Society*, Cilt 16, Sayı 3, 2002, ss. 277-295.
- MORGADES-GIL Silvia, “The Discretion of States in the Dublin III System for Determining Responsibility for Examining Applications for Asylum: What Remains of the Sovereignty and Humanitarian Clauses After the Interpretations

- of the ECtHR and the CJEU?”, *International Journal of Refugee Law*, Cilt 27, Sayı 3, 2015, ss. 433-456.
- ODUTAYO Aramide, “Human Security and The International Refugee Crisis”, *Journal of Global Ethics*, Cilt 12, Sayı 3, 2016, ss. 365-379.
- ÖZDEMİR Özlem ve ÖZDEMİR Emrah, "Suriyeli Mülteci Kadınlar ve İnsani Güvenlik", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt 14, Sayı 27, 2018, ss. 113-154.
- ÖZERİM Gökay, “Avrupa’da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi ve Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem Mi?”, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, 2014, ss. 11-48.
- PARIS Roland, “Human Security: Paradigm Shift or Hot Air?”, *International Security*, Cilt 26, Sayı 2, 2001, ss. 87-102.
- PARLAK Bekir ve ŞAHİN Ali Utku, "Türkiye İltica ve Göç Mevzuatının Coğrafi Kısıtlama Uygulama Yönünden Analizi", *Tesam Akademi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 2015, ss. 65-79.
- PUSPOAYU Elisabeth Septin, TiINAMBUNAN Hezron Sabar Rotua, ve HIKMAH Nurul, “European Union Policy on Refugees According to the International Refugee Law”, *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, Cilt 473, 2020, ss. 342-346.
- SAMUR Hakan, “Avrupa Birliği’nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, 2008, ss. 1-16.
- SANCAK Kadir, "Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 6, 2013, ss. 123-134.
- SCHUSTER Liza, “Turning Refugees Into 'Illegal Migrants': Afghan Asylum Seekers in Europe”, *Ethnic and Racial Studies*, Cilt 18, Sayı 3, 2011, ss. 1392-1407.
- SİRKECİ İbrahim ve COHEN Jeffrey H., “Hareketlilik, Göç, Güvensizlik”, *İdealkent*, Cilt 6, Sayı 15, ss. 8-21.
- SOKULLU Ebru Canan, “Mülteciler ve Güvenlik”, *Güvenlik Yazıları Serisi*, Sayı 30, 2019, ss.1-10.
- ŞAKACI Bilge Kağan, “Türkiye'nin Göç ve İskan Politikaları: 1934 Tarihli 2510 Sayılı İskan Kanunu İncelemesi” *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, 2020, ss. 36-57.
- TAFFAL Asad, “Europe and the Syrian Refugees: Challenges and Opportunities of a Dilemma”, *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*, Sayı 4, 2019, ss. 49-63.
- TAŞ Yasin, “Son Dönem Osmanlı’da Göç ve İskan Sorunlarına Yaklaşım Bağlamında Suriyeli Mülteciler”, *Route Educational and Social Science Journal*, Cilt 4, Sayı 4, 2017, ss. 100-115.

- TEPEALTI Fahrettin, “Lozan Nüfus Mübadelesi Göçleri ve Türk Mübadillerin İskânı”, *Coğrafya Dergisi*, Sayı 39, 2019, ss. 89-98.
- TUZCU Ayla ve BADEMLİ Kerime, “Göçün Psikososyal Boyutu”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, Cilt 6, Sayı 1, 2014, ss. 56-66.
- VIMALARAJAH Piratheeca, “The Statelessness of Syrian War Refugees: Seeking Refugees through the Universal Human Right to Non-Refoulement in International Law?”, *Overcoming Crisis: Challenges and Opportunities*, Sayı 7, 2016, ss. 54-65.
- YILDIRIM Ceren Ark ve YÜRÜR Yeşer Yeşim Ö., “Uluslararası Göçmenlerin Türkiye’ye Uyumunu Yasal Düzenlemeler Ne Derece Uyumu/Entegrasyonu Hedefliyor?”, *International Journal of Political Science & Urban Studies*, Cilt 7, Sayı 1, 2019, ss. 19-41.
- YILDIZ Cansu A., “Suriye Kaynaklı Göç Ekseninde Türk Göç Mevzuatının Tarihsel Açından Yeniden Değerlendirilmesi”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt 19, Sayı 43, 2019, ss. 237-266.
- YORULMAZ Murat, “"Değişen" Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde "Değişmeyen" Güvenlik Paradoksu”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, Temmuz 2014, ss. 103-135.
- ZİYA Olcay, “Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 99, 2012, ss. 230-240.

Tezler

- AKALIN Hilal, *Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Türkiye’de Mülteci Hukuku*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013.
- AKGÜN Adem, *Avrupa Birliği’nin Değişen Göç Politikalarının Sığınma Hakkı Kapsamında Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016.
- BOZCA Neriman, *Göç Krizi Işığında Dublin Sistemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2020.
- CHATZICHRISTOU Myrto, *The Impact of Syrian Refugees on German Labour Market*, Yüksek Lisans Tezi, Erasmus Universiteit Rotterdam Erasmus School of Economic, 2018.
- CRANWELL Bradley M., *Unintentional Insecurity: The Effects of the EU’s Asylum Regime on Humanitarian Migration*, Yüksek Lisans Tezi, University of Victoria, 2015.

MALIÇ Sneza, *İstanbul'da Yaşayan Suriyeli Mültecilerin Sorunlarının İnsani Güvenlik Bağlamında Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019.

MALKARA Ferit, *Arap Baharı Sonrası Akdeniz'de Yaşanan Düzensiz Göçün Avrupa Birliği Kapsamında Güvenlik Boyutu ve Uluslararası Hukuk Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, İzmir 2017.

MUSTAFAYEVA Aytekin, *Koruma Sorumluluğu ve Güneydoğu Asya'da İnsani Güvenlik: Rohingya Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019.

ÖNGÜL Veysel, *Balkan Savaşları Sonrasında Rumeli'den Anadolu'ya Göçler (Sandıklı-Reşadiye Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli 2016.

SYAM Mutmainna, *European Union Policy on Refugees: An Example of Poland*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2018.

TANERİ Gökhan, *Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilememesi (Non-Refoulement) İlkesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2012.

TEKİN Fatih, *Türkiye'de ve Uluslararası Alanda Yapılan İnsani Güvenlik Çalışmalarının Tarihsel Perspektiften Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2019.

TURAN İdris, *Çokkültürlülük ve İnsani Güvenlik Sorunlarının Öteki Algısı Ekseninde İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2013.

YENİCELER Zeynep, *Mülteci Sorunun Tarihi ve Bir Çözüm Arayışı: Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2018.

Raporlar ve İnternet Kaynakları

"Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Raporu Açıklandı", <https://www.yesilay.org.tr/tr/haberler/detay/bm-dunya-uyusturucu-raporu-aciklandi> , 29 Haziran 2018, (Erişim Tarihi: 16 Mart 2019).

"Dünyada aç insan sayısı", <http://www.worldometers.info/tr/> , (Erişim Tarihi: 1 Mart 2019).

"Her 5 saniyede bir çocuk açlıktan öldürüyor", <https://tr.sputniknews.com/dunya/201809111035149619-dunya-cocuklar-acliktan-oluyor/> , 11 Eylül 2018, (Erişim Tarihi: 1 Mart 2019).

- “10 Facts About Refugees in The Czech Republic”, <https://borgenproject.org/czech-republic-refugees/>, 28 Haziran 2017, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).
- “1994 Tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği”, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1994-Yonetmeli.pdf> , 14 Eylül 1994, (Erişim Tarihi: 28 Şubat 2020).
- “2009 Yılı Türkiye İlerleme Raporu”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf, (Erişim Tarihi).
- “5543 sayılı İskan Kanunu”, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf> , 19 Eylül 2006, (Erişim Tarihi: 28 Şubat 2020).
- “A European Agenda on Migration”, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf, 13 Mayıs 2015, (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2020).
- “A New Strategic Agenda for The EU 2019-2024”, <https://www.consilium.europa.eu/en/eu-strategic-agenda-2019-2024/> , (Erişim Tarihi: 6 Haziran 2020).
- “A Union That Strives for More My Agenda for Europe”, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf, (Erişim Tarihi: 6 Haziran 2020).
- “AB İltica Politikasına Eleştirel Bir Analiz: Tampere’den Düşüş”, https://multeci.net/wp-content/uploads/2017/08/AB_Iltica_Politikas.pdf, Mart 2004, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2020).
- “Afrika Birliği Örgütü Mülteciler Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Sözleşme”, http://madde14.org/index.php?title=Afrika_Birli%C4%9Fi_%C3%96rg%C3%BCt%C3%BC_M%C3%BClteci_Sorunlar%C4%B1n%C4%B1n_%C3%96zel_Y%C3%B6nlerini_D%C3%BCzenleyen_S%C3%B6zle%C5%9Fme , (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2021).
- “Almanya, Tatil için Memleketine Giden Sığınmacıları Sınır Dışı Edecek”, <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201908191039945976-almanya-tatil-icin-memleketine-giden-siginmacilari-sinir-disi-edecek/>, 19 Ağustos 2019, (Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2021).
- “An open and secure Europe: making it happen”, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/basic-documents/docs/an_open_and_secure_europe_-_making_it_happen_en.pdf , 11 Mart 2014, (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2020).

- “Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma”, <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, 2011, (Erişim Tarihi: 24 Ekim 2020).
- “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı”, https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Avrupa_Birligi_Temel_Haklar_Sarti%E2%80%8B.pdf, Kasım 2001, (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2021).
- “Avrupa Birliği’nde Geçici Koruma”, <https://www.goc.gov.tr/avrupa-birliginde-gecici-koruma>, (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2021).
- “Avrupa Birliği’ne Katılım İçin Ulusal Eylem Planı”, <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/yonetmelikler/Temel-Belgeler/Iltica-Ve-Goc-Ulusal-Eylem-Plani.pdf>, (Erişim tarihi: 3 Mayıs 2021).
- “Avrupa Parlamentosu Seçimleri: Merkez Sağ ve Merkez Sol Gerilerken Liberaller, Yeşiller ve Aşırı Sağcılar Yükselişte”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48417894>, 27 Mayıs 2019, (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2021).
- “Belirsizlik: Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Durumunu En İyi Anlatan Kelime”, <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=515011021074>, 2011, (Erişim Tarihi: 26 Mart 2021).
- “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, S/PV. 3046 Sayılı Kararı”, <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/RO%20SPV%203046.pdf>, 31 Ocak 1992, (Erişim Tarihi: 23 Nisan 2021).
- “Cartagena Declaration on Refugees, Colloquium on the International Protection of Refugees in Central America, Mexico and Panama”, https://www.oas.org/dil/1984_cartagena_declaration_on_refugees.pdf, 22 Kasım 1984, (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2021).
- “Case of Cabari v. Turkey”, Application no. 40035/98, [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-58900%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-58900%22]}), 11 Temmuz 2000, (Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2021).
- “Centres Et Locaux de Rétention Administrative”, https://www.lacimade.org/wp-content/uploads/2020/09/La_Cimade_Rapport_Retention_2019-1.pdf, Eylül 2020, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).
- “Commissioner Calls on the Greek Authorities to Provide Adequate Support to All Those Affected by The Fire in Moria”, <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/commissioner-calls-on-the-greek-authorities-to-provide-adequate-support-to-all-those-affected-by-the-fire-in-moria>, 9 Eylül 2020, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).
- “Common European Asylum System”, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum_en#:~:text=Common%20European%20Asylum%20System,i

[n%20need%20of%20international%20protection.&text=With%20this%20in%20mind%20the,a%20Common%20European%20Asylum%20System.,](http://www.unhcr.org/3b66c2aa10)
(Erişim Tarihi: 6 Haziran 2020).

“Conflict, Migration and Food Security The Role of Agriculture and Rural Development”, FAO-IFPRI, <http://www.fao.org/3/i7896e/i7896e.pdf>, (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2021).

“Convention and Protocol Relating to The Status of Refugees”, <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10>, (Erişim Tarihi: 28 şubat 2020).

“Convention determining the State responsible for examining applications for asylum lodged in one of the Member States of the European Communities - Dublin Convention”, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41997A0819\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41997A0819(01)&from=EN), 19 Ağustos 1997, (Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2020).

“Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0055&from=EN>, 7 Ağustos 2001, (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2021).

“Country Responsible for Asylum Application”, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/examination-of-applicants_en, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2020).

“DIRECTIVE 2013/33/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0033&from=EN>, 29 Haziran 2013, (Erişim Tarihi: 28 Nisan 2021).

“Dışışleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu’nun TGRT Haber Kanalına Verdiği Özel Röportaj”, https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-tgrt-haber-kanalina-verdigi-ozel-roportaj-22-07-19.tr.mfa, 22 Temmuz 2019, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

“Directive 2011/95/EU of The European Parliament and of The Council”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0095&from=EN>, 20 Aralık 2011, (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2021).

“Directive 2011/95/EU of The European Parliament and of The Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content

of the protection granted”, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:337:0009:0026:en:PDF>, 20 Aralık 2011, (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2021).

“Directive 2013/32/EU of The European Parliament and of The Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0032&from=en>, 29 Haziran 2013, (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2021).

“Doğru Bilinen Yanlıklar”, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/dogru-bilinen-yanlislar>, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

“Dublin II Regulation”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l33153&from=EN>, 17 Mart 2003, (Erişim Tarihi: 11 Haziran 2020).

“Enhancing The Common European Asylum System and Alternatives to Dublin”, http://www.epgencms.europarl.europa.eu/cmsdata/upload/983a50a5-69d6-48b1-a0bd-2b34cced9e36/Sessions_1_and_2_-_Study_European_Asylum_System_and_Alternatives_to_Dublin.pdf, Temmuz 2015, (Erişim Tarihi: 5 Haziran 2020).

“Europe Situations: Data and Trends- Arrivals and Displaced Populations”, <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/86420>, 29 Nisan 2021, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

“European Pact on Immigration and Asylum”, <https://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2013440%202008%20INIT>, 24 Eylül 2008, (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2020).

“Geçici Koruma Yönetmeliği”, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf>, (Erişim Tarihi: 21 Mart 2021).

“Geçici Koruma”, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (Erişim Tarihi: 20 Mart 2021).

“Glosarry on Migration”, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf, 2019, (Erişim Tarihi: 28 Şubat 2020).

“Göç Terimleri Sözlüğü”, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf, (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2021).

“Göç”, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2020).

“Hotspot System: How Does It Work in EU’s External Borders?”, <https://www.etiasvisa.com/etias-news/eu-hotspot->

[system#:~:text=The%20European%20Commission%20developed%20the,at%20the%20EU%20external%20borders.,](#) (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

“Human Security Now: Protecting and Empowering People”, <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/91BAEEDBA50C6907C1256D19006A9353-chs-security-may03.pdf> , 1 Mayıs 2003, (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2021).

“Human Security: Theory and Practice An Overview of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security”, <https://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/Human%20Security%20Tools/Human%20Security%20in%20Theory%20and%20Practice%20English.pdf> , (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2021).

“Human Security: Theory and Practice An Overview of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security”, <https://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/Human%20Security%20Tools/Human%20Security%20in%20Theory%20and%20Practice%20English.pdf> , (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2021).

“İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”, <https://www.ombudsman.gov.tr/document/mevzuat/688B1--Insan-Haklari-Evrensel-Beyannamesi.pdf>, (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2021).

“Kamp Alternatifleri”, BMMYK Türkiye, , (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

“Living Conditions in Greek Hotspots Under Examination at The European Court of Human Rights”, <https://www.statewatch.org/news/2021/january/living-conditions-in-greek-hotspots-under-examination-at-the-european-court-of-human-rights/>, 29 Ocak 2021, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

“Los rebrotes de la Covid-19 hacen visible la situación de pobreza y exclusión de los trabajadores temporeros migrantes”, <https://www.accem.es/rebrotes-covid-19-y-pobreza-trabajadores-temporeros/>, 10 Ağustos 2020, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).

“Malta: Mültecilere karşı hukuka aykırı taktikler Orta Akdeniz’de derin acılara yol açıyor”, Uluslararası Af Örgütü, erişim 28 Mart 2021, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/malta-multecilere-karsi-hukuka-aykiri-taktikler-orta-akdenizde-derin-acilara-yol-aciyor>, 8 Eylül 2020, (Erişim Tarihi: 28 Mart 2021).

“Malta: Waves of Impunity”, <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR3329672020ENGLISH.PDF>, 2020, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2020).

“Migration: Key Fundamental Rights Concerns”, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-migration-bulletin-4_en.pdf, 4 Aralık 2020, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2020).

“New FRONTEX Regulation Comes Into Forces”, <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/new-frontex-regulation-comes-into-force-S0luwe>, 4 Aralık 2019, (Erişim Tarihi: 1 Kasım 2020).

“Osmanlı İmparatorluğu’na Geliş”, <http://www.turkyahudileri.com/index.php/tr/tarih/turk-yahudileri-tarihi/4-osmanli-imparatorlugu-na-gelis>, (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2021).

“Progress Report on the Implementation of the European Agenda on Migration”, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20191016_com-2019-481-report_en.pdf, 16 Ekim 2019, (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2020).

“Pushed Back at The Door: Denial of Access to Asylum in Eastern EU Member States”, <https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2017/01/Pushed-Back-at-the-Door-report.pdf>, 21 Şubat 2017, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).

“Reception and Identification Procedure”, <https://asylumineurope.org/reports/country/greece/asylum-procedure/access-procedure-and-registration/reception-and-identification-procedure/>, 30 Kasım 2020, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

“Refugee Policies - Refugees and The Cold War”, <https://www.americanforeignrelations.com/O-W/Refugee-Policies-Refugees-and-the-cold-war.html>, (Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2021).

“REGULATION (EU) No 603/2013 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 26 June 2013 on the establishment of 'Eurodac' for the comparison of fingerprints for the effective application of Regulation (EU) No 604/2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person and on requests for the comparison with Eurodac data by Member States' law enforcement authorities and Europol for law enforcement purposes, and amending Regulation (EU) No 1077/2011 establishing a European Agency for the operational management of large-scale IT systems in the area of freedom, security and justice (recast)”, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:180:0001:0030:EN:PDF>, 29 Haziran 2013, (Erişim Tarihi: 31 Ekim 2020).

“REGULATION (EU) No 604/2013 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 26 June 2013 establishing teh criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining and application for international protection lodged in one of the Member State by a third-country national or a stateless person (recast)”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0604&from=en>, 29 Haziran 2013, (Erişim Tarihi: 27 Haziran 2020).

- “REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person (recast)”, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20160504/dublin_reform_proposal_en.pdf , 4 Mayıs 2016, (Erişim Tarihi: 31 Ekim 2020).
- “Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the evaluation of the Dublin system”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0299&from=EN>, 6 Haziran 2007, (Erişim Tarihi: 21 Haziran 2020).
- “Resolution adopted by General Assembly 66/290. Follow-up to paragraph 143 on human security of the 2005 World Summit Outcome”, <https://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/GA%20Resolutions%20and%20Debate%20Summaries/GA%20Resolutions.pdf> , 25 Ekim 2012, (Erişim Tarihi: 23 Nisan 2021).
- “Resolution adopted by General Assembly on 16 September 2005”, https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf , 24 Ekim 2005, (Erişim Tarihi: 23 Nisan 2021).
- “Return & Readmission”, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/irregular-migration-return-policy/return-readmission_en , (Erişim Tarihi: 29 Nisan 2021).
- “Schengen Acquis”, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:239:0001:0473:EN:PDF> , 22 Eylül 2000, (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2020).
- “Schengen Bölgesi”, <https://www.avrupa.info.tr/tr/schengen-bolgesi-602> , (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2020).
- “Situation Syria Regional Refugee Response”, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> , (Erişim Tarihi: 22 Mart 2021).
- “State of the Union 2015”, https://ec.europa.eu/info/priorities/state-union-speeches/state-union-2015_en , 9 Eylül 2015, (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2021).
- “Suriyelilerle İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar”, <https://multeciler.org.tr/suriyelilerle-ilgili-dogru-bilinen-yanlislar/> , (Erişim Tarihi: 27 Mart 2021).
- “Şartlı Mülteci”, <https://www.goc.gov.tr/sartli-multeci> , (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2020).
- “The 1951 Convention Relating to The Status of Refugees and Its 1967 Protocol”, <https://www.refworld.org/pdfid/4ec4a7f02.pdf> , 2011, (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2021).

- “The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty”, <https://www.idrc.ca/en/book/responsibility-protect-report-international-commission-intervention-and-state-sovereignty>, Aralık 2001, (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2021).
- “Transitioning to a Government Run Refugee and Migrant Response in Greece”, <https://oxfamlibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620397/bp-roadmap-greece-refugees-migrants-131217-en.pdf;jsessionid=9AE3BE5F83B3234275C746A425F5172C?sequence=1>, Aralık 2017, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).
- “Treaty of Amsterdam Amending The Treaty on European Union, The Treaties Establishing The European Communities and Certain Related Acts”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11997D/TXT&from=EN>, 10 Kasım 1997, (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2021).
- “Treaty of Lisbon”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT>, 17 Aralık 2007, (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2021).
- “Türkiye 2005 İlerleme Raporu”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).
- “Türkiye 2006 İlerleme Raporu”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).
- “Türkiye 2007 İlerleme Raporu”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2007.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).
- “Türkiye 2008 İlerleme Raporu”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).
- “Türkiye 2010 Yılı İlerleme Raporu”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).
- “Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).
- “Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma”, <http://www.madde14.org/images/6/61/ABGeriKabulAnlasma.pdf>, (Erişim Tarihi: 21 Mart 2021).

- “Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2003.pdf, Nisan 2003, (Erişim Tarihi: 9 Mart 2021).
- “Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2001 Yılı İlerleme Raporu”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2001.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2020).
- “Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2002.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).
- “Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2003.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).
- “Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Raporu”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2004.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).
- “Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 2000 Düzenli Raporu”, https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2000.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).
- “U.S. Postwar Immigration Policy 1952-2021”, <https://www.cfr.org/timeline/us-postwar-immigration-policy>, (Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2021).
- “UNHCR Calls on Poland to Ensure Access for People Seeking Asylum”, <https://www.unhcr.org/news/press/2020/7/5f1a89674/unhcr-calls-poland-ensure-access-people-seeking-asylum.html>, 24 Temmuz 2020, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).
- “UNHCR Syria Emergency”, <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html>, 15 Mart 2021, (Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2021).
- “What We Do” <https://www.easo.europa.eu/about-us/what-we-do>, (Erişim Tarihi: 1 Kasım 2020).
- “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, 4 Nisan 2013, (Erişim Tarihi: 21 Mart 2021).
- “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, 4 Nisan 2013, (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2021).
- “Yabancıların Çalışma İzinleri 2019”, Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, <https://www.csgeb.gov.tr/media/63117/yabanciizin2019.pdf>, 2019, (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2021).

- “Yetkinlik Programları ve Ekonomiye Katılım”, BMMYK, https://www.unhcr.org/tr/yetkinlik_programlari, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).
- “Yunanistan/Türkiye: Sığınmacılar ve göçmenler sınırda öldürüldü ve kötü muameleye uğradı”, Uluslararası Af Örgütü, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/yunanistan-turkiye-siginmacilar-ve-gocmenler-sinirda-olduruldu-ve-kotu-muameleye-ugradi>, 3 Nisan 2020, (Erişim Tarihi: 28 Mart 2021).
- Aaron O'Neill, “Number of unemployed persons worldwide from 2010 to 2019 and projections until 2023”, <https://www.statista.com/statistics/266414/unemployed-persons-worldwide/>, 31 Mart 2021, (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2021).
- ANGELI Oliviero, “Migration and The Rise of Populism: How Closely Related Are They?”, <https://www.vuesdeurope.eu/en/news/migration-and-the-rise-of-populism-how-closely-related-are-they/>, (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2021).
- AYDOĞAN Bekir ve TURAN İclal, “Göçmenler Avrupa Yolunda: Türkiye Kapıları Neden Açtı?”, <https://www.aa.com.tr/tr/arastirma/gocmenler-avrupa-yolunda-turkiye-kapilari-neden-acti/1754700>, 4 Mart 2020, (Erişim Tarihi: 28 Mart 2021).
- BAG Mustafa, "Japonya'da Gençlerin İntihar Oranı Son 30 Yılın En Yüksek Seviyesinde", <https://tr.euronews.com/2018/11/05/japonya-da-genclerin-intihar-orani-son-30-yilin-en-yuksek-seviyesinde>, 5 Kasım 2018, (Erişim Tarihi: 1 Mart 2019).
- BARNAVİ Eli, “The Sephardic Exodus to the Ottoman Empire”, <https://www.myjewishlearning.com/article/the-ottoman-empire/>, (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2021).
- BEKİR Bekir, "*Suriye İç Savaşı Bağlamında Türkiye'nin Değişen Göç ve Göçmen Politikaları*", Uluslararası Göç ve Mülteci Kongresi, Düzcce, https://www.academia.edu/38203310/Suriye_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1_Ba%C4%9Fam%C4%B1nda_T%C3%BCrkiye_nin_De%C4%9Fi%C5%9Fen_G%C3%B6%C3%A7_ve_G%C3%B6%C3%A7men_Politikalar%C4%B1, 2017, (Erişim Tarihi: 15 Nisan 2021).
- BENGİN Tunca, “Bayram İçin Giden Suriyelilere Dönme Denilebilir Mi?”, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/tunca-bengin/bayram-icin-giden-suriyeliler-e-donme-denilebilir-mi-2512344>, 2 Eylül 2017, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).
- BERMUDEZ Sandra, “Refugees Welcome? Cross-European Public Opinion on Asylum Seekers Following the 2015 Crisis”, http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GL_OBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/ari119-2020-bermudez-refugees-welcome-cross-european-public-opinion-on-asylum-seekers-following-2015-crisis, 27 Ekim 2020, (Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2021).

- CANPOLAT Hasan ve ARINER Hakkı Onur, “Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi”, <https://www.orsam.org.tr/tr/kuresel-goc-ve-avrupa-birligi-ile-turkiyenin-goc-politikalarinin-gelisimi/> , Haziran 2012, (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2021).
- CARABOTT Sarah, “NGOs Denied Access to Safi Migrant Centre Since August”, <https://timesofmalta.com/articles/view/ngos-denied-access-to-safi-migrant-centre-since-august.817371>, 11 Eylül 2020, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).
- CIENSKI Jan, “Why Poland Doesn’t Want Refugees”, <https://www.politico.eu/article/politics-nationalism-and-religion-explain-why-poland-doesnt-want-refugees/>, 21 Mayıs 2017, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).
- CONNOR Phillip, “A Majority of Europeans Favor Taking in Refugees, But Most Disapprove of EU’s Handling of The Issue”, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/09/19/a-majority-of-europeans-favor-taking-in-refugees-but-most-disapprove-of-eus-handling-of-the-issue/>, 8 Ocak 2019, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).
- DAMBACH Kai, “Czech Republic Remains Closed to Refugees, Says PM”, <https://www.infomigrants.net/en/post/12184/czech-republic-remains-closed-to-refugees-says-pm>, 24 Eylül 2018, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).
- GATTA Francesco Luigi, “Systematic Push Back of ‘Well Behaving’ Asylum Seekers at The Polish Border: M.K. and Others v. Poland”, <https://strasbourgobservers.com/2020/10/07/systematic-push-back-of-well-behaving-asylum-seekers-at-the-polish-border-m-k-and-others-v-poland/#:~:text=Poland,-October%20%2C%202020&text=On%2023%20July%202020%2C%20the,cas,e%20M.K.%20and%20Others%20v.&text=With%20an%20encouraging%20decision%2C%20the,borders%20between%20Poland%20and%20Belarus.,> 7 Ekim 2020, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).
- GOODWIN Matthew, Thomas Raines ve David Cutts, “What Do Europeans Think About Muslim Immigration?”, <https://www.chathamhouse.org/2017/02/what-do-europeans-think-about-muslim-immigration>, 7 Şubat 2017, (Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2021).
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Geri Alım”, <https://www.goc.gov.tr/geri-alim>, (Erişim Tarihi: 8 Nisan 2021).
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>, (Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2021).
- KİRİŞÇİ Kemal, “Informal “circular migration” into Turkey The Bureaucratic and Political Context”, https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/8342/CARIM_AS&N_2008_21.pdf?sequence=1, 2008, (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2021).

MACGREGOR Marion, “ Malta: Mistreatment Claims, Ongoing Pressure Despite a Drop in Migrant Arrivals”, <https://www.infomigrants.net/en/post/29626/malta-mistreatment-claims-ongoing-pressure-despite-a-drop-in-migrant-arrivals>, 14 Ocak 2021, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

MAJCHER Izabella, “The EU Hotspot Approach: Blurred Lines Between Restriction on and Deprivation of Liberty (Part I)”, <https://www.law.ox.ac.uk/research-subject-groups/centre-criminology/centreborder-criminologies/blog/2018/04/eu-hotspot>, 4 Nisan 2018, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

MARTIN Maria, “Spain to Introduce Tougher Asylum Requirements”, <https://english.elpais.com/politics/2020-02-19/spain-to-introduce-tougher-asylum-requirements.html>, 19 Şubat 2020, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).

MATSANGOU Elizabeth, “Refugees Are An Ekonomik Benefit, Not Burden, To Europe”, <https://www.worldfinance.com/special-reports/refugees-are-an-economic-benefit-not-burden-to-europe>, 2 Kasım 2015, (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2021).

MCAULEY James ve ROLFE Pamela, “Spain is The Most Welcoming Country in Europe for Migrants. Will It Last?”, https://www.washingtonpost.com/world/europe/spain-is-the-most-welcoming-country-in-europe-for-migrants-will-it-last/2018/10/27/73aa0c0a-c0e9-11e8-9f4f-a1b7af255aa5_story.html, 28 Ekim 2018, (Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021).

Nur Birinci Gemici, “Homojen Demografilerde Göçmenlik: Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri”, <https://perspektif.eu/2019/12/02/homojen-demografilerde-gocmenlik-orta-ve-dogu-avrupa-ulkeleri/>, 2 Aralık 2019, (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2021).

OGATA Sadako, ““Human Security: A Refugee Perspective” - Keynote Speech by Mrs. Sadako Ogata, United Nations High Commissioner for Refugees, at the Ministerial Meeting on Human Security Issues of the “Lysoen Process” Group of Governments, Bergen, Norway, 19 May 1999”, <https://www.unhcr.org/admin/hcspeeches/3ae68fc00/human-security-refugee-perspective-keynote-speech-mrs-sadako-ogata-united.html>, 19 Mayıs 1999, (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2021).

OLCAYCAN Esra, "Dünya Geneline Göçe Zorlanan Kişi Sayısı 68,5 Milyona Yükseldi", <https://tr.euronews.com/2018/06/19/dunya-geneline-goce-zorlanan-kisi-sayisi-68-5-milyona-yukseldi>, 20 Haziran 2018, (Erişim Tarihi: 16 Mart 2019).

Operational Data Portal,
https://data.unhcr.org/en/situations/syria#_ga=2.95796316.1538639869.1619790682-1629220231.1589050762, (Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2021).

RAUSCHER Hans, “Nothilfe zu verweigern ist keine Strategie”, Der Standart, <https://www.derstandard.at/story/2000120024326/nothilfe-zu-verweigern-ist-keine-strategie>, 15 Eylül 2020, (Erişim Tarihi: 29 Nisan 2021).

SILVERMAN Stephanie J., “The EU’s Hotspot Approach: Questionable Motivations and Unreachable Goals”, <https://www.e-ir.info/2018/04/17/the-eus-hotspot-approach-questionable-motivations-and-unreachable-goals/>, 17 Nisan 2018, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

SORENSEN Ninna Nyberg, KLEIST Nauja, ve LUCHT Hans, “Europe and the Refugee Situation Human Security Implications”, <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/197639/1/878193766.pdf>, 2017, (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2021).

STURM Peter, “Der Provokateur Bleibt”, <https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/viktor-orban-ungarns-provokateur-bleibt-16779968.html>, 21 Mayıs 2020, (Erişim tarihi: 29 Mayıs 2021).

TEKELİ İlhan, “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Günümüze Nüfusun Zorunlu Yer Değıştirmesi ve İskan Sorunu”, https://www.academia.edu/30491889/Osmanl%C4%B1_%C4%B0mparatorlu%C4%9FundanG%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCze_N%C3%BCfusun_Zorunlu_Yer_De%C4%9Fi%C5%9Ftirmesi_ve_%C4%B0skan_Sorunu, (Erişim Tarihi: 2 Nisan 2021).

TUNABOYLU Sevda ve ALPES Jill, “The EU-Turkey Deal: What Happens to People Who Return to Turkey?”, https://www.ecoi.net/en/file/local/1393345/1226_1486720174_tunaboylu-alpes.pdf, 2017, (Erişim Tarihi: 8 Nisan 2021).

UNHCR, <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>, (Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2021).

ÜNVEREN Burak, “Avrupa’da Sağ Popülizmin Haritası”, <https://www.dw.com/tr/avrupa-sa%C4%9F-pop%C3%BClizminin-haritas%C4%B1/a-43319950>, 10 Nisan 2018, (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2021).

ZORBA Hilal, “Aşırı Sağın Gölgesinde Avrupa Birliğı”, <https://ankasam.org/asiri-sagin-golgesinde-avrupa-birligi/>, 24 Haziran 2019, (Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2020).

ÖZGEÇMİŞ

Zehra ABDULLAHOĞLU 2011 Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne girdi ve 2015 yılında mezun oldu. 2017 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı.

